

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

Nr. 1-3 (207-209) 2018

**Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000**

**Publicație acreditată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin Hotărârea nr. 146 din 27.06.2013**

Tipul C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova
Universitatea Americană din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BRÎNZA

doctor habilitat în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare: *Antonina DEMBITCHI*
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe CIOCANU (doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova)
Gheorghe RUSNAC (doctor habilitat, profesor universitar, academician)
Ion DIACONESCU (profesor doctor, academician, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Elena ARAMĂ (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Victoria ARHILIUC (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Flavius-Antoni BALAS (doctor, conferențiar universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea din București)
Cătălin BORDEIANU (doctor în drept, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Ion CRAIOVAN (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe CHIBAC (doctor în drept, profesor universitar)
Ion DOGARU (doctor, profesor universitar, academician, Academia Română)
Spyros FLOGAITIS (doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician (Grecia), director al Organizației Europene de Drept Public)
Ion GUCEAC (doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru corespondent al AȘM)
Raisa GRECU (doctor habilitat în drept, profesor universitar, USPEE „Constantin Stere”)
Ioan HUMĂ (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe MIHAI (doctor în drept, profesor universitar, România)
Nicolae SADOVEI (doctor în drept, conferențiar universitar)
Andrei SMOCHINĂ (doctor habilitat în drept)
Florin STRETEANU (doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)
Vytautas NEKROSIUS (doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania)
Tzvetan SIVKOV (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria)
A.A. TREBKOV (doctor în drept, profesor, președintele Uniunii Juriștilor din Federația Rusă)
Tudorel TOADER (doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași)
Alexandru ȚICLEA (doctor în drept, rectorul Universității Ecologice București, România)

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Tel./fax. (022) 241207: e-mail: revistadrept@yahoo.com
Pagina web: www.rnd.md

Indexul PM 31536

CUPRINS

Alexandru ARSENI

Răspunderea constituțională a guvernanților – legitimitate și oportunitate 3

Gheorghe RENIȚĂ

Hooliganismul ce implică acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor: Divergențe jurisprudențiale. *Partea II* 16

Василий ФЛОПЯ

Уголовная ответственность за врачебные преступления (некоторые итоги исследования) 32

Mihai CORJ

Prin amendarea legii cu privire la avocatură, ce se urmărește (dorește): implementarea unei reforme structurale veridice și autentice sau a uneia formale? 38

Ana PALADE

Organizarea activității sistemului judiciar în Republica Moldova în perioada 2003-2011. Modificarea cadrului instituțional al sistemului judiciar în urma reformei din anul 2003 50

Igor SOROCEANU

Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane. Abordări teoretice și drept comparat 58

Natalia CIUMAC

Importanța semnelor facultative în stabilirea răspunderii penale 63

Cristina BEZNIȚCHI

Unele considerații privind clasificarea probelor în procedura penală 66

Aliona DANILOV, Olga CIOBANU

Soluționarea acțiunii civile în procesul penal al Republicii Moldova 71

Alexandru CICALA,

Daniela NICOLAESCU

Violența domestică – cauză generatoare majoră a infracțiunii de provocare ilegală a avortului 75

Veaceslav CERNALEV

Amenda în sistemul pedepselor penale. Noțiune, aspecte juridice și dimensiunile pe care activează 80

Sergiu ZMEU

Contradictorialitatea, egalitatea armelor și formele istorice ale procesului penal 83

Sanda ȚONCU

Conceptul de procedură simplificată 86

SUMMARY

Constitutional governmental liability – legitimation and opportunity

Hooliganism involving actions that grossly infringe public order, accompanied by violence inflicted upon individuals: Case-law divergences. *Part II*

Criminal liability for medical crimes (some results of the study)

By amendment the law on avocatury that is (wish): implementation of a vertical and authentic structural reform or formal?

The organization of judiciary in Republic of Moldova in the period from 2003 to 2011. Institutional changes of judiciary as a result of reform from 2003

Murder committed on two or more people. Theoretical and comparative approaches

The importance of the optional signs in the establishment of criminal liability

Views on classification of criminal evidence

Solving civil action in the criminal process of the Republic of Moldova

La violence domestique – la principale cause du crime de provoquer l'avortement illégal

Amendment to the criminal penalty system. Notion, legal aspects and dimensions that activate

Contradictority, equality of arms and the historical forms of the criminal process

The concept of simplified procedure

RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ A GUVERNANȚILOR – LEGITIMITATE ȘI OPORTUNITATE

Alexandru ARSENI
Universitatea de Stat din Moldova

Orice persoană abilitată cu anumite prerogative își asumă și trebuie să-și asume răspundere personală pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției. Cu atât mai impunătoare este răspunderea guvernanților, celor încredințați, prin Constituție și alte legi, cu autoritate, faptele cărora se răsfrâng fie asupra întregii societăți organizate în stat, fie asupra mării majorități a ei.

Un rol decizional și, în același timp, definitiv este atribuit guvernanților prin însuși textul constituțional – legea fundamentală a poporului și a statului. Inserată cu forță juridică supremă, Constituția stabilește concret drepturile, obligațiile și formele de răspundere ale guvernanților, în sens larg al cuvântului, parlamentari, Șeful de stat, al Guvernului și magistraților. Răspunderea intervine ca rezultat al neîndeplinirii atribuțiilor în exercițiul mandatului încredințat. Aceasta rezultă și din faptul că poporul suveran le delegă lor exercițiul unor prerogative.

Respectiv, în condițiile statului de drept și democratic contemporan, toți cei încredințați cu autoritate, implicit constituțională, poartă din plin răspundere pentru actele lor săvârșite în cadrul exercițiului funcțiilor și atribuțiilor încredințate.

Cuvinte-cheie: constituție; responsabilitate; răspundere; răspundere constituțională; răspundere politică; răspundere penală; răspundere disciplinară; guvernanți; demitere; punere sub acuzare; moțiune de cenzură.

CONSTITUTIONAL GOVERNMENTAL LIABILITY – LEGITIMATION AND OPPORTUNITY

Any person empowered with certain prerogatives usually assumes and has to assume personal responsibility for the acts committed in the execution of his/her office. Thus, the responsibility of the governors is more imposing for those who are entrusted with authority by the Constitution and other laws, the actions of which affect either the whole society or the vast majority of it.

A decisional and at the same time defining role is attributed to the governors through the Constitution itself - the fundamental law of the people and the state. Being assigned with supreme legal force, the Constitution precisely establishes in the broad sense of the word the rights, obligations and forms of responsibility of the governors, the MPs, the head of state, the Government and the magistrates. Liability occurs as a result of the failure to perform the duties entrusted under the mandate. This also results from the fact that the sovereignty delegates to them the exercise of prerogative power.

Respectively, under the conditions of the contemporary democratic state and the rule of law, all those entrusted with authority, which is implicitly constitutional, bear the full responsibility for their acts committed within the execution of the functions and attributions entrusted.

Keywords: Constitution, responsibility, accountability, constitutional accountability, political accountability, criminal liability, disciplinary liability, governors, dismissal, indictment, censure motion.

*Pe bună dreptate „... prerogativele nu sunt sentimente; a face ceea ce trebuie și cum trebuie nu înseamnă, întotdeauna, a face ce-ți place”
Maximă înțeleaptă*

Termenii juridici „responsabilitate” și „răspundere inerentă” etc. constituie obiectul de studiu al ramurii științifice *Teoria dreptului și a statului*. Doctrina teoretică dată explică esența, conținutul, principiile și formele de responsabilitate și răspundere. Aici putem apela la doctrinarii Gheorghe Avornic, Boris Negru, Nicolae Popa ș.a.

Sarcina ulterioară rămâne ... ramurilor de drept concrete de a ajusta la obiectul lor specificul și condițiile apariției momentului răspunderii, formele și consecințele. Și această stare a lucrurilor este specifică tuturor ramurilor de drept (administrativ, civil, penal, muncii etc.).

Dreptul constituțional ca ramură principală a sistemului de drept respectiv este preocupat de această

problemă. De menționat că în cadrul acestei ramuri de drept și doctrinei constituționale se conturează o formă specifică de răspundere, și anume – „răspunderea constituțională în formele ei specifice: răspundere politică, politico-morală, penală și disciplinară.

Aici, pornind de la reglementările constituționale, sunt vizate categoriile de guvernanți: parlamentarii; Șeful de stat; Guvernul și membrii lui; magistrații. Însă, autorii constituționaliști, în principiu, se expun foarte succint asupra răspunderii guvernanților enumerați. Iar unii autori se expun doar subiectiv asupra instituțiilor statului antrenate în acest proces.

Și aici, în egală măsură, atât doctrina autohtonă, cât și cea română nu diferă prea mult. Printre constituționaliștii autohtoni se regăesc I.Guceac, V.Popa,

T.Cârnaț, Gh.Costachi ș.a., iar printre constituționaliștii români: I.Deleanu, G.Vrabie; I. Muraru; E.S. Tănăsescu; D.C. Dănișor; I.Drăganu; Gh.Dănișor ș.a.

Cu toate acestea, se conturează o tendință doctrinară de a expune în toată complexitatea ei anume „răspunderea constituțională” atât din punctul de vedere al legitimității, oportunității și necesității studierii prin prisma reglementărilor legale, cât și aplicării practice. Ca exemplu ne servesc cercetările apărute în doctrina constituțională românească (R.D. Popescu și Gabriela Nemișoi). Unele aspecte ale legitimității răspunderii constituționale au fost expuse de autorul constituționalist al acestui articol.

Scopul cercetării în articolul de față constă în a analiza reglementările constituționale ale răspunderii constituționale, precum și opiniile și argumentele doctrinarilor în domeniu. Și, în consecință, a încerca să demonstrăm faptul obligativității răspunderii constituționale a guvernanților pentru faptele săvârșite în procesul exercitării funcțiilor și atribuțiilor determinate, în primul rând de textul Constituției și, respectiv, al altor izvoare ale dreptului constituțional ca ramură de drept. În ce măsură răspunderea constituțională se încadrează în principiul legitimității puterii de stat la fel ca și oportunitatea aplicării formelor de răspundere constituțională.

1. Concepte doctrinare privind categoria „răspundere juridică”

A. Terminologii. Teoria generală a dreptului are ca obiect de studiu elucidarea esenței a două categorii: a) „responsabilitate” și b) „răspundere”. În principiu doctrinarii consideră aceste categorii ca fiind sinonime [1]. Am menționat deoarece „în principiu” întâlnim și opinii diametral opuse.

Astfel, într-o opinie, responsabilitatea este „acea instituție socială care cuprinde complexul de atitudini ale omului în raport cu sistemul de valori, instituționalizat de societatea în care trăiește, în vederea conservării și promovării acestor valori, în scopul perfecționării ființei umane și conservării vieții în comun, pe calea menținerii și promovării ordinii sociale și binelui public” [2]. Aspectul esențial al responsabilității constă în „atitudinea” personală, subiectivă a omului, în raport cu sistemul de valori din societatea umană, pe calea menținerii și promovării acestor valori, și nu norma juridică.

Noțiunea „responsabilitate” înseamnă „obligăția de a justifica actul pe care l-ai făcut – act de libertate, dacă credeți în libertate și în liberul arbitru; act al fatalismului care te-a impus sau mai puțin decât atât, act al determinismului” [3].

Sintetizând concepțiile cu privire la definirea categoriei „responsabilitate”, considerăm că aceasta presupune o categorie a omului de autodisciplinare asupra atitudinii conștiente și active într-un comportament adecvat necesităților sociale, atitudine expri-

mată printr-o hotărâre, act de conștiință și voință a individului.

Răspunderea în viziunea teoreticianului N.Popa reprezintă un „complex de drepturi și obligații conex care – în conformitate cu legea – se nasc ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, prin aplicarea sancțiunilor juridice” [4].

Prezintă interes raționamentul, în conformitate cu care într-un proces de răspundere „mai întâi trebuie stabilite condițiile răspunderii, adică existența unei violări a dreptului, comportamentul ilicit, vinovăția și legătura de cauzalitate; doar odată această bază stabilită, poate fi vorba de stabilirea efectului prejudiciabil al comportamentului și, în funcție de acesta, care trebuie să fie consecința responsabilității” [5].

Răspunderea socială, într-o altă accepție, constă în „obligăția de a suporta consecințele nerespectării unor reguli de conduită, obligație ce incumbă autorului faptei contrare acestor reguli și care poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale a unei asemenea conduite” [6].

Într-o altă opinie, termenul „răspundere” semnifică faptul că orice subiect de drept „... trebuie să răspundă de actele sale, asumându-și consecințele pe care și le iau sau a nesocotirii unor datorii juridice” [7].

Mai adecvată pare a fi următoarea definiție dată răspunderii sociale în conformitate cu care ea „presupune o atitudine conștientă, activă, concretizată într-un compartiment care corespunde la cel mai înalt grad cerințelor; necesităților sociale obiective, atitudine care rezultă dintr-o hotărâre, act de conștiință și voință a individului” [8]. Și, în acest context, considerăm că în cazul dat este definită „responsabilitatea” ca act de voință nedeterminat de prezența normei juridice care poate atrage după sine sancțiunea, în calitate de măsură de asigurare a normei juridice.

Răspunderea, din contra, „vizează sistemul normativ al societății, ordinea pe care acest sistem normativ o promovează” [9]. Prin urmare, „răspunderea presupune îndeplinirea unei obligații, respectarea unei restricții ce rezultă din norme” [10] prestabilitate, pasibile a fi impuse prin forța de constrângere a statului.

Cât ne privește, considerăm că „responsabilitatea este o calitate a omului de a lua atitudini pozitive pe propria conștiință.

Pe când răspunderea este acțiunea omului de a accepta o activitate, o funcție determinată juridicește prin stabilirea drepturilor și obligațiilor, neîndeplinirea cărora implică survenirea aplicării sancțiunilor determinate.

Așadar, dacă la „responsabilitate” definitoriu este actul individual de voință, de autodisciplinare, apoi la „răspundere” definitorie este obligația de a suporta consecințele sub formă de sancțiune strict determinată de norma juridică.

B. Tipurile de răspundere. Doctrina juridică distinge două tipuri de răspundere: a) răspunderea juridică și b) răspunderea politică în unele lucrări, răspunderea „politico-morală”.

Răspunderea juridică. Cât privește sintagma *răspundere juridică*, teoreticianul Gh. Avornic opinează că „ea este un raport juridic special. Ea constă în obligația de a suporta sancțiunea prevăzută de lege ca urmare a comiterii unui fapt juridic imputabil” [11], definiție pe care o acceptăm și noi.

Într-o altă opinie, răspunderea juridică „implică ideea de vinovăție (intenție sau culpă în diferitele lor forme) și de comportament contrar dreptului” [12].

Doctrina juridică condiționează survenirea răspunderii juridice. Așa, pentru ca să intervină anume și răspunderea juridică, este necesar să se întrunească următoarele condiții: „a) fapta ilicită; b) legătura causală dintre fapta ilicită și rezultatul produs; c) existența vinovăției; d) inexistența unor împrejurări care exclud răspunderea juridică” [13].

Răspunderea politică. Doctrina constituțională nu a elaborat un concept unic referitor la definirea sintagmei „răspunderea politică” sau „răspunderea politico-morală” a parlamentarilor.

Într-o altă opinie din doctrina franceză, la determinarea termenului de „răspundere politică” se pornește de la noțiunea de „răspundere civilă” unde răspunderea e definită ca „obligația juridică de a repara un prejudiciu cauzat altei persoane” asociind-o cu „demiterea miniștrilor în care politica lor nu mai întrunește majoritatea voturilor în parlament” [14]. Alți constituționaliști apreciază cazul descris sub aspect moral considerând că este „vorba despre o obligație morală de a demisiona a miniștrilor, dacă au pierdut majoritatea în Parlament” [15].

Analiza acestor concepții ne arată că fenomenul cercetat, adică demiterea miniștrilor și a Guvernului în ansamblu are două aspecte conexe. Cel politic și cel moral. Numai că inițiativa la răspunderea politică aparține parlamentarilor, iar cea de a doua înșiși miniștrilor din perspectiva moralității.

Într-o opinie mai simplă, „răspunderea politică nu este neapărat angajată datorită unor încălcări ale dreptului” [16].

Într-o altă opinie, răspunderea politică este privită din următoarea ipostază, și anume, ca mecanism „ce implică obligația pentru guvernanți de a răspunde în fața Parlamentului pentru actele îndeplinite în exercițiul funcțiilor după o procedură determinată de constituție” [17].

Doctrina germană consideră că răspunderea politică are „o funcție de anticipare, pentru că îi revine în mod decisiv și exclusiv parlamentului investirea guvernului” [18].

În Anglia noțiunea de răspundere politică „permite conceperea unui raport între alegere și exerci-

țiul mandatului, grație căruia aleșii au obligația de a răspunde de modul în care se folosesc de încrederea acordată” [19].

Observăm că definițiile răspunderii politice date în aceste concepții cuprind doar parlamentarii, neincluzând Guvernul și Șeful de stat. Însă, atât parlamentarii cât și președintele statului răspund politic pentru faptele lor, fie în fața corpului electoral (Șeful de stat), fie în fața Parlamentului (Guvernul).

Cât ne privește, considerăm că răspunderea politică este *un mecanism de sancționare a activității guvernanților în exercițiul funcțiilor, dar necondiționată cu sancțiuni juridice (penale, civile)*.

2. Formele răspunderii juridice

Doctrina autohtonă distinge, sub aspect general, următoarele forme de răspundere juridică: „a) constituțională; b) civilă; c) penală” [20]. La aceasta teoreticianul Gh. Avornic opinează că în fond putem vorbi de formele de răspundere juridică în funcție de ramurile de drept [21].

Într-o altă opinie, formele răspunderii juridice ar fi următoarele: „a) răspunderea civilă (cea mai „veche” formă); b) răspunderea penală; c) răspunderea contravențională; d) răspunderea puterii publice; e) răspunderea în dreptul constituțional; f) răspunderea materială; g) răspunderea administrativă; h) răspunderea disciplinară; i) răspunderea internațională” [22]. Din cele expuse, considerăm că „răspunderea puterii publice” se încadrează în „răspunderea în dreptul constituțional” ramură care tocmai reglementează activitatea puterii publice centrale, fapt ce corespunde cu tema cercetării.

La această concluzie ne cheamă și realitatea contemporană în conformitate cu care: Responsabilitatea guvernanților a devenit obiect de reglementare juridică în Europa. Așa, potrivit Cartei de la Paris pentru o nouă Europă din 21 noiembrie 1990 în Preambul stipulează că „democrația, prin caracterul său reprezentativ și pluralist, presupune responsabilitatea față de electorat, obligația autorităților de a se conforma legii și exercitarea imparțială a justiției. Nimeni nu este deasupra legii” [23]. Observăm că sunt antrenate în acest proces al responsabilității toate trei ramuri ale puterii de stat: legislativă, executivă și judecătorească.

Spre exemplu, conform art.53 alin.(1) Constituția Republicii Moldova „Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un mod administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei” [24].

Istoriceste statul nu era subiect de drept asupra căruia se aplica răspunderea în orice formă.

În condițiile statului contemporan de drept și democratic, bazat pe principiile legitimității și legalității

actelor puterii publice pasibile a fi supuse controlului, se conturează și se cristalizează răspunderea juridică a statului față de propriii cetățeni pentru prejudiciile cauzate de actele statului, a puterii publice.

Iar, conform art. 134 alin.(1) Constituția Republicii Moldova Curtea Constituțională printre altele „garantează responsabilitatea statului față de cetățeni”. Cu alte cuvinte, răspunderea puterii publice este impusă de către prevederile constituționale.

Practica punerii în aplicare a acestei forme cunoaște două forme: a) răspunderea conform reglementărilor de drept comun și b) sistemul francez care constă în crearea unui regim specific, distinct de sistemul de drept comun [25].

Necesitatea studiului aprofundat al instituției răspunderii constituționale se impune din considerentele „pentru a-i determina caracterul de sine stătător, principalele trăsături ce o fac distinctă de celelalte forme de răspundere juridică, precum și necesitatea acesteia pentru raporturile juridice constituționale” [26]. Opinia dată este justificată și din punctul de vedere al axiomei în conformitate, atât doctrinar cât și legal, și legitim, Constituția este Legea poporului ca forță juridică supremă și, respectiv, respectarea ei trebuie să aibă și posibilitatea aplicării de sancțiuni în cazul nerespectării ei. În fond, răspunderea constituțională este „o formă a răspunderii juridice care survine pentru încălcarea normelor constituționale sau a altor izvoare ale dreptului constituțional sub forma unor consecințe nefavorabile, prevăzute de însăși Constituție sau de legile constituționale” [27]. Teoreticianul B.Negru în acest context remarcă că această formă se referă la „Șeful statului (Președintele Republicii Moldova), răspunderea deținătorilor unui mandat politic (răspunderea celor aleși nu organele reprezentative ale statului), răspunderea membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor” [28]. Observăm că magistrații, în viziunea autorului, nu se încadrează în răspunderea constituțională.

Dintr-un alt punct de vedere, esența acestei forme de răspundere juridică constă în faptul că „deținătorii unui mandat politic sunt ținuuți în exercițiul mandatului să răspundă pentru actele lor mandatarii aleși riscă să nu mai fie aleși, guvernul și membrii săi obligați să demisioneze sau chiar sunt demisi dacă parlamentul le angajează răspunderea” [29].

Așa, potrivit art. 106 alin.(1) din Constituție Parlamentul, la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților, după care urmează demisia întregului Guvern.

Iar potrivit art. 106¹ din Constituție, Guvernul își poate angaja răspunderea pentru un proiect de lege. În cazul în care moțiunea înaintată a obținut votul necesar, Guvernul este demis în întreaga componență.

În același timp, doctrina remarcă că răspunderea

în dreptul constituțional nu este precisă ca celelalte forme și „implică întârzierea sau chiar evitarea reglementării răspunderii ministeriale și reticența de a introduce procesul revocării populare” [30]. În cazul dat, este cazul răspunderii politice a parlamentarilor. Însă ...

Practica constituțională contemporană demonstrează că statul de drept și democratic este „de conceput fără instituția de drept a responsabilității politice, obligație ce revine reprezentanților oficiali de a-și îndeplini datoriile corect și de a răspunde pentru modul în care își îndeplinesc misiunile, atribuțiile și îndatoririle” [31]. Iar electoratului îi revine competența și dreptul de a-i controla pe guvernanți în exercitarea mandatului încredințat, deoarece poporul delegă exercițiul suveranității naționale, dar nu o înstrăinează. Voința poporului este inalienabilă și imprescriptibilă.

Cu această ocazie, considerăm că în literatura de specialitate cu mici excepții, răspunderea în dreptul constituțional, răspunderea constituțională, tema nu este abordată în complexitatea ei. Constituționaliștii, în special, examinează aspecte ale răspunderii constituționale referitoare la instituțiile etatice: Parlament, Șef de stat, de Guvern și rareori autoritatea judecătorească.

3. Instituțiile statului ce cad sub incidența răspunderii constituționale

Cercetarea răspunderii constituționale o vom axa pe organele etatice pornind de la conținutul art.6 Constituția Republicii Moldova, în conformitate cu care „puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate ...”.

Parlamentul – organul suprem reprezentativ al poporului. Doctrina juridică identifică două forme de răspundere a parlamentarilor, și anume: a) răspunderea politico-morală și b) răspunderea juridică.

Răspunderea constituțională a membrilor Parlamentului. Textele constituționale nu prevăd răspunderea politică a membrilor Parlamentului. Această formă este aplicată de către corpul electoral în cadrul viitoarelor alegeri Parlamentare fie în susținerea activității anterioare, fie în calitate de sancțiune, adică de nealegerea lor în componența viitorului Parlament.

În practica constituțională este în principiu aplicată răspunderea penală a membrilor Parlamentului. Unii autori însă utilizează sintagma „răspunderea juridică a membrilor Parlamentului” în care includ: a) răspunderea penală; b) răspunderea disciplinară [32];

Într-o concepție scopul trasat este de a „analiza care sunt consecințele, mai întâi în plan politico-moral și apoi în plan juridic ale încălcării sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor ce decurg din mandatul de reprezentare ce se stabilesc între Parlament și popor” [33]. Doctrina constituțională franceză promovează conceptul potrivit căruia „orice acțiune

politică presupune o anumită formă de răspundere” [34]. Într-o concepție doctrinară – **Răspunderea morală** reprezintă asumarea datoriei omului ca ființă morală, liber consimțită, față de sine și față de altul/ceilalți privind însușirea și îndeplinirea demnă a unor sarcini, cerințe, nevoi, precum și a urmărilor îndeplinirii acestora [35].

În acest context, adevărata sancțiune pentru modul de acționare a parlamentului, din perspectiva normelor morale și politice este „sancțiunea electorală care intervine la finalul mandatului și care constă în nealegerea pentru un nou mandat” [36].

Răspunderea politico-morală în fața corpului electoral este „o răspundere colectivă ce intervine la expirarea mandatului parlamentar, în fața electorilor; ea intervine astfel pentru motive politice, morale și are ca sancțiune nealegerea pentru un nou mandat, parlamentarii desfășurându-și activitatea sub control electoral colectiv” [37]. Este și firesc, deoarece voința poporului constituie baza puterii de stat, voință exprimată în baza votului universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Principii unanim recunoscute care implică și principiul legitimității puterii de stat [38] care mai presupune și cerința că „alegerile sunt considerate legitime atât timp cât reflectă voința poporului” [39].

Doctrina constituțională belgiană merge mai departe și identifică patru condiții pentru ca răspunderea politico-morală a parlamentarilor să fie eficace, și anume: „în primul rând, trebuie asigurată claritatea responsabilităților, adică trebuie stabilite fără ambiguitate puterile fiecărei instituții sau autorități publice, inclusiv a parlamentului; electorii trebuie să aibă posibilitatea de a revoca reprezentanții care nu le-au reprezentat interesele; existența unei opoziții structurate care să fie în măsură să controleze majoritatea parlamentară și prin criticile sale să informeze alegătorii; rolul jucat de media în supravegherea puterilor și informarea electorilor” [40].

În fond este o idee salutară, numai că problema „revocării deputaților” nu poate fi soluționată grație mandatului „reprezentativ” și nu „imperativ”, adică irevocabilitatea mandatului [41].

Opoziția apare, în condițiile parlamentarismului contemporan ca „un instrument eficace prin care cetățenii controlează strategia de conducere a majorității parlamentare și a guvernului și, în același timp, ca o alternativă la guvernare” [42].

Indiscutabil că o opoziție structurată în baza reglementărilor juridice, fapt expus în doctrina autohtonă [43], va contribui la sporirea gradului de responsabilitate a majorității parlamentare, votul căreia este decisiv în adoptarea actelor parlamentare.

Dizolvarea Parlamentului – răspundere constituțională politică. În funcție de sistemul constituțional, această funcție aparține: Șefului de stat: Șefului de

stat și Prim-ministrului; Prim-ministrului. În SUA acest drept nu este prevăzut în genere. În sistemul nostru prerogativa de dizolvare a Parlamentului aparține Șefului de stat, dar nu din perspectivă politică, ci este condiționată din punct de vedere funcțional, juridic, politic, ce ține de activitatea legislativă și de interese a Guvernului.

Așa, potrivit art.85 alin.(1) Constituția Republicii Moldova „În cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul”, iar potrivit alin.(2) „Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură”.

Sintagma „poate fi dizolvat” semnifică dreptul discreționar al Președintelui Republicii Moldova prin emiterea Decretului respectiv. Însă în acest proces este implicată și Curtea Constituțională care în conformitate cu art.135 alin.(1), lit.f) „constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului”. În cazul unui aviz pozitiv, Parlamentul este dizolvat *in corpore* și prin decret prezidențial se stabilește data alegerilor parlamentare anticipate.

Constituția stabilește condițiile dizolvării Parlamentului a) legate de exercitarea funcției legislative și b) în raport cu formarea și investirea guvernului. Prima condiție este urmare a faptului că în conformitate cu art.60 alin.(1) din Constituție „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului”. Evident că blocajul exercitării acestor obligații constituționale trebuie sancționată sub aspect juridico-politic.

La fel este legitimată dizolvarea Parlamentului în cazul „imposibilității formării, precum și al neinvestirii Guvernului, pornind de la stipulările art.96 alin.(1) din Constituție în conformitate cu care „Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice” ce presupune o activitate nonstop a Guvernului. Or, conform art.103 alin.(1) din Constituție „Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru un nou Parlament”. Însă în acest caz Guvernul, conform alin.(2) al aceluiași articol, „îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern”.

Considerăm că în asemenea circumstanțe dizolvarea Parlamentului se încadrează în principiul legitimității și este oportună pentru activitatea întregului mecanism statal.

Constituția României dedică art.72 imunității parlamentare, în complexitatea fenomenului, ceea ce

lipsește în reglementarea constituțională în Republica Moldova.

Inițial sunt stabilite cazurile care, în mod imperativ, nu atrag după sine răspunderea juridică a parlamentarilor. Așa, potrivit alin.(1) „Deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului”. O reglementare similară prevede și Constituția Republicii Moldova, în art.71 (independența opiniilor), în conformitate cu care „Deputatul nu poate fi persecutat sau tras la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului”.

Iresponsabilitatea juridică – garant al exercitării mandatului de deputat.

În viziunea constituționalistului I.Deleanu, „Iresponsabilitatea juridică previne declanșarea sau stabilirea unor consecințe nefavorabile parlamentarului pentru votul sau pentru opiniile politice exprimate în exercițiul mandatului” [44].

În calitate de „consecință politică” pentru acțiunile deputatului poate fi „refuzul corpului electoral de a-l realege pe acel parlamentar care, prin votul sau opiniile lui, în exercitarea mandatului, l-a dezamăgit, dar aceasta nu este o „sanctiune politică”, ci mai degrabă, o formă de exprimare a democrației reprobatoare, o dezavuare a candidatului” [45].

În opinia constituționalistului I.Guceac, „iresponsabilitatea” deputaților se răsfrânge doar asupra „actelor care țin nemijlocit de funcțiile parlamentului” [46].

Aceste prevederi constituționale nu sunt un privilegiu, ci se încadrează plenar în instituția drepturilor și libertăților omului, și cetățeanului. Exemplu ne servește art.32 alin.(1) Constituția Republicii Moldova în conformitate cu care „Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil”. Iar art.30 alin.(1) Constituția României stabilesc că „Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile”.

În cazul însă când faptele săvârșite nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului, deputații și senatorii pot fi urmăriți și trimiși în judecată penală. Această situație trebuie de corelat cu „imunitatea parlamentară” ca trăsătură a mandatului parlamentar, în temeiul căreia deputatul sau senatorul este protejat de eventualele presiuni, inclusiv prin urmărirea penală, care pot să apară asupra persoanei sale în perioada exercitării mandatului.

Din aceste considerente, art.70 alin.(1) Constituția Republicii Moldova și, respectiv, art.72 alin.(2) Con-

stituția României stabilesc că deputații și senatorii nu pot fi reținuți, arestați, percheziționați, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimiși în judecată, fără încuviințarea Parlamentului (Republica Moldova), Camerei din care face parte (România), după ascultarea lor.

Observăm că imunitatea parlamentară nu este absolută, ci relativă prin recunoașterea dreptului Parlamentului de a analiza și decide asupra consecințelor faptei imputate: ori se acceptă învinuirile, ori se resping în funcție de probele administrate.

O altă situație este atunci când deputatul sau senatorul este reținut în cazul infracțiunii flagrante. De remarcat faptul că în Constituția Republicii Moldova nu găsim procedura urmată de organele competente. Pe când potrivit art.72 alin.(3) Constituția României stabilește că în caz de infracțiune flagrantă, deputații sau senatorii pot fi reținuți și supuși percheziției. Totodată, este identificat subiectul care informează Camera, și anume, Ministrul justiției îl va informa neîntârziat pe Președintele Camerei asupra reținerii și percheziției. La rândul său, Camera sesizată în cazul în care va constata că nu există temei pentru reținere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri. Suntem în prezența însăși a „tutelei” Camerelor asupra acțiunilor deputaților și senatorilor.

Alin.(2) art.72 mai stipulează două situații referitoare la urmărirea și trimiterea în judecată, precum și instanța abilitată de a judeca cazul. Așadar, urmărirea și trimiterea în judecată a deputaților și senatorilor ține de competența exclusivă a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Iar componența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Remarcăm faptul că întreaga procedură de aplicare a răspunderii penale a deputaților și senatorilor este reglementată în textul constituțional, fapt ce confirmă statutul aleșilor în Reprezentanța națională.

În opinia constituționalistului I.Deleanu, Jurisprudența Curților Constituționale, Legilor privind statutul deputaților și senatorilor, precum și Regulamentele Camerelor „... constituie a fi un instrument important în revizuirea conduitelor parlamentarilor, în scopul creșterii încrederii populației în Parlament ca instituție fundamentală a unei societăți democratice” [47].

Răspunderea disciplinară a parlamentarilor. În principiu, această formă de răspundere a parlamentarilor nu este stipulată în textul constituțional, ci în Legile privind statutul deputaților [48] și senatorilor [49] și cuprinde „regimul sancționării deputatului sau senatorului pentru absențe nemotivate și regimul disciplinei parlamentare” [50]. În același timp și Regulamentele Camerelor reglementează răspunderea disciplinară a parlamentarilor [51]. Cu alte cuvinte, aceste legi sunt de uz „intern” al Parlamentului pentru organizarea și disciplinarea comportamentului

deputaților și senatorilor și în *stricto sensu* nu se încadrează în răspunderea constituțională a parlamentarilor. Deci deputații și senatorii sunt obligați să respecte prevederile constituționale și legale sub riscul sancționării.

Însă aplicarea răspunderii disciplinare arată națiunii „fotografia” comportamentului alesului poporului cu impactul respectiv asupra aprecierii calității lui pentru viitoarele alegeri, adică o răspundere colaterală. Din aceste considerente de ordin practic, îngăduim să ne expunem, în linii generale, pe marginea răspunderii disciplinare a parlamentarilor, aspect examinat în lucrările de drept constituțional.

Abordările doctrinare diferă de la autor la autor fie expuse într-o formulă sumară, fie mai detaliată, respectiv în varianta de concept. Așa, cu titlu de teză, întâlnim formula „răspundere disciplinară” sau „regim disciplinar” a parlamentarilor, fără a se da prea multe detalii [52], sau pur și simplu a enumera tipurile de sancțiuni [53].

Dar sunt și cercetări complexe în care se impun pe larg toate aspectele răspunderii disciplinare ale parlamentarilor [54].

Legislația în domeniu stabilește, în caz de abateri disciplinare în activitatea parlamentară, deputații și senatorii, în funcție de gravitatea abaterii, suportă una din următoarele sancțiuni: a) avertisment; b) chemarea la ordine; c) retragerea cuvântului; d) lipsa de cuvânt pe o durată de până la 5 ședințe; e) eliminarea din sala de ședințe; f) interzicerea participării la ședințele plene pe o durată de până la 10 ședințe.

Evident, sancțiunile sunt aplicate în cadrul ședințelor în plen ale Parlamentului, situație ce exclude, în fond, familiarizarea alegătorilor cu comportamentul reprezentanților. Considerăm că pentru a atinge scopul sancționării parlamentarilor, eficacitatea lor, ar fi normal publicarea sancțiunilor în stenograme, pe poșta electronică a Parlamentului și includerea în dosarul personal. Într-un cuvânt, asigurarea principiului transparenței.

Astfel alegătorii vor fi informați permanent despre disciplina parlamentarilor și își vor forma atitudinea pentru viitoarele alegeri în Parlament.

Răspunderea constituțională a Președintelui de Republică

Preliminarii. În acest compartiment, supunem analizei răspunderii constituționale a puterii executive în ansamblu. Deci, dat fiind caracterul bicefal al puterii, vom cerceta separat: a) Șeful de Stat și b) Guvernul.

Examinând subiectul în cauză, doctrinarii utilizează în concret două forme de răspundere a Președintelui de Republică: a) politică și b) penală. Însă terminologia diferă îmbrăcând următoarele sintagme: „politico-juridică” [55]; „răspunderea politică și răs-

punderea penală” [56]; „exclusiv politică” sau de natură juridică [57].

Răspunderea politică se materializează prin sancțiuni și „demitere”, aspect susținut de toți doctrinarii. Urmările acestui tip de răspundere, într-o opinie, sunt „de fapt politico-juridice” [58]. Adică *politice* prin proceduri și *juridice* prin consecință.

Pe când răspunderea juridică se materializează prin sancțiunea: „punerea sub acuzare”, opinează doctrina constituțională. Dar, opinează constituționalistul I. Deleanu, „... răspunderea juridică nu poate fi cu totul disociată de cea politică, iar răspunderea politică este, la rândul ei, angajată pe temeiul legii constituționale și conduc la consecințele arătate de Constituție” [59]. Observăm o coincidență între precizările invocate deja, fapt ce confirmă caracterul politico-juridic al puterii de stat.

Pentru început, vom mai face o precizare în conformitate cu care „Doar în formele de guvernământ republicane Președintele statului poartă răspundere politică și juridică”, pe când în monarhii nu, deoarece se aplică principiul potrivit căruia „regele nu poate face nimic rău” [60].

Răspunderea politică a Președintelui de Republică. Această formă de răspundere constituțională a Președintelui este direct stipulată în textul constituțional. Așa, potrivit art.89 alin.(1) Constituția Republicii Moldova „în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de către Parlament, cu votul a două treimi din deputați” [61].

Procedura demiterii Președintelui de Republică depinde de regimul politic al statului.

Așa în cadrul regimului politic parlamentar, după cum a fost în Republica Moldova din anul 2000 până în anul 2016 (adică alegerea Președintelui de către Parlament) [62]. În aceste condiții, conform art.89 din Constituție [63] competența deplină de demitere a Președintelui aparținea exclusiv Parlamentului începând cu inițiativa și hotărârea finală a Parlamentului.

Alta este procedura demiterii șefului statului în regimurile politice identificate în baza principiului separației puterilor în stat, și anume, semiprezidențială după cum Republica Moldova începând cu anul 1991 și până în 2000, și cum este începând cu 2016, adică Președintele este ales de către cetățeni prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, noua redacție a art.78 din Constituție [64].

Regimul politic similar este și în cazul României, Franței.

În condițiile regimului politic semiprezidențial, procedura de demitere a Șefului statului cuprinde două etape. Prima, inițiativa pornirii procesului de demitere aparține Parlamentului prin adoptarea hotărâ-

rării de suspendare din funcție. După adoptarea hotărârii respective intervine a doua etapă finală – demiterea. Însă această etapă și votul final constituțional este transmisă corpului electoral, adică cetățenilor, votul cărora a servit temei la alegerea Președintelui. Procedură pe deplin încadrată în principiul legitimității autorității de stat. Izvorul mandatului își are începutul în voința alegătorilor și tot voința lor poate pune capăt mandatului Șefului de stat.

La fel este situația în cazul României, procedură încheiată prin referendumul național. Așa, potrivit art.95 alin.(1) Constituția României răspunderea politică a Președintelui intervine „în cazul săvârșirii unor *fapte grave* (s.n.) prin care încalcă prevederile Constituției, Șeful statului poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și de Senat* în ședința comună, cu votul majorității deputaților și a senatorilor, după consultarea Curții Constituționale”.

Atât Constituția României, cât și Constituția Republicii Moldova utilizează sintagma „*săvârșirea unor fapte grave*”.

Din prevederile constituționale rezultă că Președintele României poate fi doar suspendat din funcție de către Parlament, și numai după consultarea Curții Constituționale în mod obligatoriu.

Demiterea din funcție a Președintelui îi revine poporului conform procedurii referendumului. Astfel legitimitatea desemnării și demiterii Președintelui României rezidă în voința poporului suveran, prin referendum (art.95 alin.(3) Constituția României).

Această procedură este reglementată de Codul electoral și alin.(3) art.89 Constituția Republicii Moldova.

Așa, printre problemele supuse referendumului republican Codul electoral al Republicii Moldova în art.146 alin.(1) lit.c) include „demiterea Președintelui Republicii Moldova” [65]. Iar art.149 intitulat „Inițierea referendumului privind demiterea Președintelui Republicii Moldova” în alin.(1) stabilește că referendumul privind demiterea Președintelui Republicii Moldova poate fi inițiat în exclusivitate de Parlament care, conform alin.(3), se desfășoară și este asigurată de către Comisia Electorală Centrală.

Explicațiile date Curții Constituționale sunt chiar necesare, deoarece, conform art.135 alin.(1) lit.f) din Constituție, Curtea Constituțională trebuie să constate circumstanțele care justifică demiterea Președintelui Republicii Moldova. În cazul avizului pozitiv, care trebuie să fie emis până la 5 zile de la adoptarea respectivei hotărâri a Parlamentului. Acest termen nu este stipulat expres, dar rezultă din prevederile art.149 alin.(2) Codul electoral în conformitate cu care Parlamentul, în termen de 5 zile, de la adoptarea propriei hotărâri de demitere, adoptă o hotărâre privind desfășurarea referendumului cu privire la problema în cauză.

Conform art.168 alin.(1) Cod electoral „Hotărârea privind demiterea Președintelui Republicii Moldova se consideră adoptată prin referendum republican, dacă pentru ea au votat un număr de alegători egal sau mai mare decât în cazul alegerii Președintelui Republicii Moldova, dar nu mai puțin de jumătate din numărul alegătorilor care au participat la referendum”.

Rezultatele referendumului republican sunt confirmate de către Curtea Constituțională potrivit art.135 alin.(1) lit.d) din Constituție. Pentru aceasta Comisia Electorală Centrală conform art.167 alin.(1) Cod electoral prezintă Curții Constituționale Hotărârea proprie și procesele-verbale privind rezultatele referendumului.

La rândul său, Curtea Constituțională, în termen de 10 zile, potrivit alin.(2) al aceluiași articol, va examina actele remise de Comisia Electorală Centrală și va confirma sau va infirma, printr-o hotărâre, rezultatele referendumului republican, Hotărârea respectivă va fi publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Propunerea de demitere, în cazul Republicii Moldova, conform art.89 alin.(2) din Constituție.

Art.89 Suspendarea din funcție

(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați.

(2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat la cunoștința Președintelui RM. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este adoptată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.

Și în România propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui.

Și în cazul Republicii Moldova, ca și în cazul României, Președintele, poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

În cazul încălcării prevederilor Constituției „Parlamentul nu are numai posibilitatea, ci și *datoria* constituțională de a decide suspendarea din funcție a Președintelui” [66]. Iar suspendarea Președintelui apare astfel ca o „procedură obligatorie a demiterii acestuia de către alegătorii săi, singuri în drept să decidă asupra mandatului. Președintele nu răspunde în fața Parlamentului ... ci în fața poporului care l-a ales, fapt ce reiese clar în lumina „puterii” acestuia de a infirm, prin referendum, suspendarea din funcție și, deci, de a hotărî continuarea sau încetarea mandatului” [67].

În sinteză constatăm că răspunderea politică a

Președintelui statului atrage după sine încetarea mandatului ca rezultat al demiterii lui. Pe când răspunderea penală implică și încetarea mandatului, pe de o parte, și ispășirea pedepsei penale în conformitate cu sentința instanței supreme judecătorești, pe de altă parte.

Răspunderea penală a Președintelui. În conformitate cu art.81 alin.(3) din Constituție, Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Din textul constituțional rezultă că pentru orice infracțiune comisă de către Președinte el poate fi pus sub acuzare de către Parlament prin votul calificativ al deputaților aleși. Formula „în care în care săvârșește o infracțiune”, în opinia noastră, este prea largă, depășind statutul specific al Președintelui Republicii Moldova, „coborându-se” la gradul de simplu cetățean. Apoi, se creează impresia că Președintele este un potențial infractor ordinar și nu persoana oficială ca instituție unipersonală a dreptului constituțional. Bănuială pe care nu o împărtășim și care nu cunoaște precedente.

Mai adecvată instituției Șefului de stat este reglementarea constituțională a României. Așa, potrivit art.96 alin.(1) din Constituție „Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților și senatorilor, pot hotărî punerea sub acuzare a Președintelui României pentru **înalță trădare** (s.n.)”.

Observăm, așadar, că însăși Constituția stabilește componenta de infracțiune pentru care președintele poate fi pus sub acuzare. Mai mult ca atât, potrivit art.398 Cod penal „Faptele prevăzute în art.394-397, săvârșite de către Președintele României sau de către un alt membru al Consiliului Suprem de Apărare a Țării, constituie infracțiunea de înaltă trădare și se pedepsesc cu detenție pe viață sau cu închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi” [68].

În asemenea circumstanțe, „înalta trădare” are un conținut final și „normativizat” [69], situație care lipsește în reglementările constituționale din Republica Moldova.

Odată cu adoptarea hotărârii de punere sub acuzare a Președintelui, competența Parlamentelor se încheie. Etapa finală a acestui proces trece spre competența instanțelor judecătorești de drept comun. Așa, în conformitate cu art.81 alin.(3) Constituția Republicii Moldova „Competența de judecată aparține Curții Supreme de justiție, în condițiile legii”. Iar potrivit art.96 alin.84) Constituția României, această competență revine Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Aceste reglementări se încadrează plenar în principiul înfăptuirii justiției care, potrivit art.114 Con-

stituția Republicii Moldova și, respectiv, art.124 alin.(1) Constituția României „Justiția se înfăptuiește în numele legii” numai de instanțele judecătorești printre care Curtea Supremă de Justiție și Înalta Curte de Casație și Justiție, respectiv.

Atât art.81 alin.(3) Constituția Republicii Moldova, cât și art.96 alin.(4) Constituția României stabilesc că „Președintele este demis de drept de la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare. Adică din acest moment Președintele, pe de o parte, își încetează exercițiul mandatului de drept în baza sentinței judecătorești definitive, iar, pe de altă parte începe termenul de ispășire a pedepsei stabilită de către instanță”.

Răspunderea constituțională a Guvernului și a membrilor săi

Preliminarii. Unii doctrinari cercetează doar „răspunderea politică a Guvernului” [70], alții „răspunderea politică și juridică” [71], precum și „răspunderea colegială morală” [72].

Cu toate „deosebirile” în termeni, esențialul este faptul abordării problemei de răspundere constituțională a Guvernului.

De remarcat că și Guvernul în calitate de instituție-cheie a puterii executive ca și Șeful statului – Președinte de republică, poartă răspundere atât: a) politică cât și b) penală. Răspunderea politică intervine odată cu adoptarea hotărârii respective a Parlamentului. Pe când răspunderea penală este inițiată de Parlament și intervine odată cu sentința definitivă pronunțată de instanța superioară de judecată.

Răspunderea politică, ca cea mai gravă sancțiune a Guvernului [73], intervine în următoarele împrejurări reglementate constituțional: a) în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament; b) moțiunii de exprimare a poziției față de obiectul interpelării; c) moțiunii depusă în cazul angajării răspunderii Guvernului.

Constituționaliștii I.Muraru și E.S. Tănăsescu mai completează situația cu împrejurarea potrivit căreia „neaprobarea programului conduce la demisia guvernului” [74].

Exprimarea votului de neîncredere de către parlament. Conform art.104 alin.(1) Constituția Republicii Moldova „Guvernul este responsabil în fața Parlamentului ...”. Textul constituțional nu specifică forma de responsabilitate, doar logica lucrurilor prezumă că se are în vedere răspunderea politică.

Pe când Constituția României prin art. 109 alin.(1) stabilește concret că Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate. Fiecare membru al Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalți membri pentru activitatea Guvernului și pentru actele acestuia. Suntem, așadar, în prezența răspunderii politice colective „Guvernul”,

precum și individuală a „fiecărui membru al Guvernului”, dar răspundere solidară.

Constituția Republicii Moldova prin art.106 alin. (1) stabilește că Parlamentul la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților. Textul constituțional specifică cu ce se soldează această „neîncredere”. Și, iarăși, logica fenomenelor ne îndeamnă la concluzia conform căreia în această situație Guvernul este demis.

Constituția României apreciază cu alți termeni, dar în fond se referă la răspunderea politică. Așa, conform art.110 alin.(2) Guvernul este demis la data retragerii de către Parlament a încrederii acordate. Mai mult ca atât, art.113 alin.(1) stipulează prevederea conform căreia Camera Deputaților și Senatul, în ședința comună, pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor.

De menționat că această formă de răspundere a Guvernului intervine din inițiativa Parlamentului și se consumă prin adoptarea hotărârii de demitere a Guvernului în deplina componență.

Moțiunea simplă. În funcție de situație, răspunsul la interpelarea adresată de către deputați se poate solda cu o moțiune. Așa, potrivit art. 103 alin.(2) Constituția Republicii Moldova, Parlamentul poate adopta o moțiune prin care să-și exprime poziția față de obiectul interpelării. Reglementare similară dar mai amplă găsim și în Constituția României. Așa, potrivit art.112 alin.(2) Camera Deputaților sau Senatul poate adopta o moțiune simplă prin care să-și exprime poziția cu privire la o problemă de politică internă sau externă ori, după caz, cu privire la o problemă ce a făcut obiectul unei interpelări.

Nu suntem deci în sfera demiterii Guvernului, ci a unui avertisment, de care Guvernul trebuie să țină cont în activitatea sa.

Moțiunea de cenzură în cazul angajării răspunderii Guvernului. Angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege – „metodă de «intervenție» în funcția legislativă a statului” [75], este legiferată prin textul Constituției și aplicată în practica Guvernelor în Republica Moldova, și România. Așa potrivit art.106¹ alin.(1) Constituția Republicii Moldova, Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului (art.114 alin.(1) Constituția României „în fața Camerei Deputaților și a Senatului”) asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege.

Acest drept al Guvernului este însă „riscant”, deoarece poate atrage după sine inițierea unei moțiuni de cenzură care se poate solda cu demiterea Guvernului.

Așa, potrivit art.106¹ alin.(2) Constituția Republicii Moldova și, respectiv, art.114 alin.(2) Constituția

României, Guvernul este demis dacă moțiunea de cenzură depusă de deputați și senatori a fost adoptată cu votul majorității deputaților și senatorilor.

Deci, și în cazul moțiunii de cenzură adoptate în cazul angajării răspunderii Guvernului suntem în prezența răspunderii politice inițiate și finalizate de către Parlament.

Răspunderea penală a Guvernului. Constituția Republicii Moldova nu stipulează această formă de răspundere a Guvernului. Pe când Constituția României, prin art.109 alin.(2) stabilește că „Numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor”.

Deci inițiativa de cerere a urmăririi penale a membrilor Guvernului aparține Camerelor Parlamentului și Președintelui României. Competența de judecată, ca și în cazul Președintelui de republică, aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție (art.109 alin.(2) din Constituție). Adică se respectă principiul legitimității actului de justiție.

Dar s-a adoptat hotărârea prin care s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea acestora din funcție. În acest caz, suntem în prezența realizării dreptului disciplinar al Președintelui. Însă trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcție, acțiunea normei imperative de data aceasta.

Responsabilitatea ministerială. Constituția Republicii Moldova nu stipulează nici această formă de răspundere.

Pe când Constituția României cuprinde art.109 alin.(3) în conformitate cu care „Cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială. Adică această prevedere constituțională este dezvoltată în detaliu într-o lege organică destinată procesului complex de responsabilitate ministerială” [76].

Necesitatea adoptării în Republica Moldova a Legii cu privire la responsabilitatea ministerială „derivă din faptul că Guvernul, în ansamblu, în structura sa constituțională, conform art.96 alin.(1) din Constituție, asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice. Or, acestea sunt veritabile obligații constituționale pe care le are doar Guvernul – instituție politică determinativă a puterii executive” [77].

Acest rol decisiv pe care îl îndeplinește Guvernul „atât în cadrul puterii executive, cât și în societate în ansamblu impune o sporită cerință față de persoanele antrenate în acest proces” [78], cât și aplicarea răspunderii constituționale. Iar responsabilitatea ministerială trebuie să includă responsabilitatea: „morală, politică, penală și civilă” [79].

Dar astăzi în Republica Moldova „atestăm atât lipsa unei reglementări constituționale, în domeniu, cât și inexistența unei legi speciale care să reglementeze răspunderea ministerială, cum e cazul altor state” [80].

Rezumând cele examinate, constatăm că responsabilitatea politică are la bază ideea de „culpă politică” și se aplică principiul solidarității la adoptarea sentinței politice – demiterea, apoi „în cazul răspunderii penale situația se schimbă, fiecare membru ministerial răspunde pentru fapta sa” [81]. În opinia noastră, mai corect ar fi nu „membru ministerial”, ci membrul Guvernului împotriva cui a fost cerută urmărirea penală, formulă constituțională.

Răspunderea constituțională a magistraților

Pentru început, menționăm faptul că textele constituționale nu prevăd în mod direct și special răspunderea constituțională a magistraților. Însă Legile Organice ce țin de funcționarea sistemului judiciar și exercitarea funcției de judecător prevăd atât răspunderea disciplinară civilă, cât și penală.

Doctrina acestui principiu al răspunderii magistraților derivă din conceptul potrivit căruia „nici o putere nu poate rămâne necontrolată deci nu poate fi absolvită de răspundere” [82]. Și doctrina franceză afirmă că „o putere nu trebuie niciodată să rămână necontrolată și că autoritatea investită cu un drept de a controla nu trebuie niciodată ca ea însăși să rămână incontrollabilă și pe cale de consecință scutită de răspundere” [83].

Evident că și autoritatea judecătorească se încadrează în acest raționament.

Urmărind scopul cercetării noastre și limitele constituționale ale răspunderii magistraților, vom menționa faptul conform căruia Constituția legitimează organul de autoadministrare judecătorească – Consiliul Superior al Magistraturii să aplice sancțiuni magistraților vinovați în săvârșirea abaterilor legale.

Așa, potrivit art.123 alin.(1) Constituția Republicii Moldova „Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecător”. Consiliul Superior al Magistraturii are și „funcția de asigurare a respectării disciplinei și eticii judecătorilor” [84]. Iar potrivit art.134 alin.(2) Constituția României, „Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor, potrivit procedurii stabilite prin legea sa organică”.

Răspunderea penală a magistratului intervine fie în cazul săvârșirii infracțiunii care lezează înfăptuirea justiției, fie infracțiuni de aplicare generală. Procedura, în ambele cazuri, este realizată în baza Codului penal și a Codului de procedură penală.

Rolul Consiliului Superior al Magistraturii se re-

zumă la darea acordului de urmărire penală și trimiterea dosarului în judecată. În cazul sentinței definitive de condamnare, judecătorul este eliberat din funcție prin Decret prezidențial la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii.

Conform Jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova, „Principiul constituțional privind independența judecătorului implică principiul *responsabilității*. Independența judecătorului nu constituie și nu poate fi interpretată ca o putere discreționară a acestuia sau ca o piedică în calea asigurării răspunderii sale penale, contravenționale sau disciplinare în condițiile legii” [85].

Concluzii. Așa cum legitimitatea instituțiilor reprezentative este valabilă atât timp cât desemnarea lor reflectă voința poporului, tot așa legitimitatea „funcționării mecanismului de stat este asigurată doar dacă este strict determinat statutul juridic și răspunderea personală a deputaților, șefului de stat, membrilor guvernului și a magistraților” [86].

Dezvoltarea acestei opinii o vom începe-o cu clarificarea noțiunilor „responsabilitate” și „răspundere”, pe care nu le considerăm sinonime.

Cât privește „**responsabilitatea**”, considerăm că aceasta presupune *o categorie a omului de autodisciplinare asupra atitudinii conștiente și active într-un comportament adecvat necesităților sociale, atitudine exprimată printr-o hotărâre, act de conștiință și voință a individului*.

Pe când „**răspunderea**” reprezintă un „*complex de drepturi și obligații conexe care – în conformitate cu legea – se nasc ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, prin aplicarea sancțiunilor juridice*”.

Rezumând cele menționate, corelația acestor două noțiuni în esența lor ar fi următoarea: *numai un om înzestrat cu responsabilitate este capabil să conștientizeze răspundere și să o asume în exercițiul funcțiilor și atribuțiilor încredințate*.

Apoi cât privește determinarea drepturilor și obligațiilor funcționarilor indicați anterior, prevederile constituționale asigură în complexitate legitimitatea lor. În schimb, răspunderea constituțională nu este completamente asigurată la Șeful de stat și mai mult la Guvern și membrii lui. Mai mult ca atât, nici reglementările constituționale nu sunt complete și simetric determinate.

O situație aparte este în cazul Guvernului. Constituția Republicii Moldova, referitor la răspunderea constituțională, stipulează doar următorul aspect în art.104 alin.(1) „Guvernul este responsabil în fața parlamentului ...”.

Această situație nu se încadrează în raportul dintre funcțiile Guvernului și răspunderea lui. Așa, potrivit art.96 alin.(1) din Constituție „Guvernul asigu-

ră realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice”, se impune deci reglementarea constituțională a răspunderii complexe a Guvernului și membrilor săi, pentru actele și faptele săvârșite în exercițiul mandatului. Numai pe această cale se va garanta și asigura legitimitatea guvernării și aplicării răspunderii constituționale.

Întru depășirea acestor lacune, considerăm a formula următoarele propuneri, care, în opinia noastră, vor asigura legitimitatea și oportunitatea răspunderii constituționale.

Consecutivitatea articolelor este determinată în funcție de gravitatea sancțiunii.

Articolul trebuie completat cu alin.(3) cu următorul conținut: „Dacă propunerea de suspendare din funcție este adoptată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea președintelui”.

1. Un nou articol cu nr.89³ cu titlul „Punerea sub acuzare”. Prima frază alin.(3) din art.81 în actuala redacție a constituției de inclus în art.89¹ cu titlul „Punerea sub acuzare” se exclude și se propune în următoarea redacție:

„(1) Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși în cazul în care săvârșește infracțiunea de înaltă trădare”.

„(2) se propune în următoarea redacție „Propunerea de punere sub acuzare poate fi inițiată de 1/3 din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova pentru a putea da explicații cu privire la faptele ce i se impută.

(3) De la data punerii sub acuzare și până la data demiterii Președintele este suspendat de drept.

(4) Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare”.

2. Un nou articol în Constituție 102¹ cu titlul „Răspunderea membrilor Guvernului” în următoarea redacție:

„(1) Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate. Fiecare membru al Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalți membri pentru activitatea Guvernului și pentru actele acestuia.

(2) Numai Parlamentul cu votul a majorității deputaților și Președintele Republicii Moldova au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Dacă s-a cerut urmărirea penală, Președintele Republicii Moldova poate dispune suspendarea acestuia din funcție. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din

funcție. Competența de Judecată aparține Curții Supreme de Justiție.

(3) Cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială”.

Referințe:

1. BARAC, L. *Răspunderea și sancționarea juridică*. București, 1997, p.15.
2. AVORNIC, Gh. *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, p.273-274.
3. DISSESCU, C.G. *Puterea și responsabilitatea guvernamentală în Constituția din 1923 în dezbaterile contemporane*, p.74.
4. POPA, N. *Teoria generală a dreptului*. București, 1992, p.204.
5. PESCATORE, P. *Introduction à la science du droit*. Centre universitaire de l'État, Luxembourg, 1975, p.591.
6. COSTIN, M. *Răspunderea juridică*. Cluj-Napoca: Dacia, 1974, p.19.
7. DĂNIȘOR, D.CI., DOGARU, I., DĂNIȘOR, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Ed. a 2-a. București: C.H. Beck, 2008, p.537.
8. AVORNIC, Gh. *Op.cit.*, vol.2, p.275.
9. NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006, p.466.
10. *Ibidem*, p.466.
11. AVORNIC, Gh. *Op.cit.*, vol.2, p.273.
12. DĂNIȘOR, D.CI., DOGARU, I., DĂNIȘOR, Gh. *Op.cit.*, p.537.
13. AVORNIC, Gh. *Op.cit.*, vol.2, p.286; NEGRU, B., NEGRU, Al. *Op.cit.*, p.470.
14. BEAUD, O. La responsabilité politique face à la concurrence d'autres formes de responsabilité des gouvernants, In: *Pouvoirs*, no 92, 2000, p.19-20.
15. ESMEIN, A. *Eléments de droit constitutionnelle français et compare*. Paris: Editions Panthéon Assas, 2001, p.572.
16. DĂNIȘOR, D.CI., DOGARU, I., DĂNIȘOR, Gh. *Op.cit.*, p.537.
17. SEGUR, Ph. *Gouvernements, quelle responsabilité?* Paris: L'Harmattan, 2000, p.17.
18. BEAUD, O. *Op.cit.*, p.22
19. *Ibidem*, p.23.
20. NEGRU, B., NEGRU, Al. *Op.cit.*, p.476.
21. AVORNIC, Gh. *Op.cit.*, vol.2, p.305.
22. DĂNIȘOR, D.CI., DOGARU, I., DĂNIȘOR, Gh. *Op.cit.*, p.240.
23. Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 21.11.1990, Aderat prin Hotărârea Parlamentului nr.707-XII din 10.09.1991. Publicată în ediția oficială *Tratate internaționale*, 1998, vol.1, p.304.
24. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1, august 1994, republicată și modificată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 29.09.2016, nr.78, art. 140.
25. DĂNIȘOR, D.CI., DOGARU, I., DĂNIȘOR, Gh. *Op.cit.*, p.544.
26. COSTACHE, Gh. *Op.cit.* p.279.
27. *Ibidem*, p.291.
28. NEGRU, B., NEGRU, Al. *Op.cit.*, p.476.

29. DĂNIȘOR, D.CI., DOGARU, I., DĂNIȘOR, Gh. *Op.cit.*, p.541.
30. *Ibidem*, p.545.
31. COSTACHE, Gh. *Directiile principale ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p.157.
32. NEMȚOI, G. *Op.cit.*, p.88-94.
33. POPESCU, R.D. *Răspunderea Parlamentului în Dreptul constituțional*. București: C.H. Beck, 2011, p.257.
34. MILLARD, E. *Observations sur la signification juridique de la responsabilité politique public dans Ph. Segur, Gouvernants, quelle responsabilité ?* Paris: L'Harmattan, 2000, p.81-100.
35. POPESCU, R.D. *Op.cit.*, p.259.
36. *Ibidem*, p.261; CALINOIU, C., DUCULESCU, V. *Drept parlamentar*. București: Lumina lex, 2006, p.73-74.
37. *Ibidem*, p.268.
38. ARSENI, Al. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan*, p.262.
39. POPESCU, R.D. *Op.cit.*, p.267.
40. MAGNETTE, P. *Contrôler l'Europe. Pouvoirs et responsabilité dans l'Union européenne*. Editions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 2003, p.24.
41. ARSENI, Al. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan*, p.199-200.
42. POPESCU, R.D. *Op.cit.*, p.284.
43. ARSENI, Al. *Drept parlamentar*, p.129-130.
44. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*. Vol. I. București: Europa Nova, 1996, p.235. POPA, V. *Drept parlamentar*. Chișinău: ULIM, 1999, p.102-103.
45. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*, vol.2, p.237.
46. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol.2. Chișinău: S.n., Tipografia Centrală, 2004, p.317.
47. DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și comparat*. București: C.H. Beck, 2006, p.607.
48. Legea despre statutul deputatului în Parlament nr.39-XIII din 07.04.1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.59-61 din 15.04.2005, art. 201.
49. Legea privind statutul deputaților și senatorilor nr.96 din 2006. În: *Monitorul Oficial al României*.
50. Regulamentul Senatului, republicat în: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.58 din 2 februarie 2001; Regulamentul Camerei Deputaților, republicat în: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.51 din 31 ianuarie 2001.
51. NEMȚOI, G. *Op.cit.*, p.88.
52. VRABIE, G. *Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituții politice*. Iași: Cuggetarea, 1999, vol.2, p.93; IONESCU, Cr. *Tratat de drept constituțional*. București: All Beck, 2003, p.721-723; DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*. Vol.2, p.240-241.
53. POPA, V. *Drept parlamentar*, p.104.
54. ARSENI, Al. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*. Chișinău: CEP USM, 2014, p.206-209; *Idem. Drept parlamentar*. Chișinău: CEP USM, 2015, p.84-87; *Idem. Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2014, p.276-279; *Idem. Statutul juridic al deputatului – condiție imanentă pentru exercitarea mandatului parlamentar*. În: *Revista Națională de Drept*, nr.3, 2013, p.11-14.
55. GUCEAC, I. *Op.cit.*, p.392; VRABIE, G. *Op.cit.*, vol.2, p.229.
56. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. a 14-a, rev. București: Editura C.H. Beck, 2011-2013, vol.2, p.266-267; IONESCU, C. *Op.cit.*, p.737.
57. DELEANU, I. *Op.cit.*, vol.2, p.345.
58. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Op.cit.*, vol.2, p.266.
59. DELEANU, I. *Op.cit.*, p.345.
60. IONESCU, C. *Op.cit.*, p.737.
61. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.2 august 1994.
62. Art.78 din Constituție, în redacția Legii nr.1115-XIV din 05.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.88-90 din 28.07.2000, art.nr.661.
63. *Ibidem*.
64. Hotărârea Curții Constituționale.
* Parlament bicameral.
65. Codul electoral al Republicii Moldova nr.1381-XI-II. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.
66. VRABIE, G. *Op.cit.*, vol.2, p.231.
67. *Ibidem*, p.232.
68. Codul penal al României. În: *Monitorul Oficial al României*.
69. NEMȚOI, G. *Răspunderea în Dreptul Constituțional*. Iași: E. Lumina, 2015, p.37.
70. GUCEAC, I. *Op.cit.*, vol.2, p.412-413; VRABIE, G. *Op.cit.*, vol.2, p.241.
71. CĂRNAȚ, T. *Op.cit.*, p.448-449.
72. GUȚULEAC, V. *Drept administrativ*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.179.
73. VRABIE, G. *Op.cit.*, p.308.
74. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Op.cit.*, vol.2, p.249.
75. ARSENI, Al. *Angajarea răspunderii Guvernului – metoadă de „intervenție”*.
76. Legea privind responsabilitatea ministerială nr.115 din 28 iunie 1999. În: *Monitorul Oficial al României*.
77. ARSENI, Al. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2014, p.227.
78. *Ibidem*, p.228.
79. COSTACHE, Gh. *Directiile principale ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p.269.
80. *Ibidem*, p.161.
81. NEMȚOI, G. *Op.cit.*, p.47.
82. DELEANU, I. *Op.cit.*, p.793.
83. CAPPELLETI, M. *Le pouvoir des juges*. Paris: Press Universitaires d'Aix-marseille, Economica, 1990, p.176; GUCEAC, I. *Op.cit.*, vol.2, p.436.
84. ARSENI, Al. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan*, p.248.
85. Hotărârea Curții Constituționale nr.22 din 05.09.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.
86. ARSENI, Al. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan*, p.284.

Prezentat la 12.11.2017

HULIGANISMUL CE ÎMPPLICĂ ACȚIUNI CARE ÎNCALCĂ GROSOLAN ORDINEA PUBLICĂ, ÎNSOȚITE DE APLICAREA VIOLENȚEI ASUPRA PERSOANELOR: DIVERGENȚE JURISPRUDENȚIALE

Partea II

Gheorghe RENIȚĂ

Universitatea de Stat din Moldova

În acest studiu, se menționează că în practica judiciară nu există un punct de vedere unitar în ceea ce privește calificarea acțiunilor ce încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței ce excedează violența absorbită de infracțiunea de huliganism (art.287 Cod penal). În timp ce unele instanțe (minoritatea) au apreciat că, în situația dată, răspunderea urmează să survină conform art.354 „Huliganismul nu prea grav” Cod contravențional și, după caz, potrivit normelor penale ce incriminează omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. Dimpotrivă, alte instanțe (majoritatea) au aplicat regulile concursului de infracțiuni și au calificat conduita făptuitorului conform elementelor constitutive ale infracțiunii de huliganism și, concomitent, în funcție de gradul de severitate a violenței aplicate, s-a reținut omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. La rândul său, Curtea Supremă de Justiție în loc să-și concerteze eforturile pentru eliminarea acestor contradicții, a amplificat și mai tare divergențele jurisprudențiale existente, prin oferirea a două explicații antagoniste, dintre care una din ele nu se bazează pe prevederile legale. Se argumentează că omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății poate să reprezinte violența, care este aplicată tocmai în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice. În acest caz, calificarea trebuie făcută în temeiul art.145, 151 sau 152 Cod penal și art.354 Cod contravențional. Aceasta întrucât, fiind aplicată o singură dată, violența nu poate fi luată în calcul de două ori la calificare: prima dată, ca expresie a infracțiunii specificate la art.145, 151 sau 152 Cod penal; a doua dată, ca parte a infracțiunii prevăzute la art.287 Cod penal. O asemenea calificare prin concurs, pur și simplu, lipsește de conținut violența privită ca parte a infracțiunii de huliganism. Sancționarea dublă pentru aceeași violență este inadmisibilă. Finalmente, se subliniază că este imperioasă unificarea practicii judiciare, propunându-se soluții în acest sens.

Cuvinte-cheie: huliganism; huliganism nu prea grav; violență; concurs de infracțiuni; interdicția dublei sancționări a uneia și aceleiași fapte; practică judiciară neuniformă.

HOOIGANISM INVOLVING ACTIONS THAT GROSSLY INFRINGE PUBLIC ORDER, ACCOMPANIED BY VIOLENCE INFLICTED UPON INDIVIDUALS: CASE-LAW DIVERGENCES

Part II

In this study it is mentioned that in the judicial practice there is no unitary point of view regarding the classification of actions that grossly violate public order, accompanied by the application of violence that exceeds the violence absorbed by the hooliganism offense (art.287 of the Criminal Code). While some instances (the minority) have estimated that in the given situation the liability is to be incurred under art.354 „Minor Hooliganism” of the Contravention Code and, as the case may be, according to criminal norms that incriminate murder or intentional harm average of body integrity or health. On the contrary, other courts (most) applied the rules of the crime contest and qualified the perpetrator’s conduct according to the constitutive elements of the hooliganism offense and, at the same time, depending on the degree of severity of the violence applied, the intentional murder otherwise serious or medium injury to body or physical integrity or health. In turn, the Supreme Court of Justice, instead of concentrating its efforts to eliminate these contradictions, has further amplified the existing jurisprudential divergences by providing two antagonistic explanations, one of which is not based on legal provisions. It is argued that murder or intentional harm to body integrity or health may be the violence that is being applied in the gross violation of public order. In this case, the qualification must be made under art.145, 151 or 152 of the Criminal Code and art.354 of the Contravention Code. Thus because, once applied, violence can’t be considered twice in qualifying: the first time as an expression of the offense specified in art.145, 151 or 152 of the Criminal Code; the second time as part of the offense provided by art.287 of the Criminal Code. Such a qualification by contest simply lacks the content of violence regarded as part of the hooliganism offense. Double punishment for the same violence is inadmissible. Finally, it is emphasized that it is imperative to unify judicial practice, proposing solutions in this respect.

Keywords: hooliganism; minor hooliganism; violence; cumulation of crimes; prohibition of double punishment of one and the same acts; divergences in case-law.

În continuare, ne propunem să găsim răspunsul la întrebarea: cum urmează a fi calificată fapta dacă violența aplicată în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice depășește vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie vătămare neînsemnată, care nu presupune nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă?

Problema a fost sesizată anterior, fiind de altfel intens dezbătută în literatura de specialitate, existând chiar propuneri concrete, apte să o soluționeze [1].

Asupra acestei dileme s-a aplecat (ce-i drept, cu întârziere) și Plenul Curții Supreme de Justiție. Ca rezultat, prin Hotărârea nr.6/2017 s-au adăugat subpct.4) și 5) la pct.10) din Hotărârea cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 19 iunie 2006, conform cărora:

– „Omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății poate să reprezinte violența, care este aplicată tocmai în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice, în acest caz, calificarea trebuie făcută, în temeiul art.145, 151 sau 152 CP RM și art.354 „Huliganismul nu prea grav” Cod contravențional. În cazuri de acest gen, nu este admisibilă aplicarea răspunderii, în baza art.145, 151 sau 152 și art. 287 CP RM. Or, principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte interzice tragerea de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă, în cazurile de acest gen, violența este cea pe care o desemnăm prin sintagma «aceeași faptă»” [subpct.4) pct.10)].

– „Doar în cazul în care infracțiunea de huliganism este urmată de infracțiunea de omor intenționat ori de vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale ori a sănătății, cele săvârșite se vor încadra în baza concursului real de infracțiuni, iar calificarea se va face, conform art.287 și art.145, 151 sau 152 CP RM” [subpct.5) pct.10)].

Prin suprapunere, se poate lesne sesiza că aceste „tălmăciri” sunt antagoniste, excluzându-se reciproc. Despre aceasta V.Stati a atenționat prompt când Proiectul care a stat la baza adoptării Hotărârii nr.6/2017 a fost publicat [2]. Din păcate, instanța supremă a ignorat această observație [3].

Să înțelegem că nu s-a putut alege una din explicațiile rediate mai sus? Sau că instanța supremă nu are o poziție fermă în acest sens și a decis să se destăinuie? Dacă s-ar răspunde afirmativ, atunci riscă să devină un simulacru concepția conform căreia Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești. De remarcat că nu este în premieră când „instanța supremă nu dă dovadă de consecvență și nu contribuie decât la deusolarea practicii judiciare [4], orientând-o într-o direcție greșită” [5]. Deci se pare că se perseverează în acest sens.

Sau poate autorii Hotărârii nr.6/2017 nu discern faptul că recomandările în discuție vin în contradicție? Admițând *arguendo* o astfel de ipoteză, conside-

răm util să-l cităm pe M.Dunea, care afirmă că: „nedreptățile la care ar putea conduce lipsa temeinică de pregătire a unor persoane ajunse să exercite oficiul magistraturii (situații care, fără a ne părea prea des întâlnite, nu au totuși, din nefericire, nici un caracter pe atât de excepțional pe cât ar fi de dorit), transformă actul interpretării și aplicării legii (...), într-un instrument periculos pentru siguranța drepturilor garantate ale destinatarilor legii” [6].

Oare nu cumva Plenul Curții Supreme de Justiție a încercat să facă o paralelă cu una din explicațiile cuprinse în Hotărârea sa „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28 iunie 2004? În concret, avem în vedere următoarea recomandare din pct.5) al hotărârii prenotate: „Dacă după consumarea furtului, făptuitorul aplică violența sau amenință cu aplicarea violenței având scopul de a scăpa de urmărire sau de a evita reținerea sa, atunci fapta nu mai poate fi calificată în conformitate cu lit.e) alin.(2) art.187 sau cu art.188 CP RM. De această dată, cele săvârșite formează concursul real dintre infracțiunea de furt și, în funcție de gradul de violență sau de caracterul amenințării cu violența, una din infracțiunile prevăzute la art.145, 151, 152 sau 155 CP RM ori la art.78 Cod contravențional” [7]. Nu excludem că s-a încercat transpunerea acestei idei în contextul infracțiunii de huliganism [în particular, ne referim la subpct.5) pct.10) din Hotărârea cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 19 iunie 2006]. Numai că nu le-a reușit. De altfel, nici nu este cazul de făcut analogie cu situații calitativ diferite. Ceea ce le scapă din vizor autorilor Hotărârii nr.6/2017 este că în sensul art.287 CP RM încălcarea grosolană a ordinii publice este însoțită, printre altele, de acțiunea adiacentă – aplicarea violenței (sau amenințarea cu aplicarea violenței). Respectiv, făptuitorul este ghidat de aceeași rezoluție infracțională atunci când acostează jignitor persoanele sau comite alte acțiuni similare, ce încalcă normele etice, tulbură ordinea publică și liniștea persoanelor și, corespunzător, aplică violența asupra persoanelor în cauză. În contextul primei modalități normative prevăzute la art.287 CP RM, infracțiunea de huliganism nu poate fi considerată ca întregită, atunci când doar s-a încălcat grosolan ordinea publică, fără să fi fost aplicată violența. De aceea, nu este necesar de a distorsiona voința legiuitorului pentru a justifica prezența concursului real de infracțiuni, de vreme ce fapta este comisă sub imperiul uneia și aceleiași intenții infracționale.

Avalanșa de întrebări și răspunsuri prezumtive poate continua. Însă rămâne de văzut care dintre explicațiile prenotate *supra* au fost acceptate de către instanțele de judecată în cauze concrete deferite judecării. De asemenea, se cuvine să estimăm impactul acestor explicații asupra „cursului” jurisprudențial.

La acest capitol, surprindem că practica judiciară oscilează, inclusiv la nivelul instanței supreme (și mai grav, uneori chiar același complet de judecată a adoptat decizii diametral opuse în materia investigată).

Așadar, într-o primă orientare jurisprudențială (minoritară), s-a considerat că dacă violența aplicată în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice excede vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie vătămarea neînsemnată, care nu presupune nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă, atunci fapta urmează a fi calificată, după caz, conform art.145, 151 sau 152 CP RM și art.354 „Huliganismul nu prea grav” Cod contravențional. Cu titlu exemplificativ reținem:

- la 9 februarie 2014, aproximativ la ora 03.30, E.A. împreună cu C.V., Z.B. și alte persoane, în privința cărora cauza penală a fost disjunsă într-o procedură separată, se aflau în fața clubului de noapte „Kremlin”, amplasat pe bd. Mircea cel Bătrân, 17/2, mun. Chișinău. În urma unui conflict, manifestând o obrăznicie deosebită au aplicat violență fizică asupra lui Z.D., cauzându-i conform raportului de expertiză medico-legală nr. 487/D din 10 martie 2014, vătămări corporale medii. Ulterior, în continuarea acțiunilor criminale au aplicat violență fizică asupra lui M. A., cauzându-i conform raportului de expertiză medico-legală nr. 488/D din 10 martie 2014, vătămare corporală medie (subl. ne aparține) [8];

- la 17 iunie 2014, aproximativ la ora 19.00, C.N. aflându-se pe str. Botanica Veche, 17, mun. Chișinău, fără motiv a inițiat un conflict cu C.V., unde acționând din intenții huliganice, încălcând grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, cu o obrăznicie deosebită l-a numit cu expresii obscene pe cel din urmă, iar cu o canistră i-a aplicat o lovitură în față. În scurt timp, în conflict s-au implicat C.D.V., C.M. și C.D.D., care împreună cu C.N. continuau să-l numească cu cuvinte licențioase, iar C.D.V. și C.N. continuau să-i aplice lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului lui C.V., totodată C.D.V. sugrumându-l, iar C.M. împingându-i pe agresori în scop de a-i provoca la aplicarea loviturilor, acțiuni care însă au fost curmate de către C.A. Ca rezultat al maltratării lui C.V. în circumstanțele indicate mai sus, conform raportului de expertiză medico-legală nr.1579/D din 11 iulie 2014, i-a fost cauzată vătămare medie (subl. ne aparține), cu dereglarea sănătății de lungă durată [9];

- la 29 aprilie 2016, aproximativ la ora 06.30, M.I. aflându-se în loc public, în curtea blocului de locuit din str. Alba Iulia, 190/2, mun. Chișinău, fără motive întemeiate, l-a acostat jignitor pe Z.T., numindu-l cu expresii obscene, totodată, amenințându-l cu aplicarea violenței fizice, alerga în spatele acestuia având scopul aplicării violenței fizice asupra lui Z.T., cel din urmă în scopul evitării conflictului cu M.I., a intrat în scara blocului din str. Alba Iulia 190/2, mun. Chișinău. Tot el în continuarea acțiunilor sale criminale, aflându-se în același loc și timp, urmărind victima Z.T., în scara blocului de locuit din str. Alba Iulia, 190/2, mun. Chișinău (...), a aplicat lui Z.T. multiple lovituri cu mâinile și picioarele în regiunea

capului și corpului cauzându-i conform raportului de expertiză medico-legală nr.134D/1721 din 9 noiembrie 2016 (...) vătămare corporală gravă (subl. ne aparține), după care a părăsit locul comiterii infracțiunii. Ulterior, la 14 august 2016, la ora 11.00, aflându-se internat în staționar în IMSP „Institutul de Medicină Urgentă”, victima Z.T., ca rezultat al insuficienței cardiopulmonare, ca urmare a bronhopneumoniei purulente cu abcedare, care s-a dezvoltat pe fundalul traumei craniocerebrale deschise: leziune axonală difuză, a decedat, iar conform concluziilor raportului de expertiză medico-legală nr.134D/1721 din 9 noiembrie 2016, leziunile corporale menționate sunt în legătură cauzală directă cu survenirea decesului [10].

Dimpotrivă, într-o altă optică jurisprudențială (majoritară), s-a apreciat că răspunderea va surveni conform art.287 CP RM și, după caz, art.145, 151 sau 152 CP RM (fiind vorba de un concurs real de infracțiuni) în situația în care violența aplicată în legătură cu încălcarea ordinii publice s-a soldat cu omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. Drept dovadă prezentăm doar câteva spețe din practica judiciară (abundentă) care fundamentează alegația conturată [11]:

- la 7 martie 2013, în jurul orei 11.30, S.T. deplasându-se cu automobilul de model „Mercedes-Benz Sprinter-208”, în s. Hârtop, r-nul Cantemir, a oprit brusc automobilul și în mod intenționat, fără motiv, încălcând grosolan ordinea publică, s-a apropiat de B.D., care se afla în acel moment în strada s. Hârtop, r-nul Cantemir, i-a aplicat celui din urmă multiple lovituri cu o bătă de lemn peste tot corpul, cauzându-i astfel leziuni corporale grave (subl. ne aparține) periculoase pentru viață, în urma cărora, la 10 martie 2013, B.D. a decedat [12];

- la 6 noiembrie 2014, în jurul orei 00.10, minorii B.D. și B.M., aflându-se în stare de ebrietate alcoolică, au ieșit la marginea s. Ignăței, r-nul Rezi-na, unde au blocat drumul cu niște saci cu deșeuri, fapt pentru care a fost stopat automobilul de model „Dacia Logan”, care se deplasa spre s. Scorțeni, r-nul Telenești, la volanul căruia se afla L.I., care coborând să înlăture sacii din drum, a fost atacat de minorii B.D. și B.M. care, încălcând grosolan ordinea publică, acționând cu cinism și obrăznicie deosebită, i-au aplicat multiple lovituri cu pumnii și picioarele pe diferite părți ale corpului, inclusiv l-au lovit de mai multe ori cu o bară din metal, cauzându-i vătămări corporale grave (subl. ne aparține) periculoase pentru viață [13];

- la 20 aprilie 2015, în jurul orei 04:00, R.R., aflându-se la una din mesele din incinta localului „Eli-Pili”, amplasat pe str. București, nr.68, mun. Chișinău, în loc public, (...) a inițiat un conflict cu C.A. și P.C., numindu-i cu cuvinte licențioase pe ei și pe alți vizitatori ai localului menționat, după care a aplicat un șir de lovituri cu pumnii și picioarele peste

corpul și fața lui P.C., ulterior, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, a scos din buzunarul scurtei sale un cuțit, cu care i-a aplicat mai multe lovituri lui P.C., reușind să-l rănească pe cel din urmă pe suprafața corpului, după care în urma altercațiilor partea vătămată P.C. a căzut fracturându-și ambele maleole laterală cu deplasare, medială fără deplasare, care condiționează o dereglare a sănătății de lungă durată și în baza acestui criteriu, conform raportului de expertiză medico-legală nr.1236/D din 5 iunie 2015, se califică ca vătămare corporală medie (subl. ne aparține) [14];

- la 30 august 2015, aproximativ la ora 17:30, fiind în stare de ebrietate alcoolică, B.D. prin înțelegere prealabilă și împreună cu B.G., T.F. și S.P., urmărind scopul încălcării în mod grosolan a ordinii publice, exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, fiind în stare de ebrietate alcoolică, aflându-se într-un loc public, pe una din străzile s. Misovca, com. Gangura, r-nul Ialoveni, în apropierea gospodăriei lui R.L., fără motiv vădit l-au nimit pe C.I. cu cuvinte licențioase după care i-au aplicat multiple lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite regiuni ale corpului prin ce i-au provocat potrivit raportului de expertiză medico-legală nr.2207/D din 01 octombrie 2015 fractura coastei VIII pe stânga fără deplasarea fragmentelor; fractura corpului osului zigomatic pe dreapta cu deplasarea fragmentelor care condiționează dereglarea sănătății de lungă durată și în baza acestui criteriu se califică ca vătămare medie (subl. ne aparține) [15].

Seamănă izbitor de mult faptele descrise în spețele de mai sus. Totuși, după cum am semnalat, acestea au primit aprecieri juridice divergente. Cu regret, constatăm că sunt acceptate și promovate standarde duble pentru una și aceeași problemă de drept (chiar de către instanța supremă). Însă, pornind de la ideea că dreptatea este unică, apare ca firească întrebarea: care este soluția de calificare corectă?

Pentru dezlegarea juridică a acestei dileme, vom începe prin a preciza că în joc se află principiul (*ne*) *non bis in idem*, care este consacrat, la nivel internațional, printre altele, de art.4 din Protocolul nr.7 la CEDO, paragr.7 art.14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, art.50 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, art.54 din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen etc.

În general, s-a arătat că acest principiu are două componente: *nemo debet bis vexari pro una et eadem causa* (nimeni nu trebuie să fie urmărit de două ori pentru aceeași faptă) și *nemo debet bis puniri pro uno delicto* (nimeni nu trebuie să fie sancționat de două ori pentru aceeași infracțiune) [16]. Cea din urmă componentă conturează aspectul material (de drept penal substanțial) al principiului menționat.

După această notă de limpezire, reținem că elementul „*idem*” relevant din perspectiva prezentei lucrări se referă conform instrumentelor internaționale care prevăd

acest principiu la „aceleași infracțiune” (*même infraction, same offence*), care implică în aparență relevanța criteriului calificării juridice a faptelor, cu excepția art.54 din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen care utilizează termenul de „aceleași fapte” (*même faits, same acts ori same cause*), noțiune ce vizează simpla materialitate a faptelor în cauză, fără a se ține seama de calificarea juridică a acestora [17].

La nivel național, Curtea Constituțională a conferit principiului *non bis in idem* o conotație constituțională, în Hotărârea nr.26 din 23 noiembrie 2010 asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin. (6) art.63 Cod de procedură penală, precizând că principiul statuat de art.21 din Constituție – asigurarea tuturor garanțiilor necesare apărării persoanei acuzate de un delict în procesul judiciar – pe lângă alte drepturi procesuale, oferă persoanei și dreptul constituțional de a nu fi urmărită, judecată sau pedepsită de mai multe ori pentru aceeași faptă (*subl. ne aparține*) [18].

De asemenea, în Hotărârea nr.12 din 14 mai 2015 privind excepția de neconstituționalitate a art.287 alin.(1) Cod de procedură penală (reluarea urmăririi penale), instanța de contencios constituțional a reiterat că garanțiile instituite prin art.21 din Constituție încorporează și dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă (principiul *non bis in idem*) [19].

Trecând la cadrul normativ infraconstituțional, reținem că în concepția alin.(2) art.7 CP RM, nimeni nu poate fi supus de două ori urmăririi penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă.

În același făgaș, conform alin.(2) art.9 Cod contravențional, nimeni nu poate fi supus de două ori răspunderii contravenționale pentru una și aceeași faptă.

Nu în ultimul rând, potrivit alin.(1) art.22 CPP, nimeni nu poate fi urmărit de organele de urmărire penală, judecat sau pedepsit de instanța judecătorească de mai multe ori pentru aceeași faptă.

Astfel, textele de lege citate garantează neadmiterea sancționării duble a aceleiași fapte, nu a aceleiași infracțiuni. Prohibiția dublei sancționări a uneia și aceleiași fapte își extinde antenele nu doar în situațiile în care persoana este urmărită sau judecată în procese diferite, ci și în aceea ce privește o singură cauză penală [20]. Însă, până la aplicarea unei sancțiuni, fapta urmează, printre altele, să îmbrace o haină juridică, *id est*: să fie circumscrisă în baza unei norme penale. Raportat la procesul de determinare și constatare juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunii prevăzute de legea penală, principiul menționat reflectă „interdicția unei valorificări multiple din perspectivă penală a unei conduite unice [21] realizată de agent (a se citi – făptuitor – *n.a.*), împiedicând aplicarea simultană a mai multor texte de lege, atunci când semnificația juridică a faptei este acoperită integral de o unică normă de incriminare” [22]. Reformulând, apreciem că este inadmisibil ca acțiunea

sau inacțiunea făptuitorului ce lezează relațiile sociale protegute de o singură normă penală să fie calificată în baza mai multor texte de incriminare.

Dar ce înseamnă „aceeași faptă”? Răspunzând la această întrebare, consemnăm că CtEDO a decis că art.4 din Protocolul nr.7 trebuie să fie înțeles în sensul că interzice urmărirea penală sau judecarea a celei de-a doua „infrațiuni” în măsura în care aceasta decurge din fapte identice sau fapte care sunt în mod substanțial aceleași [23]. Analiza trebuie să se concentreze asupra acelor fapte care constituie un ansamblu de circumstanțe concrete care implică aceeași persoană și care sunt indisolubil legate între ele în timp și spațiu, a căror existență trebuie să fie demonstrată în scopul de a asigura o condamnare sau de a iniția proceduri penale [24].

Așadar, prin „aceeași faptă” desemnăm acțiunile sau omisiunile identice ori care sunt în mod substanțial aceleași, fiind conectate (suficient de strâns) între ele din punct de vedere material și în timp, aducând atingere aceluiași obiect juridic [25].

Acestea fiind spuse, remarcăm că în cea de-a doua tendință jurisprudențială (dominantă) violența aplicată (care s-a manifestat în vătămarea medie sau gravă a integrității corporale ori a sănătății, care a cauzat sau nu decesul persoanei) în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice a fost luată în considerare, pe de o parte, la reținerea infracțiunii de huliganism, iar pe de altă parte – pentru aplicarea răspunderii în baza art.151 sau 152 CP RM. Altfel zis, s-a acordat o dublă valență juridică aceleiași violențe [26]. Nu putem agree o atare abordare. În acest sens, pe bună dreptate, S.Brînza și V.Stati, au accentuat: „fiind aplicată o singură dată, violența nu poate fi luată în calcul de două ori la calificare: prima dată, ca expresie a infracțiunii specificate la art.145, 151 sau 152 CP RM; a doua dată, ca parte a infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. O asemenea calificare prin concurs pur și simplu lipsește de conținut violența privită ca parte a infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. Sancționarea dublă pentru aceeași violență este inadmisibilă” [27].

Pe cale de consecință, reținerea concursului de infracțiuni în ipoteza analizată sfidează art.4 din Protocolul nr.7 CEDO, art.21 din Constituție, alin. (2) art.7 CP RM și alin.(1) art.22 CPP.

Dorim să precizăm că Curtea Constituțională a țării noastre a statuat, relativ recent, că pentru a constata încălcarea principiului *non bis in idem* (avându-se în vedere aspectul material al acestuia), este necesară întrunirea următoarelor condiții: 1) identitatea faptelor, 2) unitatea subiectului și 3) unitatea relațiilor sociale protejate odul de procedură penală [28]. Indubitabil, aceste condiții își fac simțită prezența cumulativă în spețele exemplificate *supra* în care conduita făptuitorului a fost calificată potrivit art.287 și, după caz, art.145, 151 sau 152 CP RM. Pentru a fi mai convingători, vom face apel și la jurisprudența CtEDO, care, de altfel, „este obligatorie (*subl. ne aparține*)

pentru Republica Moldova, ca stat care a aderat la CEDO” [29].

Astfel, în *Maresti vs Croația*, CtEDO a constatat că reclamantul a fost găsit, mai întâi, vinovat de comiterea unei contravenții (ce tinde să ocrotească relațiile sociale privind ordinea publică și considerată în virtutea criteriilor „Engel” [30] ca fiind o „acuză în materie penală”) pentru faptul că ar fi aplicat violența într-un loc public în privința unei persoane. Ulterior, pentru aceeași conduită, reclamantul a fost condamnat pentru comiterea infracțiunii de vătămare gravă a integrității corporale. Așadar, faptele imputate reclamantului în cele două proceduri se refereau la același comportament [31]. S-a apreciat că este evident că a existat o duplicare a procedurilor penale. Drept urmare, a fost sfidat art.4 din Protocolul nr.7 din CEDO [32].

Pe aceeași axă concepțională, în cauza *Muslija vs Bosnia și Herțegovina*, în care reclamantul făcuse obiectul a două proceduri – contravențională și, respectiv, penală – pentru că își lovise fosta soție, CtEDO a urmat un raționament identic și a concluzionat că faptele erau, în esență, aceleași (fiind comise față de aceeași persoană și în aceeași perioadă de timp), întrucât actele de violență au fost reținute, între altele, atât în contextul aplicării răspunderii contravenționale, cât și pentru recunoașterea reclamantului vinovat de comiterea infracțiunii de vătămare corporală gravă. Acest aspect a cântărit greu în balanță și, în consecință, s-a decis că art.4 din Protocolul nr.7 a fost violat [33].

De asemenea, în cauza *Butnaru și Bejan-Piser vs România*, CtEDO a evidențiat că reclamanta (Butnaru) a fost achitată, într-o fază inițială, de acuzația de lovire sau alte violențe (a se citi – vătămarea integrității corporale sau a sănătății – *n.a.*) și, ulterior, a fost condamnată pentru tâlhărie în raport tot cu același incident. S-a constatat că reclamanta a fost acuzată în două rânduri pentru aceleași acte de violență pe care le aplicase aceleiași persoane și la aceeași dată. Chiar dacă alte fapte – ce au adus atingere relațiilor sociale cu privire la patrimoniu – au fost imputate persoanei în cauză în cadrul celei de-a doua proceduri, totuși, cele două proceduri coincideau în privința actelor de violență. Astfel, reclamanta a fost judecată de două ori pentru aceleași acte de violență și, prin urmare, a fost încălcat art.4 din Protocolul nr.7 [34].

Comportă elocvență și speța *Milenković vs Serbia*. În această cauză, CtEDO a observat că reclamantul a fost acuzat: 1) în procesul contravențional – pentru aplicarea în privința lui R.C. a unor lovituri în regiunea capului și înjurarea acestuia; 2) în procesul penal – pentru aplicarea în privința lui R.C. a unor lovituri în regiunea capului, soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale [35]. Curtea de la Strasbourg a notat că acțiunile imputate reclamantului (din cele două procese) sunt inextricabil legate între ele în timp și în spațiu. Așadar, se atestă că violența exercitată a fost luată în calcul de două ori: pentru recunoașterea

reclamantului vinovat de săvârșirea unei contravenții și, respectiv, în vederea angajării răspunderii penale pentru comiterea infracțiunii de vătămare gravă a integrității corporale. Și de această dată s-a ajuns la concluzia că au fost nesocotite garanțiile oferite de art.4 din Protocolul nr.7.

Șirul unor astfel de cauze judecate la Strasbourg este lung și nu ne propunem o prezentare exhaustivă a lor. Însă ideea centrală pe care o putem extrage este următoarea: nu se permite circumscrierea unor și acelorași acte de violență în baza a două sau mai multor norme (considerate ca având un caracter „penal” în sensul autonom al termenului cristalizat în jurisprudența CtEDO) și, implicit, sancționarea multiplă a acestora.

Așa fiind, ne atașăm opiniei conform căreia în ipoteza în care acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică sunt însoțite de o violență mai gravă decât cea absorbită de infracțiunea de huliganism (cea care depășește vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie vătămarea neînsemnată, care nu presupune nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă), ele nu mai pot reprezenta o parte a infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. Aceste acțiuni trebuie percepute distinct, alcătuind fapta prevăzută la art.354 Cod contravențional. La fel, trebuie percepută distinct violența mai gravă (adică, omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății), care însoțește acțiunile ce încalcă grosolan ordinea publică [36].

Față de cele ce preced, balanța înclină pregnant spre prima tendință jurisprudențială. Și anume: răspunderea trebuie aplicată conform art.354 Cod contravențional și, după caz, art.145, 151 sau 152 CP RM în situația în care violența aplicată în legătură cu încălcarea ordinii publice s-a soldat cu omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. Substratul logic al acestei soluții rezidă în prohibiția valorificării duble a uneia și aceleiași violențe.

În continuare, nu putem să nu scoatem în evidență unele „perle” strecurate în practica judiciară. Animați de „respectarea” principiului neadmiterii tragerii de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă, unii subiecți abilitați cu aplicarea legii penale au dat dovadă de „ingeniozitate”. Astfel, într-un caz s-a constatat că: *la 10 octombrie 2015, aproximativ la ora 20.30, B.C. fiind în stare de ebrietate alcoolică, împreună cu B.V., C.V. și o persoană nestabilă de organul de urmărire penală, intenționat, din motive huliganice, aflându-se pe una din străzile din com. Rezeni din r-nul Ialoveni, încălcând grosolan ordinea publică, în loc public în drum, manifestând o vădită lipsă de respect față de societate, fără oarecare motive însemnate, l-au insultat pe D.I., iar B.C. inițial i-a aplicat lui D.I. o lovitură cu pumnul în regiunea feței, apoi B.V., C.V. și o persoană nestabilă de organul de urmărire penală i-au sărit în spate și l-au doborât*

jos, după care toți au început să-i aplice lovituri cu picioarele în diferite părți ale corpului, iar când cel din urmă a încercat să fugă a fost ajuns de către C.V. și persoana pe nume „S.” și l-au doborât la pământ fiind lovit de aceștia cu picioarele peste diferite părți ale corpului, atunci B.C. făcând exces de autor i-a aplicat lovituri cu picioarele în partea stângă, în regiunea costală. Conform raportului de expertiză medico-legală nr.2947/D din 11 decembrie 2015, lui D.I. i-au fost cauzate leziuni corporale cu dereglarea de lungă durată a sănătății, care se califică ca vătămare medie [37].

Pe baza stării de fapt expuse mai sus, confirmată de probele administrate, instanța a reținut că, în drept, faptele inculpatului B.C. întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(2) art.287 CP RM, huliganism, adică acțiuni intenționate care prin conținutul lor se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită (subl. ne aparține), săvârșită de mai multe persoane. În subsidiar, s-a dispus încetarea cauzei penale în privința lui B.C., învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.152 CP RM, în legătură cu împăcarea părților [38]. Sentința primei instanțe a fost menținută atât de instanța de apel, cât și cea de recurs [39].

În acest sens, desprindem că, în viziunea acestor instanțe, nu se încalcă principiul neadmiterii tragerii de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă în ipoteza în care conduita exprimată în aplicarea violenței în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice va fi circumscrișă, în drept, potrivit celei de-a patra modalități normative în care se poate înfățișa fapta prejudiciabilă a infracțiunii de huliganism – acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită – și, în funcție de gradul violenței, conform art.145, 151 sau 152 CP RM. În această accepțiune, se pretinde că violența nu este luată în considerare de două ori la calificare. O astfel de logică este surprinzătoare. În replică, amintim că, din punct de vedere metodologic, atunci când CtEDO cercetează dacă s-a dat deplină eficiență principiului *non bis in idem*, verifică, printre altele, „circumstanțele de fapt” imputate persoanei, și nu calificarea juridică a acestora [40]. Or, în spețele *Maresti vs Croația* [41], *Muslija vs Bosnia și Herțegovina* [42], precum și în speța *Milenković vs Serbia* [43], CtEDO a observat că reclamantii au fost „condamnați” în primul set de proceduri pentru o contravenție ce tinde să protejuiască relațiile sociale privind ordinea publică (în baza unor norme corespondente cu art.354 Cod contravențional), contravenție care, prin *ope legis*, nu presupune aplicarea violenței. În ciuda acestui fapt, CtEDO a constatat că reclamantilor le-a fost incumbată de către instanțele naționale a statelor corespunzătoare, în două rânduri aceleiași acte de violență la descrierea conduitei ilicite (atât în contextul contravenției ce viza ordinea publică, cât și în cel al infracțiunii de vătămare a integrității corporale). Astfel, a fost suficient să se stabilească că faptele au

fost în esență aceleași (indiferent de calificarea juridică a acestora) – suprapunându-se în privința actelor de violență – pentru a se conchide că a fost încălcat art.4 din Protocolul nr.7. Nu există nici un motiv de a devia de la această abordare.

În afară de aceasta, remarcăm că acțiunile care încălcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței (prima modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzute la art.287 CP RM), a fost percepută în calitate de modalitate faptică a acțiunilor care prin conținutul lor se disting printr-o obrăznicie deosebită (cea de-a patra modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzută la art.287 CP RM). Această „găselniță” constituie un nonsens și este dovada promovării nihilismului juridic. O astfel de viziune își trage seva din pct.3) al Hotărârii nr.4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism”. Conform acestui punct, prin „obraznicie deosebită” se înțeleg acțiunile de încălcare grosolană a ordinii publice, însoțite de acte de violență asupra persoanei (subl. ne aparține), de distrugere și degradare a bunurilor proprietarului, întreruperea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor sau organizațiilor etc.

Totuși, după cum a subliniat V.Sîrbu: „O asemenea abordare nu este cu putință, întrucât unul și același *modus operandi* nu poate să îndeplinească concomitent în aceeași normă de incriminare un rol dublu, atât ca modalitate normativă, cât și ca modalitate faptică. De asemenea, din interpretarea dată obrăzniciei deosebite, rezultă că pentru a aplica răspunderea penală pentru huliganism, este absolut necesar ca acțiunile care se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită să fie însoțite de acte de violență. Atribuirea caracterului complex modalității normative (în cauză – acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită [44] – *n.a.*) (...) contravine însă literei normei de incriminare prevăzute la alin.(1) art.287 CP RM. Aceasta deoarece, doar acțiunile care încălcă grosolan ordinea publică sunt însoțite de aplicarea violenței asupra persoanei, nu și acțiunile care, prin conținutul său, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită. Or, au dreptate S.Brînza și V.Stati, când afirmă că huliganismul nu este o infracțiune complexă atunci când implică acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită, întrucât astfel de acțiuni nu trebuie să fie însoțite de vreo acțiune adiacentă [45]. Din aceste rațiuni, considerăm că autoritatea judecătorească a realizat o interpretare extensivă a legii penale, creând prin aceasta un conținut legislativ nou, ceea ce reprezintă *grosso modo* o încălcare a principiului separației puterilor în stat” [46].

În acord cu cele conturate mai sus, apreciem că și în speța exemplificată mai sus au fost eludate garanțiile consacrate la art.4 din Protocolul nr.7, chiar dacă procesul penal a fost încetat în privința învinuirii aduse lui B.C. de comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.152 CP RM, în legătură cu împăcarea părților.

Or, această stare de lucruri nu înlătură constatarea precum că lui B.C. i s-a imputat în fapt aceleași acte de două ori. La o concluzie similară a ajuns și CtEDO în contextul în care pentru cea de-a doua infracțiune persoana a beneficiat de efectele amnistiei [47], precum și în ipoteza în care la acea de-a doua condamnare s-a dedus sancțiunea aplicată în primul proces (pentru una și aceeași faptă) [48].

În aceeași ordine de idei, unii practicieni ai dreptului au fost și mai „inventivi”. De exemplu, prin sentința Judecătorei Chișinău (sediul Ciocana), din 9 iunie 2017, s-a stabilit că: *la 4 februarie 2017, aproximativ la ora 22.30, C.D., aflându-se în apropiere de centrul comercial „Green Hills”, amplasat pe str. Alecu Russo, 28, mun. Chișinău, fiind în stare de ebrietate alcoolică, intenționat, încălcând grosolan ordinea publică, a inițiat un conflict cu S.N., în rezultatul căruia, i-a aplicat o lovitură în cap cu o sticlă de bere, cauzându-i, conform raportului de expertiză judiciară nr.485/D din 29 martie 2017, vătămare corporală gravă. Ultimul, în aceleași circumstanțe, la 4 februarie 2017, aproximativ la ora 22.30, aflându-se în apropiere de centrul comercial „Green Hills” amplasat pe str. Alecu Russo, 28, mun. Chișinău, în cadrul comiterii acțiunilor de huliganism, intenționat, i-a aplicat o lovitură în cap cu o sticlă de bere lui S.N., cauzându-i, potrivit raportului de expertiză judiciară nr.485/D din 29 martie 2017, traumă cranio-cerebrală deschisă, manifestată prin fractura osului frontal, cu implicarea ambelor lamele cu trecerea la baza craniului, contuzie cerebrală de gradul I; fractura laminei cribroasă, fractura oaselor nazale, pneumoencefalee în zona fronto-parietală, plagă contuză în regiunea frontală, care prezintă pericol pentru viață și se califică ca vătămare gravă* [49].

În urma circumstanțelor descrise, prima instanță a apreciat că acțiunile lui C.D. au fost corect calificate (de către organul de urmărire penală) în baza alin.(1) art.151 CP RM – vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății care este periculoasă pentru viață; și în temeiul alin.(3) art.287 CP RM – huliganismul agravat, adică acțiunile intenționate ce încălcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea unui obiect pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății [50].

În opinia noastră, în speța analizată s-a admis o eroare lamentabilă. Înainte de toate, observăm că contrar garanțiilor instituite de art.4 din Protocolul nr.7 CEDO, paragr.7 art.14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, art.21 din Constituție, alin.(2) art.7 CP RM și alin.(1) art.22 CPP, instanța de judecată a reținut de două ori aceeași conduită de fapt, realizată de același subiect, în același interval de timp și în privința aceleiași persoane, pentru a justifica imputarea răspunderii penale în baza regulilor ce cârmuiesc concursul (real) de infracțiuni.

În afară de aceasta, precizăm că alin.(3) art.287 CP RM incriminează huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a

altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății. Astfel, se face trimitere expresă la alin. (1) și (2) ale art.287 CP RM. Concomitent, alin.(1) al aceluiași articol stabilește răspunderea, *inter alia*, pentru „huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței (...)”. La caz, calificând acțiunile făptuitorului potrivit alin.(3) art.287 CP RM, s-a preluat textul din alin.(1) al articolului în discuție până la a două virgulă. *In concreto*, la calificare nu s-a reținut acțiunea adiacentă – aplicarea violenței asupra persoanelor, ci doar acțiunea principală a primei modalități normative, ce alcătuiește fapta prejudiciabilă a laturii obiective a infracțiunii de huliganism – acțiuni intenționate care încalcă grosolan ordinea publică. Însă, în absența acțiunii adiacente, nu putem vorbi despre infracțiunea de huliganism în cazul primelor trei modalități normative ale faptei prejudiciabile incriminate la art.287 CP RM [51].

Pentru a nu fi considerați malițioși (și a nu ne lega de virgule), accentuăm că este inadmisibil de a defalca acțiunea principală de cea adiacentă în contextul infracțiunii de huliganism. Privită izolat, încălcarea grosolană a ordinii publice nu conduce la întregirea infracțiunii de huliganism, în sensul că nu sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM și condamnarea în astfel de condiții ar fi fără doar și poate – arbitrară. Posibil, instanța de fond s-a ghidat de împrejurarea că făptuitorul a optat pentru judecarea cauzei în procedura simplificată în ordinea prevăzută de art.364¹ (judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală) Cod de procedură penală. Iar, în acest sens, Plenul Curții Supreme de Justiție a deslușit că, „inculpatul trebuie să recunoască și încadrarea juridică a faptei/faptelor așa cum a/au fost reținute în rechizitoriu. În cazul când inculpatul contestă încadrarea juridică a faptei, nu pot fi aplicate dispozițiile art.364¹ Cod de procedură penală” [52]. Dar, nu este mai puțin adevărat că, „până la adoptarea soluției privind admiterea sau respingerea cererii inculpatului, prin care se solicită judecarea cauzei în procedura simplificată prevăzută de art.364¹ Cod de procedură penală, judecătorul la fel este obligat să verifice (...) dacă fapta imputată inculpatului just a fost încadrată în conformitate cu dispozițiile prevăzute în Codul penal” [53]. Această obligație a fost eludată cu desăvârșire. Așadar, în loc să vegheze pentru neadmiterea abuzurilor și fărâdelegilor, instanța de fond s-a lăsat edulcorată de calificarea acțiunilor făptuitorului dată de către acuzatorul de stat, preluând-o literalmente din rechizitoriu și promovând aceeași „gafă” [54].

Și mai grav este că, Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău (ca instanță ierarhic superioară), cu două voturi „pro” și, respectiv, unul „împotriva”, a decis să mențină sentința atacată fără modificări. Verificând legalitatea și temeinicia sentinței atacate, instanța de apel a apreciat că: „pentru a pronunța sentința, judecata corect a stabilit circumstanțele de

fapt și vinovăția inculpatului, just a încadrat în drept acțiunile lui (*subl. ne aparține*)” [55]. Astfel, lecturând decizia instanței de apel, desprindem că nici nu s-a analizat în modul convenit argumentul invocat de apărătorul inculpatului că prima instanță în mod eronat l-a condamnat în baza prevederilor alin.(3) art.287 și alin.(1) art.151 CP RM. Or, afirmația instanței de apel referitoare la calificarea „justă” a faptei este atât de vagă, încât ar putea servi în calitate de „șablon” pentru un număr nedeterminat de decizii în vederea respingerii de fiecare dată a alegației că fapta a fost calificată greșit [56]. Așa fiind, concluzia instanței de apel, în genere, nu este însoțită de argumente, ceea ce însuflă sentimentul că părțile nu au fost „ascultate”. Cu acest prilej, semnalăm că „motivarea unei hotărâri nu este o problemă de volum, ci una de esență, de conținut, aceasta trebuind să fie clară, concisă și concretă, în concordanță cu probele și actele de la dosar. În același timp, motivarea hotărârii constituie o garanție pentru părți în fața eventualului arbitraru judecătoresc, precum și singurul mijloc prin care se dă posibilitatea de a se putea exercita controlul judiciar, circumscriindu-se astfel noțiunii de proces echitabil în condițiile prevăzute de art.6 CEDO” [57].

Este laudabil faptul că unul dintre judecătorii, ce a făcut parte din completul de judecată investit cu examinarea cauzei menționată în ordine de apel, fiind în dezacord cu raționamentul majorității, a militat în opinia sa separată pentru calificarea acțiunilor făptuitorului potrivit alin.(1) art.151 CP RM și art.354 Cod contravențional, soluție la care achiesăm și noi. În sprijinul acestei opțiuni, s-a invocat, printre altele, neadmiterea unei eventuale condamnări a Republicii Moldova de către CtEDO pentru nesocotirea art.4 din Protocolul nr.7. La fel, s-a invocat și explicația Plenului Curții Supreme inserată la subpct.4) pct.10) din Hotărârea nr.4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism” [58]. În contrast, se pare că ceilalți doi magistrați au dat preferință (neîntemeiat) recomandării prevăzute la subpct.5) pct.10) din hotărârea nominalizată. Rămâne de văzut cum va proceda instanța de recurs (cauza fiind pendinte la Curtea Supremă de Justiție), cea care a formulat recomandările cu pricina. De data aceasta, oare care interpretare va prevala? De ce se va ghida instanța supremă?

In globo, studiul practicii judiciare denotă că problema de drept pusă în discuție a fost soluționată diferit. Hotărârile instanțelor de judecată „nu vorbesc cu o singură voce” [59], diferențele nefiind de nuanță, ci de esență. Corelativ, rolul judecătorilor de „gardieni ai drepturilor omului și libertăților fundamentale” [60] este știrbit. Totul depinde de faptul care dintre explicațiile cuprinse la subpct.4) și 5) pct.10) din Hotărârea „Cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism”, nr.4 din 19 iunie 2006, vor fi luate în considerare. Este adevărat că „atingerea unui consens jurisprudențial este un proces care poate dura și existența unei divergențe poate fi tolerată atât

timp cât ordinea juridică internă are capacitatea de a o resorbi” [61]. Însă, soluția *non liquet* nu poate fi acceptată.

Nu putem să nu remarcăm că, și anterior adoptării modificărilor la hotărârea nominalizată, în practica judiciară nu exista un punct de vedere unitar în ceea ce privește calificarea acțiunilor ce încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței (concretizată în vătămarea medie sau gravă a integrității corporale ori a sănătății, sau decesul persoanei). În timp ce unele instanțe aplicau răspunderea conform art.354 Cod contravențional și, după caz, conform art.145, 151 sau 152 CP RM; dimpotrivă, alte instanțe au calificat conduita făptuitorului, pe de o parte, conform art.287 CP RM, iar pe de altă parte, potrivit art.145, 151 sau 152 CP RM [62]. Această stare de lucruri se perpetuează, atingând cote alarmante.

La rândul său, instanța supremă, în loc să-și canalizeze eforturile spre eclipsarea acestor contradicții (adică să-și îndeplinească rolul său corespunzător), a amplificat și mai tare divergențele jurisprudențiale existente, prin oferirea a două explicații antagoniste.

În asemenea condiții, justițiabilul nu are posibilitatea de a anticipa care dintre cele două explicații oferite de Plenul Curții Supreme de Justiție vor fi puse la baza hotărârii sale.

Așa fiind, regretăm turnura pe care a luat-o, în materia analizată, pretinsul „instrument util de lucru” pentru cei abilitați cu aplicarea legii penale.

Fără a face rabat de la rigoarea științifică, accentuăm că „absența unei interpretări jurisprudențiale accesibile și în mod rezonabil previzibile poate conduce chiar la constatarea existenței unei încălcări a art.7 CEDO (precum și a art.22 din Constituție, care, de rând cu art.7 CEDO, consacră principiul legalității incriminării și pedepsei penale – *n.a.*) în privința persoanei acuzate” [63].

În contrast, prezența unei jurisprudențe neomogene sau haotice constituie un factor de destabilizare a securității juridice și de decredibilizare a justiției, contrar garanțiilor instituite de dreptul la un proces echitabil (garantat de art.6 CEDO și art.20 din Constituție).

Sesizată în mod repetat cu cereri ce vizează problema divergențelor de jurisprudență, CtEDO s-a pronunțat asupra necesității de a stabili în ce condiții contradicțiile din jurisprudența unei instanțe naționale supreme suprimă exigențele garantate de art.6 CEDO. Astfel, au fost reliefate trei criterii (principale) după care se ghidează CtEDO, și anume: 1) dacă există „divergențe profunde și persistente” în jurisprudența unei instanțe supreme; 2) dacă legislația internă prevedea mecanisme care permit eliminarea acestor incoerențe; 3) dacă aceste mecanisme au fost aplicate și care au fost, după caz, efectele aplicării lor [64]. Un criteriu suplimentar ce poate fi luat în considerare rezidă în aceea dacă divergența în litigiu este izolată sau dacă afectează un număr mare de justițiabili [65].

Din această perspectivă, o trecere în revistă a jurisprudenței relevante a Curții Supreme de Justiție

(analizată *supra*) arată că există într-adevăr două interpretări diametral opuse în ceea ce privește calificarea acțiunilor ce încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței (concretizată în vătămarea medie sau gravă a integrității corporale ori a sănătății, sau decesul persoanei). Acestea și-au făcut apariția odată cu intrarea în vigoare (la 24 mai 2009) a amendamentelor operate în Codul penal prin Legea nr.277/2008 și, din păcate, continuă să persiste. Este îngrijorător că, uneori, același complet de judecată sau cu o componență aproape identică a adoptat verdicte care se exclud reciproc, la intervale de timp relativ scurte. Astfel, considerăm că există „divergențe profunde și persistente” în interpretarea dilemei analizate, alimentate de Curtea Supremă de Justiție [66]. Amintim că CtEDO a condamnat (pentru încălcarea art.6 CEDO), *inter alia*, statul vecin România (*ex aequa*, și Bulgaria [67], precum și alte state) pentru faptul că la originea divergențelor profunde și persistente în timp a jurisprudenței s-a aflat însăși instanța supremă [68]. De aici și concluzia: ar fi de dorit să învățăm din „greșelile” altora.

Păstrând firul logic, constatăm că legislația internă prevede mecanisme care permit eliminarea incoerențelor jurisprudențiale. Însă Plenul Curții Supreme a ales un remediu nu tocmai potrivit pentru a soluționa problema evidențiată în studiul de față. Astfel, s-a preferat prin adoptarea Hotărârii nr.6/2017 să se împrăștieze și să se aducă în „concordanță” cu prevederile legale în vigoare statuările din Hotărârea sa nr.4 din 19 iunie 2006 cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism. După cum am arătat *supra*, nu s-a izbutit atingerea scopului preconizat. Am spus „nu tocmai potrivit”, deoarece în concepția alin.(7) art.7 CPP hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție în chestiunile privind aplicarea prevederilor legale în practica judiciară au caracter de recomandare (*subl. ne aparține*) pentru organele de urmărire penală și instanțele judecătorești.

În ceea ce privește efectele, reiterăm că instanța supremă nu a unificat practica judiciară în materia analizată, ci, din contra, prin incoerența sa a contribuit și mai mult la adâncirea divergențelor jurisprudențiale existente (care, de altfel, au un caracter abundent și creează incertitudine și o insecuritate juridică pentru destinatarii legii, contrar art.6 CEDO), prin oferirea a două explicații contradictorii [ne referim la subpct.4) și 5) pct.10) din hotărârea nr.4 din 19 iunie 2006 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism], dintre care una din ele nu se bazează pe prevederile legale [și anume: subpct.5) pct.10) din hotărârea prenotată].

În acest context, ne raliem la opinia expusă de V.Stati: „în cazul în care explicațiile din hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție nu se întemeiază exclusiv pe prevederile legale, instanțele judecătorești urmează să-și întemeieze soluțiile pe prevederile legale, nu pe astfel de explicații. În caz contrar, soluțiile

respective vor fi contrare legii. Deci, cei, care vor pronunța cu bună știință [69] astfel de soluții, vor deveni pasibili de răspundere în baza art.307 CP RM” [70].

Fiind în consonanță cu cele enunțate și parafrazându-l pe judecătorul G.Bonnelo, considerăm că asigurarea respectării garanțiilor consacrate la art.6 și 7 CEDO (precum și la art.20 și 22 din Constituție) pentru instanțele de judecată naționale (mai ales, pentru instanța supremă) ar trebui să reprezinte „o misiune și un sunet de goarnă deopotrivă” [71]. Or, este axiomatic faptul că legea penală (și nu doar) trebuie să aibă același înțeles și să producă aceleași consecințe, indiferent de instanța care o aplică. Interpretând legea judecătorul nu poate genera un efect care să treacă peste „intenția exprimată de lege” [72]. În alți termeni, soluția nu poate fi nici *extra lege*, nici *contra legem* [73]. Altminteri, judecătorii ar pronunța cu bună știință acte procedurale care transcend litera și spiritul legii și nu vom putea vorbi despre o veritabilă jurisprudență.

Dezvoltând ideea, vom reproduce aserțiunea ce aparține lui I.Deleanu și S.Deleanu: „dacă jurisprudența este o «concepție», o «atitudine» rațională, o «doctrină» chiar, ni se pare bizar să se vorbească de «jurisprudență» atunci când avem în vedere hotărârile eronate ale instanțelor judecătorești sau ni se pare bizar să se includă în jurisprudență și «balastul judiciar». Aceasta nu este «jurisprudență» – «știință a dreptului» (*iuris prediction*) –; este, dimpotrivă, dovada ignoranței, amatorismului, improvizației sau a indiferenței profesionale; este dovada lipsei de jurisprudență” [74].

Îmbucurător este faptul că problema poate fi rezolvată chiar de însăși instanța supremă – prin unificarea practicii judiciare eterogene. După M.A. Hotca: „Necesitatea uniformizării practicii judiciare nu trebuie demonstrată, deoarece încrederea cetățenilor în actul de justiție se fundamentează și pe constanța soluțiilor pe care judecătorii le adoptă în spețe comparabile din punct de vedere juridic, având în vedere că justițiabilul, care știe că altul a obținut o anumită hotărâre într-un caz asemănător cu al său, va spera în mod justificat că va fi beneficiarul aceleiași soluții. Iar dacă la finalul procesului, justițiabilul în cauză nu va obține aceeași soluție judecătorească, el va fi nu numai profund nemulțumit, ci și un nou membru pe lista persoanelor care n-au încredere în actul jurisdicțional” [75].

Adițional, pentru a evita nu doar rușinea, pe plan internațional, ci și probabilitatea plății de compensații materiale și morale dispuse de către CtEDO pentru încălcarea art.6 sau 7 CEDO, considerăm că este imperioasă unificarea practicii judiciare.

O primă soluție ar fi excluderea explicației nocive cuprinsă la subpct.5) pct.10) din Hotărârea nr.4 din 19 iunie 2006 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism (interpretare care, cu regret, a fost acceptată de cele mai multe instanțe

judecătorești). De altfel, o atare sugestie a fost avansată când explicația cu pricina era încă la faza de proiect [76]. Din nou, instanța supremă a ignorat această sugestie [77].

Totuși, în condițiile actuale, când practica judiciară a devenit tot mai distonantă, ar fi mai util să se recurgă și la un remediu a căruia autoritate nu poate fi tăgăduită. Ne referim la recursul în interesul legii (cea de-a doua soluție). După noi, el este singurul instrument procedural capabil să asigure interpretarea și aplicarea unitară a legii penale și de procedură penală pe întreg teritoriul țării. În plus, în conformitate cu alin.(2) art.465⁴ CPP decizia pronunțată în interesul legii este obligatorie (*subl. ne aparține*) din ziua pronunțării și nu are efect asupra cauzelor deja soluționate printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă.

Pe această linie de considerente, Curtea Constituțională a României a statuat că: „Pronunțându-se asupra unui recurs în interesul legii, instanța supremă contribuie la asigurarea supremației Constituției și a legilor, prin interpretarea și aplicarea unitară a acestora pe întreg teritoriul țării, fapt de natură să concretizeze un alt principiu fundamental, prevăzut în art.16 din Constituție, privind egalitatea în drepturi a cetățenilor. De aceea, este inadmisibil ca persoane aflate în situații juridice egale să fie supuse unor reglementări legale diferite. (...) Curtea reține că instituția recursului în interesul legii conferă judecătorilor instanței supreme dreptul de a da o anumită interpretare, unificând astfel diferențele de interpretare și de aplicare a aceluiași text de lege de către instanțele inferioare. Asemenea soluții interpretative, constante și unitare, care nu privesc anumite părți și nici nu au efect asupra soluțiilor anterior pronunțate, ce au intrat în puterea lucrului judecat, sunt invocate în doctrină ca „precedente judiciare” (...)” [78].

La rândul său, D.Lupașcu susține că, în realitate, el (se are în vedere recursul în interesul legii – *n.a.*) reprezintă „ultima soluție”, prin care se pune stavilă perpetuării „răului produs” [79].

Înclinăm a crede că a venit timpul pentru a se apela la această ultimă soluție în vederea plasării lucrurilor în albia lor firească. Și anume, optăm pentru ca instanța supremă să decidă (suficient de lămuritor), în contextul unui recurs în interesul legii, că: „omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății poate să reprezinte violența, care este aplicată tocmai în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice. În acest caz, calificarea trebuie făcută, în temeiul art.145, 151 sau 152 CP RM și art.354 „Huliganismul nu prea grav” Cod contravențional” [80].

Nutrim speranța că subiecții [81] înzestrați cu dreptul de a cere Curții Supreme de Justiție să se pronunțe asupra problemei de drept, analizată mai sus, care a fost soluționată diferit de instanțele judecătorești, nu vor rămâne indiferenți și vor lua atitudine (în sensul de a formula o cerere de recurs în interesul legii).

Departate de a epuiza toate controversalele pe care le reclamă în practica judiciară huliganismul săvârșit

prin acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor. Totuși, în urma studiului întreprins, efectuând o radiografieră, putem creiona următoarele **concluzii**:

1) în prezența modalității normative – acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor – infracțiunea de huliganism adoptă forma unei infracțiuni complexe: acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică reprezintă acțiunea principală din cadrul acestei infracțiuni complexe; aplicarea violenței asupra persoanelor constituie acțiunea adiacentă din cadrul respectivei infracțiuni complexe;

2) expresia utilizată de legiuitor – „acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică” – nu este lipsită de echivoc și obscurități, acordând celor abilitați cu aplicarea legii penale o marjă largă de apreciere;

3) încălcarea grosolană a ordinii publice prin ea însăși (fără acțiunea adiacentă) nu conduce la întregirea infracțiunii de huliganism, în sensul că nu sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM. În astfel de situații, poate fi aplicat art.354 „Huliganismul nu prea grav” Cod contravențional, contravenție care, prin efectul legii, nu presupune aplicarea violenței;

4) acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței (prima modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzută la art.287 CP RM) nu pot fi percepute în calitate de modalitate faptică a acțiunilor care prin conținutul lor se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită (cea de-a patra modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzute la art.287 CP RM). Or, prin absurd, unul și același *modus operandi* nu poate să îndeplinească concomitent în aceeași normă de incriminare un rol dublu, atât ca modalitate normativă, cât și ca modalitate faptică;

5) în cazul în care violența aplicată în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice s-a concretizat în vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie vătămare neînsemnată, care nu presupune nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă, calificarea trebuie făcută doar în baza art.287 CP RM. În această ipoteză, nu este admisibilă aplicarea răspunderii conform art.287 CP RM și art.78 Cod contravențional. *Per a contrario*, s-ar acorda o dublă valență juridică violenței aplicate și, corespunzător, s-ar încălca principiul neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă;

6) nu are relevanță la calificarea faptei potrivit art.287 CP RM numărul de lovituri aplicat în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice. Important este ca violența să nu excedă gradul de severitate susceptibil de a fi înglobat de infracțiunea de huliganism;

7) infracțiunea de huliganism nu poate să absoarbă violența ce presupune omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. În această ipoteză, ceea ce se opune absorbției este necesitatea ca limitele

sanctiunii prevăzute pentru infracțiunea absorbită să fie inferioare celor ale infracțiunii absorbante. Compararea sancțiunilor, pe de o parte, a art.145, 151 sau 152 CP RM și, pe de altă parte, a art.287 CP RM, denotă clar că omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății are un tratament sancționator mai aspru decât infracțiunea de huliganism;

8) în practica judiciară s-au conturat două interpretări diametral opuse în ceea ce privește calificarea acțiunilor ce încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței concretizată în vătămarea medie sau gravă a integrității corporale ori a sănătății, sau decesul persoanei. În timp ce unele instanțe au apreciat că, în situația dată, răspunderea urmează să survină conform art.354 Cod contravențional și, după caz, potrivit art.145, 151 sau 152 CP RM; dimpotrivă, alte instanțe (majoritatea) au calificat conduita făptuitorului, conform art.287 CP RM și, în funcție de gradul de severitate a violenței aplicate, art.145, 151 sau 152 CP RM;

9) absența unei interpretări jurisprudențiale previzibile poate conduce chiar la constatarea unei încălcări a principiului legalității incriminării și pedepsei penale (garantat de art.7 CEDO, art.22 din Constituție și art.3 CP RM). Corelativ, prezența unei jurisprudențe divergente creează incertitudine și insecuritate juridică pentru destinatarii legii, contrar art.6 CEDO și art.20 din Constituție;

10) instanța supremă nu și-a îndeplinit rolul său ce-i revine potrivit legii de a regla contradicțiile de jurisprudență existente în materia analizată, ba din contra, a contribuit și mai mult la intensificarea divergențelor jurisprudențiale, prin oferirea, relativ recent (15 mai 2017 – data adoptării Hotărârii nr.6/2017), a două explicații antagoniste [ne referim la subpct.4) și 5) pct.10) din Hotărârea nr.4 din 19 iunie 2006 cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism], dintre care una din ele nu se bazează pe prevederile legale [și anume: cea prevăzută la subpct.5) pct.10) din hotărârea nominalizată];

11) *de lege lata*, răspunderea trebuie să survină conform art.354 Cod contravențional și, după caz, potrivit art.145, 151 sau 152 CP RM în situația în care violența aplicată în legătură cu încălcarea grosolană a ordinii publice s-a soldat cu omorul intenționat sau vătămarea intenționată gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății. Substratul rațional și normativ al acestei soluții derivă din prohibiția valorificării duble la calificare a uneia și aceleiași violențe: prima dată – ca expresie a infracțiunii specificate la art.145, 151 sau 152 CP RM; a doua dată – ca parte a infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM;

12) nu se permite circumscrierea unor și acelorași acte de violență (apreciate ca fiind, în esență, aceeași „faptă”) în baza a două sau mai multor norme de incriminare (considerate ca având un caracter „penal” în virtutea testului „Engel”) și, implicit, sancționarea multiplă a acestora;

13) este inadmisibil ca acțiunea sau inacțiunea

făptuitorului ce lezează relațiile sociale protegute de o singură normă penală să fie calificată în baza mai multor texte de incriminare. În caz contrar, s-ar încălca principiul neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru aceeași faptă;

14) interdicția dublei sancționări a uneia și aceleiași fapte [consacrată cu valoare de principiu, printre altele, de art.4 din Protocolul nr.7 CEDO, paragr.7 art.14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, art.21 din Constituție, alin.(2) art.7 CP RM, alin.(1) art.22 CPP și alin.(2) art.9 Cod contravențional] este aplicabilă nu doar în situațiile în care persoana este urmărită sau judecată în procese diferite, ci și în aceea ce privește o singură cauză penală;

15) în ipoteza în care explicațiile din hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție nu se pliază prevederilor legale, instanțele judecătorești urmează să-și întemeieze soluțiile pe dispozițiile legale. Altminteri, soluțiile în cauză vor fi contrare legii. Iar cei care vor pronunța cu bună știință astfel de soluții, vor deveni pasibili de răspundere în baza art.307 CP RM. Or, judecătorul nu este mai presus de lege.

În temeiul concluziilor și generalizărilor teoretice prezentate, sugerăm următoarele **recomandări**:

1) excluderea explicației prevăzute la subpct.5) pct.10) din Hotărârea nr.4 din 19 iunie 2006 cu privire la practica judiciară, în cauzele penale despre huliganism (interpretare care, cu regret, a fost acceptată de cele mai multe instanțe judecătorești);

2) sesizarea Curții Supreme de Justiție cu o cerere de recurs în interesul legii în vederea deciderii (în limitele legii) asupra soluției de calificare corecte în ipoteza în care acțiunile făptuitorului ce încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței se soldează cu decesul persoanei, vătămarea gravă sau medie a integrității corporale ori a sănătății;

3) *de lege ferenda*, reiterăm propunerea reflectată în literatura de specialitate privind reconsiderarea dispoziției alin.(1) art.287 CP RM și, implicit, a noțiunii legislative a huliganismului, după cum urmează: „Fapta săvârșită în public, îndreptată împotriva ordinii publice, însoțită de violență sau amenințare cu violență”.

Primele două recomandări vor scuti practica judiciară de multe controverse inutile, de numeroase soluții neunitare contraproductive și de o doză sporită de frustrare determinată, în rândul destinatarilor legii, față de sistemul de justiție, ca urmare a inechității pronunțării unor soluții diferite, plecându-se însă de la situații juridice similare.

În definitiv, cea de-a treia sugestie, ar contribui, ne place să credem, la creionarea unui cadru legislativ nu numai coerent, dar și echilibrat al infracțiunii de huliganism.

Referințe:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015,

p.649; BRÎNZA, S. Infracțiunea de huliganism (art. 287 CP RM): analiză de drept penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”*, 2015, nr.8, p.48; BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.685; LUNCA, I. Unele probleme privind interpretarea și aplicarea art.287 din Codul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr.8, p.43-49; LUNCA, I. Unele probleme privind interpretarea și aplicarea acțiunilor de huliganism. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Conferință științifică națională cu participarea internațională (Chișinău, 28-29 septembrie 2016). *Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice*. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2016, p.141-144.

2. STATI, V. Sugestii și observații pe marginea unor proiecte de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.5, p.13.

3. STATI, V. Observații critice îndreptate spre optimizarea unora dintre hotărârile recente ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXVIII Международная научная конференция, 26-27 августа 2017 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов*, 2017, выпуск 8(28), часть 3, с.136.

4. De exemplu, a se vedea: BRÎNZA, S. Unele observații referitoare la Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.1 din 23.02.2015. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Conferință științifică națională cu participarea internațională (Chișinău, 10-11 noiembrie 2015). *Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice, științe economice*. Chișinău: CEP USM, 2015, p.3-5; STATI, V. Observații critice referitoare la modificările și completările operate la 22.12.2014 în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.2, p.2-18; STATI, V. De ce nu este necesară calificarea suplimentară în ipoteza aplicării alin.(2) sau (3) art.248 din Codul penal? În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Conferință științifică națională cu participarea internațională (Chișinău, 28-29 septembrie 2016). *Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice*. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2016, p.10-13.

5. STATI, V. *De ce nu este necesară calificarea suplimentară în ipoteza aplicării alin.(2) sau (3) art.248 din Codul penal?* p.13.

6. DUNEA, M. Despre cum o interpretare corectă a legii poate fi absurdă: medierea privind latura penală – cauză sui generis de înlăturare a răspunderii penale (sau: interpretarea în litera legii vs. interpretarea în spiritul legii). În: *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”*, Tomul LXI, Științe juridice, 2015, nr.I, p.106.

7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28 iunie 2004. Disponibil: <https://goo.gl/pXm99m>

8. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 12 iulie 2017. Dosarul nr.1ra-1030/2017. Disponibil: <https://goo.gl/m2pMD8>

9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 6 iunie 2017. Dosarul nr. 1ra-452/2017. Disponibil: <https://goo.gl/eZDb1Z>

10. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 27 octombrie 2017. Dosarul nr.1a-1019/17. Disponibil: <https://goo.gl/YUTbzT>

11. *A se vedea*: Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 24 octombrie 2017. Dosarul nr.1a-794/17. Disponibil: <https://goo.gl/tNmmqT>; Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 iulie 2017. Dosarul nr.1ra-878/2017. Disponibil: <https://goo.gl/y1AEnj>; Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 9 august 2017. Dosarul nr.1ra-1064/2017. Disponibil: <https://goo.gl/LT9qXQ>; Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 octombrie 2017. Dosarul nr.1ra-1559/17. Disponibil: <https://goo.gl/3MW6F9>; Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 7 noiembrie 2017. Dosarul nr.1ra-1160/2017. Disponibil: <https://goo.gl/apWeJ4>; Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 8 noiembrie 2017. Dosarul nr.1ra-1380/2017. Disponibil: <https://goo.gl/4TdJKW>; Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 8 noiembrie 2017. Dosarul nr.1ra-1477/2017. Disponibil: <https://goo.gl/238tyz>; etc.
12. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 10 octombrie 2017. Dosarul nr.1a-1032/17. Disponibil: <https://goo.gl/qHn3hJ>
13. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 17 mai 2017. Dosarul nr.1ra-722/2017. Disponibil: <https://goo.gl/8CWyXz>
14. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 28 iunie 2017. Dosarul nr.1ra-1016/2017. Disponibil: <https://goo.gl/6T4KjN>
15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30 mai 2017. Dosarul nr.1ra-470/2017. Disponibil: <https://goo.gl/mUwXcR>
16. KARAKOSTA, C. Ne bis in idem: une jurisprudence peu visible pour un droit intangible. În: *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2008, no.73, p.25; VERVAELE, J.A. The transnational ne bis in idem principle in the EU. Mutual recognition and equivalent protection of human rights. În: *Utrecht Law Review*, 2005, vol.1, iss.2, p.100.
17. FEȘTEU, C. Concursul de calificări (II). În: *Penalente Relevant*, 2016, nr.2, p.145.
18. A se vedea pct.49 din Hotărârea Curții Constituționale nr.26 din 23 noiembrie 2010 asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin.(6) art.63 din Codul de procedură penală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.235-240.
19. A se vedea pct.43 din Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 14 mai 2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.254-257.
20. În același sens, a se vedea: Rudstein D.S. *Double Jeopardy: A Reference Guide to the United States Constitution*. Connecticut: Praeger Publishers, 2004, p.17.
21. În același sens, a se vedea: МАРЧУК, В.В. Специальные принципы квалификации преступлений. В: *Журнал российского права*, 2014, №2, с.83.
22. FEȘTEU, C. Concursul de calificări (II). În: *Penalente Relevant*, 2016, nr.2, p.145.
23. ECtHR, Case of *A and B versus Norway* [GC], Applications nos.24130/11 and 29758/11, Judgment of 15 November 2016, pct.108. Disponibil: <https://goo.gl/R7KNEy>; ECtHR, Case of *Igor Tarasov versus Ukraine*, Application no.44396/05, Judgment of 16 June 2016, pct.26. Disponibil: <https://goo.gl/v4ZxVE>; ECtHR, Case of *Šimkus versus Lithuania*, Application no.41788/11, Judgment of 13 June 2017, pct.48. Disponibil: <https://goo.gl/zT39i4>; CEDH, *Affaire Ramda c. France*, Requête no. 78477/11, Arrêt 19 décembre 2017, pct.81. Disponibil: <https://goo.gl/egqd1P>
24. ECtHR, Case of *Sergey Zolotukhin versus Russia* [GC], Application no.14939/03, Judgment of 10 February 2009, pct.84. Disponibil: <https://goo.gl/RiRhN>
25. Am insistat asupra precizării că fapta trebuie să aducă atingere aceluiași obiect juridic; or, cu drept cuvânt, au subliniat S.Copețchi și D.Martin, că „existența unor obiecte juridice diferite lezate, chiar dacă prin săvârșirea uneia și aceleiași fapte, nu duce la încălcarea principiului neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă”*
- * COPEȚCHI, S., MARTIN, D. Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art.208 CP RM) vs principiul neadmiterii tragerii la răspundere penală de două ori pentru una și aceeași faptă. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”*, 2015, nr.11, p.26-27.
26. Se pare că acele instanțe care au procedat astfel sunt ghidate de o puternică dorință de a condamna persoanele în detrimentul adagiului latin *nemo debet bis puniri pro uno delicto*.
27. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*, p.685.
28. A se vedea pct.33 din Decizia Curții Constituționale nr.6 din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizărilor nr.9g/2017 și nr.9g-1/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 231 și 232 din Codul vamal al Republicii Moldova nr.1149-XIV din 20 iulie 2000 (contravenții vamale). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.244-251.
29. A se vedea pct.2 din Hotărârea Curții Constituționale nr.10 din 16 aprilie 2010 pentru revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 16 din 28 mai 1998 „Cu privire la interpretarea art.20 din Constituția Republicii Moldova” în redacția Hotărârii nr.39 din 9 iulie 2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.9.
30. CtEDO a stabilit în jurisprudența sa trei criterii, cunoscut sub numele de „criteriile Engel”*, care urmează să fie luate în considerare pentru a stabili dacă există sau nu o „acuzare în materie penală”. Primul criteriu este încadrarea juridică a infracțiunii în dreptul național, al doilea este însăși natura infracțiunii, iar al treilea reprezintă gradul de severitate al pedepsei pe care persoana în cauză riscă să o suporte. Criteriile al doilea și al treilea sunt alternative și nu neapărat cumulative. Acest lucru, însă, nu exclude o abordare cumulativă în cazul în care o analiză separată a fiecărui criteriu nu permite să se ajungă la o concluzie clară cu privire la existența unei acuzații în materie penală**.
- * ECtHR, *Case of Engel and others versus The Netherlands*, Applications nos.5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 and 5370/72, Judgment of 23 November 1976. Disponibil: <https://goo.gl/HYnDpn>
- ** ECtHR, *Case of Sergey Zolotukhin versus Russia* [GC], Application no.14939/03, Judgment of 10 February 2009, pct.53. Disponibil: <https://goo.gl/RiRhN>
31. În același sens, în speța *Asadbeyli și alții ver-*

sus Azerbaidjan CtEDO a reținut că reclamantii au fost sancționați pentru săvârșirea contravenției – nerespectarea ordinilor legale ale poliției. În procesul penal ulterior, reclamantii au fost judecați și condamnați pentru dezordine în masă și aplicarea violenței asupra funcționarilor publici (a se citi – persoane publice – n.a.) comise în aceeași zi și în același loc. Astfel, reclamantii au fost judecați în două proceduri distincte privind o manifestare la care participaseră. CtEDO a admis că infracțiunile de săvârșirea cărora persoanele în cauză erau acuzate erau diferite în raport cu un anumit număr de elemente, dar a concluzionat că procedurile se suprapuneau în ceea ce privește elementele esențiale ale infracțiunilor. Prin urmare, a fost încălcat art.4 din Protocolul nr.7*.

* ECtHR, Case of *Asadbeyli and others versus Azerbaijan*, Applications nos.3653/05, 14729/05, 20908/05, 26242/05, 36083/05 and 16519/06, Judgment of 11 December 2012, pct.156-163. Disponibil: <https://goo.gl/8HQdq>

32. ECtHR, Case of *Maresti versus Croatia*, Application no.55759/07, Judgment of 25 June 2009, pct.63, 64 și 69. Disponibil: <https://goo.gl/7PjVji>

33. ECtHR, Case of *Muslija versus Bosnia and Herzegovina*, Application no.32042/11, Judgment of 14 January 2014, pct.34, 40. Disponibil: <https://goo.gl/k61rdg>

34. CEDH, *Affaire Butnaru et Bejan-Piser c. Roumanie*, Requête no.8516/07, Arrêt 23 juin 2015, pct.35, 37, 44. Disponibil: <https://goo.gl/s9pvNa>

35. ECtHR, Case of *Milenković versus Serbia*, Application no.50124/13, Judgment of 1 March 2016, pct.39-42, 49. Disponibil: <https://goo.gl/SVifrB>

36. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.685.

37. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 ianuarie 2017. Dosarul nr.1ra-141/2017. Disponibil: <https://goo.gl/BVeaP9>

38. În mod similar, a se vedea: Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 27 septembrie 2017. Dosarul nr.1a-989/16. Disponibil: <https://goo.gl/tuFx7n>

39. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 ianuarie 2017. Dosarul nr.1ra-141/2017. Disponibil: <https://goo.gl/BVeaP9>

40. Apropo, într-o speță din practica judiciară s-a încercat, aparent, respectarea acestei metodologii (compararea faptelor imputate). În concret, instanța de recurs a alegat că: *nu poate fi reținută critica inculpatului, precum că a fost recunoscut dublu vinovat prin prisma legislației contravenționale în baza art.104 (distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor străine, dacă fapta nu reprezintă o infracțiune – n.a.) și art.354 Cod contravențional, cât și prin prisma legislației penale în baza alin.(1) art.287 CP RM, deoarece acțiunile lui M.V., au fost apreciate distinct. Astfel, M.V. prin procesul-verbal cu privire la contravenție din 6 iunie 2016, a fost sancționat pentru aceea că a lovit cu piciorul în mijlocul de transport ce aparține lui G.S., prin care fapt a tulburat ordinea publică și liniștea persoanei fizice și că a deteriorat bunul acestuia, iar în prezenta speță a fost învinuit pentru circumstanțele ce s-au desfășurat ulterior în privința persoanelor care au încercat să curme acțiunile huliganice ale lui M.V. și anume G.S., C.V. și C.A., care coborând din automobil le-au fost aplicată violența, mai mult ca atât lui C.A., con-*

form raportului de expertiză medico-legală nr.247D din 13 iunie 2016, i-a fost cauzată vătămare corporală medie, astfel M.V. săvârșind o faptă ce se încadrează, independent de faptele comise anterior, în legea penală, prevăzută la alin.(1) art.287 CP RM. Deci, în atare situație, nu este incident cazul când pentru aceeași faptă inculpatul a fost pedepsit de două ori, deoarece M.V. a realizat mai multe acțiuni, ce se încadrează separat în norme legale și atrag răspundere diferită pentru cele comise. (...) La fel, este nefondată și ultima critică din recursul inculpatului, precum că în privința lui M.V. a fost pornit dosar penal conform prevederilor alin.(1) art.152 CP RM, apoi a fost pornit dosarul penal în baza alin.(1) art.287 CP RM, tot pe aceeași faptă comisă de către inculpat, în aceeași zi și oră și în același loc, astfel huliganismul însoțit de vătămarea corporală medie a victimei urmează a fi calificat doar potrivit art.152 CP RM. La acest capitol, instanța de recurs reține că, conform pct.10 alin.(5) a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”, nr.4 din 19 iunie 2006, doar în cazul în care infracțiunea de huliganism este urmată de infracțiunea de omor intenționat ori de vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale ori a sănătății, cele săvârșite se vor încadra în baza concursului real de infracțiuni, iar calificarea se va face, conform art.287 și art.145, 151 sau 152 CP RM. Așadar, în contextul celor expuse, Colegiul penal conchide că concluziile la care a ajuns instanța de apel privitor la calificarea acțiunilor și vinovăția inculpatului sunt corecte și corespund materialului probator, în cauză nefiind încălcat principiul „non bis in idem”, lipsind dubla condamnare pentru una și aceeași faptă*.

Am spus „aparent”, fiindcă o asemenea „petiție” a faptei comisă de M.V. în același interval de timp este inadmisibilă. Calificarea acțiunilor făptuitorului potrivit art.104 și 354 Cod contravențional, precum și potrivit alin.(1) art.152 și alin.(1) art.287 CP RM este un exces de zel și nu se pretează prevederilor legale. Ne miră cum de nu s-a mai reținut încă vreo câteva norme la calificare. Din circumstanțele speței se poate desprinde că făptuitorul a acționat sub imperiul unei și aceleași rezoluții infracționale. În plus, se poate lesne vedea că aceeași violență a fost valorificată multiplu, iar presupusa „deteriorare a bunului” este speculativă. De aceea, considerăm că, *per ansamblu*, răspunderea urma a fi aplicată potrivit alin.(1) art.152 CP RM și art.354 Cod contravențional.

* Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 4 octombrie 2017. Dosarul nr.1ra-1294/2017. Disponibil: <https://goo.gl/Zfb6cC>

41. ECtHR, Case of *Maresti versus Croatia*, Application no.55759/07, Judgment of 25 June 2009, pct.63. Disponibil: <https://goo.gl/7PjVji>

42. ECtHR, Case of *Muslija versus Bosnia and Herzegovina*, Application no.32042/11, Judgment of 14 January 2014, pct.34. Disponibil: <https://goo.gl/k61rdg>

43. ECtHR, Case of *Milenković versus Serbia*, Application no.50124/13, Judgment of 1 March 2016, pct.41. Disponibil: <https://goo.gl/SVifrB>

44. Nu putem face abstracție de faptul că instanța de contencios constituțional al statului nostru a fost chemată, relativ recent, să se pronunțe asupra unei excepții de neconstituționalitate, în care s-a invocat că textul „acțiuni

care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din alin.(1) art.287 CP RM nu întrunește condițiile de calitate a legii, și anume: de previzibilitate și claritate, încălcând astfel prevederile alin.(2) art.16 și 23 din Constituție. Prin Decizia Curții Constituționale nr.44 din 22 mai 2017, această sesizare a fost declarată inadmisibilă, întrucât prevederile constituționale cuprinse la alin.(2) art.16 referitoare la egalitatea în drepturi nu au o semnificație autonomă și urmează a fi aplicate în combinație cu normele constituționale care garantează un drept fundamental. Mai mult, s-a constatat că autorul nu a invocat nici un argument care ar demonstra incidența normei constituționale asupra prevederilor contestate. În ceea ce privește previzibilitatea legii [cerință impusă de alin.(2) art.23 din Constituție], Curtea a amintit că în jurisprudența sa a statuat că „testul calității legii se efectuează prin raportare la un drept fundamental consacrat în Constituție, și nu *in abstracto*. Aceleași principii sunt aplicate și de CtEDO atunci când examinează pretensele alegații despre încălcarea unui drept garantat de CEDO”*. S-a observat că autorul excepției de neconstituționalitate nu a argumentat pretinsa lipsă de previzibilitate a prevederii contestate în raport cu un drept fundamental ocrotit de Legea Supremă**. *Bref*, sesizare a fost respinsă pentru că nu a fost motivată, iar instanța de control constituțional nu se poate substitui autorului acesteia în formularea unor critici de neconstituționalitate, ceea ce ar echivala cu un control efectuat din oficiu, inadmisibil *de lege lata*. Însă, această nu are să însemne că nu se poate formula o sesizare repetată cu același obiect. Or, deciziile prin care sesizarea este respinsă, inclusiv atunci când procesul este sistat, au doar efecte *inter partes litigantes*, ceea ce demonstrează că este deschisă în continuare calea contenciosului constituțional. În acest sens, este ineluctabilă o motivare corespunzătoare, cu invocarea art.22 din Constituție, care consacră principiul *nullum crimen, nulla poena sine lege*, unul din componentele căruia este *lex certa*.

* Se are în vedere: Decizia Curții Constituționale nr.38 din 8 iulie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 65g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art.2 și art.9 alin.(1) din Legea nr.16-XVI din 15 februarie 2008 cu privire la conflictul de interese. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.379-386.

** Decizia Curții Constituționale nr.44 din 22 mai 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 51g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alineatul (1) din Codul penal (huliganismul). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.411-420.

45. BRÎNZA, S., STATI, V. Delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte penale sau nepenale adiacente. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.8, p.9.

46. SÎRBU, V. Huliganismul săvârșit prin acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită: probleme de interpretare. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale cu genericul „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană”*, eveniment dedicat aniversării a 60 de ani ai academicianului Valeriu Canțer: Chișinău, 5 februarie 2015. Iași: Vasiliana’98, 2015, p.341.

47. ECtHR, Case of *Milenković versus Serbia*, Appli-

cation no.50124/13, Judgment of 1 March 2016, pct.47. Disponibil: <https://goo.gl/SVifrB>

48. ECtHR, Case of *Maresti versus Croatia*, Application no.55759/07, Judgment of 25 June 2009, pct.65. Disponibil: <https://goo.gl/7PjVji>

49. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Ciocana), din 9 iunie 2017. Dosarul nr.1-186/2017. Disponibil: <https://goo.gl/gmyEXK>

50. *Ibidem*.

51. Avem în vedere: 1) acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor; 2) acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor; 3) acțiunile care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

52. A se vedea pct.4 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea prevederilor art.364¹ CPP de către instanțele judecătorești nr.13 din 16 decembrie 2013. Disponibil: <https://goo.gl/ALheoc>

53. *Ibidem*.

54. În această ipoteză, ne place să credem că nu este vorba despre ceea ce semnaleză Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (în continuare – Comisia de la Veneția), precum că: adesea, judecătorii nu îndrăznesc să pună la îndoială rechizitoriile înaintate de către procuror, fapt care conduce la pronunțarea unui număr mare de condamnări. De aceea, Comisia de la Veneția atenționează că judecătorii trebuie să depășească această „simpatie pentru procurori”*.

* *Amicus Curiae* Brief on the immunity of judges for the Constitutional Court of Moldova, Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013), Opinion no.698/2012, CDL-AD(2013)008, pct.27. Disponibil: <https://goo.gl/QCZfu6>

55. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 27 septembrie 2017. Dosarul nr.1a-1075/17. Disponibil: <https://goo.gl/7JRZqy>

56. *De lege lata*, dacă faptei săvârșite i s-a dat o calificare greșită, constituie un temei independent pentru a casa hotărârea instanței inferioare [pct.12) alin.(1) art.427 și pct.12) alin.(1) art.444 din Codul de procedură penală].

57. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr.3338 din 11 aprilie 2011. Disponibil: <https://goo.gl/Kdsce7>

58. A se vedea: Opinia separată a judecătorului L.Brînză anexată la Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 27 septembrie 2017. Dosarul nr.1a-1075/17 (nepublicată). Cancelaria Curții de Apel Chișinău.

59. House of Lords, Opinions of the Lords of Appeal for judgment in the cause *Al-Skeini and others (Respondents) v. Secretary of State for Defence (Appellant)*. *Al-Skeini and others (Appellants) v. Secretary of State for Defence (Respondent) (Consolidated Appeals)*. Al Skeini, [2007] UKHL 26, parag.67. Disponibil: <https://goo.gl/RDzan1>

60. A se vedea pct.58 din Hotărârea Curții Constituționale nr.23 din 25 iulie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 27 din Legea nr.151

din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental (acțiunea în regres). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.361-367.

61. CEDH, *Cristian Borcea contre la Roumanie*, Requête no.55959/14, Décision 22 septembre 2015, pct.66. Disponibil: <https://goo.gl/gRzNMg>

62. Pentru analiza practicii judiciare neunitare în materia de care ne preocupăm aici, de până la adoptarea Hotărârii nr.6/2017, a se vedea: LUNCA, I. Unele probleme privind interpretarea și aplicarea art.287 din Codul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr.8, p.43-49; LUNCA, I. *Unele probleme privind interpretarea și aplicarea acțiunilor de huliganism*, p.141-144.

63. ECtHR, *Case of Del Río Prada versus Spain* [GC], Application no. 42750/09, Judgment of 21 October 2013, pct.93. Disponibil: <https://goo.gl/bkuWPx>

64. ECtHR, *Case of Nejdjet Şahin and Perihan Şahin versus Turkey* [GC], Application no.13279/05, Judgment of 20 October 2011, pct.53. Disponibil: <https://goo.gl/9PChIK>; ECtHR, *Case of Lupeni Greek Catholic Parish and others versus Romania* [GC], Application no.76943/11, Judgment of 29 November 2016, pct.116. Disponibil: <https://goo.gl/NqZz2H>; etc.

65. ECtHR, *Case of Albu and others versus Romania*, Applications nos.34796/09 and 63 other cases, Judgment of 10 May 2012, pct.38. Disponibil: <https://goo.gl/KUQn8e>

66. A se vedea *mutatis mutandis* CEDH, *Affaire Jordan Jordanov et autres c. Bulgarie*, Requête no.23530/02, Arrêt 2 juillet 2009, pct.51. Disponibil: <https://goo.gl/nZjhYX>

67. CEDH, *Affaire Jordan Jordanov et autres c. Bulgarie*, Requête no.23530/02, Arrêt 2 juillet 2009, pct.53. Disponibil: <https://goo.gl/nZjhYX>

68. ECtHR, *Case of Beian versus Romania (no.1)*, Application no.30658/05, Judgment of 6 December 2007, pct.38. Disponibil: <https://goo.gl/wb6tER>

69. Autorul citat a arătat, just, că „în contextul infracțiunilor prevăzute la art.307 CP RM, manifestarea bunei științe o confirmă nu doar interpretarea sau aplicarea neuniformă intenționată a legislației de către aceiași judecător în spețe similare. Manifestarea bunei științe o confirmă și dorința făptuitorului de a vătămă o persoană (adică de a-i cauza un prejudiciu moral, fizic sau material). Ne referim fie la persoana vizată direct de hotărârea, sentința, decizia sau încheierea contrară legii, defavorabilă acesteia, fie la o altă persoană în ipoteza în care hotărârea, sentința, decizia sau încheierea contrară legii este favorabilă celui vizat direct în respectivul act procedural”*. Ar fi fost util ca această denotație să-și găsească oglindire și în hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.12 din 28 martie 2017 privind excepția de neconstituționalitate a art.307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor).

* STATI, V. Reflecții pe marginea hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.12 din 28.03.2017

privind excepția de neconstituționalitate a art.307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXVIII Международная научная конференция*, 26-27 октября 2017 г., Переяслав-Хмельницкий: Сборник научных трудов, 2017, Выпуск 10(30), Часть 3, p.60.

70. *Ibidem*, p.59.

71. ECtHR, *Concurring Opinion of Judge Bonello in Case of Al-Skeini and others versus The United Kingdom* [GC], Application no.55721/07, Judgment of 7 July 2011, pct.18. Disponibil: <https://goo.gl/akk65h>

72. HIRSCH, G. Conceptul de separare a puterilor în stat, precum și „pârghii și contraponderi” – Relevanța pentru jurisprudență. În: *Revista „Justiția în actualitate”*, 2008, nr.3, p.38-41. Apud: Lupașcu D. *Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură din România*. În: *Lex ET Scientia International Journal*, 2009, vol.I, p.107.

73. LUPAȘCU, D. *Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură din România*. În: *Lex ET Scientia International Journal*, 2009, vol.I, p.107.

74. DELEANUM, I., DELEANU, S. *Jurisprudența și revirimentul jurisprudențial: Eseu*. București: Universul Juridic, 2013, p.13.

75. HOTCA, M.A., LUPAȘCU, D., DAMASCHIN, M., ONICA-JARKA B. *Practică judiciară neunitară comentată: examen selectiv*. București: Universul Juridic, 2012, p.5.

76. STATI, V. Sugestii și observații pe marginea unor proiecte de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.5, p.13.

77. STATI, V. Observații critice îndreptate spre optimizarea unora dintre hotărârile recente ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXVIII Международная научная конференция*, 26-27 августа 2017 г., p.136.

78. Decizia Curții Constituționale a României nr.1014 din 8 noiembrie 2007 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.329 alin.3 teza finală din Codul de procedură civilă. În: *Monitorul Oficial al României*, 2007, nr.816.

79. LUPAȘCU, D. *Recursul în interesul legii în proiectele noilor Coduri de procedură din România*. În: *Lex ET Scientia International Journal*, 2009, vol.I, p.99.

80. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.II, p.685.

81. Pornind de la alin.(2) art.465¹ Cod de procedură penală, subiecții abilitați să înainteze o cerere de recurs în interesul legii sunt: președintele Curții Supreme de Justiție; președintele Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție; Procurorul General sau președintele Uniunii Avocaților.

Prezentat la 12.12.2017

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ВРАЧЕБНЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ (некоторые итоги исследования)

Василий ФЛОРЯ

Академия «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

В последнее время, после провозглашения независимости Республики Молдова, распада СССР и отсутствия централизованного контроля за деятельностью медицинских учреждений, внедрения платной медицины, в медицинских учреждениях нашей республики, а также в других бывших социалистических странах, участились случаи смертности пациентов или причинения им тяжких увечий.

Ключевые слова: смертность; халатность медперсонала; низкий контроль междучреждений; непродуманные хирургические вмешательства; альтернативные методы лечения; действия медперсонала на авось; безразличное отношение к результатам лечения.

CRIMINAL LIABILITY FOR MEDICAL CRIMES (some results of the study)

The most profound and the leading impetus for the development of science are practical needs, challenges and issues put forward by the practice itself. If the practice is the criterion of truth, the truly scientific theory is a criterion for the correctness of the practice. Over the last decade after independence, Moldova, Soviet Union and the lack of centralized control over the activities of medical institutions, the introduction of paid medical services in medical institutions of our republic, in other former socialist countries in cases of death of patients or causing them serious injury.

Keywords: patient death (the death of the patient); negligence of doctors; insufficient level of control of medical institutions; unthinking surgery; alternative therapies; the intervention of unqualified medical staff; the indifferent attitude to treatment results.

Одним из весомым и важных стимулов развития науки являются потребности практики, задачи и проблемы, выдвигаемые самой практикой. Если практика есть критерий истинности, то подлинно научная теория есть критерий правильности практики [1, стр. 268-285; 366-368]. В последнее время, после провозглашения независимости Республики Молдова, распада СССР и отсутствия централизованного контроля над деятельностью медицинских учреждений, внедрения платной медицины, в медицинских учреждениях нашей республики, а также в других бывших социалистических странах, участились случаи смертности пациентов или причинения им тяжких увечий. Подобное является следствием низкой квалификации отдельных недобросовестных врачей, их халатного отношения к своим служебным обязанностям, безразличного отношения к результатам своей деятельности, бездумного отношения к судьбе пациента, низкой требовательности и неэффективного контроля за их деятельностью со стороны органов здравоохранения.

Причины неблагоприятного исхода оказания медицинской помощи – это порочная медицинская практика с тяжкими последствиями, отсутствие или утаивание статистических данных о числе скончавшихся пациентов, некритический анализ подоб-

ных случаев со стороны работников Министерства здравоохранения, корпоративная солидарность медицинских работников с целью избежать виновными ответственности, ведомственная подчиненность судебно-медицинской экспертизы и многое другое. Этим объяснима активизация научных исследований данных проблем учеными-юристами, криминологами, судебными медиками, учеными-медиками разных специализаций. Значительно возросло число уголовных дел, возбужденных по факту смерти пациентов вследствие ненадлежащего оказания медицинской помощи, и гражданских исков с требованием возмещения материального и морального ущерба.

Научные исследования ведутся в двух основных направлениях. Первое направление представляют многие ученые-медики и некоторые юристы, пытающиеся оправдывать смерть пациентов, утверждая, что врачи, как и специалисты других отраслей деятельности, имеют право на врачебную ошибку, даже если она становится причиной смерти пациента. Наиболее активно защищают право врача на подобные ошибки доктор медицинских наук, профессор и судмедэксперт В.Попов, юрист доцент Н.Попова, а также С.Стеценко, врач, доктор юридических наук.

Упомянутые авторы утверждают, что в меди-

цинской литературе общепризнано определение врачебной ошибки, данное профессором И.В. Давыдовским еще в 1928 г., а именно – что это «добросовестное заблуждение врача, основанное на несовершенстве самой врачебной науки и ее методов, или в результате атипичного течения заболевания, или недостаточной подготовки врача, если при этом не обнаруживаются элементов халатности, невнимательности или медицинского невежества» [2, стр. 57].

И действительно, в случае кончины пациента вследствие преступной врачебной небрежности, самонадеянности и невежества, медицинские работники, виновные в случившемся, и не стараются самокритически анализировать свои ошибки, просчеты, недомыслие, а вместе с членами создаваемых Минздравом ведомственных комиссий вину в случившемся сваливают на индивидуальные особенности организма пациентов, непереносимость, аллергию на некоторые лекарства, атипичное течение заболевания или его редкость, что врачам Республики Молдова после многолетнего обучения в вузах, защиты кандидатских и докторских диссертаций, зарубежных стажировок, оказывается, неизвестно.

Так произошло в случае смерти двухлетнего мальчика в городе Штефан Водэ в июле 2004 г. и в ряде других случаев, с использованием запутанной медицинской фразеологии и глубокомысленным выводом о том, что при таком «букете» заболеваний у пациента его смерть была неизбежна даже в случае оказания своевременной и квалифицированной медицинской помощи [3]. В подобных случаях следовало бы и в заключениях ведомственных комиссий приводить данные о состоянии здоровья самих членов комиссий, что свидетельствовало бы о том, что и их смерть тоже неизбежна. Надо ли столько лет проучиться и занимать ответственные должности, чтобы сообщать родственникам пациентов о том, о чём знает любой человек почти с самого рождения, а именно о том, что смерть любого человека (врача или пациента) неизбежна.

Другие ученые-юристы и судебные медики, мнение которых мы разделяем, обоснованно считают, что врач ни в коем случае не имеет права на лишение жизни пациента по ошибке, что термина «врачебная ошибка» нет ни в одном законе, что ошибка, имеющая следствием смерть пациента, уголовно наказуема и это квалифицируется как лишение жизни пациента по неосторожности (ст. 149 УК РМ, ст. 109 УК РФ). Научное обоснование такой трактовки врачебной ошибки содержится в трудах видного ученого и судебного медика Ю.Д. Сергеева, доктора медицинских наук, профессора, юриста, заведующего кафедрой медицинского права Московской Академии им. Сеченова, члена-

корреспондента Российской Академии медицинских наук по специальности «Медицинское право», члена Совета директоров Всемирной ассоциации медицинского права, единственного врача – заслуженного юриста России [4].

Для более правильного разрешения вопроса об ответственности медицинских работников в случае лишения жизни пациентов по неосторожности или причинения им тяжких увечий, для правильной квалификации их действий в юридической и медицинской науке предлагаются различные определения врачебного преступления и врачебной ошибки, а также критерии их разграничения. Доктор юридических наук, профессор В.А. Глушков (Киев) отмечает, что «под преступлением в сфере медицинского обслуживания следует понимать умышленное или неосторожное противоправное, общественно опасное деяние, которое совершается медицинским работником в нарушение служебных или профессиональных обязанностей, причинившее или могущее причинить существенный вред интересам социалистического государства в сфере охраны здоровья населения, общественным отношениям в области медицинского обслуживания населения, здоровью отдельных граждан» [5, стр. 39].

И Глушков В.А., и другие ученые-юристы, и специалисты в области медицинского права избегают называть эти преступления врачебными; некоторые авторы называют их медицинскими преступлениями. Мы же полагаем, что если ученые-медики на протяжении десятилетий пользуются термином «врачебная ошибка», то и термин «врачебные преступления» имеет право быть, учитывая наличие в этих случаях специального субъекта, чаще всего врача или другого медицинского работника.

В УК РМ и других стран по субъекту классифицируются также преступления, совершенные должностными лицами (глава XV); воинские преступления (глава XVIII и др.). Полагаем вполне правомерным в классификации преступлений против личности выделить в отдельную главу врачебные преступления.

Ю.Д. Сергеев и С.В. Ерофеев под профессиональным преступлением в медицинской деятельности понимают «умышленное или по неосторожности совершенное лицом медицинского персонала в нарушение своих профессиональных обязанностей такое общественно опасное деяние, которое причинило (или реально могло причинить) существенный вред здоровью отдельных граждан или вызвало опасность для их жизни [6, стр. 12].

С.Г. Стеценко определяет профессиональное медицинское преступление как «умышленное или неосторожное деяние, совершенное медицинским работником при выполнении профессиональных

обязанностей, запрещенное уголовным законом под угрозой наказания» [7, стр. 313].

Мы полагаем, что не каждое преступление, совершенное медицинским работником при выполнении профессиональных обязанностей, следует относить к профессиональному медицинскому преступлению, а только те преступления, которые совершаются при оказании пациентам медицинской помощи и влекут тяжкие последствия. По нашему мнению, более полным и точным будет следующее определение врачебного преступления: «Это общественно опасное, противоправное, виновное и наказуемое деяние, посягающее на жизнь, здоровье, свободу, честь и достоинство пациентов, их имущество, совершаемое медицинским работником в нарушение закона, моральных, профессиональных или служебных обязанностей, причинившее или могущее причинить существенный вред интересам правового государства в сфере охраны здоровья населения, общественным отношениям в области медицинского обслуживания населения, повлекшее смерть или причинившее тяжкие увечья пациенту, существенный материальный и моральный ущерб» [8, стр. 9].

Определению врачебных ошибок и их разграничению от врачебных преступлений уделяется большое внимание в юридической и медицинской литературе. Причем главное разногласие между юристами и медиками заключается в том, что деяния с тяжкими последствиями, называемые в медицинской литературе «ошибками», на самом деле являются неосторожными преступлениями.

В.Л. Попов и Н.Н. Попова определяют врачебную ошибку как неправильное (ошибочное) действие или бездействие врача при выполнении своих профессиональных обязанностей по диагностике болезни, организации и проведении лечебно-профилактических мероприятий [9, стр. 58-59]. Это определение врачебной ошибки во многом совпадает с диспозицией статьи 329 УК РМ, предусматривающей ответственность за служебную халатность, которая определяется как «(1) Невыполнение или ненадлежащее выполнение должностным лицом своих обязанностей вследствие небрежного или недобросовестного к ним отношения...» (см. также ст. 293 УК РФ).

С.Г. Стеценко определяет врачебную ошибку как «дефект оказания медицинской помощи, связанный с неправильными действиями медицинского персонала, характеризующийся добросовестным заблуждением при отсутствии признаков умышленного или неосторожного преступления» [10, стр. 534]. Между тем неправильные действия медицинского персонала как раз и являются следствием халатного отношения к своим обязанностям и равносильны ненадлежащему их выполнению.

В указанных статьях 329 УК РМ и 293 УК РФ речь идет о халатности должностных лиц, однако не все врачи являются должностными лицами. Мы же полагаем, что халатность, небрежность, невнимательность, самонадеянность могут допускать в своей работе и врач, и шофер, и слесарь, и стрелочник, и другие специалисты, не являющиеся должностными лицами, деятельность которых может иметь тяжкие последствия.

С.Г. Стеценко предлагает также «признавать ошибки врачей, произошедшие по причине объективных обстоятельств (несовершенство медицины, отсутствие необходимых лекарственных средств и медицинской техники и др.), ненаказуемыми для конкретных медицинских работников» [11, стр. 535-536]. Исходя из логики автора, получается, что если пациент скончался в Москве, где имеется все перечисленное автором для его спасения, то врач должен нести ответственность за содеянное, а если это случилось в 100 километрах от столицы или в далекой тундре, то так тому и быть: врач за гибель пациента не несет никакой ответственности.

Подробно останавливается на юридическом значении (точнее было бы сказать юридической квалификации. Прим. автора) медицинской ошибки О.В. Леонтьев, доцент кафедры общественных наук Военно-медицинской академии (Санкт-Петербург, доктор медицинских наук, юрист). Автор приводит несколько примеров врачебных преступлений, которые иные ученые-медики квалифицируют как «врачебные ошибки». Например, врач по ошибке ампутировал здоровую ногу больному, медицинская сестра сделала клизму раствором хлора, что повлекло смерть ребенка, и т.д. О.В. Леонтьев под дефектом в проведении (оказании) лечебно-профилактических мероприятий понимает «ошибочное действие (бездействие) медицинского персонала, являющееся нарушением действующих руководств, положений и наставлений, директив, приказов, инструкций и правил, выразившееся в неправильном оказании (неоказании) медицинской помощи, диагностике заболевания и лечении заболевших. Дефект в оказании медицинской помощи в ряде случаев может рассматриваться как преступление и является прерогативой следственных органов [12, стр. 105-110; 63].

Наиболее полно, с учетом всех предыдущих исследований, проблема врачебной ошибки и ответственности за нее раскрыта Ю.Д. Сергеевым и С.В. Ерофеевым. Авторы справедливо указывают, что термин «врачебная ошибка», по сути, указывает на ненадлежащий, неправильный характер действий медиков, подчеркивает его близость к неправомерности, хотя сами медики вкладывают в это понятие противоположный смысл [13, стр. 200-212].

Позиция ученых-медиков с юридическим обра-

зованием и судебных медиков во многом совпадает со взглядами ученых-юристов, которые мы также разделяем: за многими случаями смерти пациентов (которые виновные в этом врачи и ученые-медики квалифицируют как ненаказуемые) скрываются неосторожные врачебные преступления, за которые виновные, при наличии независимой судебно-медицинской экспертизы, должны нести ответственность.

Если же С.Г. Стеценко вслед за И.В. Давыдовским и другие авторы полагают, что несовершенство самой врачебной науки и ее методов оправдывает врачебные ошибки, приводящие к смерти пациентов, то таких случаев можно избежать при обращении за помощью к более совершенной зарубежной медицине. Так поступил академик Амосов, хорошо знакомый с несовершенством отечественной кардиохирургии, так поступают многие пациенты, отказавшись от услуг отечественных эскулапов, спасая тем самым свою жизнь.

Нами исследуются основания уголовной ответственности за врачебные преступления и ответственность за некоторые из них, предусмотренные различными статьями УК РМ. Проанализированы составы врачебных преступлений, которые чаще всего встречаются в судебной практике и имеют наиболее тяжкие последствия. Это статья 213 УК РМ, предусматривающая ответственность за нарушение по халатности правил и методов оказания медицинской помощи, расположенная в главе VIII УК РМ, озаглавленной «Преступления против общественного здоровья и общежития».

Правильней, на наш взгляд, поступил законодатель в Украине, включив аналогичную статью 140 УК Украины «Ненадлежащее исполнение профессиональных обязанностей медицинским или фармацевтическим работником» в главу о преступлениях против жизни и здоровья личности, так как состав преступления, предусмотренного ст.213 УК РМ, наличествует тогда, когда эти нарушения повлекли:

- а) причинение тяжкого телесного повреждения или иного тяжкого вреда здоровью;
- б) смерть потерпевшего.

То есть, в этом случае вред причиняется не только общественному здоровью, но и жизни пациента. Интересно, что в статье 213 УК РМ законодатель использует термин «халатность» применительно ко всем медицинским работникам, а не только к должностным лицам.

Другой анализируемый состав преступления, который чаще всего встречается в судебной практике, – это не оказание помощи больному (статья 162 УК РМ), обоснованно включенный в главу II «Преступления против жизни и здоровья личности». С момента вступления в действие УК РМ 12 июня

2003 г. органами уголовного преследования по этим двум статьям УК РМ, 213 и 162, возбуждено свыше 40 уголовных дел. В эту же главу II УК РМ включены статья 148 – лишение жизни по желанию лица (эвтаназия), и статья 158 – принуждение лица к изъятию органов или тканей с целью трансплантации. Анализируется также состав преступления, предусмотренного статьей 256 УК РМ – получение незаконного вознаграждения за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения. Указанная статья 256 УК РМ включена в главу X – «Экономические преступления». Таким образом, из пяти анализируемых нами составов преступлений четыре включены в главу о преступлениях против жизни и здоровья личности.

Конституция Республики Молдова, в соответствии со Всеобщей декларацией прав человека, впервые в главе II «Основные права и свободы» провозглашает права личности и в их числе: право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность (ст.24), право на охрану здоровья (ст.36), право на защиту (ст.26), а также закрепляет покровительство семье и несовершеннолетним со стороны государства (ст.48 – семья, ст.49 – защита семьи и детей – сирот, ст.50 – защита матерей, детей и молодежи). Однако в реальности права граждан зачастую нарушаются, в связи с чем возникает необходимость их защиты. Определенное место в защите личности и ее прав занимает уголовное законодательство, призванное пресекать и наказывать наиболее опасные посягательства на личность.

Преступления против личности – это группа предусмотренных Уголовным кодексом общественно опасных деяний, направленных против основных личных прав граждан. Большинство этих преступлений относится к тяжким или особо тяжким. Преступлениями против личности потерпевшим может быть причинен физический, моральный и материальный ущерб. При совершении преступлений против личности родовым объектом посягательства является *личность* – человек, который в обществе выступает не только и не столько как биологический индивид, но и как член общества – участник (субъект) общественных отношений. Прежде всего, именно в этом качестве человек получает от общества защиту и сам обязан соблюдать правила поведения, установленные в обществе.

Преступления против жизни относятся к особо тяжким преступлениям, посягающим на основное благо человека – жизнь, дарованную ему природой. Объект посягательства рассматриваемых преступлений – жизнь другого человека. Жизнь человека неотделима от общественных отношений, поэтому объектом посягательства этих преступлений являются и жизнь человека, и общественные отношения, в качестве субъекта которых он выступает.

Именно поэтому уголовно-правовой охране в равной мере подлежит жизнь любого человека, независимо от его возраста, физических и моральных качеств [14, стр. 28-31].

Объектом преступлений против здоровья является здоровье другого человека как физиологическое состояние организма, являющееся необходимым условием жизнедеятельности. При этом не имеет значения возраст потерпевшего, наличие или отсутствие у него заболеваний, инвалидности, физических недостатков и т.п. С объективной стороны причинение вреда здоровью может состоять как в действии, так и в бездействии, которые должны находиться в причинной связи с наступившими последствиями. Согласие потерпевшего на причинение вреда его здоровью, по общему правилу, не освобождает виновного от уголовной ответственности. Исключение составляет трансплантация органов (тканей), которая допускается только с согласия живого донора и, как правило, реципиента.

Причинение вреда человеком собственному здоровью по УК РМ лишено уголовно-правового значения, за исключением причинения себе телесного повреждения в целях уклонения от военной службы (ст.373 УК РМ).

В последние годы в России ученые-юристы, криминологи, судебные медики задумались над необходимостью глубокого научного исследования причин и условий, способствующих совершению врачебных преступлений, определения врачебных ошибок и их разграничения от врачебных преступлений. В Московской Медицинской Академии имени им. Сеченова создана первая в России кафедра медицинского права, которую возглавляет ученый с мировым именем профессор К.Д. Сергеев. С 2003 г. создано уже четыре Всероссийских съезда (конгресса) по медицинскому праву, проводятся Всероссийские научно-практические конференции с международным участием, издается журнал «Медицинское право», публикуются учебники, обобщается судебно-медицинская практика по делам этой категории, анализируются допущенные ошибки, функционируют курсы по правовому обучению медицинских работников, многие ученые-медики имеют и юридическое образование, что гарантирует строгое соблюдение прав пациентов при осуществлении медицинских вмешательств.

Ученые – юристы и медики в Республике Молдова, молодые исследователи также избрали в качестве тем для научных исследований проблемы уголовной, юридической ответственности за врачебные ошибки, врачебные преступления, меры по их предупреждению. Эти вопросы обсуждались на научно-практических конференциях в Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова, в

Молдавском государственном университете, в Университете медицины и фармации им. Н. Тестемицану, материалы которых опубликованы.

Однако в большинстве случаев эти публикации носили абстрактно-теоретический, гуманистически характер, в отрыве от повседневной практики медицинских учреждений, судебно-медицинской экспертизы, органов следствия и суда. Иногда они уподоблялись увещаниям кота из басни И.А. Крылова «Кот и повар»: пациента нельзя обманывать, лишать его жизни, вымогать у него деньги и т.д. Известно, однако, что теория, не имеющая среди своих целей соединение с практикой, ни в настоящем, ни в перспективе имеет больше шансов превратиться в бесплодное, пустое теоретизирование, нежели теория, ориентирующаяся на такую связь.

Научная новизна нашего исследования состоит и в том, что, наряду с теоретическим исследованием данной проблемы с учетом последних достижений юридической и медицинской науки, сделан поворот к изучению уголовного законодательства об ответственности за врачебные преступления и практики его применения в различных странах. Ученые-юристы, рецензировавшие работы автора, даже отметили перенасыщение отдельных глав фактическим материалом.

Сосредоточив внимание на практических аспектах проблемы, мы тем самым восполнили пробел, имевшийся в юридической и медицинской науке Республики Молдова до настоящего времени. Одновременно с созданием в 1999 г. неправительственной организации – Центра по защите прав пациентов (под руководством В.Сава, кандидата медицинских наук) и при нашем участии было привлечено внимание общественности к многочисленным нарушениям прав пациентов, Закона о здравоохранении в Республике Молдова, к необходимости правового обучения медицинских работников, что положительно сказалось на практической деятельности медицинских учреждений и органов здравоохранения. Выявленные недостатки обсуждались на различных встречах, конференциях, «круглых столах» и предавались большей гласности в средствах массовой информации.

В то же время с сожалением отмечаем, что в некоторых неправительственных правозащитных организациях, и даже в Национальном плане по защите прав человека, больше внимания уделяется защите прав осужденных, чем правопослушных граждан, пациентов, находящихся нередко в беспомощном состоянии, чья жизнь и здоровье целиком зависят от добросовестного отношения медицинских работников к своим обязанностям, от строгого соблюдения ими прав пациентов, предусмотренных действующим законодательством.

Нами обосновывается необходимость выведе-

ния судебно-медицинской экспертизы из ведомственного подчинения Министерства здравоохранения, с чем согласны многие ученые-юристы, медики, депутаты парламента, сами судебно-медицинские эксперты. В 1996 г. заместитель директора Центра судебно-медицинской экспертизы И.Кувшинов выступал за независимость этой экспертизы от Министерства здравоохранения. По этому же вопросу группа юристов и судебных медиков направила в 2002 г. соответствующее письмо председателю Парламентской комиссии по правам человека М. Сидорову. Однако до настоящего времени вопрос не решен, так как в Министерстве здравоохранения хорошо понимают, что если судебно-медицинская экспертиза станет действительно независимой, то многие врачи, виновные в совершении врачебных преступлений, окажутся на скамье подсудимых, что, в свою очередь, сильно ударит по престижу молдавской медицины, нередко страдающей высоким сомнением, чувством безнаказанности и некритическим отношением к врачебным ошибкам.

Судебная практика по делам о врачебных преступлениях в Республике Молдова характеризуется тем, что редкие возбужденные дела этой категории доходят до суда, а если и выносятся обвинительный приговор (ст. 389 УПК РМ), то назначаются меры наказания, не связанные с лишением свободы. При этом суды не учитывают такие отягчающие обстоятельства, предусмотренные ст. 77 УК РМ, как беспомощное состояние потерпевшего пациента, причинение преступлением тяжких последствий, совершение преступления из корыстных и иных низменных побуждений, совершение преступления с использованием оказанного доверия.

В юридической литературе ученые-криминологи и медики предлагают различные меры по предупреждению врачебных преступлений. В Америке, Германии и некоторых других странах молодых врачей, прежде чем допустить к врачебной деятельности, тренируют на дорогостоящих медицинских муляжах, на искусственных пациентах, что дает положительные результаты.

Важную роль в предупреждении врачебных преступлений может сыграть реализация Национального плана действий в области прав человека, который, однако, нуждается в существенных дополнениях. Внедрение в здравоохранении медицинского страхования, частной практики, принципов конкуренции, рыночной экономики, аккредитация медицинских учреждений и регулярная аттестация медицинских работников с проверкой знаний не только по специальности, но и действующего законодательства, лишение врачей, допустивших профессиональные ошибки с тяжкими последствиями, права практиковать медицину и другие меры в ко-

нечном счете положительно скажутся на качестве медицинского обслуживания, на предупреждении врачебных ошибок и преступлений.

Этой же цели будет способствовать выделение медицинского права в самостоятельную отрасль права, которую мы определяем как совокупность юридических норм, регулирующих правоотношения между врачом и медицинским учреждением, с одной стороны, и пациентом и его родственниками, с другой стороны, возникающие по поводу оказания медицинской помощи, имеющие целью предупреждение врачебных ошибок и правонарушений, защиту прав пациентов и медицинского персонала при обоснованном риске и невиновном причинении вреда.

Литература:

1. АЛЕКСЕЕВ, П.В., ПАНИН, А.В. *Философия*. Учебник. Москва: Проспект, 1997; *Философский словарь* / Редактор Фролов И.Т.
2. Цит. по: ПОПОВ, В., ПОПОВА, Н. *Правовые основы медицинской деятельности*. Санкт-Петербург: Деан, 1999.
3. МЕЛЕКА, А. Я не хочу, чтобы еще кто-то испытал такую боль. В: *Независимая Молдова*, 2004, 3 ноября; СЕРГЕЕВ, Ю.Д. и др. *Должностные преступления и проявления коррупции в сфере здравоохранения*, 2004. 96 с.
4. СЕРГЕЕВ, Ю.Д., ЕРОФЕЕВ, С.В. *Неблагоприятный исход оказания медицинской помощи*. Москва, 2001. 288 с.; СЕРГЕЕВ, Ю.Д. Становление и развитие медицинского права в современной России. В: *Научные труды I Всероссийского съезда по медицинскому праву*. Москва, 2003. 274 с.
5. ЛУШКОВ, В.А. *Проблемы уголовной ответственности за общественно опасное деяние в сфере медицинского обслуживания* / Докторская диссертация. Киев, 1990.
6. СЕРГЕЕВ, Ю.Д., ЕРОФЕЕВ, С.В. *Указ. соч.*
7. СТЕЦЕНКО, С.Г. *Медицинское право*. Учебник. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004.
8. ФЛОРЯ, В. *Уголовная ответственность за врачебные преступления* (Медицина и право). Кишинев: Реклама, 2004. 160 с.
9. ПОПОВ, В.А., ПОПОВА, Н.П. *Указ. соч.* Санкт-Петербург: Деан, 1999.
10. СТЕЦЕНКО, С.Г. *Указ. соч.*
11. СТЕЦЕНКО, С.Г. *Указ. соч.*
12. ЛЕОНТЬЕВ, О.В. Юридическое значение медицинской ошибки. В сб.: *Проблемы ответственности по обязательствам, возникающим из причинения вреда жизни и здоровью в медицинской деятельности*. / Редактор Хужин С.М. Нижний Новгород, 2002; ЛЕОНТЬЕВ, О.В. *Медицинская помощь: права пациента*. Санкт-Петербург, 2002; ЛЕОНТЬЕВ, О.В. *Нарушение норм уголовного права в медицине*. Санкт-Петербург, 2002. 63 с.
13. СЕРГЕЕВ, Ю.Д., ЕРОФЕЕВ, С.В. *Указ. соч.*
14. *Российское уголовное право*. Особенная часть. Учебник. / Под редакцией Кудрявцева В.Н. и Наумова А.В. Москва: Юристъ, 1997. 469 с.

Prezentat la 12.11.2017

PRIN AMENDAREA LEGII CU PRIVIRE LA AVOCATURĂ, CE SE URMĂREȘTE (DOREȘTE): IMPLEMENTAREA UNEI REFORME STRUCTURALE VERIDICE ȘI AUTENTICE SAU A UNEIA FORMALE?

Mihai CORJ

Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”

Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține de accederea în profesia de avocat, asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagiari și continuă a avocaților, ținerea Registrelor de stat ale avocaților și formelor de organizare a activității de avocat, durata stagiului profesional, delimitarea clară a atribuțiilor organelor de autoadministrare a avocaților, modul de alegere a organelor de autoadministrare a avocaților etc. Astfel, subsemnatul lansează o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce: 1) ar impune o nouă viziune și percepere a instituției avocaturii de către înșiși avocați și cetățeni/justițiabili și 2) ar duce la îndeplinirea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformare și dezvoltare a sectorului justiției, în domeniul asistenței juridice calificate acordată de către avocați.

Cuvinte-cheie: *accederea în profesie; instruire inițială și continuă; reputație ireproșabilă; incompatibilitate.*

BY AMENDMENT THE LAW ON AVOCATURY THAT IS (WISH): IMPLEMENTATION OF A VERTICAL AND AUTHENTIC STRUCTURAL REFORM OR FORMAL?

This study is designed to overcome the situation created on the issue of admission to the profession of lawyer, to provide initial training of lawyer's trainees and lawyers, to maintain state registers of lawyers and forms of advocacy, length of professional training, the clear delineation of the attributions of lawyers 'self-administration bodies, the way of choosing lawyers' self-administration bodies, etc. Thus, the undersigned launches a proposal for a law *ferenda* to remedy the situation. In this context, we provide the state authorities with a complex study that would base the acceptance of the legislative proposal of the undersigned, which: 1) would impose a new vision and perception of the law institution by the lawyers themselves and citizens / justices and 2) the implementation of the Action Plan for the implementation of the Judicial Reform and Development Strategy in the field of qualified legal aid by lawyers.

Keywords: *joining the profession; initial and continuous training; reputation flawless; incompatibility.*

Introducere. De fiecare dată, am încercat să contribuim la îmbunătățirea cadrului legislativ, inclusiv în domeniul avocaturii, recomandând subiecților abilitați cu dreptul de inițiativă legislativă adoptarea unui set de propuneri legislative, astfel ca *Legea cu privire la avocatură* să corespundă criteriilor de calitate și să fie una conformă cerințelor timpului.

Studiind conținutul Legii nr.1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură [7] și al proiectelor nr.198 din 10 mai 2016 (inițiativă legislativă a Guvernului Republicii Moldova) [14], nr.513 din 26 decembrie 2016 (inițiativă legislativă a unui grup de deputați, care are numai avizele CNA și DJ și nu a fost introdusă pe ordinea de zi a plenului Parlamentului) [15] și nr.88 din 24 martie 2017 (inițiativă legislativă a unui grup de deputați, comasată cu proiectul nr.198/2016) [16], lansăm un șir de amendamente la proiectul nr.198/2016, fapt ce ar oferi posibilitate legiuitorului să adopte în lectura a doua o lege care ar prezenta o nouă viziune asupra instituției avocaturii. Astfel, ca organele de autoadministrare să acționeze distinct și de comun acord, după caz, în scopul bunei funcționări a instituției avocaturii, iar cetățeanul/justițiabilul să aibă sau să recapete încredere în instituția avocaturii, în general, și în fiecare avocat, în particular.

Mai mult decât atât, am propus adoptarea unui act legislativ, care ar soluționa mai multe probleme existente actualmente în cadrul avocaturii.

Metode și materiale aplicate. În vederea elaborării prezentului studiu, ne-am bazat pe următoarele metode de cercetare științifică: istorică, logico-formală, documentare științifică, analiza conținutului, sinteză și deducție. În acest context, în calitate de surse bibliografice și materiale aplicate, au servit: Constituția RM; *actele* Curții Constituționale; Legea nr.1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură; proiectele: nr.198 din 10 mai 2016 (inițiativă legislativă a Guvernului Republicii Moldova); nr.513 din 26 decembrie 2016 și nr.88 din 24 martie 2017 (inițiative legislative ale unor grupuri de deputați), precum și propunerile subsemnatului de îmbunătățire a Legii cu privire la avocatură [13, p.316-321] etc.

Scopul studiului: constă în depășirea situației create în chestiunea ce ține de accederea în profesia de avocat, asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagiari și continuă a avocaților, ținerea Registrelor de stat ale avocaților și formelor de organizare a activității de avocat, durata stagiului profesional, delimitarea clară a atribuțiilor organelor de autoadministrare a

avocaților, modul de alegere a organelor de autoadministrare a avocaților etc. Astfel, lansăm o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce: 1) ar impune o nouă viziune și percepere a instituției avocaturii de către înșiși avocați și cetățeni/justițiabili și 2) ar duce la îndeplinirea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformare și dezvoltare a sectorului justiției, în domeniul asistenței juridice calificate acordată de către avocați.

Rezultate obținute și discuții. Fiind parte a breslei avocaților și luând în calcul faptul că Parlamentul a aprobat în prima lectură proiectul de lege nr.198/2016, în temeiul prevederilor expres statuate de către legiuitor în art.52 din Constituția Republicii Moldova [1] și, respectiv, în art.6 din Legea nr.190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare [10], am expediat pe adresa Uniunii Avocaților și subiecților indicați în art.73 din Constituție un set de propuneri de îmbunătățire a proiectului (nr.198/2016) Legii cu privire la avocatură pentru lectura a doua.

Astfel, recomandăm autorităților statului implementarea unei reforme structurale veridice și autentice în avocatură, și nu a uneia de fațadă.

Așadar, dacă se dorește cu adevărat stabilirea unor criterii clare și transparente, bazate pe merit, accesarea în profesie trebuie să fie guvernată de principiile egalității și nondiscriminării. Totodată, atragem atenția asupra faptului că reputația persoanei constituie aprecierea publică a persoanei prin prisma faptelor comise și astfel „indulgența legiuitorului după o perioadă de timp” este neavenită.

Reținem că incompatibilitatea profesiei de avocat, în raport cu alte profesii/funcții/activități, este în beneficiul profesiei respective, deoarece contribuie la stabilirea unui cadru favorabil de exercitare a atribuțiilor care îi revin, detașat de alte profesii/funcții/activități. Atragem atenția că profesia de avocat este compatibilă doar cu excepțiile expres prevăzute de lege. Cu regret, trebuie să menționăm faptul că, în anumite perioade de timp, unele dintre organele de autoadministrare ale avocaților au interpretat și aplicat, în general, eronat prevederile legale privind activitățile incompatibile cu profesia de avocat și, în particular, momentul survenirii incompatibilității. Mai mult, contrar prevederilor art.11 alin.(1) lit.a) din Legea nr.1260-XV/2002, funcția de decan al Facultății de Drept era declarată, în exclusivitate pentru unii, incompatibilă cu profesia de avocat. Pe când legiuitorul a statuat că profesia de avocat este compatibilă cu orice funcție legată de activitatea științifică și didactică.

Astfel, funcția de decan al Facultății de Drept al unei instituții de învățământ superior este o funcție legată de activitatea didactică și științifică, fapt, cu regret, neînțeles de către membrii Comisiei de licențiere a profesiei de avocat în 2012 și 2015. Pentru exemplificare, în continuare, punem la dispoziția dvs. hotărârea Comisiei de licențiere a profesiei de avocat din 2012.

Reținem că în cadrul contabilității Uniunii Avocaților este instituită o practică vicioasă privind calcularea termenelor. În speță, este vorba de determinarea incorectă a începutului curgerii termenului obligației avocatului de a achita contribuții la bugetul UA. Totodată, menționăm că, avocatul, a cărui activitate a fost suspendată în temeiul art.13 alin.(1) lit.a) din Lege, benevol, deci, nu urmare a aplicării unei sancțiuni disciplinare de către organele de autoadministrare ale avocaților, nu are obligația de a contribui la bugetul Uniunii Avocaților. Conchidem că orice plată trebuie instituită doar prin lege.

Considerăm că un stagiu de pregătire profesională cu durata de 18 luni este necesar și suficient pentru instruirea avocatului stagiar de a deveni avocat. În scopul bunei pregătiri a avocatului stagiar, un avocat poate fi îndrumător concomitent doar la un singur avocat stagiar. De asemenea, pentru a exclude orice suspiciuni și bănuieli, atunci vom spune că nu pot avea calitatea de avocat îndrumător avocații care sunt membri ai organelor de autoadministrare ale avocaților.

În scopul fortificării și legitimării mecanismelor de răspundere disciplinară în profesia de avocat, avizul Comisiei pentru etică și disciplină trebuie să fie unul conform, și nu facultativ sau consultativ. Așadar, nicio decizie privind retragerea licenței nu trebuie luată, fără avizul unui organ de autoadministrare a avocaților.

Subsemnatul a identificat noi, posibile, surse de venit la bugetul Uniunii Avocaților, de aceea propunem completarea părții de venituri a bugetului UA cu: 1) contribuțiile avocaților stagiați și 2) taxele pentru cursurile de instruire contra plată.

Trebuie să luăm în considerare faptul că includerea Comisiei de contestare, a Barourilor avocaților, a Centrului de Instruire a Avocaților și a aparatului acestuia la art.35 alin.(6) din Lege este necesară și obligatorie, deoarece structurile respective sunt parte integrantă a Uniunii Avocaților.

Atenționăm că art.35¹ în varianta proiectului

nr.198/2016 nu poate fi susținut de către subsemnat, deoarece de la bun început conține norme „coruptibile”.

Membrii organelor de autoadministrare ale avocaților se aleg sau desemnează, după caz, prin concurs. Concursul pentru alegerea membrilor Comisiei de licențiere a profesiei de avocat și ai Comisiei pentru etică și disciplină se organizează de către o comisie specială, a cărei componență este aleasă de către Consiliul Uniunii Avocaților.

În scopul implicării plene a reprezentanților societății civile în procesul de supraveghere a legislației cu privire la etica profesională a avocaților, propunem includerea în componența Comisiei pentru etică și disciplină a 3 reprezentanți ai societății civile, care nu sunt avocați.

Recomandăm instituirea unui Centru de instruire a avocaților, care va avea autonomie administrativă și funcțională și va asigura instruirea inițială a avocaților stagiați și formarea profesională continuă a avocaților.

Pentru a avea o administrare eficientă a unor surse de venit ale bugetului Uniunii Avocaților și în scopul responsabilizării barourilor, recomandăm o autonomie bugetară, partajată între barouri și Uniunea Avocaților.

Considerăm oportună și necesară participarea fizică, personală, a avocatului la lucrările Congresului și Adunării Generale până la implementarea sistemului de vot electronic.

În scopul consolidării sistemului de asigurare de răspundere civilă, propunem ca repararea prejudiciului cauzat de avocat sau avocatul stagiar în cadrul exercitării activității să fie solicitată doar de la compania de asigurare.

Reținem că activitatea organelor de autoadministrare ale avocaților trebuie să se circumscrie regulilor pe care legiuitorul le-a instituit în vederea creării cadrului legal de funcționare a acestora. Or, principiul autonomiei nu justifică existența unei autonomii de decizie în afara cadrului legal, a cărui respectare este obligatorie. Prin urmare, instituirea de norme primare de drept este o competență exclusivă a legiuitorului. Deci nicio taxă nu poate fi percepută de către Uniunea Avocaților și nicio structură instituită, dacă aceasta n-a fost expres prevăzută de lege. Or, dezvoltarea oricărei legi este posibilă și necesară de efectuat printr-un act normativ, subordonat legii în limitele acesteia. Principiul autoreglementării este unul absolut doar pentru legiuitor, care edictează norme primare de drept, și unul relativ pentru toate celelalte entități care se prevaluează de principiul autonomiei. Mai mult, în temeiul art.34 alin.(1) din Legea nr.1260-XV/2002, toate organele de autoadministrare ale avocaților sunt organizate și funcționează în baza principiului autonomiei, *în limitele competențelor prevăzute de prezenta lege.*

Așadar, prin amendarea Legii cu privire la avocatură, ce se urmărește (dorește): implementarea unei reforme structurale veridice și autentice sau a uneia formale? Dacă e vorba despre o reformă autentică, atunci subsemnatul vine în întâmpinarea autorităților cu un set de recomandări.

Urmare a celor relevate *supra*, recomandăm legiuitorului la adoptarea legii (proiectul nr.198/2016) să ia în considerare propunerile și argumentele subsemnatului, prezentate *infra* într-un proiect de lege *ferenda*.

Proiect

LEGE pentru modificarea și completarea Legii nr.1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art.1. – Legea nr.1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.159, art.582), cu modificările și completările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează: (Atenționăm că Legea nr.100/2017 [3] va intra în vigoare abia la 12 iulie 2018, astfel că până la acea dată trebuie să ne ghidăm/conducem de prevederile Legii nr.780-XV/2001 [8].)

1. La **art.1 alin.(2)** textul „și ale statutului profesiei de avocat” din prima teză se exclude. (Prevedere repetitivă. A se vedea art.4 din Lege.)

2. La **art.4** sintagma „, alte legi care reglementează activitatea menționată din statutul profesiei de avocat” se substituie cu expresia „, alte acte normative, din statutul profesiei de avocat”. (Asigurarea conformității cu principiul calității legii.)

3. La **art.5, alin.(5)** se completează cu o nouă teză, cu următorul cuprins: „Reprezentarea intereselor soțului/soției și ale rudelor până la gradul patru inclusiv este cu titlu gratuit.” (Amendamentul respectiv este propus de către subsemnat în scopul asigurării clarității tezei a doua a art.11 alin.(2) și a asigurării calității prevederilor art.5 alin.(5) din lege.)

4. La **art.6 alin.(2)** sintagma „Consiliul Uniunii Avocaților din Republica Moldova, denumită în continuare” se exclude.

(Reglementarea actuală este una ambiguă și ilogică, deoarece: Consiliul Uniunii Avocaților ≠ Uniunea Avocaților.)

5. Articolul 8:

la alin.(2) sintagma „se pedepsește, dacă legea nu prevede altfel” se substituie cu sintagma „este interzisă, dacă legea nu prevede altfel”;

(A se vedea HCC nr.3 din 10 februarie 2011 [2]. Curtea Constituțională a statuat că „Legea nu exclude dreptul cetățeanului de a-și apăra interesele personal. Însă în cazul în care el dorește să-și ia un reprezentant, acesta trebuie să fie din rândul avocaților. Legea exclude dreptul persoanei neavocat de a fi reprezentant în instanțele judiciare, însă nu interzice acesteia să acorde consiliere juridică extrajudiciară, să efectueze reprezentarea juridică în fața autorităților administrative, precum și reprezentarea judiciară a persoanei juridice, dacă ea este angajatul acesteia. Operând modificări în Codul de procedură civilă, legiuitorul nu a exclus instituția reprezentării din Cod. Există un număr mare de legi privind natura raporturilor juridice supuse dezbaterilor în instanța de judecată și temeiurile juridice privind reprezentarea judiciară.”)

la alin.(4) teza a doua „Avocatul nu poate efectua aceste acțiuni pentru sine, pentru membrii familiei sale, pentru rude sau afini.” se exclude.

(Paradox moldovenesc, avocatul poate reprezenta interesele soțului/soției și ale rudelor până la gradul patru inclusiv (a se vedea teza a doua a art.11 alin.(2)), dar nu este îndrituit să adev-

rească copii și extrase din actele necesare pentru acordarea asistenței juridice... , atunci cum poate avocatul asigura o asistență juridică calificată și efectivă, dacă trebuie să se adreseze unui coleg pentru adevărea copiilor și certificarea semnăturilor enumerate *supra*. Reținem că avocatul exercită acțiunile respective, inclusiv, în acest caz, pe propria răspundere.)

6. La **art.9** sintagma „conduită profesională și corectă” se substituie cu sintagma „conduită profesională corectă”. (calitatea legii)

7. La **art.10, alin.(2)** se abrogă.

(Nu pot și nici nu trebuie să fie discriminate persoanele care dețin titlul de doctor în drept, în raport cu judecătoria sau procurorii. Or, aplicăm principiile egalității și ne/non/discriminării pentru toate categoriile de persoane sau excludem acest „privilegiu” din lege pentru toți beneficiarii, ca să terminăm o dată și pentru totdeauna polemica/discuțiile la acest subiect.)

Sau

(Dacă se face acest lobby, care este unul evident, numai pentru această categorie (judecători și procurori), atunci, în opinia subsemnatului, judicioasă ar fi adoptarea variantei *infra*.)

alineatul (2) va avea următorul cuprins:

„(2) Sunt scutite de efectuarea stagiului profesional persoanele care au o vechime în domeniul dreptului (în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică) de cel puțin 20 de ani calendaristici, dintre care ultimii, cel puțin 12 ani și șase luni, în funcție de judecător sau procuror dacă, în termen de 12 luni după demisia din funcțiile respective, au depus cerere pentru participarea la examenul de calificare.”

(Într-adevăr, activitatea avocatului, în raport cu acvitațiile în funcțiile de judecător și procuror, are particularitățile sale, însă instruirea acestora din urmă înainte de admitere nu este una oportună și necesară, deoarece, postadmitere în profesia de avocat, aceste persoane au obligația să urmeze cursuri de formare profesională continuă.)

la alineatul (3):

partea introductivă a alineatului va avea următorul conținut:

„În sensul alineatului (1), se consideră că nu are reputație ireproșabilă, și nu poate fi admisă la stagiul profesional sau în profesie persoana care:”;

Atenție: completarea literelor c), d) și f) cu textul „și nu a expirat termenul de 5 ani” o considerăm neavenită.

(Deci dacă ne referim la reputație ireproșabilă, atunci completările din proiectul nr.198 din 10 mai 2016 sugerate de subiectul abilitat cu dreptul de inițiativă legislativă la litera c), d) și f) cu textul „și nu a expirat termenul de 5 ani” le considerăm neavenite. Reținem: Curtea Constituțională în HCC nr.3/2011 a statuat că „pentru a putea profesa avocatura, persoana trebuie să dispună în mod obligatoriu [...] de moralitate, această cerință decurge și din Recomandarea nr.(2000) 21 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, care statuează că „trebuie luate toate măsurile necesare pentru a asigura un înalt grad [...] de moralitate drept condiții prealabile admiterii în profesia de avocat. Restricțiile impuse de legiuitor sunt în deplină concordanță cu prevederile art.54 din Constituție. Instituind norma art.10 alin.(3) din Legea cu privire la avocatură, legiuitorul oferă societății și justițiabililor siguranța că actul de justiție va fi înfăptuit de persoane, a căror credibilitate nu poate fi pusă la îndoială. De menționat că interdicția contestată este stipulată și în alte legi naționale. Astfel, Legea cu privire la statutul judecătorului prevede că la funcția de judecător poate candida persoana care [...] se bucură de o bună reputație; Legea cu privire la Procuratură impune pentru candidații la funcția de procuror aceeași condiție. Condiția că persoanele care doresc să profeseze avocatura trebuie să corespundă anumi-

tor cerințe este prevăzută și de Carta principiilor fundamentale ale avocatului european, care stipulează că acesta trebuie să se bucure de încrederea clienților, a terțelor persoane, a instanțelor de judecată și a statului, avocatul trebuie să demonstreze că este demn de încredere. Dispoziții similare conține și Codul deontologic al avocaților din Republica Moldova, adoptat de Congresul avocaților la 20 decembrie 2002, potrivit căror relațiile dintre avocat și client sunt bazate pe onestitate, probitate, echitate, corectitudine, sinceritate și confidențialitate. Responsabilitatea avocatului include atât comportamentul acestuia în exercitarea profesiei, cât și în afara ei. Punând accentul pe [...] reputația ireproșabilă a avocatului, Curtea consideră că prevederile legale nu contravin nici art.29 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, care stipulează „că în exercitarea drepturilor și libertăților sale fiecare persoană este supusă numai îngrădirilor stabilite de lege în scopul exclusiv al asigurării recunoașterii și respectării drepturilor și libertăților celorlalți și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale, într-o societate democratică”. Curtea consideră că prevederile art. 111 alin.(3) din Codul penal, ce reglementează stingerea antecedentelor penale și anulează incapacitățile și decăderile din drepturi ale persoanei, sunt inaplicabile în cazul persoanei cu o reputație și un comportament compromis, deoarece stingerea antecedentelor penale sau reabilitarea persoanei sunt consecințe ale încălcărilor prevăzute de normele legislației penale, iar comportamentul și **reputația persoanei constituie aprecierea publică a persoanei** prin prisma faptelor comise. De asemenea, Curtea menționează că Legea cu privire la avocatură are statut de act legislativ special în raport cu norma penală și, potrivit principiului *specialia generalibus derogant*, ea are prioritate. Curtea Constituțională reiterează cerințele Curții Europene a Drepturilor Omului, care în repetate rânduri a menționat că justiția nu trebuie doar să fie înfăptuită, ci și să ofere încrederea că a fost înfăptuită. Aceasta presupune că statele-părți la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale sunt obligate nu doar să instituie un sistem normativ care ar asigura ca activitatea tuturor participanților la actul de justiție să se desfășoare în strictă conformitate cu prevederile legale și cu standardele internaționale, ci și să întreprindă toate măsurile pentru ca justițiabilii să aibă convingerea că a fost înfăptuită justiția.”

Prin urmare, orice „pată”, fie și radiată, lasă urme precum infracțiunea. Așadar, pentru conștiința socială aceasta ar însemna că cei „cu pufoșor”, cu toate că sunt „ierțați” de către legiuitor, nu sunt și credibili pentru justițiabili. Astfel, prin admiterea acestor persoane (care odată s-au compromis în practicarea dreptului) în avocatură, avocatura, ca instituție, poate pierde foarte mult din credibilitatea pe care o mai are în fața cetățeanului.)

8. **Articolul 11** va avea următorul cuprins:

„**Articolul 11. Incompatibilități**

(1) Pentru exercitarea profesiei, avocatul urmează să nu se regăsească în nicio situație de incompatibilitate, prevăzută de lege. Profesia de avocat este incompatibilă cu orice funcție/profesie/activitate, cu excepția funcțiilor legate de activitatea științifică, didactică și de creație, sportivă, civică, precum și activitatea în calitate de arbitru al judecății arbitrale (arbitrajului), în calitate de mediator, administrator autorizat, mandatar autorizat în proprietatea intelectuală și membru ales/desemnat în organele de autoadministrare ale avocaților. Avocatul nu poate fi concomitent membru ales sau desemnat în mai multe organe de autoadministrare ale avocaților, exceptând decanul baroului care este de drept și membru al Consiliului Uniunii Avocaților.

(A se vedea *supra* hotărârea Comisiei de licențiere a profesiei de avocat din 2012.)

(Reținem că legiuitorul a statuat expres în teza a doua a alin.

(2) art.1 din lege faptul că activitatea avocatului nu este una de întreprinzător. Mai mult, șirul excepțiilor este unul exhaustiv. Prin urmare, profesia de avocat este compatibilă doar cu excepțiile (funcțiile/profesile/activitățile) expres indicate în lege.

Incompatibilitatea profesiei de avocat în raport cu alte profesii/funcții/activități este/servește în beneficiul profesiei respective, deoarece contribuie la stabilirea unui cadru favorabil de exercitare a atribuțiilor care îi revin, detașat de alte profesii/funcții/activități.)

(2) Nu se admite acordarea de către avocat a asistenței juridice inerente profesiei de avocat în alt temei decât în baza contractului/acordului de asistență juridică înregistrat la cabinetul avocatului sau la biroul asociat de avocați. Excepție fac cazurile de reprezentare a intereselor soțului/soției și ale rudelor până la gradul patru inclusiv.”

9. Articolul 13:

la alineatul (1):

litera a) va avea următorul conținut: „la cererea scrisă a avocatului, pentru un termen nelimitat, dacă acesta nu a indicat un termen, de la data notificării, în temeiul hotărârii Consiliului Uniunii Avocaților”; (atragem atenția: Consiliul Uniunii Avocaților adoptă hotărâri și nu decizii.)

litera d) va avea următorul cuprins: „în cazul neefectuării de către avocat sau avocatul stagiar a defalcării contribuțiilor în bugetul Uniunii Avocaților la expirarea a 6 luni de la termenul scadent, până la achitarea integrală a restanței, în temeiul hotărârii Consiliului Uniunii Avocaților. Obligația avocatului și avocatului stagiar de a achita contribuții la bugetul Uniunii Avocaților apare începând cu prima zi a lunii imediat următoare datei eliberării legitimației.”

(Reținem că în cadrul contabilității Uniunii Avocaților, la acest compartiment, este instituită o practică vicioasă privind calcularea termenelor. În speță, este vorba de determinarea incorectă a începutului curgerii termenului obligației avocatului de a achita contribuții la bugetul UA. Astfel, cu regret, am constatat faptul că unele prevederi legale și statute privitor la determinarea momentului apariției obligației avocatului de a achita contribuția acestuia în bugetul UA sunt interpretate și aplicate eronat de către contabilitatea Uniunii Avocaților. Apropo, pentru a stabili faptul când termenul a ajuns la scadență, inițial este necesar să cunoaștem când începe curgerea acestuia. În scopul stricte respectării a prevederilor art.12 alin.(2), art.28 alin.(1), art.32 coroborate cu art.17 alin.(1) ale Legii nr.1260-XV/2002 și, respectiv, tezei a doua a alineatului (1) din art.20 al Statutului profesiei de avocat, considerăm judicioasă aplicarea uneia dintre modalitățile de stabilire a începutului curgerii/apariției termenului obligației avocatului de a achita contribuții la bugetul UA:

1) începând cu data eliberării legitimației de avocat, sau

2) începând cu data de 1/prima zi a lunii imediat următoare datei eliberării legitimației de avocat (în scopul simplificării calculului, atât pentru avocați, cât și pentru contabilitatea UA).

Prin urmare, varianta a doua facilitează procesul de calculare a contribuțiilor, ceea ce ar oferi mai multă claritate și previzibilitate, în scopul încasării corecte și în mărime deplină a contribuțiilor la bugetul UA. Atragem atenția că legitimația de avocat atestă calitatea de membru al Uniunii Avocaților, și nu licența.)

se completează cu lit.d¹), cu următorul conținut:

„d¹) pentru o perioadă de la 3 la 6 luni, în cazul neparticipării la programele de formare inițială sau continuă a avocatului stagiar sau a avocatului, în baza hotărârii Consiliului Uniunii Avocaților;”

litera e) se abrogă.

alineatul (1) se completează la sfârșit cu o nouă teză, cu următorul cuprins:

„Avocatul, a cărui activitate a fost suspendată în temeiul lit.a), nu are obligația de a contribui la bugetul Uniunii Avocaților.” (nicio plată fără lege)

nu susținem propunerea privind completarea art.13 cu alineatul (4). (Referitor la propunerea privind completarea art.13 cu alineatul (4), informăm că aceasta este neavenită și lipsită de logică. Mai mult, prevederile alin.(4) sunt subsecvente și acestea trebuie întotdeauna coroborate cu statuările alin.(2), care prevăd expres faptul transmiterii licenței și legitimației avocatului la păstrare Consiliului Uniunii Avocaților pentru perioada suspendării activității.

Suplimentar, legiuitorul, la art.25 alin.(1) lit.b) din lege, a statuat faptul că exercitarea profesiei de avocat după suspendarea de drept a activității avocatului sau netransmiterii, de către avocat, a cărui activitate este suspendată, la Consiliul Uniunii Avocaților a licenței și a legitimației în termenul stabilit se sancționează prin retragerea licenței.)

10. Articolul 14:

se completează cu alineatul (4), cu următorul cuprins:

„(4) În cazul încetării activității de avocat ca urmare a decesului, Ministerul Justiției efectuează mențiunile respective în Registrul de stat al avocaților și Registrul de stat al formelor de organizare a activității de avocat în termen de 10 zile de la aducerea la cunoștință a acestui fapt.”

11. Propunem completarea legii cu **articolul 17¹** cu următorul conținut:

„**Articolul 17¹**. Registrul de stat al avocaților și Registrul de stat al formelor de organizare a activității de avocat

(1) Ministerul Justiției ține Registrul de stat al avocaților și Registrul de stat al formelor de organizare a activității de avocat, care sunt parte componentă a Registrului de stat al unităților de drept.

(2) Registrul de stat al avocaților este ținut în formă electronică și cuprinde:

- numărul de ordine;
- numele și prenumele avocatului;
- numărul de identificare personal al avocatului (IDNP);
- numărul și data emiterii, de către Comisia de licențiere a profesiei de avocat, a hotărârii privind susținerea examenului de calificare și admiterea în profesie;
- numărul și data eliberării licenței;
- date despre suspendarea sau încetarea activității de avocat;

g) datele de contact (adresa poștală, adresa electronică și numărul de telefon/fax);

h) mențiuni.

(3) Registrul de stat al formelor de organizare a activității de avocat este ținut în formă electronică și cuprinde:

a) denumirea cabinetului avocatului sau biroului asociat de avocați;

b) numărul și data înregistrării;

c) sediul cabinetului avocatului sau biroului asociat de avocați;

d) numele și prenumele fondatorului cabinetului avocatului sau fondatorilor (membrilor) biroului asociat de avocați;

e) fondatorul cabinetului avocatului/fondatorii (membrii) biroului asociat de avocați;

f) datele de contact ale avocatului/avocaților (număr de telefon și adresa electronică);

h) date privind lichidarea sau reorganizarea cabinetului avocatului sau biroului asociat de avocați;

i) mențiuni privind organizarea activității cabinetului avocatului sau biroului asociat de avocați.

(4) Avocații sunt obligați să informeze Ministerul Justiției, în cel mult 5 zile lucrătoare, despre toate modificările intervenite în datele indicate la alin.(2) și (3).

(5) Consiliul Uniunii Avocaților informează Ministerul Justiției, în termen de 10 zile, despre încetarea activității avocatului.

(6) Ministerul Justiției aprobă regulamentele Registrului de stat al avocaților și Registrului de stat al formelor de organizare a activității de avocat.”

12. La art.18 alin.(1), după sintagma „în bază de examen” se introduce textul „, în forma unui test computerizat cu înregistrare audio și video”.

13. Articolul 19:

alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Persoana care a promovat examenul de admitere la stagiul obține calitatea de avocat stagiar și efectuează în mod obligatoriu un stagiul de pregătire profesională cu durata de 18 luni. Stagiul profesional se finalizează la expirarea a 18 luni de stagiul.”;

Teza a doua a alineatului (4) va avea următorul conținut: „Un avocat poate fi îndrumător concomitent doar la un singur avocat stagiar.”. Alineatul (4), la sfârșit, se completează cu următorul text: „Nu pot avea calitatea de avocat îndrumător avocații care sunt membri ai organelor de autoadministrare ale avocaților.”;

se completează cu alineatele (7) și (8), cu următorul cuprins:

„(7) După expirarea unui an de la data finalizării stagiului profesional, persoana poate susține examenul de calificare doar cu condiția repetării stagiului profesional, cu o durată de 3 luni, fără susținerea examenului de admitere la stagiul.

(8) Persoanele scutite de efectuarea stagiului profesional conform art. 10 alin.(2) sunt obligate să se prezinte la examenul de calificare în termen de cel târziu 6 luni de la depunerea cererii.”

(Atenționăm asupra următorului fapt: prevederea alin.(8), din proiect, cu următorul conținut: „În cazul nesusținerii examenului, persoana care dorește să-l susțină repetat este obligată să se prezinte la examenul imediat următor”, este, în mare parte, una repetitivă și superfluă. Mai mult, noile reglementări ale art.20 se referă la toate persoanele, inclusiv cele indicate la art.10 alin.(2). Astfel, din dispoziția art.20 alin.(2) al proiectului rezultă faptul că orice persoană poate solicita admiterea repetată doar o singură dată la examen. Prin urmare, cerința imperativă „să se prezinte la examenul imediat următor” nu are sens.)

14. Articolul 21:

nu susținem propunerea privind abrogarea lit.f) de la alineatul (2). (Propunerea privind abrogarea lit.f) de la alineatul (2) nu este una judicioasă, deoarece în temeiul art.17 alin. (1) din Legea nr.1260-XV/2002 avocatului stagiar i se eliberează legitimație.)

alineatul (4) va avea următorul cuprins:

(4) Prezentarea unor acte ce conțin informații neveridice sau neprezentarea informațiilor solicitate pentru confirmarea circumstanțelor menționate în art. 10 constituie temei pentru neadmiterea la examenul de calificare.”

(Inserarea sintagmei „sau retragerea licenței” la art.21 alin. (4) din proiectul legii este illogică, deoarece, în Capitolul III, în general, iar în art.21, în particular, legiuitorul reglementează procedura de admitere în profesia de avocat, iar licențierea profesiei de avocat propriu-zisă este prevăzută în Capitolul IV din lege.)

15. Articolul 22:

alineatul (5) se completează în final cu următoarea

propoziție: „Duplicatul licenței pentru exercitarea profesiei de avocat se eliberează contra unei plăți în mărime de 250 de lei, fără prezentarea actelor indicate la alin.(2).”

(Apropo, dacă legiuitorul a statuat expres în lege cuantumul plății pentru eliberarea licenței de avocat, atunci nu este clar de ce acesta nu ar putea stabili expres în lege și mărimea plății pentru eliberarea duplicatului licenței pentru exercitarea profesiei de avocat.)

16. Articolul 23:

la alin.(1) lit.e) sintagma „codul de identificare” se substituie cu sintagma „numărul de identificare personal (IDNP)”.

(Atenție: numărul de identificare de stat, de fapt, este numărul de identificare de stat al cabinetului avocatului sau al biroului asociat al avocaților (IDNO), și nu al avocatului, și astfel acesta nu este identic cu numărul de identificare personal (IDNP). Reținem că, inițial, se eliberează licența de avocat și numai ulterior se înregistrează forma de organizare.)

17. Articolul 25:

alineatul (1):

se completează cu litera d¹), cu următorul cuprins:

„d¹) neachitării integrale a restanțelor contribuției avocatului în bugetul Uniunii Avocaților la expirarea a 6 luni de la suspendarea activității de avocat din același motiv;”;

litera g) va avea următorul cuprins:

„g) rămânerii irevocabile a sentinței/hotărârii instanței de judecată/judecătorești prin care s-a stabilit vinovăția avocatului în comiterea unei infracțiuni;”;

(Reținem: dacă operăm cu termenul de hotărâre judecătorească, care este unul generic, avem în vedere și sentința. Or, sentința este o hotărâre prin care cauza penală se soluționează în fond de instanța de judecată.)

la alineatul (2), textul „și după consultarea opiniei Comisiei pentru etică și disciplină” se substituie cu un alt text „cu avizul Comisiei pentru etică și disciplină”. (Avizul Comisiei pentru etică și disciplină trebuie să fie unul conform, și nu facultativ sau consultativ. Nicio decizie privind retragerea licenței nu trebuie luată fără avizul unui organ de autoadministrare a avocaților.)

18. Articolul 30 se completează cu alineatul (3), cu următorul cuprins:

„(3) Cabinetul avocatului dispune de conturi în bancă și de ștampilă.”

19. La art.31 alin.(2) teza a doua din proiect este superfluă.

(Atragem atenția că modul de achitare a impozitului pe venit este reglementat de legislația fiscală (art.69⁵ din Codul fiscal).)

20. Articolul 32:

la alineatul (3), după sintagma „punerea la evidență fiscală” se introduc cuvintele „, înregistrarea în calitate de plătitor al contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii și al primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală”.

21. Propunerea privind completarea art.34 cu alineatul (4) nu poate fi susținută, deoarece încalcă normele tehnicii legislative.

(Reținem că propunerea privind completarea art.34 cu un nou alin.(4) cu următorul cuprins: „(4) Membrii aleși ai organelor de autoadministrare ale avocaților își exercită mandatul până la alegerea noilor membri.” nu poate și nici nu trebuie să fie susținută, deoarece conține dispoziții tranzitorii, iar, conform tehnicii legislative și structurii actului legislativ/normativ, acestea urmează a fi inserate în dispozițiile finale sau tranzitorii ale actului.)

22. Articolul 35:

alineatul (3):

se completează cu litera a¹⁾, cu următorul cuprins: „a¹⁾ contribuțiile avocaților stagiați;”

propunem abrogarea literei c). (Atragem atenția că dispozițiile lit.c) nu sunt coroborate cu noile reglementări de la art.19 alin.(3) din proiect, unde este statuat: contractul de efectuare a stagiului este cu titlu gratuit, deci în situația dată cum pot fi percepute taxe pentru efectuarea stagiului profesional?)

lit.d) va avea următorul cuprins:

„d) taxele pentru cursurile de instruire contra plată;”. (Propunem expunerea lit.d) într-o nouă redacție. Reținem că nu împărtășim ideea că amenda prevăzută actualmente la lit.d) ar fi o sancțiune proprie sancțiunilor disciplinare, cu toată „evoluția” legislativă/normativă. Prin urmare, propunem, la lit.d), instituirea unei noi surse de venit legal la bugetul Uniunii Avocaților.)

propunem la lit.e) substituția sintagmei „neinterzise de lege” cu sintagma „prevăzute de lege”. (Dispoziția literei e) nu corespunde criteriilor de calitate a legii, de aceea propunem la lit.e) substituția sintagmei „neinterzise de lege” cu una nouă „prevăzute de lege”. Anticipând, vom preciza că autonomia și autoadministrarea se desfășoară în limitele competențelor prevăzute de lege. Autoreglementarea este subsecventă și subsidiară, în raport cu legiferarea, de aceea, aceasta nu poate și nici nu trebuie să depășească limitele stabilite de către legiuitorul primar. Prin urmare, orice normă juridică poate fi dezvoltată în limitele legii. Instituirea de norme noi/primare de drept de către un organ de autoadministrare este ilegală. Deci activitatea organelor de autoadministrare ale avocaților trebuie să se circumscrie regulilor pe care legiuitorul le-a instituit în vederea creării cadrului legal de funcționare a acestora. Or, principiul autonomiei nu justifică existența unei autonomii de decizie în afara cadrului legal, a cărui respectare este obligatorie. Exemplificăm: nicio autoritate publică nu poate institui plăți neinterzise de lege. Astfel, autoritățile administrației publice, prin care se exercită autonomia locală, aplică doar sursele de venit stabilite prin lege și nu sunt abilitate cu dreptul de a institui taxe noi. *Nullum tributum/tax sine lege.*)

alineatul (5):

se completează cu litera c¹⁾, cu următorul cuprins:

„c¹⁾ vicepreședintele Uniunii Avocaților;”

alineatul (6) se completează, corespunzător, cu literele a¹⁾ și c¹⁾ – c³⁾ cu următorul cuprins:

„a¹⁾ Comisia de contestare privind admiterea în profesia de avocat;” și

„c¹⁾ Barourile avocaților;

c²⁾ Centrul de Instruire a Avocaților;

c³⁾ aparatul Centrului de Instruire a Avocaților;”

(Atenționăm asupra faptului că includerea acestor entități la alin.(6) este necesară și obligatorie, deoarece structurile respective sunt parte integrantă a Uniunii Avocaților. Așadar, Comisia de contestare (art.43¹⁾ din proiect) este „supervizorul/supraveghetorul” Comisiei de licențiere, Baroul avocaților se constituie și funcționează numai în cadrul Uniunii Avocaților (art.47), Centrul de Instruire a Avocaților este o structură distinctă a Uniunii Avocaților, iar în scopul asigurării independenței funcționale a centrului, acesta se asigură cu un aparat administrativ-tehnic, distinct, condus de către un director.)

23. Se completează cu **articolul 35¹**, cu următorul cuprins:

„**Articolul 35¹**. Dreptul de vot

(1) Dreptul de vot la Congres și la adunările generale ale barourilor au toți avocații cu drept de exercitare a profesiei de avocat la data desfășurării alegerilor.

(2) Fiecare avocat cu drept de vot are dreptul la un singur vot. Avocatul cu drept de vot votează pentru un singur concurent și/sau se pronunță asupra unei singure opțiuni.

(3) Avocații își exercită personal dreptul de vot la Con-

gres sau la adunarea generală. Votarea în locul altor persoane nu se admite.”

(Atenționăm faptul că art.35¹ în varianta proiectului nr.198/2016 nu poate fi susținut de către subsemnat, deoarece de la bun început conține norme „coruptibile”. Votul cumulativ poate servi drept sursă de „troc” între „delegați” (avocații cu drept de vot, care efectiv participă la lucrările forumurilor respective) și concurenți. Mai mult, câteva opțiuni de vot: 1) prin intermediul sistemului electronic și 2) în mod „clasic”, duc inevitabil la corupere și corupție. Or, norma juridică trebuie să fie clară, certă și previzibilă.)

24. Articolul 36:

alineatele (1) și (2) vor avea următorul cuprins:

„(1) Congresul este organul suprem al Uniunii Avocaților. La lucrările Congresului participă toți avocații cu drept de vot.

(2) Congresul se întrunește anual în sesiune ordinară, fiind convocat și organizat de Consiliul Uniunii Avocaților. Convocarea Congresului se face cu cel puțin o lună înainte de data stabilită, prin plasarea pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților a unui aviz și a ordinii de zi și a materialelor ce urmează a fi examinate. Avocații cu drept de vot, la începutul ședinței, pot solicita Congresului completarea ordinii de zi.”;

alineatul (3) se abrogă;

alineatul (5) va avea următorul cuprins:

„(5) Congresul se consideră legal constituit dacă la el participă mai mult de 1/2 din avocații cu drept de vot. În cazul în care cvorumul nu a fost întrunit, Consiliul Uniunii Avocaților convoacă repetat Congresul în cel mult 15 zile, iar acesta se consideră legal constituit dacă la el participă mai mult de 1/3 din avocații cu drept de vot. Dacă și după convocarea repetată a Congresului cvorumul nu a fost întrunit, Consiliul Uniunii Avocaților se întrunește ad-hoc și convoacă Congresul pe loc/din nou/imediat, în aceeași zi, iar acesta se consideră legal constituit indiferent de numărul avocaților cu drept de vot prezenți;

se completează cu alineatele (6)-(7), cu următorul cuprins:

„(6) Congresul adoptă hotărâri cu majoritatea voturilor valabil exprimate. Hotărârile Congresului sunt semnate/se semnează de către președintele Uniunii Avocaților.

(7) Hotărârile Congresului privind alegerea organelor colegiale ale Uniunii Avocaților se adoptă conform principiului acumulării de către candidat a celui mai mare număr de voturi valabil exprimate. În caz de paritate de voturi, se consideră ales candidatul care are o vechime mai mare în profesia de avocat (calculul fiind efectuat în zile), iar în caz de vechime egală, candidatul care are o vechime generală mai mare în domeniul juridic.”

La alin. (9), din proiect, după sintagma „Hotărârile Congresului” se introduce textul „întră în vigoare la data adoptării și”.

25. Articolul 37:

litera a) va avea următorul cuprins:

„a) alege și revocă, dintre avocații cu drept de vot, prezenți, președintele Uniunii Avocaților;”

propunerea privind abrogarea lit.d), e) și f) nu poate fi susținută, deoarece astfel se încearcă limitarea rolului Congresului – organ suprem al Uniunii Avocaților.

(Atenționăm: la articolul 37 literele d), e) și f) nu pot și nici nu trebuie să fie abrogate, deoarece bugetul este al Uniunii Avocaților, și nu al Consiliului UA. Mai mult, abrogarea acestei prevederi (aprobă bugetul anual al Uniunii Avocaților...) nu este în coroborare cu dispozițiile art.35 alin.(2) și (3) și art.36 alin.(1) din lege.

Reținem că bugetul este „Constituția financiară anuală” a Uniunii Avocaților. Acest amendament, din proiect, ar fi justificat, doar în cazul în care Consiliul Uniunii Avocaților ar fi fost organul suprem de conducere al Uniunii Avocaților. Astfel, un organ de conducere ierarhic inferior, precum este Consiliul Uniunii Avocaților, nu poate să aibă competențe mai mari (largi) decât organul suprem al Uniunii Avocaților – Congresul. Aceleași argumente, *mutatis mutandis*, sunt valabile și pentru prevederile lit.e) și f.)

Propunem completarea art.37, corespunzător, cu literele e¹), f¹) și h¹), cu următorul cuprins:

„e¹) stabilește cota de contribuție a avocaților stagiați la formarea bugetului Uniunii Avocaților;” și „f¹) stabilește cuantumul taxelor pentru cursurile de instruire contra plată;” și

„h¹) aprobă actele privind respectarea de către avocați a obligațiilor ce le revin în conformitate cu Legea nr.308 din 22 decembrie 2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului; [20]”;

(Legiuitorul, la art.37 lit.d), *inter alia*, a prevăzut examinarea execuției bugetare anuale, deci examinarea raportului financiar al Uniunii Avocaților ar constitui o dublare a activității. Examinarea raportului financiar anual, propus la lit.d¹) din proiect, care este un act statistic de sinteză, nu necesită girul Congresului.)

la litera i), cuvintele „, , prevăzute de prezenta lege” nu trebuie excluse. (după cum eronat este indicat în proiect, deoarece se atentează la calitatea legii și certitudinea că întotdeauna Congresul va acționa cu bună-credință. Reținem că, inclusiv, acțiunile Congresului trebuie limitate la lege. Autonomia nu trebuie percepută ca/transformată în haos. Activitatea organelor de autoadministrare ale avocaților, inclusiv a Congresului, trebuie să se circumscrie regulilor pe care legiuitorul le-a instituit în vederea creării cadrului legal de funcționare a acestora. Or, principiul autonomiei nu justifică existența unei autonomii de decizie în afara cadrului legal, a cărui respectare este obligatorie.)

26. Nu susținem completarea Legii cu **articolul 37¹**.

(Reținem că în cadrul Uniunii Avocaților sunt trei organe de conducere colegială: Congresul, Consiliul UA și Adunarea Generală a Baroului. Atenție: titlul art.37¹, propus pentru completarea legii, nu corelează cu dispoziția acestuia. Acest articol nu are o „arhitectură structurală” corectă și nici conceptul legii nu este respectat. De asemenea, menționăm că sintagma „organ de conducere colegial” ≠ „organ colegial de autoadministrare al avocaților”. Așadar, ultimul „termen/noțiune” este mult mai vast decât primul. Astfel, dacă prin sintagma „organe de conducere colegială” se are în vedere și comisiile Uniunii Avocaților, atunci acest fapt nu este justificat, deoarece Comisiile Uniunii Avocaților, cu toate că sunt organe colegiale de autoadministrare ale avocaților, nu sunt organe colegiale de conducere. Mai mult, nu se întrezărește nicio necesitate de instituire a instituției de candidat/membru supleant în organele de autoadministrare, deoarece în cel mai rău caz în mai puțin de un an de zile locul va fi suplinit de Congres sau Adunarea Generală, după caz, sau și mai devreme prin convocarea extraordinară a acestor foruri.)

27. **Articolul 38:**

alineatul (3) va avea următorul cuprins:

„(3) Mandatul avocaților delegați de barouri în Consiliul Uniunii Avocaților este de 4 ani. Mandatul avocatului delegat de barou încetează de drept în cazul absenței nemotivate de la 3 ședințe consecutive ale Consiliului Uniunii Avocaților.”;

La alineatul (4) sintagma „pe pagina oficială de Internet” se substituie cu sintagma „pe pagina web oficială”. (În scopul uniformizării termenilor/noțiunilor.)

28. **Articolul 39:**

Nu putem susține completarea art.39 cu literele b²) -

b⁵). (Concentrarea puterii „într-o singură mână” (Consiliul Uniunii Avocaților) este neavenită sau chiar periculoasă. Transferul sau, mai exact, preluarea unor atribuții/competențe specifice Congresului de către Consiliul Uniunii Avocaților este inadmisibilă. Este de neînțeles de ce planul financiar anual/bugetul anual al Uniunii Avocaților trebuie să fie aprobat de către Consiliul UA, și nu de către Congres. Or, Congresul este organul suprem al Uniunii Avocaților și nu Consiliul, iar bugetul Uniunii Avocaților este „Constituția financiară anuală” a Uniunii Avocaților și astfel acesta/aceasta poate fi și trebuie aprobat/ă numai de către organul suprem al Uniunii Avocaților – Congres. Cu privire la propunerea din proiect „privind aprobarea direcțiilor prioritare ale activității Uniunii Avocaților și documentele de politici privind realizarea acestora”, menționăm că această propunere nu poate fi susținută, deoarece direcțiile prioritare ale activității Uniunii Avocaților și documentele de politici (concepții, strategii și planuri) nu pot și nici nu trebuie lăsate în seama Consiliului UA. Or, se știe că participarea la luarea deciziilor a câtorva membri este bună, însă cea mai reușită este participarea unei majorități a breslei. Or, reprezentativitatea și legitimitatea Congresului în raport cu Consiliul sunt net superioare și astfel Congresul nu poate și nu trebuie să fie „transformat prin lege” într-un organ formal, lipsit de competențe și atribuții, precum greșit se insistă prin proiectul nr.198/2016. În ceea ce privește completarea art.39 cu lit.b⁴) „stabilește cuantumul taxelor pentru examenele de admitere la stagiul și pentru examenele de calificare, cuantumul taxei pentru efectuarea stagiului profesional” și, respectiv, lit.b⁵) „stabilește mărimea contribuțiilor avocaților la formarea bugetului Uniunii Avocaților” aceleași argumente și considerente invocate *supra, mutatis mutandis*, sunt aplicabile și acestor prevederi, deoarece acestea sunt componente ale veniturilor bugetare anuale. Astfel, din aceste considerente completarea art.39 cu literele b²) - b⁵) nu poate și nici nu trebuie susținută. Un grup restrâns de persoane nu trebuie lăsat să decidă soarta bugetului anual, a direcțiilor prioritare ale activității Uniunii Avocaților și documentelor de politici privind realizarea acestora etc., deoarece prea multă putere este periculoasă pentru dezvoltarea democratică a avocatului.)

se completează cu lit.k¹), cu următorul cuprins: „k¹) desemnează un membru al Consiliului de mediere din rândul avocaților;”;

lit.g¹), din proiect, va avea următorul cuprins: „g¹) desemnează, în bază de concurs, secretarul general al Uniunii Avocaților, directorul Centrului de Instruire a Avocaților și organizează concursurile de selectare a membrilor comisiilor speciale pentru alegerea membrilor Comisiei de licențiere a profesiei de avocat, Comisiei pentru etică și disciplină și a Consiliului Centrului de Instruire a Avocaților;”

se completează cu litera n²), cu următorul cuprins:

„n²) supraveghează respectarea de către avocați a obligațiilor ce le revin în conformitate cu Legea nr.308 din 22 decembrie 2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului [20];”

lit.n²) în redacția proiectului nr.198/2016 nu poate fi susținută. (Lit.n²), în redacția proiectului nr.198/2016, nu poate fi susținută, deoarece nu respectă principiile coerenței și consecvenței actului oficial. Astfel, clauza „instituie forme asociative ale avocaților și avocaților stagiați în cadrul Uniunii Avocaților” nu este conformă cu prevederile art.33 alin.(1) din Lege. De asemenea, teza „instituirea structurilor organizatorice” este contrară prevederilor art.35 alin.(5) și (6) din Lege. Mai mult, lista acestor organe/structuri este exhaustivă, iar existența oricărei structuri se stabilește expres, în lege.)

29. **Articolul 40:**

la alineatul (1), sintagma „termen de 2 ani” se substituie

cu sintagma „termen de 4 ani”, iar cuvântul „consecutive” se exclude;

alineatul (3) se abrogă.

30. Propunem completarea legii cu un nou **articol 40¹:**

„**Articolul 40¹.** Vicepreședintele Uniunii Avocaților

(1) Vicepreședintele Uniunii Avocaților este ales de către Consiliul Uniunii Avocaților din rândul membrilor acestuia pentru un mandat de 2 ani, la propunerea președintelui Uniunii Avocaților. Mandatul vicepreședintelui Uniunii Avocaților nu poate excede termenul mandatului de membru al Consiliului Uniunii Avocaților.

(2) Pe perioada indisponibilității sau vacanței funcției de președinte al Uniunii Avocaților, atribuțiile acestuia sunt exercitate de către vicepreședintele Uniunii Avocaților. Indisponibilitatea sau vacanța funcției de președinte este confirmată prin hotărârea Consiliului Uniunii Avocaților, care este convocat de 1/3 din membrii Consiliului Uniunii Avocaților.”

31. Articolul 41:

la alineatul (2), cuvintele „, , ce poate fi prelungit o singură dată” se exclud;

alineatul (3) trebuie să rămână în redacția actuală a legii. (Întru asigurarea transparenței și excluderii oricărui bănuieți, criteriile trebuie să fie certe, clare, stabilite la nivel de lege și nu prin act subsecvent. Reținem că Statutul profesiei de avocat este un act normativ subsecvent, subordonat legii.)

la alineatul (5), modificarea, propusă în proiect, a conținutului literei j) nu este una necesară și oportună. (Mai mult, nu întrunește criteriile de calitate a legii.)

32. Articolul 42:

alin.(1), teza a doua, va avea următorul cuprins: „Membrii comisiilor Uniunii Avocaților sunt aleși prin concurs pe un termen de 4 ani”.

La alineatul (5) sintagma „pentru toți avocații” se exclude, iar sintagma „pe pagina oficială de Internet” se substituie cu sintagma „pe pagina web oficială”.

33. Articolul 43:

alineatele (1) și (2) vor avea următorul cuprins:

„(1) Comisia de licențiere a profesiei de avocat este compusă din 11 membri, avocați cu o vechime în profesie de cel puțin 5 ani, aleși prin concurs, dintre care 3 sunt profesori titulari cu o vechime de cel puțin 5 ani în învățământul juridic. Una și aceeași persoană poate fi membru al Comisiei de licențiere a profesiei de avocat pentru cel mult 2 mandate.”;

alineatul (2) va avea următorul cuprins:

„(2) Concursul pentru alegerea membrilor Comisiei de licențiere a profesiei de avocat se organizează de către o comisie specială a cărei componență este aleasă de către Consiliul Uniunii Avocaților. Modul de organizare a concursului se stabilește în statutul profesiei de avocat.”;

34. La articolul 44:

alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Comisia pentru etică și disciplină este compusă din 11 membri, dintre care 3 reprezentanți ai societății civile, care nu sunt avocați. Membrii comisiei sunt aleși prin concurs de către o comisie specială a cărei componență este aleasă de către Consiliul Uniunii Avocaților. Una și aceeași persoană poate fi membru al Comisiei pentru etică și disciplină pentru cel mult 2 mandate.”

35. La articolul 45, alineatul (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Comisia de cenzori este compusă din 5 avocați, aleși de Congres, cu o vechime în profesia de avocat de cel puțin 5 ani, dintre care doi avocați din partea baroului care

are cea mai mare normă de reprezentare și câte un avocat din celelalte barouri. Una și aceeași persoană poate fi membru al Comisiei de cenzori pentru cel mult 2 mandate.”

36. Legea se completează cu **art.45¹ și 45²**, cu următorul conținut:

„**Articolul 45¹.** Centrul de Instruire a Avocaților

(1) Centrul de Instruire a Avocaților este o structură autonomă, distinctă, a Uniunii Avocaților din Republica Moldova. Activitatea Centrului este coordonată de un consiliu, format din 7 membri, aleși de către o comisie specială, pentru o perioadă de 4 ani. Modul de alegere a membrilor Consiliului Centrului de Instruire a Avocaților se stabilește în statutul profesiei de avocat.

(2) Centrul implementează obiectivele strategice ale Uniunii Avocaților pentru asigurarea instruirii inițiale a avocaților stagiați și formarea profesională continuă a avocaților.

(3) Centrul poate organiza cursuri de instruire contra plată pentru avocați, avocații stagiați și persoane terțe, care nu sunt membri ai Uniunii Avocaților. Modul de organizare a acestor cursuri se stabilește în statutul profesiei de avocat.

Articolul 45². Aparatul Centrului de Instruire a Avocaților

(1) Aparatul Centrului de Instruire a Avocaților este o structură funcțională care asistă consiliul și directorul Centrului în exercitarea atribuțiilor ce le revin.

(2) Aparatul Centrului de Instruire a Avocaților se subordonează directorului Centrului.

(4) Directorul centrului este desemnat, prin concurs, de Consiliul Uniunii Avocaților, pentru o perioadă de 4 ani. Modul de desemnare a directorului Centrului se stabilește în statutul profesiei de avocat.

(5) Directorul Centrului este organ executiv al Consiliului Centrului de Instruire a Avocaților.”

(Pentru a asigura independența funcțională a Centrului, în raport cu Consiliul și secretarul general al Uniunii Avocaților, și secretariatul UA, am propus instituirea unei structuri administrativ-tehnice distincte a acestuia – aparatul Centrului.)

37. Articolul 47:

alineatul (4) se completează cu litera c), cu următorul cuprins: „c) prodecanul.”

se completează cu alineatul (5) cu următorul cuprins:

„(5) Baroul poate avea buget propriu, pe care-l gestionează/administrează în mod independent. Bugetul baroului se formează din:

a) contribuțiile avocaților;

b) contribuțiile avocaților stagiați.

Cuantumul cotelor contribuțiilor avocaților și avocaților stagiați care urmează a fi transferate din bugetul Uniunii Avocaților în bugetul Barourilor se stabilește de Congres. Bugetele barourilor sunt parte integrantă a bugetului Uniunii Avocaților.”

38. Articolul 48:

propunem excluderea, din proiect, a tezei a 3-a a alineatului (4).

(Considerăm oportună și necesară participarea fizică, personală, a avocatului la lucrările Adunării Generale. Mai mult, teza a 3-a a alineatului (4) din proiectul nr.198/2016 este discriminatorie și conține elemente de coruptibilitate și nu stimulează participarea proactivă a avocaților la rezolvarea problemelor breslei, ba din contra, îi segreghează și astfel va fi cu neputință implementarea principiului colegialității între avocați. Hai să nu fim „fraieri” ! Sau implementăm sistemul de vot electronic, aplicabil pentru toți, sau rămânem la cel clasic până vor fi identificate resursele finan-

ciare necesare în acest scop. Așadar, propunem excluderea din proiect a tezei a 3-a a alineatului (4) art.48, cu următorul conținut: „Exprimarea dreptului de vot prin sistemul electronic se consideră participare la Adunarea Generală.”)

alineatul (6) va avea următorul conținut:

„(6) Adunarea Generală adoptă hotărâri cu majoritatea voturilor celor prezenți. Hotărârile Adunării Generale pot fi contestate la Consiliul Uniunii Avocaților în termen de 7 zile de la adoptare.”;

39. Articolul 49:

litera b) va avea următorul cuprins:

„b) alege și revocă avocații delegați ai baroului în componența Consiliului Uniunii Avocaților;”;

se completează cu litera b¹) cu următorul cuprins:

„b¹) alege și propune Congresului pentru confirmare în Comisia de cenzori candidaturile avocaților din partea baroului;”;

40. Articolul 50:

alineatul (1) va avea următorul conținut:

„(1) Decanul este ales pentru un mandat de 4 ani. Una și aceeași persoană poate fi aleasă decan al baroului pentru cel mult 2 mandate.”;

alineatul (3) se completează în final cu textul „ales pentru un mandat de 4 ani”.

41. La art.50¹ alin.(2) din proiectul nr.198/2016, în scopul excluderii abuzului și inspirării din programele altor candidați de către cei care să afle în exercițiul funcțiilor, propunem o nouă redacție a alineatelor (2)–(4):

„(2) Programele de activitate ale candidaților sunt plasate pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților în ziua depunerii/prezentării.

(3) Lista candidaților este plasată pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților cu cel puțin 10 zile înainte de ziua desfășurării Congresului sau a Adunării Generale. După termenul-limită indicat în alin.(1), în lista candidaților nu pot fi incluse alte persoane. Candidații înregistrați se pot retrage oricând până la începerea votării. În lista avocaților cu drept de vot sunt incluși toți avocații cu drept de vot care au această calitate până în ultima zi ce precede evenimentul. Lista avocaților cu drept de vot în aceeași zi este plasată pe pagina web oficială a Uniunii Avocaților.

(4) Ședința Congresului sau a Adunării Generale la care au loc alegeri este prezidată, în ordine, de președintele sau vicepreședintele Uniunii Avocaților sau, după caz, de către decan sau prodecan, dacă aceste persoane nu candidează la funcții în organele de conducere ale Uniunii Avocaților sau ale baroului. În cazul în care persoanele enumerate la acest alineat/supra candidează la funcții în organele de conducere ale Uniunii Avocaților sau ale baroului, Congresul sau Adunarea Generală alege președintele ședinței, decanul de vârstă, asistat de către 2 avocați cu drept de vot, cei mai tineri.”

42. Articolul 53:

la alineatul (3), cuvântul „administrativ” se substituie cu un alt cuvânt „contravențional”;

alineatul (6) se abrogă;

la alineatul (8) lit.d), cuvintele „și juridică” se exclud;

se completează cu alineatul (9), cu următorul cuprins:

„(9) Avocații suspendați, sancționați disciplinar, nu pot să candideze în organele de autoadministrare sau să reprezinte interesele Uniunii Avocaților.”

43. Articolul 54:

alineatul (1):

la litera i), cuvintele „aceste cursuri finalizând cu prezentarea unui raport” se exclud;

(Instruirea continuă în volum de 40 de ore o considerăm a

fi una necesară și oportună pentru asigurarea calității asistenței juridice.)

44. La articolul 56:

alineatul (6) se completează cu litera d), cu următorul cuprins:

„d) privind încetarea procedurii.”

45. Articolul 57:

la alineatul (1):

litera c) va avea următorul cuprins: „c) suspendarea activității de avocat, în temeiul art.13 alin.(1) lit.d), pentru o perioadă de la 3 la 6 luni, cu obligația achitării contribuției avocatului la bugetul Uniunii Avocaților pentru această perioadă;”

(În opinia noastră, *amenda* trebuie în continuare să rămână o sancțiune contravențională și penală, dar nicidecum acceptată, conceptual, ca sancțiune disciplinară. Ceea ce au instituit moldovenii și bulgarii pentru avocați, nu este exemplificativ și convingător. Atragem atenția că legiuitorul moldav, nici în Legea nr.921-XIII din 11.07.1996 privind stimularea procurorilor și anchetatorilor din Procuratură și răspunderea lor disciplinară (*abrogată*) [9] și nici în actuala Lege nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură [4], și nici în Legea nr.178 din 25.07.2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor [5], nu a statuat existența *amenzii* ca sancțiune disciplinară pentru judecători și procurori. Pentru sancționarea disciplinară a avocaților există și sunt suficiente și alte remedii – sancțiuni disciplinare, altele decât *amenda*.)

litera d) va avea următorul cuprins: „d) suspendarea activității de avocat, în temeiul art.13 alin.(1) lit.c), cu obligația achitării contribuției avocatului la bugetul Uniunii Avocaților pentru această perioadă;”

nu susținem completarea art.57 cu alineatul (1¹) lit.b) și, respectiv, alin.(2¹).

(Astfel, *mutatis matandis*, aceleași argumente invocate *supra* sunt aplicabile și situației *infra* (completarea art.57 cu alin.(1¹) lit.b) și alin.(2¹)). Așadar, din aceleași considerente, nu putem susține completarea art.57 cu alineatul (1¹) lit.b) și, respectiv, alin.(2¹).

46. La art.58 alineatele (1) și (2) din proiect, termenele de prescripție „de 3 ani” și „de 5 ani” se substituie cu alte termene „de 2 ani” și, respectiv, „de 3 ani”.

47. Propunem o nouă redacție a art.59:

„Articolul 59. Valabilitatea sancțiunii disciplinare

(1) Dacă în decurs de un an de la data aplicării sancțiunii disciplinare avocatul sau avocatul stagiar sancționat nu comite o nouă abatere, se consideră că acesta nu a fost supus sancțiunii disciplinare.

(2) Comisia pentru etică și disciplină poate anula sancțiunea disciplinară până la expirarea termenului de un an, la solicitarea avocatului, în temeiul demersului baroului sau al asociației de avocați.”

48. Titlul și tot cuprinsul art.61, din proiect, după cuvântul „avocat/avocatul/avocatului” se completează cu sintagma „/avocatului stagiar” la cazul gramatical respectiv.

49. Propunem completarea legii cu articolul 61¹ cu următorul cuprins:

„Articolul 61¹. Ordinea de reparare a prejudiciului cauzat de avocat sau avocatul stagiar

Repararea prejudiciului cauzat de avocat sau avocatul stagiar în cadrul exercitării activității poate fi cerută doar de la compania de asigurare cu care avocatul sau avocatul stagiar a încheiat contractul de asigurare obligatorie de răspundere civilă profesională a avocatului sau a avocatului stagiar.”

50. Articolul 63:

la alineatul (4) sintagma „în cauzele penale, civi-

le și administrative urmează a fi compensate integral și proporțional cerințelor admise (respinse) de partea adversă” se substituie cu sintagma „în cauzele penale, contravenționale, civile și de contencios administrativ urmează a fi compensate proporțional cerințelor admise de instanța de judecată, de către partea adversă”;

la alin. (5) sintagma „în cauzele penale, civile și administrative” se substituie cu sintagma „în cauzele penale, contravenționale, civile și de contencios administrativ”.

51. Articolul 65:

alineatul 2:

la lit.b) sintagma „contribuie la reciclarea avocaților” se substituie cu sintagma „contribuie la instruirea inițială a avocaților stagiați și formarea continuă a avocaților”;

la lit. d) textul „și ține registrul licențelor” se exclude (deoarece autorul proiectului nr.198/2016 propune abrogarea art.24 din lege);

alineatul 3:

la lit.a) sintagma „birourilor de avocați” se substituie cu sintagma „cabinetelor și birourilor asociate de avocați”;

la lit.b) sintagma „birourilor și asociațiilor de avocați” se substituie cu sintagma „cabinetelor, birourilor asociate și asociațiilor de avocați”.

52. Articolul 67:

la alin.(5) sintagma „până la alegerea președintelui Consiliului Uniunii Avocaților” se substituie cu sintagma „până la alegerea președintelui Uniunii Avocaților”.

Art.II. – (1) Prezenta lege intră în vigoare la expirarea unei luni de zile de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, cu excepția unor reglementări ale art.I, care se referă la modificarea:

a) articolului 13 alineatul (1) litera c²) și articolelor 61 și 61¹, care intră în vigoare la 1 ianuarie 2023;

b) articolului 18 alineatul (1) și articolului 20 alineatul (3), în partea ce ține de efectuarea examenului de admitere la stagiul și a examenului de calificare în formă computerizată, care intră în vigoare la 1 ianuarie 2020.

(2) Membrii aleși ai organelor de autoadministrare ale avocaților își exercită mandatul până la alegerea noilor membri. (Astfel, asigurându-se continuitatea exercitării funcțiilor și atribuțiilor.)

(3) Prevederile art.38 alin.(3), art.40 alin.(1), art.40¹ alin.(1), art.43 alin.(1), art.44 alin.(1), art.45 alin.(1) și art.50 alin.(1) și alin.(3) privind restricția de a exercita mai mult de două mandate se aplică și persoanelor care au exercitat și exercită mandatele curente. Persoanele care au exercitat două sau mai multe mandate până la data intrării în vigoare a prezentei legi nu mai au dreptul de a candida la funcțiile respective. Orice mandat executat/exercitat, indiferent de durata mandatului, se consideră ca fiind unul complet.

(4) Guvernul, în termen de 6 luni de la data publicării prezentei legi, va aduce actele sale normative în concordanță cu aceasta.

(5) Uniunea Avocaților, în termen de 1 an de la data publicării prezentei legi, va aduce actele sale în concordanță cu aceasta.

(6) Ministerul Justiției, în termen de 3 luni de la data publicării, va asigura republicarea Legii nr.1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură, cu modificările și completările ulterioare, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Nr... Chișinău, ... martie 2018

Atenționăm că orice reformă structurală în avocatură urmează a fi făcută, în primul rând, în interesul societății, al cetățenilor și justițiabililor și numai ulterior în interesul breslei avocaților.

Subsemnatul, prin proiectul *de lege ferenda* propus legiuitorului, aduce îmbunătățiri considerabile la proiectul nr.198/2016. Astfel, urmare a adoptării acestuia cu considerentele noastre, vom obține o lege care va corespunde criteriilor calității și va constitui pe viitor piatra de temelie a reformării instituției avocaturii. Așadar, legea va conține reglementări clare și previzibile pentru accesarea în profesie, fără discriminare, pe bază de merit și va soluționa diferendele privitor la incompatibilitate.

Reținem: comportamentul și reputația avocatului constituie aprecierea publică a persoanei prin prisma faptelor comise. Încrederea cetățenilor în corectitudinea avocatului și a instituției avocaturii în general constituie fundamentul democratic al funcționării acestora. În conformitate cu principiul fundamental al statului de drept, avocații trebuie să demonstreze că îndeplinesc standardele înalte în materie de reputație ireproșabilă.

Prin urmare, orice „pată”, fie și radiată, lasă urme

Andrian CANDU

precum infracțiunea. Așadar, pentru conștiința socială aceasta ar însemna că cei „cu pufușor”, cu toate că sunt „iertate” de către legiuitor, nu sunt și credibili pentru justițiabili. Astfel, prin admiterea acestor persoane în avocatură, avocatura, ca instituție, poate pierde foarte mult din credibilitatea pe care o mai are în fața cetățeanului.

Subliniem că șirul excepțiilor privind incompatibilitatea este unul exhaustiv. Prin urmare, profesia de avocat este compatibilă doar cu excepțiile (funcțiile/profesiile/activitățile) expres prevăzute de lege.

Atragem atenția că întru facilitarea procesului de calculare corectă și achitare la timp a contribuțiilor avocaților în bugetul UA, contribuția se calculează începând cu prima zi a lunii următoare, în care avocatul a dobândit calitatea de membru al Uniunii Avocaților. Totodată, menționăm că avocatul, a cărui activitate a fost suspendată din inițiativă proprie, și nu ca urmare a unei sancțiuni disciplinare aplicate, nu are obligația de a contribui la bugetul Uniunii Avocaților.

Propunem instituirea Centrului de Instruire a Avocaților, în calitate de entitate cu autonomie funcțională, în cadrul Uniunii Avocaților. Conducerea

Centrului va fi efectuată de către un director, asistat de aparatul Centrului de Instruire a Avocaților.

Atragem atenția că votul cumulativ poate servi drept sursă de „troc” între „delegați” și concurenți. Mai mult, câteva opțiuni de vot: 1) prin intermediul sistemului electronic și 2) în mod „clasic”, duc inevitabil la corupere și corupție.

Atenționăm: bugetul este al Uniunii Avocaților, și nu al Consiliului UA. Reținem că bugetul este „Constituția financiară anuală” a Uniunii Avocaților. Astfel, un organ de conducere ierarhic inferior, precum este Consiliul Uniunii Avocaților, nu poate să aibă competențe mai vaste decât organul suprem al Uniunii Avocaților – Congresul.

Prin urmare, concentrarea puterii „într-o singură mână” (Consiliul Uniunii Avocaților) este neavenită sau chiar periculoasă. Atenție: transferul sau, mai exact, preluarea unor atribuții/competențe specifice Congresului de către Consiliul Uniunii Avocaților este inadmisibilă. Este de neînțeles de ce planul financiar anual/bugetul anual al Uniunii Avocaților trebuie să fie aprobat de către Consiliul UA, și nu de către Congres. Or, Congresul este organul suprem al Uniunii Avocaților, și nu Consiliul, iar bugetul Uniunii Avocaților este „Constituția financiară anuală” a Uniunii Avocaților și astfel acesta/aceasta poate fi și trebuie aprobat/ă numai de către organul suprem al Uniunii Avocaților – Congres.

Așadar, pentru realizarea unei reforme structurale, este importantă atât componenta structurală a entității, cât și modul de alegere și formare a acesteia. Astfel, prin lege, se instituie norme clare și certe privind modul de alegere sau desemnare a membrilor organelor de autoadministrare ale avocaților. Se stabilește că orice avocat poate exercita cel mult două mandate în cadrul unui organ de autoadministrare al avocaților.

În concluzie, prin această propunere *de lege ferenda*, punem la dispoziția autorităților statului un studiu complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce: 1) ar impune o nouă viziune și percepere a instituției avocaturii de către înșiși avocați și cetățeni/justițiabili și 2) ar duce la îndeplinirea Planului de acțiuni [11] pentru implementarea Strategiei de reformare [12] și dezvoltare [21] a sectorului justiției, în domeniul asistenței juridice calificate, acordată de către avocați.

Referințe:

Acte oficiale

1. Constituția Republicii Moldova. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78 din 29.03.2016, art.140.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr.3 din 10.02.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.34-36 din 04.03.2011, art.6.
3. Legea nr.100 din 22 decembrie 2017 cu privire la actele normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.7-17 din 12 ianuarie 2018, art.34.
4. Legea nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură.

În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.69-77 din 25.03.2016, art.113.

5. Legea nr.178 din 25.07.2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.238-246 din 15.08.2014, art.557.

6. Legea nr.231 din 25 noiembrie 2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1-6 din 06.01.2012, art.6.

7. Legea nr.1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.159 din 4 septembrie 2010, art.582.

8. Legea nr.780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.36-38 din 14.03.2002, art.210. (abrogată din 12.07.2018)

9. Legea nr.921-XIII din 11.07.1996 privind stimularea procurorilor și anchetatorilor din Procuratură și răspunderea lor disciplinară. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.59 din 12.09.1996. (Abrogată)

10. Legea nr.190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.6-8 din 24.01.2003, art.23.

11. Hotărârea Parlamentului nr.6 din 16 februarie 2012 privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.109-112, art.371.

12. Hotărârea Parlamentului nr.259 din 08.12.2016 cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.459-471 din 23.12.2016, art.922.

Resurse doctrinare

13. CORJ, M. *Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr: Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului*. Chișinău: „LEX SCRIPTA”, (FEP „Tipografia Centrală”), 2015.

Proiecte de acte normative și resurse electronice/online

14. Proiectul Legii nr.198 din 10 mai 2016 pentru modificarea și completarea Legii nr.1260-XV din 19.07.2002 cu privire la avocatură. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative>.

15. Proiectul Legii nr.513 din 26 decembrie 2016 pentru modificarea și completarea Legii nr.1260-XV din 19.07.2002 cu privire la avocatură. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative>.

16. Proiectul Legii nr.88 din 24 martie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr.1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative>.

17. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3222/language/ro-RO/Default.aspx>.

18. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3564/language/ro-RO/Default.aspx>.

19. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3685/language/ro-RO/Default.aspx>.

20. <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/3592/language/ro-RO/Default.aspx>.

21. <http://www.justice.gov.md/pview.php?l=ro&id=31>.

Prezentat la 28.02.2018

ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII SISTEMULUI JUDICIAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA 2003-2011. MODIFICAREA CADRULUI INSTITUȚIONAL AL SISTEMULUI JUDICIAR ÎN URMA REFORMEI DIN ANUL 2003

Ana PALADE

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere“

De la obținerea independenței, R. Moldova s-a confruntat cu o tranziție dificilă. În perioada sovietică, sistemul judiciar moldovenesc era un sistem pe două nivele, judecătoriile și Curtea Supremă a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, care, la rândul său, era subordonată Curții Supreme a URSS. Nu a existat nicio separare a puterilor, toate cazurile în care erau vizate interesele URSS și ale Partidului Comunist erau supuse așa-numitei „justiții telefonice”. Până în februarie 2003, Moldova postsovietică avea un sistem judecătoresc pe patru nivele, format din Curtea Supremă, Curtea de Apel, tribunalele și judecătoriile. În noiembrie 2002, Constituția Republicii Moldova a fost modificată, iar în 2003 tribunalele au fost eliminate. Noul sistem cuprinde Curtea Supremă de Justiție, Curțile de Apel și judecătoriile.

Cuvinte-cheie: tranziție; reforma justiției; transparența sistemului judiciar; democrație; separarea puterilor în stat.

THE ORGANIZATION OF JUDICIARY IN REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE PERIOD FROM 2003 TO 2011. INSTITUTIONAL CHANGES OF JUDICIARY AS A RESULT OF REFORM FROM 2003

Moldova has been facing a difficult transition since its independence. In Soviet times the Moldovan judiciary was a two-tiered system, with local courts and the Supreme Court of the Soviet Socialist Moldavian Republic, which, in turn, was subordinated to the Supreme Court of the USSR. There was no separation, all cases in which the interests of the USSR and the Communist Party were concerned were subject to so-called “telephone justice”. Until February 2003, post-Soviet Moldova had a four-tiered court system consisting of the Supreme Court, the Court of Appeal, tribunals and district courts. In November 2002, the Moldovan Constitution was amended and in 2003, the tribunals were eliminated. The new system comprises the Supreme Court, Courts of Appeal, and ordinary courts.

Keywords: transition; judicial reform; a transparent judicial system; democracy; rule of law.

A mintind, acum, despre Reforma sistemului judecătoresc din anul 2003, parcă am vorbi despre o filă trecută din istoria dreptului nostru, care, la prima vedere, ar fi lipsită de importanță, odată ce la moment suntem încadrați într-un proces nou de reformare a justiției.

Totuși, nu putem trece cu vederea această etapă, or, cum afirma pe bună dreptate Anatole France, „Trecutul nu poate pieri, căci viitorul se va naște din el”.

Societatea este în permanentă evoluție, toate fiind datorate schimbărilor care se produc zi de zi, ca urmare și justiția nu poate rămâne în urmă de aceste schimbări, ea trebuind să fie în armonie cu ele, în caz contrar, nu ar putea face față noilor realități, ca urmare toate aceste împrejurări determină reformarea justiției.

În societatea modernă, rolul de a înfăptui justiția și l-a asumat statul, deci el deține monopolul justiției. Din acest principiu rezultă următoarele consecințe: nicio altă autoritate decât instanțele judecătorești legal instituite nu poate împărți justiția, prin intermediul hotărârilor care să se bucure de autoritatea lucrului judecat și de forță executorie; statul este obligat să împartă justiția atunci când este solicitat [1].

Adevărul e că reforma judiciară reprezintă, de cele mai multe ori, gradul de maturitate al sistemului politic al țării. Or, după cum am văzut, cu cât țara este guvernată de partide cu valori democratice mai pronunțate, cu atât și reformele în justiție sunt mai eficiente și se prezintă a fi funcționale. De asemenea, o reformă judecătorească viabilă nu trebuie privită solidar, ci urmează a fi însoțită și de reforme în alte aspecte, și anume, în legislație, educație juridică, cultură juridică.

Or, cum s-a afirmat just, o reformă judecătorească eficace poate constitui motorul sau rampa de lansare pentru celelalte reforme din țară, inclusiv pentru cea din economie, iar o adevărată economie de piață dinamică și durabilă nu poate fi creată, fără să i se asigure inclusiv garanții juridice.

Potrivit M. Postoico, reforma judiciară și de drept este calificată ca o locomotivă a tuturor reformelor și că, de fapt, lansarea reformei justiției a demarat odată cu adoptarea de către Parlament a *Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova* (Hotărârea Parlamentului nr.152-XIII din 21.06.1994), care a trasat direcțiile și principiile de bază în activitatea de reformare a sistemului național de drept în vederea

constituirii și consolidării statului de drept și democratic [2].

Nevoia de operare a unor schimbări în sistemul judecătoresc în R. Moldova a fost resimțită la începutul anilor 2000 și s-a produs în anul 2003, fiind inițiată de Legea nr.1471-XV din 21 noiembrie 2002 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, publicată în Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.169/1294 din 12.12.2002, nevoie ghidată de o nouă strategie pentru asigurarea unei justiții democratice și eficiente.

Grație evoluției relațiilor sociale și acumulării experienței în realizarea justiției pe principii democratice, începând cu anul 2001, s-au impus serioase modificări în legislație, inclusiv modificarea Constituției Republicii Moldova. Astfel, la 21 noiembrie 2002, prin Legea nr.1471-XV, a fost modificat articolul 115 din Constituție care stipulează că justiția în Republica Moldova se desfășurează prin Curtea Supremă de Justiție, prin Curțile de Apel și prin judecătorii. Iar odată cu adoptarea Legii nr.191 din 08.05.2003, prin care au fost modificate actele legislative ce reglementează principiile organizatorice ale sistemului judiciar, a demarat cea de a doua etapă a reformei judiciare și de drept. Tribunalele au fost excluse din verigile instanțelor judecătorești în scopul facilitării accesului oricărei persoane la justiție și simplificării procedurii de atacare a deciziilor judiciare pe căile ordinare și extraordinare. Aceste modificări rezultă din recomandările Consiliului European și au fost avizate pozitiv de Comisia de la Veneția. În această ordine de idei, au suportat modificări mai multe acte normative, inclusiv Legea privind organizarea judecătorească, Legea cu privire la statutul judecătorului și Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție. Noile coduri – penal, de procedură penală, civil, de procedură civilă, adoptate de Parlament în 2002-2003 și intrate în vigoare la 12 iunie 2003, au fost deja ajustate la prevederile articolului 115 din Constituție. Toate codurile au fost supuse expertizei Consiliului European, înglobează recomandările acestuia for european și cuprind numeroase instituții juridice novatoare, cum ar fi judecătorii de instrucție, care sunt abilitați cu unele atribuții proprii urmăririi penale și de control judiciar asupra acțiunilor procesuale efectuate în cadrul urmăririi penale, dispunerea, înlocuirea, încetarea arestului preventiv, dispunerea libertății provizorii a persoanei reținute sau arestate, autorizarea efectuării percheziției, baze pe examinarea contradictorie a cauzelor penale și civile. Au mai fost adoptate și alte legi organice noi, de o importanță deosebită pentru realizarea justiției – Legea cu privire la Procuratură; Legea cu privire la avocatură; Legea cu privire la notariat; Legea cu privire la înregistrarea dactiloscopică de stat; Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor; Legea insolvabilității; Legea cu privire la gaj. Deci, putem spune că avem deja un cadru legislativ viabil

și pentru următoarea etapă a reformei vizând ridicarea profesionalismului și responsabilității judecătorilor printr-o instruire continuă a judecătorului, salarizarea adecvată și protecția lor [3].

Sistemul judiciar reorganizat la 27 august 1996 a scos în evidență unele laturi negative.

Sistemul constituit din patru trepte (verigi), precum s-a susținut, nu și-a confirmat în practică eficiența în virtutea mai multor factori obiectivi, printre care ar fi: îngrădirea accesului părților la proces în fața Curții Supreme de Justiție pentru verificarea legalității și temeiniciei hotărârilor adoptate de instanțele inferioare; posibilitatea sesizării Curții Europene cu petiții împotriva hotărârilor care deveneau irevocabile la Curtea de Apel și nu făceau obiect al verificării în instanța judiciară supremă națională; tergiversarea judecării cauzelor în instanțele inferioare, fenomen ce nu putea fi verificat de către Curtea Supremă de Justiție în ordinea controlului judiciar; nemulțumirea participanților la proces condiționată de aflarea îndelungată a cauzelor pe rol. Toate aceste fenomene negative cu care se confrunta activitatea de desfășurare a justiției în stat au început să fie supuse analizei chiar după primii 2-3 ani de la reorganizarea sistemului judecătoresc. ... Ca urmare, la 27 iulie 2001 un grup de deputați în Parlament a prezentat Curții Constituționale spre avizare proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, inclusiv a articolelor ce vizează autoritatea judecătorească. În legătură cu aceasta, prin Avizul nr.3 din 25.10.2001, Curtea Constituțională a concluzionat că proiectele de legi pentru modificarea și completarea art. 115, 116, 122, 123 din Constituție, propuse de deputați în Parlament, pot fi prezentate Parlamentului [4].

Mai mult, necesitatea reformării justiției, a fost motivată și de aspirațiile de integrare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și de cerințele care le impunea statutul de membru al Consiliului European, toate acestea în ansamblu au făcut să fie cert un lucru: necesitatea și utilitatea ranforsării sistemului judecătoresc.

În acest sens, s-a susținut corect că „Politica Europeană de Vecinătate a Uniunii Europene stabilește obiective ambițioase bazate pe angajamente pentru valorile comune și implementarea efectivă a reformelor politice, economice și instituționale. Moldova este invitată să stabilească cu UE relații politice, de securitate, economice și culturale mai intense, să intensifice cooperarea transfrontalieră și să împărtășească responsabilitatea pentru prevenirea și soluționarea conflictelor. Nivelul de ambiție a relației va depinde de gradul de angajament al Moldovei pentru valorile comune, precum și capacitatea sa de a implementa prioritățile convenite în comun. Ritmul progresului relației va recunoaște pe deplin eforturile Moldovei

și realizările concrete în îndeplinirea acestor angajamente” [5].

La caz, direcțiile principale în reformare a justiției au fost prevăzute, după cum am văzut, și în Planul individual de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova și UE, adoptat la 22 februarie 2005 denumit și „Concepția de integrare a Moldovei în UE”.

Astfel, potrivit acestui plan, se necesitau reforme majore în vederea consolidării stabilității și eficacității instituțiilor care garantează democrația și supremația legii, asigurarea unui cadru constituțional democratic și stabil atât pentru cetățeni, cât și pentru instituțiile de stat din Moldova. În particular, în sectoarele justiției se necesitau următoarele măsuri după cum urmează [6]:

1. Revizuirea legislației existente în scopul asigurării independenței și imparțialității sistemului judecătoresc, inclusiv asigurarea imparțialității și eficienței procuraturii, precum și în scopul consolidării capacității justiției.

2. Continuarea și implementarea activității legislative pentru a reforma în continuare sistemul judecătoresc în conformitate cu standardele europene; reexaminarea și completarea legii privind organizarea judecătorească în scopul asigurării independenței, imparțialității și eficienței sale, inclusiv clarificarea procedurii de numire și avansare, drepturile statutare și obligațiile judecătorilor.

- Asigurarea implementării noii legislații cu privire la procuratură în conformitate cu standardele europene.

- Îmbunătățirea instruirii, în special în problematica drepturilor omului și cooperării judiciare, a judecătorilor, procurorilor și funcționarilor din sistemul judecătoresc, administrația Ministerului Justiției, poliției și închisorilor.

- Dezvoltarea căilor alternative de soluționare a litigiilor, inclusiv medierea și arbitrajul.

- Asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv drepturile persoanelor ce aparțin minorităților naționale, în conformitate cu standardele internaționale și europene.

- Implementarea acțiunilor prevăzute în Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului (PNADO) al Republicii Moldova.

- Asigurarea aderării la convențiile de bază ale ONU și protocoalele opționale în materie și implementarea eficientă a acestora.

- Asigurarea protecției eficiente a drepturilor persoanelor ce aparțin minorităților naționale.

- Amendarea legii privind confesiunile religioase în scopul ajustării la cerințele Convenției Europene pentru Drepturile Omului și recomandările relevante ale Consiliului European.

- Executarea eficientă a sentințelor Curții Europene pentru Drepturile Omului.

- Introducerea mecanismelor eficiente prejudicia-re și nejudiciare atât pentru soluționarea litigiilor, cât și pentru protecția drepturilor omului; garantarea accesului la informație privind drepturile cetățenilor și mijloacele legale adecvate.

- Dezvoltarea și implementarea cadrului legislativ adecvat pentru prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, precum și pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntă victimele traficului.

- Revizuirea legislației antitrafic, inclusiv a elementelor relevante prevăzute în noile coduri penale și de procedură penală în scopul conformării depline la standardele internaționale privind drepturile omului.

- Eradicarea maltratării și a torturii.

- Asigurarea respectării drepturilor copiilor.

- Asigurarea tratamentului egal.

- Asigurarea respectării libertății de expresie.

- Asigurarea respectării libertății asocierii și susținerea dezvoltării societății civile.

- Amendarea legii privind întrunirile în scopul ajustării la cerințele Convenției Europene pentru Drepturile Omului.

- Dezvoltarea unui dialog eficient între diferite forțe politice ale țării, în urma recomandărilor Consiliului European și utilizarea la maxim a oportunităților oferite de acestea;

- Facilitarea și susținerea dezvoltării societății civile, consolidarea dialogului și cooperării.

- Asigurarea Justiției internaționale prin intermediul Curții Penale Internaționale (CPI).

Așadar, în baza modificărilor operate în Constituție, sistemul judecătoresc a suportat următoarele schimbări.

Sistemul judecătoresc constituit din patru trepte a fost redus la unul de trei trepte, fiind lichidată Curtea de Apel a Republicii Moldova.

Astfel, potrivit art.115 alin.(1) Constituția R.Moldova „Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin Curțile de Apel și prin judecătorii”.

În anul 1996 în Republica Moldova, conform Constituției și Legii din 06.07.95 privind organizarea judecătorească, a fost constituit un sistem judecătoresc de patru nivele al instanțelor de drept comun (judecătorii, tribunale, Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție).

În baza modificărilor operate în Constituție și conform Legii pentru modificarea Constituției Republicii Moldova nr. 1471-XV din 21 noiembrie 2002, sistemul judecătoresc a suportat următoarele schimbări, fiind modificat art.115 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova, astfel încât justiția se înfăptuia prin Curtea Supremă de Justiție, prin Curțile de Apel și prin judecătorii.

Ca urmare, sistemul judecătoresc al Republicii

Moldova a fost reorganizat în modul următor: tribunalele Chișinău, Bălți, Bender, Cahul și Comrat au fost reorganizate în Curți de Apel, Judecătoria Economică a Republicii Moldova – în Curtea de Apel Economică, iar Curtea de Apel a Republicii Moldova cu sediul în municipiul Chișinău a fost lichidată.

Instanțele judecătorești reorganizate din Republica Moldova de drept comun au inclus, fără judecătoriile din raioanele din stânga Nistrului, – Curtea Supremă de Justiție; 5 Curți de Apel; 42 de instanțe judecătorești de drept comun.

Deși reforma sistemului judecătoresc, pusă în practică la 12 iunie 2003, a urmărit optimizarea organizării judecătorești, însă „restructurarea sistemului judiciar în Republica Moldova constituie o operă departe de a fi încheiată, căutările în acest domeniu continuând în lumina imperativelor impuse de perspectiva integrării Republicii Moldova în structurile democratice europene” [7].

Totuși, reforma a determinat o dezvoltare în linie ascendentă a sistemului judiciar, în special în aspectul ce ține de structura și organizarea instanțelor de judecată, cu un impact major inclusiv asupra numărului și condițiilor de exercitare a căilor de atac.

Așadar, bazele sistemului actual de organizare judecătorească au fost instituite prin reforma din 12 iunie 2003.

Întru executarea Legii nr.1471-XV din 21 noiembrie 2002 pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, Parlamentul R.Moldova prin Lege a operat numeroase modificări la legislația în materie, în vederea conformării prevederilor cu cele constituționale.

Astfel, prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 191-XV din 08.05.2003, publicată în Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.97-98/432 din 31.05.2003, au fost reglementate modificările și completările actelor legislative care reglementează principiile organizatorice ale funcționării sistemului judecătoresc, și anume:

- Legea nr.514-XIII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.58, art.641);

- Legea nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.117-119, art.946);

- Legea nr.789-XIII din 26 martie 1996 cu privire la Curtea Supremă de Justiție (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.32-33, art.323);

- Legea nr.947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.64, art.641);

- Legea nr.949-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la colegiul de calificare și atestarea judecătorilor (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.61-62, art.605);

- Legea nr.950-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la

colegiul disciplinar și la răspunderea disciplinară a judecătorilor (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.61-62);

- Legea nr.970-XIII din 24 iulie 1996 cu privire la instanțele judecătorești economice (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.77, art.742);

- Legea nr.836-XIII din 17 mai 1996 cu privire la sistemul instanțelor judecătorești militare (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.51, art.482).

În același timp, schimbările operate de reforma anului 2003 au rezultat și modificări efectuate și în alte legislative, și anume:

- Legea nr.1225-XII din 8 decembrie 1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.133-134, art.656), cu modificările ulterioare, textul „Curtea de Apel” se înlocuiește cu textul „Curtea Supremă de Justiție”;

- Legea nr.129-XIII din 31 mai 1994 cu privire la judecata arbitrală (arbitraj) (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.2 (partea I), art.12);

- Legea nr.273-XIII din 9 noiembrie 1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.9, art.89);

- Legea nr.344-XIII din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.3-4, art.51);

- Legea nr.920-XIII din 11 iulie 1996 privind gradele de clasificare și gradele speciale militare ale lucrătorilor din Procuratura Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.65-66, art.643), cu modificările ulterioare;

- Codul electoral, aprobat prin Legea nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.81, art.667);

- Legea nr.489-XIV din 8 iulie 1999 privind sistemul public de asigurări sociale (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.1-4, art.2);

- Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.98-101, art.709);

- Legea 1264-XV din 19 iulie 2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietății demnitarilor de stat, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere.

Așadar, conform Legii nr.514-XIII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.58, art.641), cu modificările ulterioare, s-a stabilit definitiv că „Justiția se înfăptuiește prin intermediul următoarelor instanțe judecătorești: Curtea Supremă de Justiție; Curțile de Apel; judecătoriile.

Reorganizarea structurală a sistemului judecătoresc a vizat deci lichidarea tribunalelor și a Curții de

Apel a Republicii Moldova ca instanțe distincte ale sistemului judiciar.

În final, lichidarea a condiționat comasarea atribuțiilor acestor instituții și acordarea acestora noilor instituții unice – Curțile de Apel care au fost constituite în număr de cinci.

Conform noilor modificări, fiecare Curte de Apel își exercita competența într-o circumscripție care cuprindea mai multe judecătoriai.

Reformarea sistemului judiciar a vizat și reorganizarea instanțelor judecătorești specializate, judecătoriile specializate.

Potrivit art.41 din Legea privind organizarea judecătorească, sistemul instanțelor judecătorești specializate a fost constituit din:

- a) Judecătoria Militară;
- b) Judecătoria Economică de Circumscripție;
- c) Curtea de Apel Economică.

După caracterul activității lor, Judecătoria Militară și Judecătoria Economică de Circumscripție se asimilau judecătoriilor, cu unele derogări stabilite de lege.

Judecătoriile specializate judecau cauzele date în competența lor prin lege.

Judecătoria Militară funcționa în municipiul Chișinău. În circumscripția Judecătoriei Militare erau cuprinse toate raioanele, orașele, municipiile Republicii Moldova.

Judecătoria Economică de Circumscripție și Curtea de Apel Economică înfăptuiau justiția la soluționarea litigiilor apărute în cadrul relațiilor economice ale persoanelor fizice și juridice. În circumscripția judecătoriei economice erau cuprinse toate raioanele, orașele, municipiile Republicii Moldova.

Privitor la statutul instanțelor specializate s-a expus și Curtea Constituțională, a căror nou statut a făcut obiectul controlului constituționalității. Prin Hotărârea nr.5 din 26 ianuarie 1998, la sesizarea Curții Supreme de Justiție, Curtea Constituțională a recunoscut constituțională integral Legea nr.970-XIII din 24 iulie 1996 cu privire la instanțele judecătorești economice. În hotărârea menționată Curtea a enunțat:

„[...] critica formulată în sesizare, potrivit căreia constituirea instanțelor judecătorești economice contravine art.115 din Constituție, este nefondată.

[...] Din legile nominalizate, a căror constituționalitate în sesizare este contestată, rezultă că instanțele judecătorești economice sunt constituite ca parte componentă a sistemului judecătoresc de către Parlament în baza Constituției și Legii privind organizarea judecătorească cu sarcina de a asigura:

a) apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice în activitatea de întreprinzător și în alte relații cu caracter economic;

b) aplicarea corectă și uniformă a legislației în domeniul economic [...]”.

De asemenea, s-a mai indicat că în instanțele eco-

nomice, care *fac parte din sistemul judecătoresc unic, prevăzut în art.115 din Constituție, este respectat și principiul dublului grad de jurisdicție, statuat de art.119 din Constituție. Astfel, aceste instanțe întrunesc toate cerințele legalității care decurg din prevederile actelor internaționale la care Republica Moldova este parte.* Judecătoria Militară, în calitate de instanță specializată, este constituită în baza aceluiași principii constituționale și legale, principiul dublului grad de jurisdicție fiind asigurat de Colegiul penal al Curții de Apel și Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție, conform competențelor acordate prin lege. În cazul acestei instanțe, ca și în cazul celor economice, statutul, competența, modul de organizare sunt similare celor ale altor instanțe judecătorești. Pentru întregul sistem judiciar, inclusiv instanțele judecătorești specializate, instanța supremă care asigură controlul jurisdicțional al hotărârilor judecătorești constituie Curtea Supremă de Justiție [8].

Cu referire la evoluția reformei judiciare și de drept în Republica Moldova, Curtea Constituțională a R.Moldova a menționat că ea își are începutul odată cu adoptarea *Concepției reformei judiciare și de drept*, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr.152-XIII din 21 iunie 1994 și care a fost materializată în Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, iar Constituția a reglementat problemele-cheie ale reformei judiciare și de drept, care au fost invocate în paragrafele anterioare. În dezvoltarea prevederilor constituționale, a fost adoptat întregul pachet de acte legislative care reglementează principiile de organizare și modul de funcționare a sistemului judecătoresc în Republica Moldova.

Conform art.XIX din Legea nr.191-XV din 08.05.2003, sistemul instanțelor judecătorești s-a reorganizat după cum urmează:

a) Tribunalele municipiilor Chișinău, Bălți, Bender, Cahul și Comrat s-au reorganizat în Curțile de Apel Chișinău, Bălți, Bender, Cahul și Comrat;

b) Judecătoria Economică a Republicii Moldova în Curtea de Apel Economică;

c) Curtea de Apel cu sediul în mun. Chișinău a fost lichidată.

Curtea de Apel cu sediul în mun. Chișinău urma să activeze în aceeași componentă până la începerea activității Curților de Apel, îndeplinind funcțiile prevăzute de legislația în vigoare.

Reorganizarea instanțelor judecătorești era prevăzută să se încheie la 12 iunie 2003.

Instanțele judecătorești reorganizate trebuiau să înceapă să funcționeze de la 12 iunie 2003 cu numărul de judecători stabilit în Anexa nr.1 la Legea cu privire la organizarea judecătorească.

Judecătorii Curții de Apel cu sediul în mun. Chișinău urmau a fi propuși pentru transfer, cu consimțământul lor, în funcțiile vacante de judecători ai Curților de

Apel și ai judecătorilor sau promovați în Curtea Supremă de Justiție în modul stabilit de lege, însă, până la 12 iunie 2003, ei continuau să-și exercite funcțiile anterioare.

Judecătorii tribunalelor s-au reconfirmat în calitatea de judecători ai Curților de Apel la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, prin decret al Președintelui Republicii Moldova.

Judecătorilor Curții de Apel cu sediul în mun. Chișinău transferați în interes de serviciu, în condițiile prezentei legi, în funcții cu un nivel de salarizare mai mic li se păstra salariul funcției, adaosurile și suplimentele anterioare conform legislației.

Patrimoniul mobil și cel imobil al Curții de Apel cu sediul în mun. Chișinău s-a transmis Curții Supreme de Justiție, iar patrimoniul tribunalelor și cel al Judecătoriei Economice a Republicii Moldova s-a transmis Curților de Apel respective.

Funcționarii Curții de Apel cu sediul în mun. Chișinău urmau a fi angajați în mod prioritar în funcțiile respective la Curtea Supremă de Justiție, precum și în Curțile de Apel sau în judecătorii, cu respectarea prevederilor legislației muncii, iar funcționarii tribunalelor să fie reconfirmați în aceleași funcții la Curțile de Apel.

Dosarele și alte documente aflate în arhiva Curții de Apel cu sediul în mun. Chișinău și în arhivele tribunalelor la data începerii funcționării instanțelor judecătorești reorganizate, precum și cele examinate în perioada de tranziție de către instanțele menționate, trebuiau transmise spre păstrare în arhiva Curții Supreme de Justiție și în arhivele Curților de Apel.

Cauzele civile și cele penale care, la 12 iunie 2003 se aflau în curs de judecată în primă instanță la Curtea de Apel cu sediul în mun. Chișinău și la tribunale au fost transmise, după competență, instanțelor judecătorești pentru a fi judecate în fond, cu excepția cauzelor care se aflau în faza de terminare a judecării. Actele și lucrările efectuate până la această dată conform legii anterioare rămâneau valabile.

În cazul în care, în urma optimizării sistemului instanțelor judecătorești, judecătorii au fost transferați sau promovați în alte instanțe judecătorești în perioada examinării unor cauze civile și penale care, la data de 12 iunie 2003, se aflau în faza de terminare a judecării, împuternicirile lor în calitate de judecător în instanța respectivă se mențineau până la terminarea judecării acestor cauze. Ei urmau să adopte hotărâri în numele instanței de a cărei competență este cauza respectivă în condițiile legii procesuale noi.

Hotărârile judecătorești adoptate până la 12 iunie 2003 erau supuse căilor de atac în condițiile legii procesuale noi.

Apelurile declarate împotriva hotărârilor tribunalelor, neexamine la data de 12 iunie 2003, erau transmise, după competență, Curților de Apel sau,

după caz, erau considerate recursuri și erau transmise Curții Supreme de Justiție pentru a fi judecate în ordine de recurs în condițiile legii procesuale noi.

Recursurile aflate în procedura Curții de Apel cu sediul în mun. Chișinău, neexamine la data de 12 iunie 2003, erau transmise, după competență, Curții Supreme de Justiție pentru a fi judecate în ordine de recurs în condițiile legii procesuale noi.

Recursurile aflate în procedura Curții Supreme de Justiție, nesoluționate la data de 12 iunie 2003, erau judecate în condițiile legii procesuale noi.

Recursurile în anulare aflate în procedura Curții Supreme de Justiție, nesoluționate la data de 12 iunie 2003, erau judecate în condițiile legii procesuale noi:

a) în cazul în care legea procesuală nouă nu prevedea calea extraordinară de atac – recursul în anulare, procedura de recurs se clasa;

b) în celelalte cazuri, recursurile în anulare se examinau în condițiile legii procesuale noi.

Hotărârile irevocabile erau atacate cu recurs în anulare în condițiile legii procesuale noi.

Președintele Consiliului Superior al Magistraturii, ales pentru un mandat de 2 ani și 6 luni, rămânea în funcție până la expirarea termenului de 4 ani.

Prin aceeași lege s-a prevăzut instituirea unei noi funcții, referent al judecătorului Curții Supreme de Justiție, care urma să exercite aceste funcții începând cu 1 ianuarie 2004. Din păcate, odată cu instituirea acestei funcții, nu a fost stabilit statutul juridic ce ar fi definitivat rolul, drepturile și obligațiile lui.

Consiliul Superior al Magistraturii, până la 1 iunie 2003, urma să înainteze propuneri Parlamentului sau, după caz, Președintelui Republicii Moldova în privința judecătorilor din instanțele judecătorești lichidate sau reorganizate pentru numirea acestora în instanțele judecătorești nou-formate sau reorganizate ori, după caz, pentru disponibilizarea lor. Guvernul, până la data de 12 iunie 2003 urma să prezinte Parlamentului propuneri privind aducerea legislației în vigoare în concordanță cu prezenta lege și să aducă actele sale normative în concordanță cu legea modificată.

Totodată, legile privind modul de organizare a sistemului judecătoresc, cu toate modificările și completările, urmau să fie republicate integral în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Așadar, autoritățile statului merită laude pentru reforma sistemului judecătoresc inițiată în anul 2003 care a redus numărul de nivele de la patru la trei, reformă benefică pentru simplificarea procedurilor, reducerea costurilor și optimizarea duratei examinării cauzelor.

Cu toate acestea, harta instanțelor judecătorești, după cum vom vedea, indica un număr mare de judecătorii cu un număr mic de judecători. În primul semestru al anului 2003, sistemul judecătoresc constituit din 47 de judecătorii de sector și municipale,

5 tribunale de circumscripție, Judecătoria Militară, Judecătoria Economică de circumscripție, Judecătoria Economică a Republicii Moldova, Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție.

Jurisdicția teritorială a judecătoriilor corespundea, în general, cu harta administrativ-teritorială a țării. Judecătoriile se ocupau de cauze penale și civile, contravenții și contenciosul administrativ.

Curtea Supremă de Justiție, cu sediul la Chișinău, avea 35 de judecători.

Conform art. 115 alin.(2) Constituția Republicii Moldova, pentru anumite categorii de cauze puteau funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate.

Legea Republicii Moldova privind organizarea judecătorească nr.514-XIII din 06.07.1995, în art. 41 alin.(2) stabilea următoarele judecătorii specializate: Judecătoria Militară; Judecătoria Economică de circumscripție și Curtea de Apel Economică.

Judecătoria Militară funcționa în mun. Chișinău. În circumscripția judecătoriei militare erau cuprinse toate raioanele, orașele, municipiile.

Toate aceste instanțe își aveau sediul în mun. Chișinău, deși aveau jurisdicție pe toată țara.

Concentrarea instanțelor judecătorești economice în Chișinău trezea, cel puțin, două motive de îngrijorare. Primul, agenții economici și antreprenorii care nu sunt localizați în capitală se confruntă cu bariere serioase de ordin geografic și economic în ceea ce privește accesul la justiția economică. Al doilea, faptul că instanțele judecătorești economice sunt amplasate în aceeași clădire, întărește concepția populară că instanțele judecătorești economice prezintă o activitate „condusă în mod ierarhic. Vecinătatea lor imediată vine în contradicție cu noțiunea de imparțialitate. Autoritățile ar trebui să examineze posibilitatea de a amplasa instanțele judecătorești economice și în alte zone geografice și de a separa fizic judecătoria economică de circumscripție de Curtea de Apel Economică [9].

În același timp, pornind de la cele menționate și realitatea obiectivă creată în Republica Moldova, era oportună lichidarea instanțelor judecătorești economice și transmiterea competenței acestora judecătoriilor de drept comun, reformă finalizată după cum vom vedea.

Activitatea instanțelor judecătorești în vederea înfăptuirii justiției, în mare măsură, putea fi apreciată în raport cu celeritatea și calitatea actului de înfăptuire a justiției pe cauze penale, civile, contravenționale, precum și a altor cauze.

Referindu-ne la activitatea instanțelor judecătorești la debutul reformei judiciare și până la finalizare, atunci potrivit Hotărârii Plenului CSJ a RM din 18.07.2003, nr.27 cu privire la totalurile efectuării justiției în primul semestru al anului 2003 și rolul Curții Supreme de Justiție în implementarea noului cadru

legislativ, instanțele de toate nivelurile au examinat în primă instanță 98.929 de cauze și materiale, inclusiv Judecătoriile – 94.206 cauze, dintre care 25.551 civile, 308 de contencios administrativ, 8.618 penale, 50.432 contravenționale, 4.156 demersuri privind eliberarea mandatelor de arestare și prelungirea termenului de arestare; Tribunalele – 829 de cauze, dintre care 97 civile, 594 de contencios administrativ, 138 penale; Curtea de Apel – 395 de cauze, dintre care 10 civile, 339 de contencios administrativ, 46 penale; Judecătoria Militară – 63 de cauze, dintre care 1 civilă, 62 penale; Judecătoria Economică de circumscripție – 2069 de cauze; Judecătoria Economică a RM – 1367 de cauze. Au fost judecate în ordine de apel 3.372 de cauze, inclusiv: Tribunalele – 2.988 de cauze, dintre care 1.770 civile, 1218 penale; Curtea de Apel – 138 de cauze, dintre care 24 civile, 114 penale; Judecătoria Economică a RM – 246 de cauze. După anul 2003 în instanțele de judecată au fost depuse 14.769 de cauze penale (comparativ cu anul 2002 – 17.224, numărul acestora s-a micșorat), ceea ce constituie cu 2.455 cauze mai puțin, comparativ cu anul 2002. Reducerea numărului de cauze se explică prin faptul că intrarea în vigoare a Codului penal (12 iunie 2003) a dus la aceea că unele fapte au încetat a mai fi considerate ca infracțiuni, fiind atribuite la contravenții administrative. Pe parcursul anului au fost finalizate 16.539 de cauze, 811 cauze dintre care au fost remise după competență, iar 15.728 de cauze cu privire la 19.110 persoane au fost judecate în fond. Primirea cauzelor civile în instanțele de judecată, comparativ cu anul 2002 a sporit de la 53.172 până la 55.106 și se află în continuă creștere. Comparativ cu anul 2002, în anul 2003 a sporit și numărul cauzelor administrative. Astfel, instanțele de judecată au primit 111.213 dosare, având în anul 2002 numai 102.897 [10].

Harta amplasării instanțelor judecătorești prezenta un sistem judecătorec fragmentat cu anumite caracteristici negative, care se răsfrânge, în primul rând, asupra participanților la proces. Autoritățile statului merită laude pentru reforma recentă a sistemului judecătorec, care a redus numărul de nivele de la patru la trei. Această reformă este benefică pentru simplificarea procedurilor, reducerea costurilor și optimizarea duratei examinării cauzelor. Cu toate acestea, actuala hartă a instanțelor judecătorești indică un număr mare de judecătorii cu un număr mic de judecători. Drept rezultat, printre actualele 42 de judecătorii de drept comun, numărul judecătoriilor mici este semnificativ – 16. Mai mult decât atât, calitatea justiției trebuie să reprezinte criteriul de bază pentru definirea jurisdicției teritoriale a unei instanțe judecătorești. Cea mai bună dintre multele strategii posibile de sporire a calității procesului de adoptare a deciziilor și îmbunătățire a serviciilor judiciare [11].

Așadar, reformarea sistemului judiciar a constituit

o promisiune constantă a guvernelor succesive, care mereu au fost și sunt în căutarea unui model de sistem judiciar adecvat necesităților juridice actuale ale societății noastre. Scopul final este eliberarea justiției într-un mod mai eficient de imperfecțiunile existente.

Chiar după efectuarea reformei, justițiabilii erau nemulțumiți de calitatea justiției, procesele erau considerate „lente, birocratice și extrem de frustrante”. Persoanele care au participat la o instanță, fie ca martor sau parte la dosar, și au petrecut ore întregi de așteptare, numai pentru ca cazul să fie amânat, deoarece nu erau toate documentele prezentate sau din cauza absenței altor participanți la proces, vor recunoaște adevărul privind calitatea justiției.

Reforma sistemului judiciar era încă o prioritate urgentă. Acest fapt, îl denotă Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la starea justiției în Republica Moldova și la acțiunile necesare îmbunătățirii situației în domeniul justiției adoptată prin Hotărârea Parlamentului nr.53-XVIII din 30.10.2009.

Potrivit Declarației, Parlamentul Republicii Moldova, în calitate de exponent al voinței poporului exprimată liber în alegerile din 29 iulie 2009, a constatat cu îngrijorare că justiția în Republica Moldova este grav afectată de corupție și prezintă simptome serioase de angajare politică. O asemenea involuție a justiției moldovenești a fost posibilă, în principal, din cauza:

- creării unui cadru normativ insuficient, care a permis promovarea în funcțiile de conducere ale instanțelor judecătorești și în funcția de judecător pe alte criterii decât cele admise într-o societate democratică, bazată pe drept;

- eliminării, în anii 2002-2003, din justiție pe criterii politice a unui număr considerabil de judecători onești și calificați și promovării în funcțiile vacante a unor persoane obediente guvernării;

- neglijării sau aplicării selective de către Consiliul Superior al Magistraturii a legislației care reglementează răspunderea judecătorilor, indulgenței acestuia;

- lipsei de reacție din partea Consiliului Superior al Magistraturii și a organelor procuraturii la acțiunile, pe alocuri criminale, ale judecătorilor;

- lipsei de reacție și de rezistență din partea corpu-

lui judecătoresc la acțiunile de intimidare și de presiune politică din partea exponenților guvernării;

- lipsei de transparență în actul de justiție și în activitatea Consiliului Superior al Magistraturii, în special în ceea ce privește selectarea, numirea, promovarea, sancționarea judecătorilor;

- insuficienței pregătirii inițiale și pregătirii continue a judecătorilor;

- asigurării materiale inadecvate a judecătorilor;

- „sindicalizării” puterii judecătorești etc. [12].

De aceea, la începutul anului 2011, sistemul judecătoresc avea multiple probleme și aprecieri negative din partea societății și justițiabililor, care după cum vom vedea vor determina demararea unei noi reforme judiciare.

Cum a afirmat, pe bună dreptate președintele Curții Supreme de Justiție, Mihai Poalelungi, „Lipsa pârgurilor se invocă atunci când nu știi să faci”.

În final, suntem încrezători că dacă se dorește cu adevărat ceva, se poate reuși, acolo unde predecesorii au eșuat.

Referințe:

1. <http://www.rasfoiesc.com/legal/drept/Consideratii-generale-privind-41.php>
2. POSTOICO, M. Atenție deosebită reformei judiciare și de drept. În: *Justiția Constituțională*, 2004, nr.3, p.15.
3. *Ibidem*.
4. *Justiția în Moldova*, p.10.
5. *Plan de Acțiuni Moldova UE*, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id>
6. *Ibidem*.
7. http://prisa.md/rom/prisa_activity_round-table_justi-ce_prezentare_ulianovschila
8. HCC nr.3 din 09.02.2012.
9. POALELUNGI, M. *Conduita legală și justiția*. Chișinău, 2005.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*.
12. <http://www.justice.gov.md/public/files/SRSJro.pdf>

Prezentat la 15.10.2017

OMORUL SĂVÂRȘIT ASUPRA A DOUĂ SAU MAI MULTOR PERSOANE. ABORDĂRI TEORETICE ȘI DREPT COMPARAT

Igor SOROCEANU

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane este considerat o infracțiune excepțional de gravă. Pluralitatea de victime denotă întotdeauna o agresivitate mai mare și o atitudine antisocială mai pronunțată a făptuitorului. Pericolul social ridicat al faptei analizate derivă din numărul victimelor, dar și din temerea pe care o inspiră persoana făptuitorului. Preocupat de gradul de antisociabilitate și perversitate criminală sporită a făptuitorului, de stăruința și perseverența evidentă pe care o manifestă acesta pe calea comportamentului infracțional, legiuitorul a atribuit, pe bună dreptate, circumstanței consemnate la lit.g) alin.(2) art. 145 CP RM efecte de agravare a răspunderii penale.

Cuvinte-cheie: omor; infracțiune; antisocial; agresivitate; victime.

MURDER COMMITTED ON TWO OR MORE PEOPLE. THEORETICAL AND COMPARATIVE APPROACHES

Murder on two or more people is considered an exceptionally serious crime. The plurality of victims always denotes greater aggression and a more pronounced antisocial attitude of the perpetrator. The high social danger of the offense is derived from the number of victims, but also from the fear the perpetrator inspires. Concerned about the degree of antisociability and increased criminal perversity of the perpetrator, the persistence and obvious perseverance that he manifests on the path of criminal behavior, the legislator rightly attributed to the circumstance recorded in letter g) paragraph (2) art. 145 CP RM effects of aggravation of criminal liability.

Keywords: murder; crime; antisocial; danger; victims.

Schimbările esențiale pozitive petrecute în societatea noastră în ultimii ani, realizările obținute în domeniul consolidării democrației, protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului au impus crearea unui cadru legislativ și organizatoric nou, menit să contribuie efectiv la prevenirea și combaterea criminalității, în general, și a infracțiunilor contra persoanei, în special.

Viața, sănătatea, integritatea corporală, libertatea, cinstea și demnitatea persoanei, libertatea și inviolabilitatea ei sexuală, relațiile din cadrul familiei, alte drepturi și libertăți ale omului sunt valori fundamentale ale societății contemporane și ele pot fi apărute numai prin combaterea cu fermitate a faptelor prejudiciabile ce atentează la ele.

Aceste valori sociale sunt protejate de Constituția Republicii Moldova, de convențiile internaționale la care statul nostru este parte, de întregul cadru legislativ, însă cel mai efectiv ele sunt ocrotite de legislația penală, care are menirea de a sancționa penal orice atingere a lor, totodată preîntâmpinând comiterea altor infracțiuni.

Scopul legii penale este de a proteja prin mijloace juridico-penale cele mai importante valori și relații sociale instituite în societate. Articolul 2 CP RM, intitulat „Scopul legii penale”, printre valorile sociale apărute de legea penală enumeră persoana, consti-

tuind valoarea socială supremă. Apărarea persoanei împotriva infracțiunilor, presupune apărarea vieții acesteia. Cadrul normativ destinat protecției vieții persoanei îl formează infracțiunile contra vieții persoanei. Din grupul cărora omorul intenționat este cea mai gravă infracțiune, fiind comisă cel mai frecvent. La rândul său, agravantele acestuia, impunătoare la număr, generează probleme de încadrare juridică, soluționarea corectă a cărora ar duce la asigurarea realizării eficiente a ordinii de drept penale. Printre agravantele omorului intenționat vom încerca să analizăm modalitatea incriminării omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, prevăzut de art.145 alin. (2) lit.g) CP RM, respectiv și problema tentativei în cazul acestei agravante.

Dacă omorul săvârșit asupra unei singure persoane constituie el însuși o infracțiune deosebit de gravă, este firesc ca omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane să fie considerat infracțiune excepțional de gravă. Pericolul social ridicat al faptei analizate derivă din numărul victimelor, dar și din temerea pe care o inspiră persoana făptuitorului. Pluralitatea de victime denotă întotdeauna o agresivitate mai mare și o atitudine antisocială mai pronunțată a făptuitorului. Preocupat de gradul de antisociabilitate și perversitate criminală sporită a făptuitorului, de stăruința și perseverența evidentă pe care o mani-

festă acesta pe calea comportamentului infracțional, legiuitorul a atribuit, pe bună dreptate, circumstanțele consemnate la art.145 alin. (2) lit.g) CP RM efecte de agravare a răspunderii penale. S-a optat pentru această soluție legislativă, întrucât sancționarea omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane în baza art.145 alin. (2) lit.g) CP RM ar fi condus la o pedeapsă insuficientă în raport cu gravitatea extremă a faptei [2, p. 205].

Pentru aplicarea circumstanței agravante examinate *supra*, este necesar să fie întrunite următoarele două condiții:

1) să existe o pluralitate de victime;

2) făptuitorul să manifeste o intenție unică (dublă de un scop unic) de a lipsi de viață două sau mai multe persoane [2, p. 205].

Omorul asupra a două sau mai multor persoane nu poate fi considerat săvârșit în circumstanțe agravante, dacă unul din omoruri a fost comis în condițiile depășirii limitelor apărării legitime sau în stare de afect survenit în urma actelor de violență sau a insultei grave din partea victimei [1, p. 192].

De multe ori însă, făptuitorul își realizează intenția de a ucide două sau mai multe persoane prin două sau mai multe acțiuni criminale (executarea mai multor împușcături asupra victimelor, lovirea cu un obiect pe fiecare victimă în parte, otrăvirea băuturii sau a bucatelor fiecărei victime în parte [3, p. 41].

Vizavi de prima condiție, este cazul de menționat că omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane este o infracțiune unică, presupunând însă o pluralitate de victime. Această condiție a agravantei presupune existența a două sau a mai multe victime ale omorului. Infracțiunea se realizează în forma consumată, dacă au decedat cel puțin două persoane.

Privitor la situația când nu se produce rezultatul urmărit de făptuitor – moartea a două sau a mai multor persoane – putem deosebi trei ipoteze:

1) făptuitorul a încercat să lipsească de viață două sau mai multe persoane, dar nu a decedat niciuna;

2) făptuitorul a încercat să lipsească de viață două sau mai multe persoane, dar a decedat numai una singură;

3) făptuitorul a încercat să lipsească de viață trei sau mai multe persoane, dar au decedat numai două dintre acestea.

Referitor la prima din ipotezele specificate, se poate susține că, dacă fapta a fost îndreptată nemijlocit spre săvârșirea omorului asupra a două sau mai multor persoane, dar, din cauze independente de voința făptuitorului, se atestă nerealizarea integrală

a intenției infracționale, adică nu se produce moartea nici a uneia din aceste persoane (nici vătămarea sănătății sau a integrității corporale a acestora nu s-a produs), cele comise trebuie calificate conform art.27 și art.145 alin. (2) lit.g) CP RM.

În condițiile reliefate, nu putem să nu ne manifestăm interesul în raport cu un punct de vedere calitativ diferit, exprimat de unii autori, vizavi de soluția de calificare aplicabilă în cea de-a doua ipoteză. Astfel, I.O. Gruntov opinează că „atunci când decedează o singură victimă, deși făptuitorul dorea să lipsească de viață două sau mai multe persoane, din perspectiva teoriei dreptului penal, cele săvârșite reprezintă tentativa la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane” [4, p. 297]. Iar, autorul rus I.O.Tkaciov, reiterează că „tocmai în soluția de tentativă la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane își găsește reflectare atât direcționarea intenției unice a făptuitorului de a lipsi de viață două sau mai multe persoane, cât și realizarea parțială a acestei intenții” [5, p. 26].

De asemenea, L.V. Inogamova-Hegai susține că: „Fapta persoanei, care urmărește să otrăvească din gelozie două persoane simultan, și care și-a realizat scopul doar în privința uneia dintre ele (pentru că s-a spart accidental cupa cu substanță toxică), trebuie calificată ca tentativă la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane. În această situație, norma cu privire la omorul consumat al unei singure persoane intră ca parte în conținutul normei cu privire la tentativa la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, care reprezintă norma-întreg. Cu alte cuvinte, norma cu privire la infracțiunea consumată, cuprinzând semnele componentei neagrate a omorului, este cuprinsă de norma cu privire la tentativa de omor, cuprinzând semnele componentei agravate a omorului. Intenția făptuitorului este îndreptată spre lipsirea de viață a două sau mai multor persoane. În acord cu regulile de calificare a infracțiunii neconsumate, dacă intenția făptuitorului nu este dusă până la capăt din cauze care nu depind de voința lui, răspunderea trebuie să survină pentru tentativa de infracțiune” [6, p. 12-13].

După cum am menționat *supra*, cea de-a treia ipoteză pe care o supunem examinării rezidă în aceea că făptuitorul a încercat să lipsească de viață trei sau mai multe persoane, dar au decedat numai două dintre acestea.

Considerăm că o asemenea soluție de calificare se bazează pe incriminarea obiectivă: se ia în considerație numai aspectul obiectiv al faptei săvârșite, făcându-se abstracție de orientarea intenției făptui-

torului. Atunci când făptuitorul își propune să lipsească de viață trei persoane, manifestând intenție directă determinată vizavi de acest număr de victime, nu putem afirma că îi era indiferent câte victime vor deceda: una, două sau trei. Faptul că legiuitorul utilizează din motive tehnico-juridice formularea generalizată „asupra a două sau mai multor persoane”, nu înseamnă deloc că și făptuitorul manifestă o intenție generalizată.

Dacă intenția este determinată (concretizată) referitor la numărul de victime, iar rezultatul infracțional este unul parțial, nu putem afirma că calificarea celor săvârșite trebuie făcută după regulile aplicabile unei infracțiuni săvârșite cu intenție indeterminată (neconcretizată). Ceea ce ne propun autorii a căror poziție o criticăm este să efectuăm calificarea în funcție de rezultatul real survenit, ignorând că făptuitorul manifestă o intenție determinată (concretizată). Deci, de fapt, ne propun să admitem o excepție lipsită de orice fundamentare. Înțelegem confuzia acestor autori, care, probabil, raționează în felul următor: „făptuitorul dorește să omoare, de exemplu, zece persoane; din cauze independente de voința lui, decedează nouă persoane. Și, într-o asemenea situație, putem oare să calificăm fapta ca tentativă la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane?” Da, putem. Pentru că suntem în prezența necoincidenței dintre rezultatul râvnit de făptuitor și rezultatul care s-a produs efectiv. Pentru că s-a realizat doar în parte intenția infracțională. Pentru că, indiferent de numărul de victime, latura subiectivă rămâne a fi unul din elementele constitutive, deci indispensabile, ale infracțiunii.

În concluzie, în situația analizată, numai atunci atestăm comiterea omorului a două sau mai multor persoane în formă consumată, când făptuitorul a încercat să lipsească de viață trei sau mai multe persoane, dar au decedat numai două din trei persoane (sau trei din patru persoane, sau patru din cinci persoane etc.), stabilindu-se că făptuitorul a manifestat intenție directă indeterminată. În opoziție, răspunderea se aplică în conformitate cu art.27 și art.145 alin. (2) lit.g) CP RM, în cazul în care făptuitorul a încercat să lipsească de viață trei sau mai multe persoane, dar au decedat numai două din trei persoane (sau trei din patru, sau patru din cinci etc.), stabilindu-se că făptuitorul a manifestat intenție directă determinată.

Trăgând o concluzie generală vizând toate cele trei ipoteze investigate mai sus, consemnăm următoarele: prin prisma prevederilor art.27 CP RM, constatăm neconsumarea infracțiunii prevăzute la art.145 alin. (2) lit.g) CP RM, dacă infracțiunea dată

nu și-a produs efectul. Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane își produce efectul numai atunci când decedează toate victimele a căror moarte a dorit-o făptuitorul. Dimpotrivă, infracțiunea în cauză nu-și produce efectul atunci când se atestă neproducerea – integrală sau parțială – a rezultatului infracțional, în oricare variantă posibilă (nu a decedat nicio victimă, a decedat o singură victimă din două, au decedat două victime din trei, a decedat o singură victimă din trei, au decedat trei victime din patru etc.). Doar la individualizarea pedepsei poate fi luat în considerare gradul neproducerii rezultatului infracțional.

În continuare, vom analiza cea de-a doua condiție care rezultă din dispoziția de la art.145 alin. (2) lit.g) CP RM. Amintim că această condiție se exprimă în aceea că făptuitorul trebuie să manifeste o intenție unică (dublă de un scop unic) de a lipsi de viață două sau mai multe persoane.

În context, merită a fi reținută ideea exprimată de I.O. Tkaciov, care reiterează că: „Unitatea intenției de a comite omorul asupra a două sau mai multor persoane este condiționată de specificul formării acesteia, nu de particularitățile realizării intenției infracționale. Indicatorul intenției unice este scopul final unic, pe care făptuitorul tinde să-l realizeze pe calea lipșirii de viață a două sau mai multor persoane. Prezența unei asemenea intenții lasă o amprentă asupra conținutului obiectual al vinovăției în cazul omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane. În cazul dat, făptuitorul își dă seama că acțiunea (inacțiunea) lui: 1) este direcționată în vederea atingerii unui anumit scop final; 2) creează un pericol efectiv (nu unul abstract, virtual) pentru viața mai multor persoane” [7, p. 12]. Așadar, pentru existența agravantei menționate la art.145 alin. (2) lit.g) CP RM este necesară condiția de natură subiectivă ca făptuitorul să fi acționat cu intenția de a lipsi de viață cel puțin două persoane. În alți termeni, făptuitorul trebuie să fi prevăzut că prin acțiunea (inacțiunea) sa va produce moartea a două sau mai multor persoane, urmărind producerea acestor urmări prejudiciabile.

Unii autori privesc într-un mod distorsionat problema unității intenției în ipoteza omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane. De exemplu, T.A. Plaksina opinează că: „Componenta de omor, săvârșit asupra a două sau mai multor persoane, este construită de legiuitor în calitate de componentă complexă, alcătuită din mai multe infracțiuni identice... Recunoașterea în calitate de infracțiune complexă a unui concurs de infracțiuni are ca efect nesocotirea principiului echității la stabilirea pedepsei,

care se manifestă prin ignorarea caracterului și gradului de pericol social al infracțiunilor componente, precum și în lipsa aproape totală a posibilității de individualizare a pedepsei pentru fiecare din infracțiunile componente” [8, p. 36-37].

Astfel, defalcarea agravantei implicând omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane a avut ca premisă oportunitatea acoperirii lacunei condiționate de imposibilitatea invocării altor agravante ale omorului, atunci când intenția unică a făptuitorului cuprinde lipsirea de viață a două sau mai multor persoane.

Tocmai de aceea se aplică răspunderea în baza alineatului (1) al articolului corespunzător, în cazurile în care articolul în cauză nu conține agravanta „asupra a două sau mai multor persoane”, atestându-se pluralitatea de victime, cuprinsă de intenția unică a făptuitorului.

În alt context, considerăm că răspunderea în baza art.145 alin. (2) lit. g) CP RM se aplică atunci când, înainte de a fi lipsită de viață prima din victime, intenția făptuitorului cuprinde lipsirea de viață a tuturor celorlalte victime. Însă nu doar într-o asemenea situație este aplicabilă prevederea de la art.145 alin. (2) lit. g) CP RM.

Aceasta întrucât agravanta în cauză nu presupune în mod necesar ca făptuitorul să fi avut de la bun început reprezentarea întregii activități infracționale. În concret: opinăm că, în cazul infracțiunii specificate la art.145 alin. (2) lit.g) CP RM, este posibilă supraviețuirea intenției. Însă nu în orice condiții.

Din punctul de vedere al lui A.Munteanu, pe care îl sprijinim, „intenția supraviețuită apare în situația în care, în timpul executării unei activități infracționale, subiectul prevede un alt rezultat decât cel inițial – datorită condițiilor în care a comis fapta – și se decide să-l producă și pe acesta; în contrast, intenția inițială există atunci când făptuitorul a prevăzut rezultatul acțiunii (inacțiunii) sale într-un moment prealabil începerii executării acesteia” [9, p. 315-120].

Prin prisma acestei definiții, considerăm prea largă interpretarea pe care o dau unii autori supraviețuirii intenției în situația omorului săvârșit asupra a două sau mai multe persoane. Astfel, de exemplu, A.N. Popov este de părere că supraviețuirea intenției în respectiva situație se atestă atunci când:

1) intenția de lipsire de viață a două sau mai multor persoane trebuie să apară în procesul săvârșirii lipșirii de viață a primei victime sau imediat după aceasta;

2) motivul lipșirii de viață a următoarelor victime rămâne același ca și motivul lipșirii de viață a primei victime [10,p. 31].

O poziție apropiată o exprimă autorii V.G. Belev și N.M. Svidlov, care susțin că „la omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane poate fi raportat și un astfel de omor, când, până la lipsirea de viață a primei victime, făptuitorul nu avea intenția de a lipsi de viață alte persoane. Intenția de a lipsi de viață alte persoane apare (și se realizează) în procesul lipșirii de viață a primei victime sau imediat după aceasta” [11, p. 33].

Cât privește oportunitatea identității de motiv în raport cu lipsirea de viață a victimelor, deja ne-am exprimat opinia mai sus: contează nu coincidența motivelor, dar compatibilitatea acestora.

În ce privește posibilitatea apariției intenției supraviețuite după lipsirea de viață a primei victime, ne exprimăm rezervele. Supraviețuirea este o transformare a intenției inițiale, nu o substituție a intenției inițiale. În caz contrar, ar trebui să acceptăm că intenția unică nu e chiar unică, fiind alcătuită din mai multe intenții subsecvente. Nu putem fi de acord cu o asemenea idee. Iată de ce, agreăm opinia exprimată de T.V. Kondrașova: intenția de lipsire de viață a câtorva victime trebuie să se formeze fie până la lipsirea de viață a primei victime, fie în procesul respectivei lipșiri de viață. Însă nicidecum după aceasta. Or, în ultimul caz, vom fi în prezența unui concurs real de infracțiuni, în care comun pentru infracțiunile constituente este doar subiectul infracțiunii [12, p. 53].

Finalmente, formulăm următoarele **concluzii** pe marginea examinării naturii juridice și a particularităților omorului săvârșit asupra a două sau mai multor persoane:

1) pentru aplicarea circumstanței agravante, prevăzută la art.145 alin. (2) lit. g) CP RM, este necesar să fie întrunite următoarele două condiții: să existe o pluralitate de victime; făptuitorul să manifeste o intenție unică (dublată de un scop unic) de a lipsi de viață două sau mai multe persoane;

2) nu identitatea de motive, dar compatibilitatea de motive trebuie să caracterizeze episoadele infracționale care alcătuiesc omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane;

3) se aplică răspunderea în baza art.27 și art.145 alin. (2) lit. g) CP RM în oricare din următoarele trei cazuri presupunând intenția directă determinată a făptuitorului în raport cu numărul de victime ale omorului:

– făptuitorul a încercat să lipsească de viață două sau mai multe persoane, dar nu a decedat niciuna;

– făptuitorul a încercat să lipsească de viață două sau mai multe persoane, dar a decedat numai una singură;

– făptuitorul a încercat să lipsească de viață trei sau mai multe persoane, dar au decedat numai două dintre acestea;

4) răspunderea se aplică în funcție de rezultatul real survenit, în cazul în care făptuitorul manifestă intenție directă nedeterminată față de numărul de victime și, implicit, față de gravitatea urmărilor prejudiciabile;

5) intenția de lipsire de viață a două sau mai multor persoane trebuie să se formeze fie până la lipsirea de viață a primei victime, fie în procesul de realizare a acțiunii (inacțiunii) de lipsire de viață a primei victime. Nu însă după aceasta.

Referințe:

1. BARBĂNEAGRĂ, Al. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Reclama, 2009.
2. BRÎNZA, S., STATI, S. *Drept penal. Partea specială*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
3. AVRAM, M., POPOVICI, T., SOBĂȘNEANU, V. *Cercetarea infracțiunilor contra persoanei (Ghidul ofițerului de urmărire penală)*. Chișinău: Arc, 2004.
4. *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь*. Под общ. ред. А.В. БАРКОВА, В.М. ХОМИЧА. Минск: ГИУСТ БГУ, 2007.

5. ТКАЧЕВ, И.О. *Множественность потерпевших и ее значение при квалификации убийств* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2009.

6. ГАЛАХОВОЙ, А.В. *Суд присяжных: квалификация преступлений и процедура рассмотрения дел*. Москва: Норма, 2006.

7. ТКАЧЕВ, И.О. *Op. cit.*

8. ПЛАКСИНА, Т.А. *Социальные основания квалифицирующих убийство обстоятельств и их юридическое выражение в признаках состава преступления* / Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Томск, 2006.

9. MUNTEANU, A. Modalitățile nenormative ale intenției. În: *Analele științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol. I. Chișinău: USM, 2000.

10. ПОПОВ, А.Н. *Убийства приотягчающих обстоятельств*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

11. БЕЛЯЕВ, В.Г., СВИДЛОВ, Н.М. *Вопросы квалификации убийств*. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1984.

12. КОНДРАШОВА, Т.В. *Проблемы уголовной ответственности за преступления против жизни, здоровья, половой свободы и половой неприкосновенности*. Екатеринбург: Гуманитарный университет, 2000.

Prezentat la 10.01.2018

IMPORTANȚA SEMNELOR FACULTATIVE ÎN STABILIREA RĂSPUNDERII PENALE

Natalia CIUMAC

Uniunea Avocaților din RM, Universitatea de Stat din Moldova

Prezenta lucrare relatează rolul semnelor facultative în stabilirea răspunderii penale, fapt ce influențează asupra pedepsei.

Importanța laturii subiective în cadrul urmăririi penale, la fel și la judecarea cauzei, sunt indispensabile nu numai în stabilirea și calificarea răspunderii penale, dar și în cadrul pedepsei penale, înlăturarea de la răspundere penală, determinarea locului ispășirii pedepsei, la fel și pentru determinarea unei strategii și tactici de resocializare a fostului condamnat și corectarea acestuia.

Cuvintele-cheie: *semnele facultative; vinovăția penală; făptuitorul; răspundere penală.*

THE IMPORTANCE OF THE OPTIONAL SIGNS IN THE ESTABLISHMENT OF CRIMINAL LIABILITY

This paper deals with the role of voluntary signs in establishing criminal liability, which influences the punishment.

The importance of the subjective aspect of the criminal investigation, as well as the trial of the case, are indispensable not only in the determination and classification of criminal liability, but also in the criminal punishment, the removal from criminal responsibility, the determination of the place of punishment, as well as the determination of a strategies and tactics of re-socializing the former convict and correcting it.

Keywords: *signs voluntary; criminal guilt; perpetrator; criminal liability.*

În dreptul sclavagist și cel feudal domina temeiul obiectiv, conform căruia se pedepsea orice faptă prin care s-a produs o vătămare a intereselor apărute de lege, chiar dacă subiectiv nu-i aparținea autorului, cei mai de seamă filozofi, înțelegând caracterul neștiințific, unilateral al temeiului respectiv, au încercat să demonstreze necesitatea recunoașterii și a unui temei subiectiv, alături de cel obiectiv, al răspunderii omului pentru faptele sale cu pericol social [1, p.5].

Încercările făcute în această privință, chiar dacă n-au reușit să stabilească temeiul cu adevărat științific al răspunderii, își găsesc concretizarea în legislațiile primelor state burgheze, prin introducerea, alături de alte principii democratice, a temeiului subiectiv al răspunderii penale, conform căruia autorul unei infracțiuni poate fi tras la răspundere penală numai dacă se dovedește că a săvârșit-o cu vinovăție.

Săvârșirea de către persoana vinovată a unei fapte cu pericol social, care corespunde semnelor unei infracțiuni prevăzute de legislația penală, este un fapt juridic care generează apariția raportului juridic dintre stat (reprezentat prin organele de justiție) și infractor.

În literatura de specialitate sunt expuse mai multe păreri cu privire la temeiul răspunderii penale, care diferă esențial una de alta după conținut.

Unii autori (B.S. Utevski, I.S. Noi) recunosc drept temei al răspunderii penale vinovăția, alții (V.M. Cihi-kvadze, A.A. Piontkovski) – componența infracțiunii, alții (A.A. Hertzenson, A.I. Santov) – săvârșirea infracțiunii, autorii români – infracțiunea [2, p. 239].

Răspunderea penală se întemeiază pe vinovăția persoanei respective pentru săvârșirea actului său de conduită. Nu se poate concepe răspunderea penală numai pe baza actului de conduită exterioară a omului, așa-numita răspundere penală obiectivă. Actul de conduită socialmente vătămător, indiferent dacă este un act conștient sau inconștient, săvârșit cu vinovăție sau fără, nu este un temei suficient pentru tragera la răspundere penală. Se consideră că răspunderea penală are un temei obiectiv în fapta săvârșită și un temei subiectiv în vinovăția făptuitorului. Astfel, vinovăția este o condiție pentru existența răspunderii penale, confirmată prin dispoziția alin.(2) art.51 CP RM: „răspunderii penale este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute de legea penală” [3, p. 240-241].

După esența sa, vinovăția reprezintă atitudinea psihică a subiectului față de realitatea obiectivă ce îl înconjoară: vizavi de relațiile sociale, interesele societății, cerințele sale juridice, alți membri ai societății. Vinovăția presupune că atitudinea persoanei față de interesele sociale este negativă din cauza orientării antisociale a subiectului, opunerii conștiente a voinței sale intereselor sociale, prin manifestarea atitudinii nechibzuite, neglijente față de ele. Confirmând intenția și imprudența ca forme ale vinovăției, legiuitorul, în același timp, demonstrează că anume prin ele se manifestă atitudinea negativă a persoanei față de interesele societății.

De aceea, esența vinovăției este o leagă, pe de o parte, de izvorul ce o produce, iar pe de altă parte, de

răspunderea subiectului ca urmare juridică a săvârșirii infracțiunii cu vinovăție.

Stabilirea gradului vinovăției persoanei reprezintă concretizarea formei și conținutului ei în fiecare caz concret. Vinovăția intenționată este cu mult mai gravă decât cea imprudentă. Dacă la săvârșirea infracțiunii intenționate se produc urmări mai grave care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului, atunci fapta comisă se consideră mai gravă.

Deci vinovăția este caracterizată atât cantitativ, cât și calitativ de conținutul, forma, esența și gradul ei [4, p. 156].

Fără doar și poate, gradul de vinovăție depinde și de motivul făptuitorului la comiterea infracțiunii date. Accentul deosebit în stabilirea gradului de vinovăție îl putem remarca și în cazul stabilirii gradului de pericol social al motivului dat, ce reiese din alegerea unei căi ilegale pentru satisfacerea necesității date și de asemenea evidențierea faptului că anumitul motiv a servit la alegerea de către făptuitor a acțiunii și a modului anumit ce este calificat drept antisocial. Cu cât este mai mare gradul de antisocialitate la motiv, cu atât mai mult și vinovăția se mărește [5, p. 160].

Latura subiectivă joacă un rol important în cadrul urmăririi penale, la fel și în judecată ce decurge într-o dezbatere amplă între acuzatorul de stat și apărător; se consideră că mai mult de jumătate din erorile judiciare au loc din cauza unor neluări în considerație a semnelor facultative ce prezintă latura subiectivă.

Latura subiectivă care include vinovăția, motivul, scopul infracțiunii și stările psihice ale persoanei, se consideră o parte necesară prezentă în oricare din infracțiunile penale. Ea are un rol important nu numai în stabilirea și calificarea răspunderii penale, dar și în cadrul pedepsei penale, înlăturarea de la răspundere penală și pedeapsa penală, determinarea locului ispășirii pedepsei, de asemenea și pentru determinarea unei strategii și tactici de resocializare a fostului condamnat și corectarea acestuia.

Mobilul și scopul nu sunt compatibile decât cu infracțiunile intenționate, constituind o circumstanțiere, o calificare a intenției.

În unele cazuri, legiuitorul a inclus mobilul și scopul, în mod expres, în conținutul normei de incriminare, cazuri în care acestea vor trebui stabilite (dovedite) pentru a exista acele infracțiuni.

În cele mai multe cazuri însă, mobilul și scopul infracțiunilor săvârșite nu sunt arătate expres în norma de incriminare, și în aceste cazuri, organele judiciare trebuie să le stabilească, deoarece ajută la corecta individualizare a sancțiunilor penale [6, p. 95].

Motivul întotdeauna premerge intenției, concretizând-o, consolidând-o. Teza precum că toate infracțiunile intenționate sunt motivate este unanim acceptată de doctrina penală. Mai complicat se rezolvă problema privind motivarea infracțiunilor comise din impru-

dentă. Unii autori neagă importanța motivelor pentru infracțiunile comise din imprudență [7, p. 169].

Motivele infracțiunii intenționate trebuie să fie cunoscute, fiindcă altfel nu s-ar putea înțelege dorința infractorului de a comite infracțiunea, complexitatea faptei și gradul ei prejudiciabil [8, p. 168].

Scopul este un stimul spre săvârșirea infracțiunii, atingerea acestuia sau neatingerea nu are importanță pentru calificarea infracțiunii (în corespundere cu urmările).

Motivul și scopul infracțiunii sunt strâns legate între ele. Pornind de la Reieșind din trebuințele necesare, persoana simte o oarecare nevoie, apoi satisfacerea acesteia. Pe această bază se formează scopul.

În așa fel, scopul infracțiunii apare pe fondul motivului infracțional, ce împreună cu motivul și scopul infracțiunii formează acea bază, pe care se naște vinovăția, ca fenomen volitiv sau intelectual, nemijlocit legat de săvârșirea infracțiunii și care are loc în momentul comiterii infracțiunii.

Nu se poate să fim de acord cu autorul rus R.I. Miheev, pentru care motivul și scopul sunt caracteristice și infracțiunilor comise din imprudență, deoarece „legea nu prevede deosebiri între motivele și scopurile infracțiunii comise cu intenție și din imprudență” [9, p. 209].

Importanța acestor semne rezidă în faptul că ele au o oarecare importanță în procesul calificării infracțiunii, ca de exemplu:

În primul rând, aceste semne se prezintă ca semne obligatorii în apariția răspunderii penale pentru fapta presupusă, care fără aceste două semne nu poate constitui o infracțiune. În al doilea rând, motivul și scopul infracțiunii pot juca rolul prin care o faptă infracțională se deosebește de alta. În sfârșit, al treilea semn, motivul și scopul infracțiunii pot juca rolul de calificare, ca semne agravante sau atenuante [10, p. 185].

În cele mai multe cazuri, mobilul nu constituie un element necesar pentru existența infracțiunii, considerându-se că prezența vinovăției este suficientă pentru a atribui faptei pericolul social al unei infracțiuni, dar sunt și unele excepții. Astfel, infracțiunea de abuz în serviciu prin îngădirea unor drepturi, prevăzută de art.247 Cod penal nu se poate realiza decât în prezența existenței unui anumit mobil, și anume, săvârșirea abuzului pe teme de naționalitate, rasă, sex sau religie [11, p. 203].

Ca și mobilul, scopul este caracteristic în general activității voluntare, dar tot ca și mobilul, scopul nu este prevăzut ca element în conținutul infracțiunii decât în mod excepțional, și anume, la acele infracțiuni la care latura subiectivă trebuie să cuprindă pe lângă elementul subiectiv și condiția cerință esențială a unui scop urmărit de făptuitor.

Scopul se deosebește de mobil, deși se află într-o strânsă legătură cu acesta. De ex., comiterea unui

omor din gelozie. Mobilul sau pornirea interioară este gelozia pe când scopul este înlăturarea din viață a persoanei incomode pentru făptuitor. Scopul nu se confruntă nici cu rezultatul infracțiunii. În exemplul dat, scopul a fost înlăturarea din viață a unei persoane, pe când rezultatul infracțiunii este moartea victimei [12, p. 204].

Dacă aceste semne facultative speciale nu sunt indicate în calitate de semne principale, obligatorii ale componenței infracțiunii, ele urmează a fi luate în seamă de către instanța de judecată la stabilirea categoriei și a termenului pedepsei pentru fapta săvârșită în calitate de circumstanțe care atenuează sau agravează răspunderea făptuitorului [13, p. 139-140].

Semnele facultative ale laturii subiective au o importanță practică deosebită în stabilirea răspunderii penale, deoarece prin aceste semne se stabilește vinovăția persoanei, gradul și caracterul acesteia.

Prin aflarea motivului și scopului putem ușor să calificăm fapta făptuitorului și să o plasăm în una din categoriile de pedepse penale expuse în partea specială a Codului penal. De exemplu, prin răpirea persoanei din interes material, putem să vedem ușor care a fost motivul răpirii persoanei. Acesta poate fi răzbunarea, gelozia, intențiile huliganice, concurența neloială, scopul propus de făptuitor poate fi împiedicarea înfăptuirii unei tranzacții de către victimă, de a se căsători etc. Pe când răpirea din interes material va căpăta un caracter agravat și se va califica astfel art. 164 alin.(2) lit. f) Cod penal RM. Motivul apărut la făptuitor a influențat și a premers răpirea persoanei, să nu fi apărut motivul, n-ar fi existat și scopul, urmat cu realizarea acestui fapt, adică răpirea acesteia.

Unii savanți remarcă faptul că indiferent dacă este sau nu cunoscut totalmente motivul și scopul făptuitorului, care l-au împins să săvârșească infracțiunea, oricum acestuia i se va aplica pedeapsa corespunzătoare.

Nu trebuie să se stagneze procesul de judecare a faptei făptuitorului, din cauza neafării motivului sau scopului acestuia, oricum aceasta reiese din fapta comisă de el și e suficient ca ea să prezinte un pericol social, asupra valorilor apărute de legea penală.

Așadar, cunoașterea motivului are importanță pentru stabilirea gradului de vinovăție, în funcție de ace-

ta, pedeapsa poate fi atenuată sau agravată. Atenuată în caz de săvârșirea unei infracțiuni din împrejurări grele de ordin personal, de ordin familial, săvârșirea infracțiunii de către un minor, femeie gravidă etc., însă ele nu sunt direct stabilite în componențele de infracțiune ale Codului penal din partea specială. Sunt stabilite numai circumstanțele agravante, de regulă ele sunt expuse în aliniatele articolului respectiv.

Prin cele menționate, semnele facultative ale laturii subiective joacă un rol nu mai puțin important, pe lângă cel principal sau ale laturii obiective.

Referințe:

1. MIRCEA, I. *Temeiul răspunderii penale în Republica Socialistă România*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
2. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
3. *Ibidem*.
4. BORODAC, A., GHERMAN, M., MALDEA, N. ș.a. *Manual de Drept penal. Partea generală*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005.
5. СКЛЯПОВ, С.В. *Вина и мотивы преступного поведения*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2001.
6. UNGUREANU, A. *Drept penal român. Partea generală*. București: Lumina Lex, 1995.
7. BORODAC, A. *Op.cit.*
8. *Ibidem*.
9. КОММИСАРОВ, В.С., проф РАРОГ, А.И. *Российское уголовное право*. Том 1. Общая часть. Москва: Инфра-М, 2009.
10. РАРОГ, А.И. *Квалификация преступлений по субъективным признакам*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2003.
11. DIMA, T. *Drept penal. Partea generală*. Vol.I. București: Lumina Lex, 2001.
12. *Ibidem*.
13. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. *Op.cit.*

Prezentat la 27.09.2017

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND CLASIFICAREA PROBELOR ÎN PROCEDURA PENALĂ

Cristina BEZNIȚCHI

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul studiu, a fost analizată clasificarea probelor în procesul penal, în baza anumitor criterii: după legătura cu obiectul probatoriu, probele se împart în probe directe și indirecte; după caracterul lor, sunt probe în apărare și probe în acuzare; după sursa din care provin – probe primare și secundare; după modul de obținere, probe obținute în condiții speciale și în baza activităților speciale de investigații, și probe obținute în mod tradițional.

Clasificarea probelor în procesul penal este de actualitate și în prezent, subiectul fiind analizat în doctrină. Actualitatea acestei teme se datorează și modificărilor care au survenit în legislația națională având ca rezultat apariția unor criterii noi de clasificare a probelor.

Cuvinte-cheie: *probe; directă și indirectă; în acuzare și apărare; primare și secundare; obținute în mod tradițional și obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații.*

VIEWS ON CLASSIFICATION OF CRIMINAL EVIDENCE

This study analyses the classification of criminal evidence based on several criteria: depending on the link with the investigation object, evidence are divided into direct and indirect; depending on their nature, there are evidence for the defence and evidence for the injured party; depending on their source, there are primary and secondary evidence; depending on the way they have been produced, there are evidence obtained under special conditions and based on special investigation activities and traditionally obtained evidence.

The classification of criminal evidence is a topical issue, being analysed in the doctrine. The topicality of this issue is due including to amendments to the national legislation, which resulted in the emergence of new evidence classification criteria.

Keywords: *direct and indirect evidence; injured party and defendant; primary and secondary; traditionally obtained and obtained following special investigative measures.*

Introducere. În literatură s-a ilustrat că noțiunea de „clasificare” este operația logică prin care se alcătuiește genul din speciile sale. Clasificarea constă în gruparea obiectelor în mulțimi. Gruparea obiectelor în anumite clase se face după anumite criterii, într-o ordine ierarhică și într-un tot unitar și organic, astfel ca fiecare clasă să ocupe un anumit loc, în conexiune cu celelalte clase [1, p. 33]. La rândul său, clasificarea poate fi „naturală” sau „artificială”, „teoretică” sau „empirică”. Clasificarea naturală are drept scop descoperirea ordinii în realitate, clasificarea artificială are ca scop introducerea unei ordini. Clasificarea teoretică dă clase reale și posibile, clasificarea empirică redă numai clase reale [2, p. 119]. Clasificarea este necesară pentru asigurarea analizei și cunoașterii profunde a fenomenelor, orientarea și explicarea lor.

În acest fâgaș, noțiunea de clasificare se aplică și în teoria probelor având o importanță atât teoretică, cât și practică. Clasificarea probelor contribuie la asigurarea examinării de către organul de urmărire penală și a instanței de judecată în mod obiectiv complet și sub toate aspectele a circumstanțelor care au importanță pentru justa soluționare a cauzei penale, precum și de a înțelege esența unor norme din Codul de procedură penală.

În cadrul procesului penal, fără cunoașterea riguroasă de către judecătorii a faptei penale, produsă în realitate, a persoanei făptuitorului, a circumstanțelor obiective care au premers, au însoțit sau au urmat săvârșirii infracțiunii, a circumstanțelor subiective, precum și fără cunoașterea clară a altor împrejurări conexe cauzei, realizarea justiției este uneori imposibilă.

Din momentul declanșării procesului penal și până la soluționarea definitivă a cauzei deduse judecății, toate problemele fondului cauzei sunt rezolvate cu ajutorul probelor și, ca urmare a acestui fapt, s-a afirmat de către unii autori că întregul proces penal este dominat de problema probelor [3, p. 421-422].

Probele interpretează și construiesc adevărul, iar stabilirea adevărului este primordială în formarea intimei convingeri a judecătorului.

Menirea judecării cauzei de către instanță este soluționarea cauzei penale în concordanță cu legea și adevărul. Întru realizarea acestui deziderat, judecătorul are obligația de a constata, în baza cercetării pe care o efectuează și a concluziilor trase de procuror și de părți, dacă fapta penală dedusă în fața sa sunt sau nu întemeiate și în funcție de intima sa convingere, pe care și-o formează, emite soluțiile corespunzătoare [4, p. 205].

Înfăptuirea justiției penale depinde, în principal, de sistemul probelor [5, p. 257].

În accepțiunea art. 101 alin. (3), nicio probă nu are o valoare dinaintea stabilită pentru organul de urmărire penală sau instanța de judecată. De asemenea, potrivit alin. (4), al aceluiași articol, instanța de judecată este obligată să pună la baza hotărârii sale numai acele probe la căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură și să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate.

În felul în care judecătorul deslușește, distinge faptele, probele pot fi clasificate în probe care emit **perceperea personală a faptelor de către judecător** (ex.: cercetarea la fața locului) și probe care își au originea în **perceperea faptelor de către alte persoane** (de ex.: înscrisuri, depoziții de martor).

În literatura de specialitate, probele sunt clasificate în mai multe grupe după mai multe criterii.

1. Probele directe și probele indirecte. Clasificarea probelor în directe și indirecte este una din cele mai importante și răspândite în literatură [6]. Criteriul care stă la baza acestei clasificări este legătura cu obiectul probațiunii [7, p. 260]. Probele directe sunt considerate orice date care contribuie la stabilirea nemijlocită a actului principal care formează obiectul cauzei penale. Spre exemplu: declarațiile bănuțului, declarațiile părții vătămate, declarațiile martorului ocular. În privința înregistrărilor audio sau video, putem menționa că ele pot fi atât probe directe, cât și probe indirecte. Spre exemplu: Dacă o cameră video a înregistrat cum acuzatul lovește victima, vom fi în prezența unei probe directe, or în mod nemijlocit putem stabili acest fapt, totodată în cazul când camera video înregistrează acuzatul în imediata apropiere a locului săvârșirii faptei, vom fi în prezența unei probe indirecte, în cazul dat informația înregistrată va contribui la constatarea faptului că acuzatul a fost într-un anumit loc, însă nu faptul dacă acuzatul a lovit victima. Înregistrările audio, de regulă, apar în calitate de probe indirecte, și rareori pot apărea în calitate de probe directe.

Pot apărea în calitate de probe directe, când suntem în prezența amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; în cazul hărțuirii sexuale, atunci când printr-un comportament verbal (care a fost înregistrat la un aparat audio), care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ori încearcă să determine o persoană la raporturi sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual nedorit; în cazul încălcării inviolabilității vieții private prin răspândirea cu bună-știință a informațiilor ocrotite de lege, despre viața persoanei ce constituie secret personal sau familial, fără consimțământul ei; în cazul violenței în familie; divulgării secretului adopției; în cazul comunicării cu bună-știință despre actul de terorism, denunțului fals; divulgării datelor urmăririi penale contra interdicției

persoanelor care efectuează urmărirea penală; în cazul coruperii active, coruperii pasive, luării și dării de mită, divulgarea informațiilor ce constituie secret de stat etc. În cazul de față amenințările, declarațiile verbale din partea acuzatului, înregistrate în mod direct prin mijloacele audio, vor constitui probe directe.

În opinia noastră, pentru ca datele audio să fie considerate ca probe directe, trebuie ca să fie cumulate două condiții:

- una din vocile înregistrate de aparatul audio să aparțină acuzatului;

- conținutul declarațiilor înregistrate de aparatul audio să contribuie în mod nemijlocit la constatarea vinovăției sau nevinovăției persoanei.

Datele care le conțin documentele, de asemenea, pot avea atât calitatea de probă directă, cât și probă indirectă. Așadar, vom fi în prezența unor probe directe în cazul actului oficial în care s-au înscris date false sau falsificarea unor astfel de documente, în cazul falsificării în actele contabile. Referitor la datele consemnate în raportul de expertiză, în constatările tehnico-științifice și medico-legale, datele din procesele-verbale privind acțiuni de urmărire penală, cu excepția proceselor-verbale în care sunt consemnate declarațiile părții vătămate, acuzatului, martorului ocular vor fi probe indirecte. În privința datelor din procesul-verbal de consemnare a celor întâmplate în cazul infracțiunilor săvârșite în flagrant delict, pot fi atât probe directe, cât și indirecte.

L.E. Vladimirov menționa că tot ce se alță în lumea exterioară și orice manifestare a lumii interioare, psihologice, poate fi considerată ca probă indirectă, dacă din ea poate fi formată o anumită concluzie despre *factum probandum* [8, p. 416]. Dacă am accepta o asemenea părere, ar însemna că și informația limbajului nonverbal al corpului ar putea fi considerată drept probă indirectă. Într-adevăr, comportamentul nonverbal include aproximativ 60-65% din întreaga comunicare interpersonală, iar în circumstanțe care ar înfățișa relații familiale, de prietenie, cordiale, afectuoase pot constitui chiar 100% din comunicarea dintre persoane. Cunoașterea limbajului nonverbal permite de a percepe și constata când persoana spune adevărul și când nu, permite a observa starea în care ea se află și ce are de gând să facă [9]. Totuși, o asemenea informație nicidecum nu poate fi recunoscută drept probă indirectă, fiind considerată drept informație orientativă.

A.A. Hmârov, în lucrarea *Probele indirecte* [10, p. 7], a definit probele indirecte drept elemente de fapt cu ajutorul cărora se constată faptul intermediar.

Probele indirecte au o structură mai complexă, fiind formate din două sau mai multe etape. La prima etapă se constată și se verifică faptul intermediar. La cea de-a doua etapă, din faptele constatate se formează niște raționamente logice în privința existenței sau

inexistenței infracțiunii, vinovăției sau nevinovăției persoanei și a altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei.

În literatură, o perioadă de timp, exista problema delimitării probelor directe de cele indirecte sub aspect de drept [11, p. 66]. După părerea unor autori, probele directe sunt acelea care stabilesc cel puțin un element al obiectului probatoriu. Poziția în cauză a fost criticată, or în primul rând apărerea întrebarea, ce fel de probă directă poate fi, dacă ea pe nimeni nu acuză sau achită?

În al doilea rând, dacă probele directe contribuie la stabilirea oricărui element al obiectului probatoriu, putea să se întâmple, așa încât toate faptele să fie stabilite cu excepția celui mai principal fapt, cine a săvârșit infracțiunea [12, p. 384].

Din considerentele de mai sus, s-a format cea de-a doua viziune, de părerea căreia suntem și noi, care susținem poziția că probele directe sunt acelea care contribuie la constatarea nu a oricărui element al obiectului probatoriu, ci doar acelea care contribuie la stabilirea vinovăției sau nevinovăției unei persoane, adică la constatarea actului principal [13, p. 114].

2. Probele în acuzare și probele în apărare. Spre deosebire de probele directe și indirecte, care fac parte din clasificarea naturală, probele în acuzare și în apărare fac parte din clasificarea artificială.

La probele în apărare se referă informația cu privire la lipsa faptei social periculoase, nevinovăției persoanei și la circumstanțele atenuante. Un moment relevant îl constituie stabilirea criteriului care stă la baza clasificării probelor în apărare și acuzare. Unii autori consideră că criteriul care stă la baza clasificării este în funcție de subiect; Or, datorită existenței principiului contradictorialității și egalității persoanelor în proces, ele urmează să prezinte probe fie în acuzarea sau apărarea persoanei [14, p. 36]. Nu putem susține această opinie; or, conform art.19 alin.(3) și art.254 alin.(1) C.proc.pen. organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțe care dovedesc vinovăția bănuțului, învinuțului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțe care îi atenuază sau agravează răspunderea. În conținutul art.96 alin.(1) pct.2), se indică că în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale trebuie să se dovedească circumstanțe prevăzute de lege care atenuază răspunderea penală a făptuitorului, iar pct.3) al aceluiași articol indică faptul că urmează să se stabilească și datele personale care caracterizează inculpatul. Obligația de a prezenta asemenea probe, în primul rând, aparține organelor de urmărire penală, pentru asigurarea examinării cauzei într-un mod complet, obiectiv și sub toate aspectele. Prin urmare, atunci când organul de urmări-

re penală administrează probe care stabilesc anumite circumstanțe atenuante, sau prezintă informație care caracterizează bănuțul, învinuțul, inculpatul pozitiv, nu pot fi considerate probe în acuzare.

Totuși, majoritatea teoreticienilor consideră că criteriul care stă la baza clasificării probelor în apărare sau acuzare se raportează la legătura cu obiectul acuzării [15, p. 44].

În literatură s-a opinat că pentru determinarea caracterului de probă în acuzare sau apărare este necesar de a fi stabilită legătura cu vinovăția unei persoane concrete, și nu să se refere la toate persoanele față de care au fost înaintate doar niște versiuni cu privire la posibilitatea săvârșirii infracțiunii de către acestea. Prin urmare, în cazul relevat *supra*, este vorba nu despre una și aceeași probă care în același timp poate să fie de acuzare față de o persoană și de apărare față de alta, ci de două probe diferite, probă care ar putea stabili participarea persoanei la săvârșirea infracțiunii, în cazul lui A (probă în acuzare) și probă care ar demonstra neparticiparea lui B la săvârșirea infracțiunii [16, p. 54].

3. Probele primare și probele secundare. Criteriul care stă la baza acestei clasificări este sursa din care ele provin [17, p. 7]. Probele primare se caracterizează prin faptul că ele provin din sursele originale. Astfel de probă este originalul unui înscris, declarațiile martorului ocular, raportul de expertiză.

Probele secundare sunt obținute dintr-o altă sursă decât cea originală [18].

L.E. Vladimirov menționa „... urmează a fi examinate cele mai bune probe posibile după natura cazului dat”. El, de asemenea, diferențiază probele secundare de probele de mână a doua. În viziunea lui, probele secundare pot fi admise în proces doar din motivul că probele originare au fost pierdute sau distruse, în cazul de față existând riscul erorii de veridicitate doar la probele secundare, originalul fiind veridic întotdeauna. Drept exemplu poate servi citirea declarațiilor în instanța de judecată a martorilor sau părții vătămate, care la urmărirea penală a fost audiată și a depus mărturie, însă ulterior în instanța de judecată nu s-a prezentat din cauza că a decedat sau din alte motive temeinice sau cazul în care nu poate fi prezentat originalul unui document pierdut sau distrus. În ultima situație, doar în cazul în care persoana recunoaște documentul sau obiectul respectiv poate confirma veridicitatea, proveniența lui sau circumstanțele primirii acestuia.

Probele de mână a doua, la rândul lor, se caracterizează prin faptul că nu este cunoscută nici veridicitatea probei principale. Prezentarea unor date de mână a doua nu se vor admite în calitate de probă. Eroarea depunerii unor declarații greșite de un martor care spune ceea ce a auzit este cu mult mai mare, de asemenea persistă și riscul ca declarațiile depuse

să nu corespundă adevărului. Ținând cont de aceste împrejurări, instanța de judecată niciodată nu poate să admită asemenea probe și să le pună la baza hotărârii judecătorești. De altfel, art.94 alin.(1) pct.6) C.proc. pen. menționează că în procesul penal nu pot fi admise în calitate de probă și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute dintr-o sursă care este imposibil a fi verificată în ședința de judecată. De asemenea, art.102 alin.(2) C.proc.pen. indică că nu pot servi ca mijloace de probă datele comunicate de persoană, dacă aceasta nu poate arăta sursa informației sale. Astfel, datele obținute de la martorii de mâna a doua nu pot fi folosite în calitate de probă, însă totuși ele pot fi utile pentru a identifica alte persoane care ar putea să dețină și să relateze informație importantă pentru justa soluționare a cauzei.

4. Probe derivate. Pobatoriul din dreptul procesual-penal este bazat pe Principiul liberei aprecieri a probelor, care atribuie capacitatea organelor judiciare să examineze probele și să le estimeze forța lor probantă și apoi să le determine contribuția lor la formarea convingerii acestor organe, astfel, probele fiind apreciate după valoarea lor reală și nu după o valoare prestabilită de lege.

A stabili dinainte valabilitatea unei probe, în ce mod vor forma sau nu convingerea judecătorilor, înseamnă a împiedica stabilirea adevărului, deoarece este posibil ca proba cu cea mai mare valoare stabilită de lege să nu reprezinte realitatea, ceea ce ar determina o concluzie greșită privind împrejurările de fapt ale cauzei penale.

Problema aprecierii probelor în aspectul drepturilor persoanei a determinat modificarea semnificativă a art.94 CPP RM, care, în mare parte, se referă la o instituție mai puțin cunoscută procedurii penale a Republicii Moldova – regula „fructul pomului otrăvit”. Potrivit acesteia, proba se recunoaște ca inadmisibilă, dacă a fost obținută în baza altei probe, cu încălcarea prevederilor legale. Doctrina fructul pomului otrăvit este un produs al regulii exclusive din sistemul american, care stabilește că probele obținute prin arestare ilegală, cercetare neîntemeiată sau interogare forțată trebuie excluse din proces. Ca regulă exclusivă, doctrina fructul pomului otrăvit a fost înființată inițial pentru a proteja executarea legii de încălcarea drepturilor împotriva cercetărilor neîntemeiate și aplicării arestului ilegal [19, p. 108-109].

Denumirea *fructul pomului otrăvit* este deci o metaforă. Ea reprezintă probele obținute prin arest, cercetare sau interogare ilegală ca rezultat al executării legii [20, p. 806].

Fructul pomului otrăvit reprezintă probele constatate ulterior datorită cunoștințelor obținute din prima cercetare, arest sau interogare ilegală. Pomul otrăvit și

fructul sunt ambele excluse din procesul penal.

Putem evidenția faptul că regula *fructul pomului otrăvit* își găsește expresie în art. 94 CPP RM, care statuează că nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței, probele obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei, prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuțului, inculpatului, părții vătămate, martorului [...], cu excepția cazului în care probele derivate se bazează pe o sursă independentă sau ar fi fost descoperite inevitabil.

În urma adoptării Legii nr. 59 din 2012 privind activitatea specială de investigații și introducerea unei noi secțiuni în C.proc.pen., a mai apărut o nouă categorie de probe.

Astfel, după criteriul modului de obținere, probele se clasifică în:

5. Probe obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații și probe obținute în mod tradițional.

Datorită modificărilor care s-au produs în C.proc. pen. prin Legea nr.66 din 05.04.2012 în vigoare din 27.10.2012, putem vorbi despre apariția unei noi clasificări a probelor. Prin Legea nr.66/2012, C.proc.pen a suferit unele modificări esențiale, inclusiv la capitolul probe. Astfel, în art. 93 alin.(2) a fost inclus punctul 8) care prevede că, în calitate de probe în procesul penal, se admit elementele de fapt constatate prin intermediul actelor procedurale în care se consemnează rezultatele măsurilor speciale de investigații și anexele la ele, inclusiv stenograma, fotografiile, înregistrările și altele. Mai mult ca atât, în C.proc.pen. a fost inclusă secțiunea a 5-a „Activitatea specială de investigații”. În această secțiune se stabilesc temeiurile de dispunere a măsurilor speciale de investigații, autoritățile competente de a efectua aceste măsuri, de a le autoriza, a efectua supravegherea etc.

Din cele relatate, observăm că dacă anterior, conform art.10 din Legea nr. 45-XIII din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații, rezultatele activității operative de investigații puteau fi utilizate doar ca temei pentru efectuarea altor măsuri operative de investigații sau ca temei de pornire a urmăririi penale, atunci prin modificările Legii nr.66/2012 s-a permis admiterea în calitate de probă și a datelor care au fost obținute prin activitatea specială de investigații.

Totodată, a fost inclus alineatul (5) și la art.101 „Aprecierea probelor”, care stabilește că hotărârea de condamnare nu se poate întemeia, în măsură determinată pe declarațiile martorului protejat sau pe probele obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații.

Din aceste motive, considerăm că probele pot fi clasificate după criteriul **modului de obținere**. Pro-

bele din cadrul activităților speciale de investigații pot fi obținute doar în cadrul urmăririi penale, prin intermediul măsurilor speciale de investigații prevăzute în conținutul art.132² din C.proc.pen., de către ofițerii de investigații, când pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal, există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave și acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În cazul dat, probele nu vor putea fi puse la baza sentinței de condamnare decât în coroborare cu alte probe.

Concluzie. Deși la prima vedere ar părea că nu mai există probleme în privința clasificării probelor, observăm că în realitate ele persistă, ca exemplu, față de criteriul care stă la baza clasificării. De asemenea, urmează de menționat că odată cu modificările care au loc în legislație pot apărea noi criterii de clasificare a probelor, drept exemplu servind clasificarea probelor după criteriul modului de obținere, în probe obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații și probe obținute în mod tradițional.

Referințe:

1. ARTHUR, M. *Logică juridică – suport de curs*. Cluj-Napoca, 2003.
2. ENESCU, Gh. *Fundamentele logice ale gândirii*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1980.
3. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Drept procesual penal*. Ed. Universul Juridic, 2011.
4. LEFTERACHE, L.V. *Proble și prezunții în procesul penal*. Ed. Universul Juridic, 2015.
5. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Drept procesual penal*. Ed. Universul Juridic, 2011.
6. ПИКАЛОВ, И.А. *Уголовный процесс Российской Федерации. Виды доказательств в уголовном процессе: Учебное пособие*, 2005.
7. DOLEA, I., ș.a. *Drept procesual penal*. Ediția I. Chișinău: Cartier, 2005.
8. ВЛАДИМИРОВ, Л.Е. *Учение об уголовных доказательствах*. Тула: Автограф, 2000.
9. NAVARRO, J., dr. KARLINS, Marvin. *Secretele comunicării nonverbale: Ghidul unui fost agent F.B.I pentru „citirea rapidă a oamenilor”*. Illinois: Meteor Press, 2008.

10. ХМЫРОВ, А.А. *Косвенные доказательства*. Москва: Юридическая литература, 1979.

11. ОРЛОВ, Ю.К. *Основы теории доказательств в уголовном процессе. Научно-практическое пособие*. Проспект, 2000.

12. СТРОГОВИЧ, М.С. *Курс советского уголовного процесса*. Москва. 1968. Том I.

13. ЛЕВЧЕНКО, О.В. *Классификация доказательств в уголовном процессе*. В: *Вестник ОГУ*, nr.3(152)/март 2013.

14. ОРЛОВ, Ю.К. *Основы теории доказательств в уголовном процессе: Научно-практическое пособие*. Проспект, 2000; ГРОМОВ, Н.А., ПОНОМАРЕНКО, В.А., ГУШИН, А.Н., ФРАНЦИФОРОВ, Ю.В. *Доказательства доказывания и использования результатов оперативно-розыскной деятельности*. Москва, 2001, с.98; СОЛОВЬЕВ, А.Б. *Доказывание в досудебных стадиях уголовного процесса*. Москва: Юрлитинформ, 2002, с.36.

15. ТУГАРОВА, О. *Классификация косвенных доказательств в уголовном процессе*. В: *Закон и жизнь*, 2009, №3, с.44.

16. MORĂRESCU, C.Ș. *Drept procesual penal: curs universitar*. Ed. a 2-a, revizuită. București: Hamangiu, 2009.

17. ДУРАСОВ, В.Н. *Понятие доказательств и их классификация*. Архангельск, 2004.

18. <http://www.bibliotekar.ru/ugolovnyi-process-3/55.htm>

19. DOLEA, I. *Asigurarea drepturilor persoanei în probatoriul penal / Teză de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2009.

20. Citată după: Yale Kamisar, Wayne R. La Fave, erold H. Israel. *Modern criminal Procedure. Case, Comments and Question*. West Publishing Co. St. Paul, Minn, 1994.

21. http://lawtoday.ru/razdel/biblo/ugol-proc/DOC_076.php

22. <http://uchebnikfree.com/page/otcenka-dokazatelstv/ist/ist-15--idz-ax259--nf-3.html>

Acte normative:

1. Cod de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial*, nr. 104-110 din 07.06.2003.

2. Legea privind activitatea operativă de investigație a RM nr.45 din 12.04.1994. În: *Monitorul Oficial*, nr.11-13 din 31.01.2003 (abrogată).

3. Legea privind activitatea specială de investigații a RM nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 113-118 din 08.06.2012.

Prezentat la 20.02.2018

SOLUȚIONAREA ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

*Aliona DANILOV
Curtea de Apel Chișinău,
Olga CIOBANU
avocat*

Există deci, pe de o parte, răspunderea penală prin care statul reprimă, în scopul menținerii ordinii în societate, faptele pe care prin legea penală le incriminează, socotindu-le antisociale; acțiunea aparține statului, este acțiunea penală care are ca obiect tragerea la răspundere penală a persoanei vinovată de comiterea unei infracțiuni. Pe de altă parte, există răspunderea civilă delictuală, organizată în interesul particularilor păgubiți prin fapta ilicită; în acest caz, acțiunea aparține victimei și are ca obiect repararea prejudiciului. Domeniul răspunderii instituite de dreptul penal și cel al răspunderii cârmuite de dreptul civil se interferează.

Cuvinte-cheie: acțiune civilă; răspundere penală; proces penal.

SOLVING CIVIL ACTION IN THE CRIMINAL PROCESS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This work is dedicated to a theme very important - solving civil action in the criminal process of the Republic of Moldova. There is, on the one hand, the criminal responsibility by which the state represses, for the purpose of maintaining order in society, the facts which it criminalizes by criminal law, considering them as antisocial; the action belongs to the state, is the criminal action having as object the criminal prosecution of the person guilty of committing a crime. On the other hand, there is the civil liability of the offender, organized in the interest of the individuals harmed by the illicit deed; in this case the action belongs to the victim and has as its object the repair of the damage. The area of liability established by criminal law and liability under civil law is interfering.

Keywords: civil action; criminal responsibility; criminal process.

În cadrul procesului penal, protagonistul este acțiunea penală, reprezentând mijlocul juridic prin care se realizează tragerea la răspundere a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Încălcarea unor norme de drept penal generează, uneori, și pagube materiale sau morale. Astfel, raportul juridic de drept penal capătă și valențe civile, iar drepturile victimei se extind și din perspectiva posibilității ca, printr-o acțiune civilă în justiția penală, să pretindă repararea prejudiciilor sale.

Conform prevederilor art.219 din Codul de procedură penală al RM, „acțiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale sau, după caz, le-a fost adusă daună reputației profesionale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia”.

Acțiunea civilă în procesul penal nu poate avea ca obiect decât repararea prejudiciilor cauzate prin infracțiune. Trebuie de reținut că acțiunea civilă, deși își are izvorul într-o infracțiune, suportul său legal îl găsim într-o normă de drept civil, fiind considerată instituție de procedură penală numai în măsura în care se exercită într-un proces penal.

Acțiunea penală și acțiunea civilă își au originile în ramuri de drept diferite, fapt care justifică diferențele

de caracteristici între acestea și impune abordarea lor dintr-o perspectivă și prin instrumente juridice distincte. Cu toată natura lor de principiu independentă, cele două acțiuni sunt strâns legate între ele: astăzi, în sistemul de drept intern (ca și în alte state), acțiunea civilă poate fi înaintată separat, sau în același timp și înaintea acelorași instanțe cu acțiunea penală, adică poate fi alăturată acțiunii penale, în procesul penal, și atunci „își servesc una alteia de sprijin”.

Răspunderea civilă delictuală prevăzută de Codul civil al RM constituie temeiul juridic în baza căruia persoana prejudiciată poate solicita repararea daunei celui, care prin fapta sa contrară legii, este responsabil pentru cauzarea prejudiciului. Acesta reprezintă un cadru juridic larg și permisiv pentru persoana păgubită care urmărește repararea prejudiciului ce i-a fost cauzat. Astfel, pentru admiterea acțiunii sale, este nevoie doar să dovedească existența prejudiciului, a caracterului ilicit al faptei săvârșite, a legăturii dintre prejudiciu și fapta contrară normelor legale.

Totodată, conform alin. (2) art. 220 Cod de procedură penală al RM, normele de procedură civilă se aplică dacă normele procedurii penale nu prevăd asemenea reglementări. Rezultă că acțiunea civilă din cadrul procesului penal se supune acelorași reguli privind admisibilitatea și modalitatea de soluționare ca și acțiunea civilă formulată pe cale separată.

Avantajele exercitării acțiunii civile în cadrul procesului penal țin de gratuitatea accesului la instanța penală în privința laturii civile a cauzei și de eventuala celeritate în soluționarea acțiunii civile. În cazul litigiilor privind angajarea răspunderii civile pentru prejudiciul rezultat din sau în legătură cu o faptă penală, este gratuită. Astfel vorbind, alin. (1) art. 85 Cod de procedură civilă al RM stipulează că de taxă de stat pentru judecarea pricinilor civile se scutește acțiunea de reparație a daunei materiale cauzate prin infracțiune.

Acțiunea civilă în procesul penal are un caracter accesoriu acțiunii penale, lucru care îi restricționează sfera de aplicabilitate și soluționare. Astfel, aceasta poate fi exercitată numai în măsura în care acțiunea penală poate fi pusă în mișcare, numai împotriva inculpatului sau părții responsabile civilmente, respectiv a succesorilor acestora.

În ceea ce privește soluționarea sa, soarta acțiunii civile depinde de aceea a acțiunii penale, astfel încât dacă, spre exemplu, instanța va reține că fapta nu există, nu a fost săvârșită de inculpat sau acesta beneficiază de o circumstanță atenuantă, aceasta va putea respinge acțiunea civilă sau reduce proporțional cuantumul despăgubirilor, soluția dobândind autoritate de lucru judecat.

Efectul caracterului accesoriu al acțiunii civile în cadrul procesului penal s-a manifestat și prin nesoluționarea de către instanța penală a laturii civile în cazul prescripției răspunderii penale. Astfel, în cauza *Tonchev vs Bulgaria*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a apreciat că nesoluționarea laturii civile în cazul prescripției răspunderii penale a încălcat dreptul de acces la justiție al reclamantului, prevăzut de art.6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

În schimb, acțiunea civilă judecată pe cale separată are caracter principal, putând fi formulată împotriva persoanei responsabile de producerea prejudiciului, indiferent de calitatea acesteia și putând fi analizată și soluționată de sine stătător sub aspectul existenței, întinderii prejudiciului și daunelor eventual acordate.

În același timp, acțiunea civilă poate fi exercitată în cadrul procesului penal, dacă sunt îndeplinite, în mod cumulativ, unele condiții, în afară de cele care țin de dreptul civil (mai precis, de răspunderea civilă delictuală), obligatoriu de îndeplinit, și anume, condiția că prejudiciul să se nască din infracțiune, precum și condiția existenței legăturii de cauzalitate între infracțiune și prejudiciu, ceea ce presupune că acesta să își aibă originea în fapta penală.

Pentru ca instanța civilă să poată fi sesizată cu judecarea acțiunii civile, este suficientă îndeplinirea condițiilor răspunderii civile delictuale, și anume, existența: prejudiciului, a ilicitului faptei săvârșite, a raportului de cauzalitate dintre fapta ilicită săvârșită

și prejudiciul cauzat și a vinovăției autorului faptei. În această situație, acțiunea civilă are un spațiu de exercitare lărgit, fiind îndeajuns ca prejudiciul să se nască din fapta ilicită, care nu mai trebuie calificată de instanță ca infracțiune.

Prin hotărârea pe care o pronunță, instanța de fond soluționează atât acțiunea penală, cât și acțiunea civilă. Potrivit prevederilor procesual-penale, instanțele sunt obligate să se pronunțe asupra acțiunii civile, atât în cazul condamnării, cât și în cazul achitării inculpatului sau încetării procesului penal. Respectiv, putem concluziona că regula generală stabilește că soluționarea acțiunii civile trebuie să se facă odată cu acțiunea penală.

Rațiunea judecării acțiunii civile odată cu acțiunea penală mai este determinată, în procesul penal, și de următoarele motive:

1. Pentru evitarea unor soluții contradictorii, dacă acțiunea s-ar judeca separat.

2. Prin procedura procesului penal se îndeplinește unul din scopurile acestuia, și anume, repararea prejudiciului cauzat persoanei vătămate prin infracțiune să fie cât mai repede obținută.

3. În loc de două procese, unul penal și unul civil, instanțele judecă un proces unic, evitând încărcarea instanțelor cu procese civile, economisind totodată timpul și cheltuielile de judecată ale părților, plata taxelor etc.

Rezultă că acțiunea civilă, în procesul penal, constituie un mijloc eficace pentru repararea daunelor pricinuite de inculpat, prin infracțiunea săvârșită.

În comparație cu acțiunea exercitată în fața instanțelor civile, acțiunea civilă în procesul penal prezintă o serie de dispoziții, în favoarea părții vătămate, în ceea ce privește administrarea din oficiu a probelor pentru stabilirea existenței faptei și a vinovăției inculpatului, scutirea de cheltuieli legate de acțiunea civilă în fața instanțelor civile, se poate judeca mai repede, deoarece acțiunea civilă care se judecă separat de procesul penal trebuie să stea pe loc până la soluționarea definitivă a cauzei penale, are adeseori concursul procurorului și beneficiază de efectele puterii de lucru judecat în penal.

Pe de altă parte, inculpatul este scutit de obligația de a răspunde de două ori în justiție, odată în procesul penal și a doua oară în procesul civil. Și pentru instanță este un avantaj, pentru că nu judecă de două ori aceeași cauză și are contribuția părții civile la stabilirea adevărului, în plus, de multe ori, problema daunelor materiale interesează și gradarea pedepsei în procesul penal.

Observăm deci că rezolvarea aspectelor civile ale cauzei, în cadrul procesului penal, satisfac atât interesele personale ale părții vătămate, cât și interesele generale ale societății.

Regula este că acțiunea civilă se poate alătura

acțiunii penale în toate cauzele penale, această situație asigurând o mai bună desfășurare a procesului.

Atunci când acțiunea civilă nu a fost alăturată acțiunii penale și ea a fost introdusă separat în fața instanței civile, soluționarea acesteia depinde de modalitatea în care se rezolvă acțiunea penală.

În mod firesc, dat fiind caracterul accesoriu al acțiunii civile în procesul penal, soluția pronunțată în acțiunea civilă trebuie să fie în armonie cu soluția pronunțată în acțiunea penală, chiar și în situația în care acțiunea civilă nu a fost alăturată acțiunii penale și a fost promovată separat în fața instanței civile, în ceea ce privește existența faptei, persoana făptuitorului și vinovăția acestuia.

Acțiunea civilă se rezolvă în cadrul procesului penal numai în măsura în care a fost alăturată acțiunii penale și, împreună, au ajuns în fața instanței penale.

În cazurile în care acțiunea civilă a fost exercitată în procesul penal, dar aceasta nu a ajuns în faza de judecată, deoarece organele de urmărire penală au dat soluția scoaterii de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale, acțiunea civilă va fi rezolvată de către instanța civilă.

Instanța conducându-se de dispozițiile generale la numirea cauzei spre judecare constată dacă cauza dată este de competența sa, în caz dacă se constată că cauza nu este de competența instanței, alte chestiuni nu se examinează. Dacă s-a constatat faptul că instanța de judecată este competentă de a examina cauza penală, se soluționează un șir de chestiuni printre care:

1) Dacă cererile părții civile se referă la valoarea acțiunii civile, sunt luate anumite măsuri procesuale de asigurare a acțiunii civile.

2) Sunt asigurate drepturile părții civile și civilmente responsabilă.

3) Sunt împuterniciți legal reprezentanții părților.

Instanța poate lua măsuri pentru asigurarea acțiunii civile, dacă aceste măsuri n-au fost luate de către ofițerul de urmărire penală.

Instanța care examinează cauza în fond este competentă să judece acțiunea civilă în procesul penal, indiferent de valoarea acțiunii. La examinarea cauzei, instanța dispune de câteva soluții în ceea ce privește acțiunea civilă, și anume, admite totalmente sau parțial acțiunea, respinge acțiunea, nu se pronunță asupra acțiunii, admite în principiu acțiunea civilă.

La luarea hotărârii asupra faptului dacă trebuie admisă sau respinsă acțiunea civilă, se cere de constatat dacă sunt temeiuri pentru examinarea acțiunii civile. Deci, instanța trebuie să verifice:

1) A fost cauzat un prejudiciu părții vătămate, în legătură cu care a fost înaintată acțiunea civilă.

2) Dacă acest prejudiciu este material.

3) Care este volumul prejudiciului.

4) În obligația cui este pusă repararea prejudiciului.

Admiterea acțiunii civile nu ține de soluția în ceea ce privește latura penală, cu excepția prevederilor art.387 Cod de procedură penală al RM, care stipulează că instanța penală nu acordă despăgubiri civile când pronunță soluția achitării, pentru motivul că fapta nu există ori nu a fost săvârșită de inculpat. Dacă o hotărâre penală, pronunțând achitarea, neagă existența faptului care a produs prejudiciul, nici instanța civilă nu poate obliga la repararea daunei.

În cazul condamnării, instanța îl poate obliga pe inculpat să acopere prejudiciul cauzat prin faptele sale, în măsura în care acestea au fost dovedite, cu respectarea tuturor condițiilor legale.

În sentință instanța judecătorească va motiva concluzia cu privire la repararea daunei materiale, va indica prin ce acțiuni sau inacțiuni a fost cauzată, prin ce probe se confirmă aceasta, va prezenta calculele respective, vizând mărimea daunei și va indica legea în baza căreia a fost intentată acțiunea civilă. Cuantumul prejudiciului cauzat prin sustragere, nimicire sau deteriorarea bunurilor proprietarului se determină conform prețurilor stabilite pe piață.

Atunci când nu se cunosc prețurile stabilite pe piață, valoarea bunurilor sustrate, nimicite sau deteriorate poate fi stabilită pe baza concluziilor specialistului. În caz de modificare a prețurilor la bunuri în legătură cu inflația, cuantumul plății despăgubirii se stabilește conform prețurilor existente în ziua adopțării hotărârii.

Amnistia înlătură răspunderea penală pentru fapta săvârșită, fără a avea însă efecte asupra drepturilor persoanei vătămate și, în consecință, dacă a produs prejudicii materiale și daune morale părții civile, instanța va obliga pe cel exonerat de răspundere penală să repare paguba produsă prin infracțiunea pe care a săvârșit-o. În cazul menționat, instanța are obligația să soluționeze acțiunea civilă.

În cazul punerii pe rol a unei acțiuni civile în cadrul procesului penal, în egală măsură, sunt aplicabile regulile tranzacției de împăcare, prin care părțile ajung la un compromis, fapt ce determină ca acțiunea civilă să se stingă.

Odată cu împăcarea, partea civilă pierde dreptul de a exercita acțiunea civilă în cadrul unui proces civil. Aceeași situație este și în cazul retragerii plângerii prealabile, care are același efect ca și împăcarea părților.

În cazul în care instanța constată că fapta, pentru care răspunderea penală a fost prescrisă, a produs prejudicii materiale, va obliga inculpatul la repararea prejudiciului cauzat, dacă acțiunea civilă nu s-a prescris conform normelor dreptului civil în materia prescripției.

În cazul în care a intervenit decesul făptuitorului, instanța nu poate respinge acțiunea civilă sau rezerva folosirii de către parte a căii unei acțiuni separate în

instanță, dar atrage în calitate de părți civilmente responsabile moștenitorii inculpatului.

În situația pronunțării unei sentințe de încetare a procesului pe motivul neaterării vârstei pentru atragere la răspundere penală, sau când există o hotărâre a organului de urmărire penală asupra aceleiași persoane, pentru aceeași faptă, de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sau de clasare a procesului, persoanei i se propune de a înainta o acțiune în cadrul procesului civil.

Respingerea acțiunii civile are loc în cazul când, în principiu, nu se exclude posibilitatea acordării despăgubirilor civile, dar instanța constată că fapta nu a produs prejudiciu material. Respingerea are loc și în cazurile prevăzute expres de art. 389 Cod de procedură penală al RM, și anume, în cazul când nu s-a constatat existența faptei incriminate sau fapta nu a fost săvârșită de inculpat.

Nu poate fi respinsă acțiunea în cazul neprezentării părții civile la faza de judecată, dacă aceasta a fost constituită ca parte în cadrul urmăririi penale. În asemenea situații, instanța lasă acțiunea civilă fără soluționare, iar partea civilă își menține dreptul de a înainta acțiunea civilă într-un proces civil, conform alin. (2) art. 324 Cod de procedură penală al RM.

Alta este situația când lipsește prejudiciul, însăși chestiunea cu privire la acțiune decade, deoarece nu are temei, dacă prejudiciul este de față și este cauzat de faptele inculpatului. Dacă aceste fapte nu sunt calificate ca infracțiune, atunci lipsește o condiție pentru rezolvarea acțiunii, deoarece în cadrul procesului penal sunt recuperate numai prejudiciile cauzate prin infracțiune.

După ce cauza a fost numită spre judecare, judecătorul asigură posibilitatea de a lua cunoștință cu materialele cauzei părții civile și părții civilmente responsabile. Odată cu numirea cauzei spre judecare, sunt prezente condițiile de examinare în fond a acțiunii civile. Etapa inițială de examinare a acțiunii civile este partea pregătitoare a ședinței de judecată care începe cu verificarea prezenței părților la ședința de judecată, printre care: învinuitul, partea civilă, civilmente responsabilă ș.a. Judecarea procesului în prima instanță are loc cu participarea inculpatului, prezența acestuia fiind obligatorie, cu excepția cazurilor când acesta se eschivează de a se prezenta la ședință, refuză de a se prezenta.

Neprezentarea fără motive întemeiate a părții civilmente responsabile sau a reprezentantului ei nu împiedică examinarea acțiunii civile. Însă sunt cu totul deosebite consecințele neprezentării părții civile sau a reprezentantului ei. În caz de neprezentare în instanță

a părții civile sau a reprezentantului ei, instanța lasă acțiunea civilă fără soluționare și în acest caz partea civilă își menține dreptul de a intenta acțiunea în modul prevăzut de procedura civilă. Instanța, la cererea întemeiată a părții civile sau a reprezentantului ei, poate decide judecarea acțiunii civile în lipsa acesteia.

Admiterea reprezentanților părții civile și civilmente responsabile se va efectua în baza unei încheieri a instanței. Instanța va verifica dacă nu sunt de față împrejurări care împiedică participarea acestor persoane în calitățile respective.

Cu toate că drepturile părții civile și civilmente responsabile au fost deja explicate în cadrul urmăririi penale, în obligația președintelui ședinței intră informarea părților despre drepturile pe care le dețin și aplicarea acestora.

În concluzie, menționăm că dacă persoana care a suferit un prejudiciu material sau moral în urma unei infracțiuni nu și-a exercitat dreptul de a înainta acțiunea civilă în faza urmăririi penale, ea dispune de acest drept și în faza judecării cauzei până la terminarea cercetării judecătorești, cu respectarea tuturor condițiilor privind admisibilitatea acțiunii. Acest fapt îi dă persoanei păgubite posibilitatea de a obține satisfacție întru soluționarea acțiunii civile din partea instanțelor judecătorești. În asemenea situații, acțiunea civilă nu ține exclusiv de procesul penal, fiind convertită în procesul penal pentru o mai bună realizare a drepturilor persoanei vătămate.

Referințe:

1. LOGHIN, O. *Drept penal. Partea specială*, p. 156.
2. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*, V-1, p. 221.
3. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*, p. 176.
4. МАЗАЛОВ, А. *Гражданский иск в уголовном процессе*, с. 122, 133.
5. DOLEA, I., ș.a. *Drept procesual penal. Partea generală*. V-1, p. 368.
6. DOBRINESCU, I. Rezolvarea acțiunii civile în procesul penal în cazul achitării inculpatului. În: *RRD*, 1973, nr. 1, p. 28-33.
7. Codul de procedură penală al RM nr. 122 din 14.03.2003. Publicat: 07.06.2003 în *Monitorul Oficial*, nr. 104-110.
8. Codul de procedura civilă al RM nr. 225 din 30.05.2003. Publicat: 21.06.2013 în *Monitorul Oficial* nr. 130-134.

Prezentat la 27.01.2018

VIOLENȚA DOMESTICĂ – CAUZĂ GENERATOARE MAJORĂ A INFRAȚIUNII DE PROVOCARE ILEGALĂ A AVORTULUI

*Alexandru CICALA,
Daniela NICOLAESCU
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Violența în familie este o problemă globală, cu care se confruntă toate țările lumii, bine camuflată și deghizată prin intermediul multor reprezentări greșite despre rolul tradițional al bărbatului și al femeii în familie și în societate. Această afectează personalitatea în totalitate, atât fizic cât și psihologic, proces fiind urmat de consecințe devastatoare. Una dintre acestea este avortul ilegal, un alt flagel care dezechilibrează evoluția obișnuită a vieții, a lumii contemporane și a urmașilor noștri.

Cuvinte-cheie: *violența în familie; avort; avort ilegal; dezechilibru; consecințe; problemă.*

LA VIOLENCE DOMESTIQUE – LA PRINCIPALE CAUSE DU CRIME DE PROVOQUER L’AVORTEMENT ILLÉGAL

La violence domestique est un problème mondial auquel tous les pays du monde sont confrontés, bien camouflée et déguisée par de nombreuses fausses idées sur le rôle traditionnel de l’homme et de la femme dans la famille et la société. Elle affecte complètement la personnalité, physiquement et psychologiquement, le processus étant suivi de conséquences dévastatrices. L’un d’entre eux est l’avortement illégal, un autre fléau qui déséquilibre l’évolution ordinaire de la vie, le monde contemporain et nos descendants.

Mots-clés: *violence familiale; avortement; avortement illégal; déséquilibre; conséquences; problème.*

Introducere. Violența în familie a crescut alarmant în contextul unei societăți generatoare de nemulțumiri și frustrări ce oferă premisele unui comportament violent. Comportamentul agresiv a fost studiat îndelung de multe persoane, care au încercat să găsească cauzele și chiar să prevină diferitele stări cauzatoare de agresivitate. Conform definiției date de *Dicționarul explicativ al limbii române*, agresivitatea este „un comportament distructiv și violent orientat spre persoane, obiecte sau spre sine”. Există și o agresivitate calmă, nonviolența, dar întotdeauna agresivitatea semnifică atac, ofensivă, ostilitate, punere în primăjdie sau chiar distrugere. A fost constatat că aproape jumătate din populația Republicii Moldova nu știe de existența unui instrument juridic care să reglementeze violența în familie, iar 80% dintre victimele violenței nu au apelat niciodată la instituții specializate. Populația Republicii Moldova este mai tolerantă față de problematica violenței în familie decât populația altor țări din Uniunea Europeană, întrucât patru din zece moldoveni consideră că violența fizică în familie nu sunt acte foarte grave, comparativ cu alte țări din UE în care doar un individ din zece este mai tolerant [1, p. 6].

Violența în familie își are originea în structura socială, în tradiții, obiceiuri și mentalități care subînțeleg superioritatea bărbatului asupra femeii. Există o serie de factori agravanți ai manifestărilor violente în familie, cum ar fi mutațiile intervenite la nivelul relațiilor intrafamiliale, apariția unor puternici factori

de deteriorare a raporturilor dintre parteneri – starea de stres, creșterea consumului de alcool, infidelitatea, gelozia. Un factor des întâlnit în ultima perioadă îl reprezintă proliferarea violenței prin mijloace mass-media, precum și atitudinea de indiferență a opiniei publice față de comiterea actelor de violență în familie. Despre cauzele generatoare ale violenței în familie, putem discuta necondiționat, problema ce ne preocupă este *versus*, adică „*violența domestică*” cauză a căror fenomene?! Astfel, o consecință gravă a comportamentului și abuzului violent în familie față de femei le determină pe acestea la *avort*, fie acesta legal sau ilegal.

Metode și materiale aplicate. În procesul elaborării studiului, au fost folosite materialul doctrinar și normative cu privire la infracțiunile de violență domestică și provocare ilegală a avortului. De asemenea, investigarea acestui fenomen a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de cercetare științifică a teoriei dreptului și criminologiei: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, statistică etc. Totodată, au fost utilizate lucrările savanților autohtoni, precum și materialele științifice ale doctrinarilor altor state.

Conținutul de bază. Violența umană are nenumărate forme de manifestare. Securitatea personală este amenințată cotidian în diferite locuri și în diferite circumstanțe: acasă sau în alte locuințe, la școală, la locul de muncă, în cursul desfășurării unor evenimente sportive, pe stradă. O clasificare generală ar urma

distincția dintre spațiul privat și cel public – locuințe și spații publice – pe de o parte, și combinația acestora: spațiul public-privat ca spații comune în clădiri rezidențiale. Violența și frica de a fi victimizat afectează neîndoielnic calitatea vieții oricărui individ, dar diferite grupuri – femeile, copiii și persoanele vârstnice – sunt de obicei considerate drept ținte predilecte ale actelor de violență [2].

La noi, violența domestică s-a impus datorită preocupării privind statutul femeii, criticilor aduse sexismului, manifestat în societate în diferite domenii ale vieții politice, sociale și culturale. Secundar, ea a inclus și probleme legate de statutul copilului, de problematica socială a copilului-abandon, copiilor străzii, absenteism școlar, abuzul și exploatarea copilului, situația copilului instituționalizat, drogurile etc., conturând un conținut în care femeile și copiii se reunesc în mod predilect în categoria victimelor [3]. Cu toate eforturile de a asigura un climat de egalitate între sexe în sfera publică, o privire mai atentă asupra familiei, relațiilor intrafamiliale și a relațiilor în cuplu, a evidențiat contraste și realități disfuncționale. Presiunile către modernizarea și democratizarea relațiilor intrafamiliale au dus, în mod paradoxal, la supraîncărcarea femeii și la criminalizarea ei în raport cu statutul parental.

Ceea ce în privința femeilor se consideră un comportament deviat de la normă, în privința bărbaților acesta a căpătat statut de normă (fumatul, consumul de alcool, neglijarea obligațiilor părintești, violența etc.). Avortul, în spatele căruia deseori stă bărbatul, este atribuit în mare parte doar femeii. Adesea femeile devin victime ale acestei contradicții culturale [4, p.28].

Este constatat faptul că violența în familie este catalizatorul recurgerii femeilor la avort legal, dar, cu părere de rău, și la un avort criminal. Agresiunile și violența sistematice atât fizice cât și psihologice induc femeia într-o stare de tulburare psihică, menită să acționeze, fără conștientizarea acțiunilor ce le întreprinde.

În urma unui sondaj realizat în Republica Moldova, rata totală de prevalență a violenței (psihologice, fizică sau sexuală) din partea soțului sau a partenerului pe parcursul vieții este de 63,4% sau, altfel spus, 6 din 10 femei s-au confruntat, de la vârsta de 15 ani, cel puțin cu o formă de violență. Statutul social și economic al victimei și mediul de reședință determină într-o anumită măsură probabilitatea survenirii cazurilor de violență din partea soțului sau partenerului. Astfel, rata prevalenței violenței pe parcursul vieții în rândul femeilor din mediul rural (68,2%) este mai mare decât în cazul femeilor din mediul urban (57,4%). Vârsta este un alt factor care determină riscul expunerii la violență din partea partenerului. Deși violența din partea soțului sau a partenerului este pe larg răspândită

în toate grupurile de vârstă, cel mai mare număr de femei, care au suferit de violență din partea soțului sau a partenerului, se regăsește în rândul femeilor cu vârsta de 45-54 de ani (70,3%), urmate de femeile din grupul de vârstă de 55-59 de ani (69,1%) și 60-65 de ani (64,3%) [5]. Totuși, datele relevă faptul că peste jumătate dintre femeile mai tinere, de asemenea, au raportat cazuri de violență psihologică, fizică sau sexuală.

Femeile divorțate sau separate raportează mai multe cazuri de violență din partea soțului sau a partenerului (84%), iar cea mai mică prevalență a violenței se atestă în rândul femeilor aflate în concubinaj (53,1%) [6].

Un studiu național cu privire la *violența împotriva femeilor*, realizat în 2011, a arătat că 10,5% dintre femeile cu vârste cuprinse între 15-24 de ani au fost supuse vreodată violenței sexuale de către soțul sau partenerul lor [7].

Totodată, un alt studiu realizat în România, a constatat că 35,42% dintre copiii străzii își părăsesc locuința familială din cauza violențelor petrecute între părinți, iar 2% din cauza abuzurilor sexuale. De asemenea, 39% dintre copiii străzii au declarat că cel puțin unul dintre părinți este alcoolic. Din lotul de copii, 50% proveneau din familii disfuncționale [8, p.15].

Ca urmare atestăm că bărbații sunt mai frecvent agresori ai copiilor. Copiii raportează mai frecvent victimizarea lor de către tați, tați vitregi sau o rudă de sex masculin.

Părinții absenți sau devianți, lipsa unui climat preponderent ordonat, lipsa supravegherii – inclusiv neglijența cu urmări grave, adesea tragice –, indiferența și lipsa de implicare afectivă (așa-numita frigiditate maternă), carențele de alocație psihologică, toate acestea pot determina comportamente violente, adesea stabilizate și structurate, persistente în timp, ca reacție a copiilor la felul în care trăiesc și sunt tratați.

Copiii care provin din familii violente vor tinde să reproducă violența din familie, vor transfera violența ca ceva firesc în relațiile cu alții, vor deveni, la rândul lor, agresori, folosind violența fizică ca modalitate de gestionare a conflictelor și divergențelor interpersonale.

Conform opiniei autorului autohton O. Gagauz, comportamentul acestor persoane, pe viitor, va determina violență asupra partenerului de viață, manifestată sub formă de violențe fizică, psihică, sexuală și nu în ultimul rând incestul. Este regretabil faptul că în urma acestor acțiuni amorale și pasibile de răspundere penală, femeia însărcinată recurge la cea mai ușoară cale, care din punctul său de vedere este și cea mai corectă, la un avort ilegal. În alte situații, femeile care au fost supuse unui abuz fizic sau sexual, de regulă, pe o perioadă lungă de timp au nevoie de servicii medicale și vor suferi o perioadă de lungă durată de tulburări

psihice și emoționale și cu siguranță vor avea probleme cu sănătatea reproductivă [9, p.62].

În această ordine de idei, constatăm că violența împotriva femeii din partea soțului sau a partenerului are impact negativ grav asupra stării fizice și emoționale a acesteia și, în consecință, agravează nu numai starea generală a femeii, dar se răsfrânge și asupra bunăstării familiei în general. Astfel, datorită moralului scăzut și sentimentului de frustrare, frică, izolare, deprimare, depresie, femeile însărcinate decid să recurgă la cea mai ușoară cale din punctul lor de vedere la un avort ilegal.

Fortarea sau inducerea femeii la avort ilegal a ajuns să fie regula, și nu excepția, majoritatea situațiilor de criză de sarcină fiind declanșate de agresiunea psihologică, fizică și economică dezlănțuită contra femeii și a copilului său de partener, părinți, medici, prieteni și colegi de muncă.

Un număr mare dintre femeile care recurg la avort ilegal fac parte din familii dezbinat, cu părinți ce consumă alcool, divorțați, altele chiar dacă trăiesc într-un mediu sănătos, într-o familie normală, „în numele dragostei” au legături înainte de a se căsători, și se trezesc în astfel de situații în care, de cele mai multe ori, avortul sau cu regret avortul ilegal reprezintă pentru ele singura soluție.

Cei care își încep viața sexuală devreme nu conștientizează că acest lucru poate fi daunător atât din punct de vedere fizic, cât mai ales moral.

Femeile ce se confruntă cu o sarcină la o vârstă considerată fragedă (15-18 ani) apelează la avort ilegal gândindu-se că un copil le poate afecta desfășurarea normală a cursului vieții lor. Mai grav este faptul când în urma unei relații întâmplătoare sau chiar dacă este de durată, aceasta nu se poate concretiza printr-o căsătorie, prefeabil pentru ele este să avorteze [9, p. 43].

Cu siguranță femeile, în general, și cele din acest grup menționat, în special, ce suferă un avort ilegal care nu s-a soldat cu decesul acestei femei, majoritatea rămân cu sechele fizice, dar mai ales psihice pe viață.

Un pericol și mai mare prezintă aplicarea violenței fizice asupra unei femei însărcinate care, în opinia autorului VI. Beliș, se poate produce un avort post-traumatic și conform prevederilor Codului penal al Republicii Moldova această faptă este incriminată în art.151 „Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății”. Din punct de vedere juridic, este indiferent dacă autorul faptei cunoștea sau nu starea de gravitate a victimei, dar desigur că, în caz afirmativ și îndeosebi dacă prin lovire intenționează să producă avortul, aceste considerente constituie o circumstanță agravantă [12].

Avortul posttraumatic, deși rar întâlnit în practică, constituie o vătămare corporală gravă, uneori putând avea drept consecință și pierderea capacității de pro-

creere (rupturi uterine sau infecții grave, necesitând histerectomie). Însă, această noțiune nu este prevăzută în Codul penal al Republicii Moldova, ea fiind asimilabilă cu pierderea unui organ, a funcției acestuia și constituie o infirmitate permanent.

În altă ordine de idei, menționăm că abuzul sexual în cadrul familiei asupra copiilor minori, copiilor vitregi și chiar asupra soției sau concubinei este una din cauzele sarcinii la femeile care necondiționat este înlăturată prin provocarea ilegală a avortului, multe dintre acestea și-au început viața sexuală neavând propria voință și nu au comunicat despre aceste ilegalități organelor de drept. Ca urmare, pentru evitarea posibilității de scurgere a informațiilor, că a rămas însărcinată în urma unui incest sau unui viol, femeile și, în cel mai rău caz, adolescentele evită medicul și recurg doar la avorturi ilegale. Deși, CP RM [11] prevede sancțiuni în cazul întreținerii raporturilor sexuale cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani, precum și delimitează cazuri de violență sexuală, incest și sancțiuni respective, totuși în multe cazuri persoanele care au săvârșit aceste crime scapă de pedepsire. A fost estimat că la nivel global 40-60% dintre abuzurile sexuale sunt față de tinerele cu vârsta de până la 16 ani [1, p. 21].

Femeile, căsătorite sau necăsătorite, de multe ori nu au nicio putere asupra naturii și calendarului relațiilor sexuale și prezența violenței domestice care de multe ori se soldează cu constrângerea sexuală, violul și incestul sunt experiențe comune pentru multe dintre ele. Studiile în domeniu au demonstrat că în lume proporția fetelor care au raportat că prima lor experiență sexuală a avut loc în condițiile de constrângere variază de la 15% până la 30%. În unele țări înalt dezvoltate, a fost înregistrată o corelație puternică între încălcarea drepturilor sexuale ale femeilor și sarcina ulterioară soldate cu avorturi ilegale [12].

Un studiu realizat de cercetătorii Universității canadiene Western Ontario (London, 2006), de cei de la Centrul pentru Științe Medicale din Londra – Ontario, respectiv de la Universitatea din Colorado, a demonstrat din nou existența unei legături între avort și violența domestică. Noua cercetare științifică coincide cu descoperirile făcute în Statele Unite și Marea Britanie care au evidențiat, fără urmă de îndoială, o puternică legătură între violență și avort, precum și între folosirea anticoncepționalelor și practica avorturilor repetate.

Un număr de 1.127 de femei programate pentru avort au completat un chestionar cu 65 de întrebări într-o secție pentru avorturi din cadrul unui spital din Londra canadiană (provincia Ontario). Rezultatele au arătat că, per ansamblu, 20% dintre ele au fost supuse la abuzuri fizice de către partenerii lor, iar 27% prezentau un trecut de abuzuri sexuale.

Un studiu asemănător realizat în SUA a arătat că

31% dintre femeile care voiau să facă avort fuseseră anterior supuse abuzurilor fizice sau sexuale într-un anumit moment al vieții lor și că, dintre ele, mai mult de jumătate au fost martore ale violenței domestice când erau mici. Studiul britanic a arătat că riscul de violență domestică a crescut de două ori mai mult pe timpul sarcinii. Cercetătorii care au luat parte la studiul canadian sugerează că un motiv al unora dintre femeile care recurg la avort în caz de violență domestică este dorința prost înțeleasă de a-și proteja astfel viitorii copii de o viață într-un mediu perturbator sau violent în care și ele au fost nevoite să trăiască.

Din acest studiu a mai fost dedus faptul că un procent semnificativ dintre femeile care doreau să facă un al doilea avort sau avorturi repetate folosiseră metode contraceptive artificiale în momentul în care au rămas însărcinate. 90% dintre femeile care urmau să facă avorturi repetate folosiseră metode anticoncepționale în trecut, iar în momentul concepției sarcinii curente, 60% dintre ele folosiseră prezervative, iar 40% folosiseră un contraceptiv oral.

Militanții pro viață au atras atenția asupra pericolului utilizării generalizate a anticoncepționalelor chimice și asupra legăturii acestora cu incidența ridicată a avorturilor. Argumentul lor este că o femeie care și-a început viața sexuală și folosește „pilula” este mult mai dispusă să apeleze la avort ca plan de rezervă în cazul în care contracepția eșuează.

Studiul britanic anterior menționat a mai arătat că, în ciuda incidenței ridicate a abuzurilor, doar 2% dintre femeile care doreau să facă avort rămăseseră însărcinate în urma unui viol. Acest lucru vine în contradicție cu faptul că așa-zisa „excepție pe motiv de viol” este în mod frecvent invocată ca o justificare a solicitării avortului legal la cerere. Influența pe care a avut-o utilizarea pe scară largă a metodelor contraceptive asupra creării așa-zisei „mentalități contraceptive” și dovezile că o asemenea mentalitate conduce la avort au fost consemnate în repetate rânduri de către comunitatea medicală [13].

Concluzii și recomandări. Avortul a fost și rămâne cea mai gravă formă de violență împotriva femeilor: pentru că îi dă aparența de legitimitate și îndepărtează din conștiința publică orice nuanță a gravității acestui act, în așa fel încât împingerea femeii către avort e considerată normală, iar opoziția acesteia, atâta câtă e – un moft.

Familia are o influență enormă asupra comportamentului adolescenței care se formează ca personalitate. Astfel, toate modelele comportamentale riscante promovate, într-un fel sau altul de familie, formează un factor de risc crescut la dezvoltarea unor comportamente dezaprobat social, acestea fiind valabile și în cazul unui debut timpuriu al vieții sexuale.

Violența împotriva femeii în familie este un rezultat al inegalității de gen și al discriminării care sunt

acceptate socialmente și, astfel, rămân a fi pe larg nesancționate. Abuzul sexual asupra femeilor are o incidență greu de stabilit. Cercetările recente în domeniu demonstrează că în regiunea europeană se înregistrează caracteristici similare cu privire la violența sexuală asupra femeilor, fiind identificat un procent destul de ridicat de fete care au raportat despre contact sexual abuziv – aproximativ 10% [14].

Abuzurile sexuale, de asemenea, reprezintă unul din factorii de bază care favorizează producerea cazurilor de avorturi ilegale. Anume, urmare a cazurilor de violuri, incesturi, femeile rămân însărcinate și sub teama blamării de către societate acestea nu se adresează la un medic de specialitate și să recurgă la un avort legal, dar aleg cea mai scurtă cale și mai puțin costisitoare, avortul ilegal. Astfel, își pun în pericol propria sănătate iar în unele cazuri poate să se soldeze chiar și cu moartea femeii.

În concluzie, putem afirma că o consecință crucială a violenței în familie este atât avortul legal, cât și cel ilegal. De asemenea, în urma abuzurilor sexuale față de copii minori, copii vitregi, partenera de viață (soție sau concubină) și prezența unei sarcini involuntare survin consecințele indiscutabile ale procedurii de provocare a avortului ilegal.

Drept recomandări în privința temei abordate putem enumera următoarele:

- a acorda sprijin și asistență socială femeilor gravide, eforturi psihologice ale specialiștilor cu acestea în vederea prevenirii deciziei de a avorta;
- a reevalua măsurile de pedepsire a agresorilor, pentru a combina măsurile eficiente de restricție cu programele de suport psihologic etc.;
- a reevalua principiile cadrului legal-normativ, pentru a arăta ca fiind prioritare respectarea și protecția drepturilor victimelor;
- a adopta acte legal-normative, care ar permite poliției să execute legea în interesele victimei, deoarece acum ofițerul de poliție poate fi tras la răspundere pentru intrarea în domiciliul persoanei;
- a instrui colaboratorii de poliție cu privire la obligațiile lor și măsurile întreprinse în cazurile de violență în familie, precum și sensibilizarea acestora cu privire la problema violenței în familie și inegalității de gen;
- a spori nivelul de autoidentificare a populației prin apelarea la asistența medicilor, prin informarea populației despre drepturi, servicii, consecințele violenței domestice etc.;
- a promova o cultură de toleranță zero față de violența în familie prin organizarea campaniilor de informare în baza unor astfel de noțiuni, cum sunt drepturile omului, egalitatea de gen, masculinitatea netraditională, precum și de informare cu privire la cadrul existent legal și de politici și serviciile disponibile.

Referințe:

1. LIICEANU, A., SAUCAN, D.Ș., MICLE, M.I. *Violența domestică și criminalitatea feminină*. București, 2004.

2. Legea nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Publicată la 18.03.2008 în: *Monitorul Oficial*, nr. 55-56.

3. Legea nr.5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Publicată la 24.03.2006 în: *Monitorul Oficial*, nr. 47-50.

4. LARII I., POHILĂ, O. Factorii criminogeni ai infracțiunilor de exploatare sexuală a femeilor și copiilor. În: *Legea și viața*, 2017, nr.5, p.28.

5. Sondajul demografic și de sănătate din Moldova, 2005, realizat de Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă, Ministerul Sănătății.

6. Raportul OMS, Raportul mondial cu privire la violență și sănătate. Geneva, 2002.

7. *Violența față de femei în familie în Republica Moldova*. Chișinău, 2011. <http://www.statistica.md> (vizualizat la data de 13.01.2018).

8. RĂDULESCU, S.M. *Copilul abuzat și neglijat*. București: ANPCA, 2000.

9. GAGAUZ, O. *Sarcina în vîrsta adolescenței*. Chișinău, 2015.

10. BELIȘ, VI. *Curs de Medicină legală*. București, 1999.

11. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128.

12. Adolescent pregnancy in Eastern Europe and Central Asia http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/Adolescent_pregnancy_in_EasternEurope_and_Central_Asia_0.pd. (vizualizat la data de 25.12.2017).

13. PHILLIPS, S.P. *Violence and abortions: What's a doctor to do?*, <http://www.cmaj.ca/content/172/5/653.full?etoc>, (vizualizat la data de 25.12.2017)

14. IMAS inc. și Winrock International, 2012, Femeile aflate în situații de risc în Republica Moldova. Sondaj de opinie reprezentativ național, p.63, http://www.atnet.md/public/46/en/Women%20At%20Risk_eng.pdf. (vizualizat la data de 28.12.2017).

Prezentat la 15.02.2018

AMENDA ÎN SISTEMUL PEDEPSELOR PENALE. NOȚIUNE, ASPECTE JURIDICE ȘI DIMENSIUNILE PE CARE ACTIVEAZĂ

Veaceslav CERNALEV

Procuratura mun. Chișinău, sectorul Buiucani

Statul nu poate fără supraveghere în activitatea societății. Consecințele activității umane, fie pozitive sau negative, prezintă un temelie obiectiv al responsabilității persoanei în fața societății. Eficacitatea acțiunilor de restabilire a echității sociale, de corectare, precum și de prevenire în activitatea instanțelor de judecată în cazul cercetării cauzelor penale, depinde mult de aprecierea temeinică a societății dată acțiunilor săvârșite, iar în această apreciere se subscrie și sistemul pedepselor penale, destinația cărora și, prin urmare, funcția socială a cărora constă în protecția împotriva atentatelor criminale contra statului, contra vieții și sănătății, demnității și proprietății persoanelor, precum și contra ordinii publice.

Cuvinte-cheie: amendă; sistem penal; cauză penală.

AMENDMENT TO THE CRIMINAL PENALTY SYSTEM.

NOTION, LEGAL ASPECTS AND DIMENSIONS THAT ACTIVATE

The state can not be without supervision in the company's activity. The consequences of human activity, whether positive or negative, present an objective basis for the person's responsibility to society. The effectiveness of actions to restore social equity, to correct and to prevent the activity of the courts in the investigation of criminal cases depends very much on the thorough appreciation of the society as a result of the actions committed, and in this appreciation is also the system of criminal penalties, the destination of which, therefore, the social function of which consists in the protection against criminal attacks against the state, against the life and health, dignity and property of individuals, as well as against public order.

Keywords: amendment; penalty system; criminal cases.

Pedeapsa – este lipsirea infractorului de bunuri-le care-i aparțin și exprimă atitudinea negativă a statului față de el și față de faptele sale.

Una din pedepsele penale cele mai predispușe analizei juridice și criticii este „amenda”, ecoul social al căreia pornește încă din Roma antică.

Amenda – reprezintă o sancțiune juridică ce constă în plata unei sume de bani, sancțiune aplicată de instanța de judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni. În legislația noastră, amenda penală este prevăzută, de cele mai multe ori, ca o sancțiune alternativă cu pedeapsa închisorii și se stabilește, în așa fel încât să nu-l pună pe condamnat în situația de a nu-și putea îndeplini îndatoririle privitoare la întreținerea, creșterea, învățătura și pregătirea profesională a persoanelor față de care are aceste obligații legale.

Făcând analiza juridică a acestei pedepse, de notat că amenda penală reprezintă una dintre cele mai vechi pedepse, consfințită în legislațiile penale, practic, ale tuturor statelor lumii, iar, după conținutul său coercitiv, amenda este cea mai blândă pedeapsă din sistemul pedepselor penale al Republicii Moldova, motiv pentru care deseori este supusă criticii.

Constituie o categorie de pedeapsă veche ca și privațiunea de libertate și consistă în vărsarea unei sume de bani de către condamnat în beneficiul statului. Această metodă prezintă avantaje considerabile: ea evită inconvenientele închisorii pentru cel interesat și, pe de altă parte, aduce venit statului. Unele legislații stabilesc amenda pentru un număr mare de infracțiuni.

Amenda penală are în vizorul său sfera patrimonială a condamnatului, intervenind cu măsuri represive ce tind să micșoreze patrimoniul acestuia, astfel că, în această măsură, se vehiculează precum că eficacitatea amenizii rezultă anume din inconvenientele survenite ca urmare a lipsirii condamnatului de bunurile materiale agonisite. În virtutea celor din urmă modificări legislative, amenda a devenit unul dintre pilonii sistemului punitiv național, fiind o măsură de constrângere statală destul de eficientă în lupta cu infracționalitatea redusă.

În conformitate cu art.64 CP RM, pedeapsa penală, amenda este o sancțiune pecuniară ce se aplică de instanța de judecată în cazurile și în limitele prevăzute de Codul penal.

În literatura de specialitate, deseori, se vehiculează drept dezavantaj că amenda sancționează în mod inegal pe cei bogați și pe cei săraci. Dar acest „viciu” poate fi ușor evitat printr-o politică represivă bine chibzuită. În context amintim că, în conformitate cu alin. (3) art.64 CP RM, „Mărimea amenizii se stabilește în funcție de gravitatea infracțiunii săvârșite și de situația materială a celui vinovat și a familiei sale. Luând în considerare circumstanțele cauzei, instanța de judecată poate dispune achitarea amenizii în rate timp de până la 5 ani”. Deci legiuitorul reglementează dimensiunile sferei de aplicabilitate, astfel ca pedeapsa cu amendă să nu fie osândă pentru condamnat, ci să fie la limita aspectului represiv conform scopului principal al pedepsei. Prevederea legislativă în cauză

are drept scop egalarea în oarecare măsură a persoanelor în fața legii, din punctul de vedere al efectelor negative survenite, ca rezultat al comiterii infracțiunii și corespunde principiului egalității consfințit de art. 5 CP RM.

Amenda penală este principala pedeapsă pecuniară și se deosebește de *amenziile administrative, disciplinară, civilă, fiscală, procesuală*, prin caracterul său coercitiv. Ea este aplicată numai de către instanță și se trece în cazierul judiciar. Se aplică la infracțiuni de gravitate redusă și duce la micșorarea patrimoniului inculpatului, cu toate acestea, își păstrează caracterul personal, în sensul că, ținând seama de criteriile de individualizare, nu se răsfrânge asupra familiei condamnatului. Pedeapsa amenzii își păstrează caracterul de constrângere, deoarece afectează patrimoniul condamnatului, în sensul că îl lipsește pe acesta de unele mijloace financiare; dacă este aplicată alături de închisoare, întărește caracterul coercitiv al pedepsei închisorii.

În doctrina de specialitate, amenda este definită ca o măsură de constrângere statală care se exprimă într-un volum anumit de restricții ale intereselor patrimoniale și care atrage, ca rezultat al condamnării, antecedente penale.

În legislația penală a Republicii Moldova, amenda este unica pedeapsă care are în vizorul său drepturile patrimoniale ale condamnatului. În așa mod, corectarea condamnatului se efectuează prin intermediul constrângerii de ordin material. Lipsirea condamnatului de bunuri materiale constituie conținutul amenzii ca pedeapsă.

Legea penală determină limitele și volumul aplicării amenzii prin utilizarea sintagmei „în cazurile și în limitele prevăzute de prezentul cod”.

Pot fi evidențiate următoarele cazuri de aplicare a amenzii:

- 1) în calitate de pedeapsă principală și complementară;
- 2) în urma aplicării pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege;
- 3) în caz de înlocuire a părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă.

Legiuitorul a instituit calea aplicării amenzii în cazul comiterii infracțiunilor, fie chiar și grave, dacă instanța de judecată, în urma examinării cauzei penale, ajunge la concluzia că scopurile pedepsei, formulate în art.61 CP RM, pot fi atinse prin aplicarea anume a acestei măsuri juridico-penale.

Precum am menționat deja, potrivit alin.(3) art.64 CP RM, mărimea amenzii se stabilește în funcție de caracterul și gravitatea infracțiunii. Astfel că, pentru persoanele fizice se stabilește în limitele de la 500 la 3.000 de unități convenționale, iar pentru infracțiunile săvârșite din interes material – până la 20.000 de unități convenționale, luându-se ca bază mărimea

unității convenționale în momentul săvârșirii infracțiunii.

Coraportul dintre caracterul și gravitatea infracțiunii și mărimea amenzii îl determină legiuitorul în cadrul sancțiunii, stabilind pentru diferite infracțiuni diferite limite minime și maxime ale amenzii care sunt obligatorii pentru instanța de judecată.

Amenda reprezintă o pedeapsă a cărei executare nu durează în timp. Legislația penală nu stabilește limitele de timp în care amenda urmează a fi achitată. Potrivit art. 183 Cod de executare al Republicii Moldova, amenda se achită de cel condamnat în mod benevol în termen de 30 de zile de la data la care sentința a rămas definitivă.

Pornind de la prevederile art.64 CP RM, pot fi deduse două situații de neexecutare a amenzii penale:

1) eschivarea cu rea-voință de la achitarea amenzii și

2) imposibilitatea achitării amenzii.

În conformitate cu alin.(5) art.64 CP RM, în caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la achitarea amenzii stabilite ca pedeapsă principală sau complementară, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu închisoare în limitele termenelor pedepsei maxime, prevăzute de articolul respectiv al Părții speciale. Suma amenzii se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o lună de închisoare pentru 100 de unități convenționale.

Nici legea penală, nici cea execuțional-penală nu determină cazurile când poate fi considerat că condamnatul se eschivează cu rea-voință de la executarea pedepsei. Instanța de judecată urmează să stabilească aceasta în mod individual pentru fiecare caz de neachitare a amenzii. În doctrina de specialitate, eschivarea cu rea-voință reprezintă un comportament neîntrerupt îndreptat spre neexecutarea sentinței. Pentru a constata eschivarea cu rea-voință în acțiunile condamnatului, trebuie stabilită prezența cumulativă a două circumstanțe: în primul rând – neachitarea amenzii în termenele stabilite de legislația execuțional-penală și, în al doilea rând, – ascunderea, dosirea intenționată a venitului.

În cazul neexecutării sentinței, când condamnatul este în imposibilitate de achitare, legiuitorul vine cu o soluție alternativă, care urmează, instituind astfel norma care stabilește că instanța de judecată poate, potrivit prevederilor art.67, să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu muncă neremunerată în folosul comunității, calculându-se 60 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității pentru 100 de unități convenționale de amendă, în cazul în care condamnatul nu este în stare să plătească amenda stabilită ca pedeapsă principală sau complementară.

Legiuitorul moldav, în contextul principiului umanismului, oferă posibilitatea anumitor privilegii la achitarea amenzii, și anume, în coroborare cu alin.

(3) art. 64 CP RM luând în considerare circumstanțele cauzei, instanța de judecată poate dispune achitarea amenzii în rate timp de până la 5 ani.

Important de remarcat că odată cu adoptarea noului Cod penal al Republicii Moldova la 18 aprilie 2002, în vigoare din 12 iunie 2003, legiuitorul a introdus persoana juridică în calitate de subiect al infracțiunii, plecând de la Recomandarea R(88) din 20 octombrie 1988 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, prin care statele au fost invitate să admită răspunderea penală a persoanelor juridice; mai multe state, printre care și Republica Moldova, au decis reglementarea acestei instituții.

Pentru legislația Republicii Moldova, dar și pentru persoanele abilitate cu aplicarea legii penale, respectiva completare a cadrului legal a constituit, cu adevărat, o *novelă legislativă*. Pentru săvârșirea infracțiunilor, persoanelor juridice li se pot aplica pedepse penale, printre care și amenda. Amenda se aplică persoanelor juridice în calitate de pedeapsă principală.

Mărimea amenzii pentru persoanele juridice se stabilește în limitele de la 1.500 la 60.000 u.c., în funcție de caracterul și gravitatea infracțiunii săvârșite, de mărimea daunei cauzate, luându-se în considerare situația economico-financiară a persoanei juridice. În caz de eschivare cu rea-voiență a persoanei juridice de la achitarea amenzii fixate, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului.

În concluzie, făcând o incursiune, amenda penală prezintă anumite avantaje certe pentru societate, dar și pentru persoana condamnată. Pentru societate este avantajos, deoarece nu se mai fac cheltuieli cu condamnatul suportate de la bugetul statului. Pe de altă parte, prin achitarea amenzii de către condamnat se

face venit la bugetul statului, iar astfel condamnatul nu mai este izolat de mediul familial și nu își pierde locul de muncă, ceea ce permite o recuperare socială mai rapidă. Totodată, el este ferit de contactul cu infractorii recidiviști din penitenciare, a căror influență nefastă asupra infractorilor primari a fost de multe ori dovedită. Amenda este o sancțiune adaptabilă la situația concretă a inculpatului și remisibilă în cazul unei erori judiciare.

Există și dezavantaje ale acestei pedepse, constând în faptul că ea nu este suportată egal de către toți condamnații, în sensul că, în raport cu situația materială, familială, consecințele se resimt diferit. Nu de puține ori se remarcă dificultăți în ceea ce privește executarea amenzii, fie din cauza relei-credințe, fie din cauza situației materiale precare a condamnatului, iar recurgerea la înlocuirea amenzii cu închisoarea sau munca neremunerată necesită demersuri și formalități suplimentare.

Referințe:

1. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, A., BERLIBA, V. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Sarmis, 2009.
2. *Codul penal: comentat și adnotat*. Sub red. A. BARBĂNEAGRĂ. Chișinău: Cartier juridic, 2005.
3. ГАДЖИЕВ, Х. Имущественные наказания в системе мер уголовно-правового воздействия. В: *Советская юстиция*, 1988, №16, с.13-15.
4. СТАНОВСКИЙ, М.Н. *Назначение наказания*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 1999. 458 с.

Prezentat la 12.03.2018

CONTRADICTORIALITATEA, EGALITATEA ARMELOR ȘI FORMELE ISTORICE ALE PROCESULUI PENAL

Sergiu ZMEU

Procuratura mun. Chișinău, sectorul Buiucani

Odată cu dezvoltarea statului a avut loc și o schimbare a modalităților de soluționare a cauzelor penale. Astfel, pe parcursul diferitelor perioade de dezvoltare ale statului, constatăm diverse forme ale procesului penal.

Primii care au studiat formele procesului penal au fost savanții Biner, Abegg, Gartung, Valter, Planc. Ei au arătat caracteristicile formelor contradictoriale (acuzatoriale), inchizitoriale și mixte ale procesului penal și le-au definit.

Cuvinte-cheie: *contradictorialitate; egalitatea armelor; proces criminal.*

CONTRADICTORITY, EQUALITY OF ARMS AND THE HISTORICAL FORMS OF THE CRIMINAL PROCESS

Along with the development of the state there was also a change in the ways of solving the criminal cases, so during different periods of state development we find different forms of the criminal process.

The first to study the forms of the criminal trial were the scientists Biner, Abegg, Gartung, Valter, Planc. They have shown the characteristics of the contradictory (accusatory), inquisitorial and mixed forms of the criminal process and have characterized them.

Keywords: *contradictority; equality of arms; criminal process.*

Procesul penal – este o ramură de drept receptivă la orice schimbări ce survin în sfera politică a statului. După cum menționează J. Sabo, citat de S. Șestakova [1, p.10-11], „influența factorilor politici asupra raporturilor juridice procesuale este mult mai mare decât asupra raporturilor juridice materiale”.

Analizând statutul procesual al părților în procesul penal și coraportul drepturilor și obligațiilor procesuale ale acestora, determinăm și forma istorică de proces penal.

S.D. Șestakova, în lucrările sale, menționează că indicele de bază al determinării formei istorice a procesului penal este coraportul statutului procesual al organelor, persoanelor care realizează urmărirea penală și statutul procesual al învinutului (bănuțului), altei persoane în privința căreia există probe [2, p. 21].

În calitate de criteriu extern (funcțional) de clasificare a formelor procesului penal S.D. Șestakova indică două momente [3, p. 22]:

1. Modul de distribuire a funcțiilor procesuale de bază;

2. Coraportul dintre posibilitățile procesuale ale organelor de urmărire penală și învinut (bănuț, persoană în privința căreia există probe) în cadrul procesului de probațiune.

Într-o altă opinie, forma istorică a procesului penal ar fi niște „modalități de bază ale organizării procesului penal, condiționate de structura politică a societății” [4, p. 5].

Alt autor denumesc formele istorice de proces penal ca „arhetipuri reale ale procesului judiciar” [5, p. 15].

Astfel, unii autori enumeră următoarele forme istorice ale procesului penal:

- contradictorială;
- inchizitorială;
- mixtă [6].

Alți autori evidențiază formele istorice ale procesului penal expuse *infra*:

- forma clasică contradictorial-inchizitorială;
- forma contradictorială;
- forma inchizitorială cu elemente ale procesului contradictoriu [7, p. 5].

Forma istorică inchizitorială (inchizițională) a procesului penal se prezintă ca un astfel de proces în cadrul căruia atât funcția de urmărire penală, cât și funcțiile de apărare și de luare a deciziilor în cazul penal sunt exercitate de un singur organ statal.

În cadrul unei asemenea forme a procesului penal, persoana aflată sub urmărire penală nu apare ca subiect al raportului juridic procesual penal, ci ca obiect al acestui raport. Deci cadrul procesului penal inchizitorial nu conține garanții suficiente pentru apărarea intereselor persoanei aflate sub urmărire penală, deoarece funcția apărării este exercitată de organul de urmărire penală, care concomitent exercită și celelalte două funcții – de acuzare și de decizie.

Procesul inchizitorial s-a manifestat prin mai multe modalități:

1. Reprimarea penală

În cadrul acesteia, instanța nu este doar organ de urmărire penală, ci și organ de administrare statală. Activitatea procesuală nu este separată de cea administrativă, procedura judiciară este rudimentară. O importanță deosebită o are atitudinea personală a ju-

decătorilor față de cauză, sistemul probelor formale lipsește.

Istoria prezintă următoarele forme ale reprimării penale:

➤ Judecata obștii „oamenilor buni și bătrâni” [8, p. 18].

➤ Judecata de ocină (feudală).

➤ Reprimarea penal-administrativă. În cadrul acesteia se aplică metodele antidemocratice, iar propria convingere a instanței este hotărâtoare.

➤ Judecata militară de campanie este, de regulă, o instanță excepțională, care activează în cadrul formațiilor militare și care utilizează o procedură simplificată. În cadrul ei nu participă judecători profesioniști.

2. *Asiza*

Reprezintă un compromis între judecata obștii și reprimarea penal-administrativă. În cadrul acestei forme procesuale, jurisdicția o executau persoane special împuternicite, care circulau prin țară și soluționau cauzele penale existente, folosindu-se tot „probele” de genul ordaliilor și jurațiilor.

3. *Inchiziția*

Inchiziția se caracterizează prin aceea că judecata este separată de administrație, dar, concomitent, este responsabilă în fața sa. Funcția de urmărire penală este realizată practic de instanța de judecată.

Persistă sistemul formal de probațiune în cea mai dură și inumană formă de manifestare a sa – ca temelie a probațiunii este considerată recunoașterea vinovăției de către persoană, „smulă” prin aplicarea torturii. Persoana care își recunoaște vina sub influența torturii, chiar dacă ulterior renunța la depozițiile sale, oricum rămânea a fi considerată vinovată. Unul din principiile acestui tip de proces este acela că orice dubii existente se interpretează întru vinovăția persoanei.

După cum arată autorul A.V. Smirnov, inchiziția apare ca o modalitate politică a procesului inchiuzitorial, ca un tot întreg, deoarece acesta a avut misiunea istorică de a consolida statul unitar prin intermediul justiției, înlocuind astfel formele statale feudale [10].

4. *Procesul de instrucție*

În procesul de instrucție, pentru prima dată apare ancheta sau cercetarea prealabilă ca metodă de raționalizare a pregătirii materialelor cauzei pentru ședința de judecată. Cercetarea prealabilă este efectuată de judecătorul de instrucție. Acesta, în calitate de reprezentant plenipotențiar al instanței de judecată, execută toate actele de cercetare care sunt necesare. Persoanei i se recunoșteau unele drepturi, iar în caz că nu erau probe suficiente pentru demonstrarea vinovăției persoana era declarată nevinovată.

5. *Ordonanța judecătorească*

Este o formă a procesului penal inchiuzitorial, care constă într-o procedură simplificată și se aplică la contravențiile care nu prezintă pericol social ridicat și care nu sunt cuprinse în procedura penală. Specificul acestui tip de proces îl constituie faptul că el se va aplica

numai cu acordul învinuitului, în calitate de alternativă a procesului contradictorial, ceea ce permite a nu se încălca drepturile învinuitului. După cum o numește A.V. Smirnov, această modalitate a procesului este o formă „restrânsă” a procesului contradictoriu [10, p. 120-122]. Caracterul inchiuzitorial în acest caz constă în aceea că instanța soluționează de una singură cauza, fără a chema părțile.

Procesului penal **contradictorial**, în cadrul căruia este garantată **egalitatea armelor**, este o categorie ideală, care totuși este necesară în practică și care se caracterizează prin următoarele trăsături de bază:

1. Existența a două părți procesuale cu interese opuse (apărarea și învinuirea).

2. Egalitatea în drepturi a părților, deoarece procesul penal este un proces considerat echitabil numai dacă participanții concurenți sunt plasați în aceeași categorie „de greutate”, adică din start li se oferă posibilități egale pentru apărarea intereselor legale, în viziunea jurisprudenței europene, aceasta se numește „egalitatea armelor” [11, p. 42-43].

3. Existența unei judecăți independente față de părți, adică instanța de judecată este absolut neutră. Instanța de judecată nu va exercita nici funcția de învinuire, nici pe cea de apărare, dar totodată va examina cauza doar în limita învinuirii înaintate și nicidecum mai mult.

Așadar, procesul penal contradictorial poate fi definit ca: forma ideală a procesului în care litigiul dintre părți egale se soluționează de instanța judecătorească independentă [12, p. 19].

Metoda aplicată în cadrul acestui proces nu este nici dispozitivă, nici imperativă. După cum arată unii cercetători, metoda de reglementare a procesului contradictorial se rezumă la faptul că raporturile dintre părți, legate de soluționarea celor mai importante probleme, sunt dominate de prezența unui arbitru independent și imparțial – a instanței judecătorești [13, p. 10]. De aceea metoda dată se numește arbitrală sau judiciară [14, p. 20].

Sub **aspect istoric**, putem enumera mai multe feluri de proces penal de tip contradictorial care s-au manifestat în mai multe modalități, și anume:

1. *Procesul acuzatorial*

În cadrul procesului acuzatorial, participă învinuitul și acuzatorul, iar hotărârea instanței de judecată depinde de faptul că cineva obține supremație în litigiu. Dar câștigul cauzei nu depinde de faptul ai cui martori au fost mai convingători, cine a avut probe mai forte, dar depinde de aceea dacă părțile au respectat sau nu condițiile formale ale procesului. Condițiile formale ale procesului pot fi de origine sacrală (ordaliile, jurăminte, duelul judiciar) sau laică.

Procesul acuzatorial este o „contradictorialitate formală” [15, p. 22]. Deși litigiul „între părți există cu adevărat, importanță pentru soluționarea sa o au anumiți factori externi, străini chiar procesului (forța fizică și rezistența persoanelor, arbitrarul și „voia soartei”, res-

pectarea solemnităților etc.) Prin aceasta procesul acuzatorial se deosebește de procesul contradictorial clasic în cadrul căruia soluția litigiului o dă instanța în baza alegerii libere și convingerii intime.

2. Modalitățile „acționare” ale procesului contradictorial

Procesul acționar presupune constituirea învinuirii sub formă de acțiune penală. Referitor la unele momente edificatoare ale procesului contradictorial de tip „acționar”, menționăm că persoana care înaintează acțiunea este procesual activă. Ea culege și prezintă probe, își susține poziția în judecată, într-un cuvânt, ea susține învinuirea, iar procesul înaintează, în primul rând, grație efortului său. Prin aceasta procesul „acționar” se deosebește de cel inchiuzitorial, unde activitatea independentă a părții se reduce la cererea de acordare a apărării. Acțiunea înaintată are ca finalitate doar câștigul în litigiul judiciar, iar dacă partea care înaintează acțiunea este de acord din start fie cu acceptarea, fie cu respingerea acțiunii, nu mai suntem în prezența procesului acționar.

Susținerea acțiunii este dreptul persoanei care o înaintează și nicidecum obligația acesteia. Instanța nu poate cere de la cel care a înaintat acțiunea să o susțină. Atât învinuirea oficială, cât și cea privată poate să renunțe la pretențiile sale, fapt care duce la încetarea procesului. În cadrul procesului acționar, probele sunt apreciate de instanță după propria convingere. Probele se apreciază calitativ, și nu cantitativ ca în procesul inchiuzitorial.

O altă caracteristică a procesului acționar este aceea că instanța trebuie să înceapă procedura dacă i-a fost prezentată o cerere (acțiune) după toate cerințele legale, spre deosebire de procesul inchiuzitorial, unde pornirea procesului stă la atitudinea instanței.

Putem deosebi două tipuri de proces contradictorial-acționar: *acționar privat* și *acționar public*. În cadrul procesului acționar privat, există o învinuire privată, există egalitatea în drepturi a părților, repartizarea rațională între ele a sarcinii probațiunii, iar instanța are un rol pasiv în probațiune. Procesul acționar devine public atunci când învinuirea începe să fie exercitată de organele publice permanente (procuratura, poliția). Începutul public în activitatea organelor de stat împuțernicite cu susținerea învinuirii se manifestă prin aceea că ele acționează nu după bunul lor plac, dar în virtutea obligației de serviciu [16, p. 42].

3. Procesul penal postcontradictorial (procesul contradictorial public)

După cum arată autorul A.V. Smirnov, acest tip de proces se află abia la etapa de formare. El se va manifesta ca ceva net superior proceselor de tip contradictorial expuse *supra*. Această modalitate a contradictorialității este posibil a fi aplicată numai în cadrul unei societăți postindustriale. În cadrul acestei societăți, scopul public se realizează nu prin redistribuirea resurselor între subiecții de la putere, ci prin stimularea intereselor social importante ale tuturor indivizilor [17, p. 43].

Scopul învinuirii nu mai constă în condamnarea persoanei după principiul *fiat justitia, pereat mundum*. Reabilitarea persoanei nevinovate este în aceste condiții un rezultat la fel de așteptat și valoros ca și condamnarea celui vinovat.

După cum arată A.V. Smirnov, procesul contradictorial este un proces al posibilităților reale pentru toți participanții săi. Totuși, pentru a crea fiecăruia dintre participanți posibilitatea de a-și realiza interesele într-o atmosferă atât de îngustă și explozivă, este absolut necesar a efectua o distribuire cât mai precisă a funcțiilor procesuale [18, p. 49].

Cea din urmă formă a procesului penal este *forma mixtă*. Această formă a procesului penal operează cu elementele procesului contradictorial sau inchiuzitorial, combinându-le în funcție de condițiile sociale, istorice, politice, economice existente.

În concluzie la acest capitol, vrem să menționăm că contradictorialitatea și egalitatea armelor trebuie să fie asigurate cât mai eficient în cadrul procesului penal, pentru a se asigura subiecților procesului penal posibilități funcționale reale.

Anume din acest motiv principiul contradictorialității și egalității armelor trebuie să fie pus pe prim-plan într-un stat de drept.

Referințe:

1. ШЕСТАКОВА, С.Д. *Состязательность уголовного процесса*. Санкт-Петербург, 2001.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. АЛИЕВ, Т.Т., ГРОМОВ, Н.А., ЗЕЙНАЛОВА, Л.М., ЛУКИЧЕВ, Н.А. *Состязательность и равноправие сторон в уголовном процессе*. Москва, 2003.
5. СМОРНОВ, А.В. *Модели в уголовном процессе*. Санкт-Петербург, 2000.
6. Vezi în acest sens: СМОРНОВ, А.В. *Op. cit.*, p. 15, sau ШЕСТАКОВА, С.Д. *Op. cit.*, p.5.
7. АЛИЕВ, Т.Т., ГРОМОВ, Н.А., ЗЕЙНАЛОВА, Л.М., ЛУКИЧЕВ, Н.А. *Op. cit.*
8. Vezi în acest sens: АРАМА, Е. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău, 1998.
9. СМОРНОВ, А.В. *Op. cit.*, p. 120.
10. *Ibidem*.
11. MOLE, N., HARBY, C. *Dreptul la un proces echitabil: Ghid privind punerea în aplicare a articolului 6 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului*. Chișinău, 2003.
12. *Ibidem*.
13. ВАНДЫШЕВ, В.В., ДЕРБЕНЕВ, А.П., СМОРНОВ, А.В. *Уголовный процесс*. Часть I: Общая часть уголовного процесса и досудебные стадии. Санкт-Петербург, 1996.
14. СМОРНОВ, А.В. *Op. cit.*
15. *Ibidem*.
16. *Ibidem*.
17. ТОФФЛЕР, Э. *Третья волна*. Москва, 1999, apud: A.V. Smirnov. *Op. cit.*
18. СМОРНОВ, А.В. *Op. cit.*

Prezentat la 12.03.2018

CONCEPTUL DE PROCEDURĂ SIMPLIFICATĂ

Sanda ȚONCU
Universitatea de Stat din Moldova

Este de reținut că, după cum arată practica aplicării legislației, diferențierea formei procesuale este un lucru necesar. Chiar și oponenții acesteia recunosc că, în cadrul unui proces penal unic, pot exista proceduri care se deosebesc între ele după gradul complexității formelor procesuale. În acest sens, M. Strogovici, de exemplu, a fost criticat de mai mulți autori că, cu toate că pledează pentru o unitate a procesului, admite în același timp existența unor deosebiri de procedură pe anumite cauze.

Esența problemei aici nu constă în faptul că cei ce optează pentru unitatea formei procesuale se contrazic. Este evident că aceștia consideră că pot fi instituite unele deosebiri în forma procesuală, fără ca aceasta să-i altereze unitatea, adică, cu alte cuvinte, fără a considera că forma procesuală a fost diferențiată.

Cuvinte-cheie: *procedura simplificată; proces penal; forma procedurală; diferențe procedurale.*

THE CONCEPT OF SIMPLIFIED PROCEDURE

As the practice of law enforcement shows, the differentiation of procedural form is a necessary thing. Even its opponents admit that in a single criminal trial there may be procedures that differ according to the degree of complexity of the procedural forms. In this respect, M. Strogovici, for example, has been criticized by several authors that although he pleads for unity in the process, he admits at the same time the existence of procedural differences on certain causes.

The essence of the problem here is not that those opting for the unity of the procedural form contradict each other. It is obvious that they consider that some differences can be established in the procedural form without altering their unity, ie in other words without considering that the procedural form has been differentiated.

Keywords: *simplified procedure; criminal trial; procedural form; procedural differences.*

În cadrul unui proces penal unic, pot exista proceduri care diferențiază între ele după gradul de complexitate a formelor procesuale. În acest sens, M. Strogovici a fost criticat că admite existența unor deosebiri de procedură pe anumite cauze [1].

Într-adevăr, conducându-ne de această regulă, am putea stabili o mulțime de forme procesuale. Astfel, deosebirile de procedură pe diferite categorii de cauze pot să se manifeste în ce privește competența și componența instanței (de exemplu, cauzele în privința infracțiunilor săvârșite de Președintele Republicii Moldova sunt soluționate de Curtea Supremă de Justiție, unele cauze la decizia președintelui instanței pot fi judecate de trei judecători), prin cercul de garanții acordate unor persoane (de exemplu, persoana care nu posedă limba în care are loc procesul este asigurată cu interpret) și un șir de alte criterii.

Vom aborda în continuare diferențierea formei procesuale ca fiind acea diferențiere ce are un caracter esențial și care duce la formularea unei proceduri noi în cadrul procesului penal.

În această ordine de idei, Iu. Iakimovici a afirmat: „Despre diferențiere poate fi vorba numai atunci când în sistemul procesului penal sunt proceduri, care esențial se deosebesc între ele după complexitatea formei procesuale. Dacă această deosebire este esențială, se poate de judecat în baza deosebiriilor care în mod calitativ deosebesc o procedură de cea obișnuită” [2].

Astfel, dacă este vorba despre procedurile simplificate, atunci ele trebuie să se deosebească de cele

obișnuite nu prin anumite simplificări unice și separate, care nu influențează calitativ procedura, dar ele trebuie să fie esențial simplificate.

Instituția procedurilor sumare și a celor simplificate în materie penală *latto sensu*, în ultimii 20 de ani, a cunoscut o tendință progresivă, statele europene încercând pe cât posibil să reducă din povara dosarelor instanțelor de judecată și organelor judiciare, care sunt investite cu atribuții de examinare a unor cauze penale speciale.

Necesitatea unor asemenea mecanisme legale de examinare eficientă a delictelor penale a survenit în mod imperios, momentul respectiv fiind motivat de nivelul de criminalitate, de altfel progresiv la începutul anilor '90 ai secolului trecut, drept impact servind destrămarea lagărului sovietic și flexibilitatea maselor de populație către vestul Europei, care depășea așteptările analitice ale autorităților care curmau sau examinau aceste încălcări de lege [3, p. 61-63].

În etapa actuală, ar fi iluzoriu de imaginat activitatea organelor judiciare în sens larg, în procesul de urmărire și judecare, fără utilizarea unor instituții noi de drept care ar diminua semnificativ acea paradigmă a muncii pe care, în mod normal, ar fi trebuit să o depună [4].

Anume aceste momente au fost percepute de către instituțiile reprezentative ale UE, încă la sfârșitul anilor '80, când au emis Recomandarea (87)18 cu privire la simplificarea justiției penale, urmărind cu precădere scopurile nominalizate *supra*.

Este de menționat că, autorul Doby Buttle [5, p. 39], încă în anul 1964 propunea o definiție a procedurii de urmărire penală și judecare simplificată a diferitelor categorii de infracțiuni. Autorul subînțelege prin procedură simplificată – procedurile rezultate din pledoaria de vinovăție a persoanei acuzate, proceduri ce au la baza sentinței probe recunoscute necondiționat, dar, în același timp, conștient de către persoana care este acuzată. Susținem această poziție, indiferent că autorul se referea la aspecte din sistemul de drept *common law*, sistem care preponderent este contradictoriu sistemului nostru de drept continental.

Capacitatea de a percepe definiția și importanța acestei instituții juridice derivă din însăși voința legiuitorului la nivel european, care în preambulul recomandării enumeră în aceeași ordine atât procedura simplificată, cât și simplificarea procedurilor legale ordinare, ca metode și instrumente de accelerare și simplificare a sistemului de justiție penală. Or, dacă pornim de la geneza aplicativă dreptului, nu putem declara că putem simplifica un proces/proceduri judiciare, dacă acestea nu au avut o existență anterioară [6, p. 95].

Judecarea cauzei penale prin prisma procedurilor simplificate poate fi atestată sub două aspecte: 1) atunci când învinuitul la faza de urmărire penală recunoaște vinovăția sa în comiterea infracțiunii și participă activ în conlucrare cu organele de drept pentru stabilirea tuturor circumstanțelor cauzei și solicită acceptarea cererii de recunoaștere a culpei sale de către organul de urmărire penală, precum și 2) posibilitatea de aplicare a procedurii simplificate, dar care deja are loc în fața instanței judecătorești este pledoaria de vinovăție, sau, cum mai este numită, recunoașterea învinuirii și probelor care demonstrează univoc vinovăția inculpatului.

Această instituție relativ nouă introdusă în legislația procesual-penală a Republicii Moldova, judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, expresie a justiției negociate din sistemul de drept anglo-saxon, s-a dovedit a fi o soluție și un remediu efectiv în demersul de accelerare a soluționării cauzelor penale aflate în instanțele de judecată naționale.

Totuși, concepută inițial ca o instituție cu caracter mixt (specific care se menține și la moment de altfel), în cuprinsul căreia se regăsesc atât dispoziții de drept material (art. 364¹ alin.(8) Cod de procedură penală, ce vizează limitele de pedeapsă), cât și norme de drept procedural (articolul în ansamblu), reglementarea procedurii simplificate a judecății, examinată în evoluția normelor, determină concluzia că legiuitorul a consolidat poziția acestei proceduri speciale în construcția juridică a procesului penal, transformând-o într-o modalitate eficientă de respectare a principiilor

legalității, prezumției de nevinovăție, aflării adevărului și caracterului echitabil al procesului penal.

Din perspectiva unei astfel de manifestări procesuale a celui acuzat, instituția judecății, în cazul recunoașterii învinuirii, se constituie într-un veritabil element de justiție negociată, similar unor proceduri specifice statelor europene, care sunt fondatoare și dețin un loc de frunte în domeniul respectiv [7].

Cu precădere că unele instituții juridice din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, care au o consecutivitate procesuală derogatorie prin faptul că sunt excluse unele etape procesuale de la regula generală raportată la urmărirea penală și judecată, și bineînțeles că au și un aspect simplificat în materie de procedură, totuși acestea se atribuie la categoria de proceduri speciale, și nu la cele simplificate [8].

Procedura specială fiind definită ca totalitatea normelor de drept procesual penal, prin care se derogă de la procedura de drept comun prin care se instituie, pentru anumite cauze penale, parțial, o altă desfășurare a procesului penal.

Astfel, o procedură specială este acea procedură care stabilește o ordine procesuală calitativ nouă de soluționare a unui litigiu penal.

O procedură specială are următoarele trăsături: procedura specială are ca sarcină finală și principală soluționarea unui litigiu, pentru ca o procedură să fie considerată specială, este necesar ca aceasta să stabilească o cale calitativ nouă de soluționare a litigiului în comparație cu procedura de bază. Aceasta poate merge fie pe calea simplificării sau măririi complexității procedurii de bază.

Prin urmare, acele categorii speciale de cauze penale cuprinse în Titlul III al Părții speciale a Codului de procedură penală nu pot fi atribuite celor simplificate și, prin urmare, nu pot fi confundate, fiindcă se deosebesc prin structură și conținut.

Totodată, la capitolul consecvențional al locului instituției recunoașterii învinuirii în cadrul procedurilor simplificate, manifestă importanța și aspectul ce vizează calitatea procesuală a persoanei. Or, această procedură abreviată se aplică doar unei singure categorii de justițiabili, care în știința dreptului procesual-penal poartă denumirea de „inculpați”.

Deci, autorul infracțiunii, beneficiar al procedurii de recunoaștere a învinuirii în instanța de judecată, reprezintă subiectul central fără de care nu se poate finaliza procedura, așa încât maniera în care el percepe să-și manifeste poziția procesuală în raport cu acuzația formulată capătă semnificație aparte în contextul recunoașterii învinuirii [9].

Ascultarea inculpatului în legătură cu acest aspect constituie o condiție de predictibilitate, însă reflectă, în același timp, un mod de asumare cu caracter definitiv și irevocabil al vinovăției, în forma în care acuzația a conceput-o și asupra căreia inculpatul nu va

mai putea reveni pe parcursul judecății, sens în care practica judiciară s-a dovedit unitară și consolidată.

Din această perspectivă, va fi însă interesant de concluzionat cu privire la modalitatea în care instanța de judecată soluționează cauza penală în cazul recunoașterii învinuirii, respectiv a eliminării, sau nu, a obligației de pronunțare exclusiv a unei sentințe de condamnare.

Realizarea scopului procesual-penal nu poate fi concepută, fără cunoașterea deplină a adevărului cu privire la existența ori inexistența faptei, a circumstanțelor comiterii ei, vinovăția sau nevinovăția persoanei inculpate și a circumstanțelor de ordin procesual ale acesteia.

Important de reținut că se impune să relevăm rolul instanței de judecată în aplicarea corectă a normelor procesuale privind procedura simplificată în cazul recunoașterii învinuirii, în condițiile în care cererea inculpatului de a beneficia de dispozițiile de favoare, urmare a recunoașterii integrale a faptelor reținute în sarcina sa, trebuie să fie cenzurată de către instanță, în urma unei proceduri contradictorii, având punctele de vedere ale procurorului și ale celorlalte părți implicate în procedura respectivă.

Interpretarea corespunzătoare a dispozițiilor legii în materie va determina concluzia că instanța este cea care se pronunță asupra unei asemenea solicitări, având posibilitatea de a o admite sau de a o respinge, ceea ce va genera, după caz, derularea în continuare a unei proceduri simplificate ori, dimpotrivă, a judecării cauzei penale după regulile de drept comun, în condiții generale.

Prin urmare, în încheierea acestui studiu, menționăm ca examinarea din perspectiva doctrinară și judiciară a instituției judecății în cazul recunoașterii învinuirii presupune, mai întâi, descrierea coordonatelor de ordin procesual în care o asemenea conduită a inculpatului se poate exterioriza în vederea producerii efectelor de atenuare a răspunderii penale.

Astfel, procedura în care inculpatul solicită ca judecata să aibă loc numai în baza probelor administrate

în cursul urmăririi penale și recunoaște, în totalitate, faptele reținute în sarcina sa este specifică numai judecății în primă instanță, cu excepția invocată *supra* când competența instanței justifică examinarea în calitate de instanță de fond, legiuitorul editând norme clare, în raport cu momentul procesual în care inculpatul poate solicita aplicarea judecății în procedură simplificată.

Referințe:

1. ГУЛЯЕВ, А. *Единый порядок предполагает дифференциацию. Социалистическая законность*. Издательство Известия. 1975, № 3, с.64.
2. Дифференциация уголовного судопроизводства по новому УПК России. В: *Правовые проблемы укрепления Российской государственности*. Ч.10: *Проблемы уголовного процесса в свете нового Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации*. Сб.статей. Под ред. Ю.К. ЯКИМОВИЧА. Томск: Изд-во Том. ун-та, 2002, с. 23-27.
3. GUȚULEAC, V. *Drept contravențional. Contravenționalitatea și necesitatea studierii ei*. Chișinău, 2009.
4. Avizul Ministerului Justiției de expunere de motive la Legea privind unele măsuri pentru accelerarea proceselor 2010, www.just.ro
5. BUTTLE, Doby. The simple investigation crimes, p.141, citat de DEFOIX, Fr. În: *Procedure penale comparative*. Paris, 2001.
6. NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a statului și dreptului*. Chișinău, 2006.
7. NEMEȘ, M.A. Justiția negociată în contextul dreptului penal din perspectiva drepturilor omului. În: *Dreptul*, 2010, nr. 1.
8. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Отв. ред. П.А. ЛУПИНСКАЯ. В: *Юристы*, 2005, с.958.
9. SAHAROV, N., GOREA, C. Considerații referitoare la controversata implementare a procedurii instituite în art.320/1. În: *Dreptul*, 2012, nr. 8, p.172.

Prezentat la 12.03.2018